

ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

BUDDHAHOOD

GL 204

ศาสตร์แห่งการเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

ISBN 978-974-8373-46-1

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

ตู้ ปณ. 69 ปณจ. คลองหลวง

ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013, 0-2901-1017

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

เอกสาร GL 204 วิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเรื่องเส้นทางการสร้างบารมีของบุคคลผู้มีปณิธานอันยิ่งใหญ่ที่ปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ ที่ได้ทรงแนะแนวทางในการดำเนินเพื่อความหลุดพ้นจากอวิชชา จากกิเลส อาสวะ อันร้อยรัดตรึงใจสัตว์ให้ติดอยู่ในวัฏสงสาร พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างทีประเสริฐสุดที่จะทำให้ให้นักศึกษาได้เห็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนตามอย่างพระองค์

ทั้งนี้คณะกรรมการประจำวิชาได้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาวิชามาจากพระไตรปิฎกและตำราสำคัญที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาหลายเล่ม เพื่อให้ได้เนื้อหาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งเชื่อมั่นว่า นักศึกษาคงจะได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการสร้างบารมีเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อยังความเลื่อมใสในพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณให้เกิดขึ้นจิตใจ อันจะเป็นแรงผลักดันให้นักศึกษาปรารถนาที่จะเป็นอย่างพระองค์และตั้งใจฝึกฝนตนเองมุ่งไปสู่การประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเป็นพุทธะหรือผู้รู้แจ้งต่อไป

การจัดทำเอกสารประจำวิชานี้ เป็นการทำงานร่วมกันเป็นคณะกรรมการ แม้จะผ่านการตรวจทานและปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาหลายครั้งแล้วก็ตาม แต่ก็เชื่อว่าอาจจะมีสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์อยู่บ้างไม่มากนักน้อย จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านผู้รู้หรือผู้อ่านจะได้ให้คำแนะนำ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาสาระให้ครบถ้วนบริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

คณะกรรมการประจำวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

กันยายน 2549

สารบัญ

คำนำ	(3)
รายละเอียดรายวิชา	(6)
วิธีการศึกษา	(7)
บทที่ 1 ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	1
1.1 ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสำคัญอย่างไร	6
1.2 ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคืออะไร	7
1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กับความจริงของจักรวาล	8
1.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นออกจากคุก	14
บทที่ 2 ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	17
2.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร	21
2.2 การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก	31
2.3 เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอุบัติขึ้นพร้อมกัน	33
2.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนัยบอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน	37
2.5 พุทธอุบัติ	38
2.6 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	42
2.7 ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	44
บทที่ 3 คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	47
3.1 พุทธการกธรรม	51
3.2 อธิษาศัยของพระโพธิสัตว์	64
3.3 ธรรมสโมธาน	65
3.4 พุทธภูมิธรรม	68
3.5 ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ	70
บทที่ 4 ก่อนจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน	83
4.1 กำเนิดพระโพธิสัตว์	88

4.2	ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	95
4.3	ได้รับพุทธพยากรณ์	99
4.4	การสร้างบารมีตอนปลาย	104
บทที่ 5	พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล	115
5.1	เทวดาทูลเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติจากภพดุสิต	120
5.2	ประสูติพระบรมโพธิสัตว์	123
5.3	พรหมณ์บ้นทิตพยากรณ์พระลักษณะอันประเสริฐ	124
5.4	เหตุการณ์สำคัญในวันพระราชพิธีวิปสมงคล	126
5.5	บุญในตัวกระตุนเดือนเมื่อพบเทวทูต 4	127
5.6	เสด็จออกบรรพชาเพื่อค้นหาความสุขที่แท้จริง	128
5.7	ชีวิตก่อนการตรัสรู้	130
บทที่ 6	พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงมัชฌิมกาล	135
6.1	ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ	138
6.2	ปฐมเทศนา	141
6.3	ประกาศพระศาสนา	142
บทที่ 7	พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปัจฉิมกาล	155
7.1	เส้นทางพุทธดำเนินก่อนปรินิพพาน	158
7.2	สาวกองค์สุดท้าย	161
7.3	ปัจฉิมวาจา	166
7.4	เสด็จปรินิพพาน	167
7.5	เหตุการณ์หลังจากปรินิพพาน	168
บทที่ 8	วิถีสู่ความเป็นพุทธะ	175
8.1	ความหมายของคำว่า พุทธะ	180
8.2	มัชฌิมาปฏิบัติท้าววิถีสู่ความเป็นพุทธะ	181
8.3	การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับ	193
8.4	สรุปสาระสำคัญจากการศึกษาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	196

รายละเอียดรายวิชา

1. คำอธิบายรายวิชา

GL 204 ศาสตร์แห่งการเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้า

ศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระลัมมาลัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ความรู้ทั่วไปของการเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้า คุณสมบัติ คุณธรรมของความเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้า ประเภทของพระลัมมาลัมพุทธเจ้า เส้นทาง การสั่งสมบารมีจนมาเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้า และตัวอย่างการสร้างบารมีของพระลัมมาลัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตั้งแต่พระชาติแรกจนกระทั่งมาเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์รายวิชา

1. เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจถูกต้องในเรื่องราวการสร้างบารมีของพระลัมมาลัมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้ นักศึกษาได้ตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระลัมมาลัมพุทธเจ้า และปลูกฝังศรัทธาของนักศึกษาที่มีต่อพระลัมมาลัมพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ นักศึกษาได้ทราบถึงความคิดและแนวทางปฏิบัติของบุคคลผู้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตที่ดีที่สุดในโลก และสามารถนำแนวทางปฏิบัตินั้น ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

3. รายชื่อบทที่สอน

บทที่ 1 ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์แห่งการเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้า

บทที่ 2 ธรรมชาติของพระลัมมาลัมพุทธเจ้า

บทที่ 3 คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้า

บทที่ 4 ก่อนจะเป็นพระลัมมาลัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

บทที่ 5 พุทธประวัติพระลัมมาลัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล

บทที่ 6 พุทธประวัติพระลัมมาลัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงมัชฌิมกาล

บทที่ 7 พุทธประวัติพระลัมมาลัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปัจฉิมกาล

บทที่ 8 วิธีสู่ความเป็นพุทธะ

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

ในการศึกษาแต่ละบทของชุดวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

ก. ใช้เวลาศึกษาอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบภายใน 1-2 สัปดาห์

ข. ควรทำแบบฝึกหัดก่อนบทเรียน เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และทำกิจกรรมในระหว่างบทเรียนตามที่กำหนดไว้ เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในบทเรียนด้วยการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

ค. ควรศึกษาประกอบกับสื่อการสอนเรื่องพุทธประวัติ และศึกษาผ่านงานดาวธรรม

2. การประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียนในกิจกรรมก่อนเรียนในแต่ละบท เพื่อวัดพื้นฐานความรู้เดิมของนักศึกษาว่ามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด และควรมุ่งสนใจในเนื้อหาใดที่นักศึกษายังขาดความรู้หรือมีความรู้ที่น้อย หลังจากศึกษาเอกสารการสอนโดยตลอดทั้งบทแล้ว ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนในกิจกรรมท้ายบท ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาสามารถทราบได้ว่า ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้ในเนื้อหาอยู่ในเกณฑ์พอที่จะข้ามไปศึกษาบทต่อไป หรือได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่ถือว่าพอใช้คือตอบถูกประมาณร้อยละ 80 ของแบบประเมินผลตนเองก่อนหรือหลังเรียนแต่ละชุด ขอให้นักศึกษาพึงตระหนักว่าการทำแบบประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล

3. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหาในแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบท และในบทนั้นๆ มีกี่ตอน มีหัวเรื่องอะไรบ้าง ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละตอนจบแล้ว ควรบันทึกสาระสำคัญของแต่ละเรื่อง และปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในท้ายบท ก่อนจะศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป การปฏิบัติกิจกรรมนี้จะช่วยให้ นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในแง่ของการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง และมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง ฉะนั้นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

4. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมากสำหรับการศึกษาชูติชานี้ และควรทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยตนเองก่อนตรวจคำตอบจากแนวตอบท้ายบท

5. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาระยะทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาระยะทางไกลผ่านดาวเทียม (หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม”) ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาระยะทางไกลเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้และนำไปใช้สู่การปฏิบัติ และสามารถติดตามชมและศึกษารายการต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวិชาศาสตร์แห่งการเป็นพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี นักศึกษาควรหาโอกาสรับชมเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยทำความเข้าใจในเนื้อหา พร้อมทั้งควรศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อสอนเสริมบทเรียน (ซึ่งเรียกว่า E-Learning) ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการเรียนโดยตรง (นักศึกษาสามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาระยะทางไกลผ่านดาวเทียมได้ที่ชมรมประสานงาน DOU ตามที่อยู่ที่ท่านสมัครเรียน)

6. การสอบ

การศึกษาวិชา ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีการวัดผลด้วยการสอบข้อเขียนทั้งแบบปรนัยและอัตนัย อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ แม้การวัดผล การเรียนด้วยการสอบข้อเขียนจะมีความสำคัญในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา แต่สิ่งสำคัญอย่างยิ่งก็คือ นักศึกษาจะต้องได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และจะต้องนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ถูกต้อง และเหมาะสมในทุกสังคม

คำบูชาพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะะวา, พุทธัง ภาวะะวันตัง อะภิวาเทมิ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง,
ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

สวากขาโต ภาวะะวะตา ธัมโม, ธัมมัง นะมัสสามิ.

พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว, ข้าพเจ้านับสการพระธรรม.

สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สา.วะกะสังโฆ, สังฆัง นะมามิ.

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว, ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์.

บทที่ 1
ปฐมบทว่าด้วย
ศาสตร์แห่งการเป็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เนื้อหาบทที่ 1

ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

- 1.1 ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสำคัญอย่างไร
- 1.2 ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คืออะไร
- 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความจริงของจักรวาล
 - 1.3.1 ความจริงเรื่องเราคือใครในจักรวาล
 - 1.3.2 ความจริงเรื่องวัฏจักรของจักรวาล
 - 1.3.3 ความจริงเรื่องจักรวาล คือ กรงขังสรรพสัตว์
- 1.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นออกจากคุก

แนวคิด

1. วิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะเป็นตำราที่ศึกษาเรื่องราวการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อตอกย้ำศรัทธาของผู้ศึกษาที่มีต่อพระพุทธองค์ให้แน่นยิ่งขึ้นไป และยังทำให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระองค์ ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิตในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข
2. ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเรื่องราวที่ศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ และทำให้เห็นภาพเส้นทางในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย และพบความจริงที่ว่า ตำแหน่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตำแหน่งกลางของโลก ที่ทุกคนมีสิทธิ์เป็นได้ แต่ผู้นั้นต้องมีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ และปฏิบัติตามเส้นทางสร้างบารมีสู่ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน
3. สภาพความเป็นจริงของจักรวาลมีวัฏจักรอันประกอบด้วย การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไป ซึ่งเป็นวัฏจักรที่จะต้องเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เป็นระยะเวลายาวนานอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อันมีโลภะ โทสะ โมหะคอยบีบบังคับใจของสรรพสัตว์ให้ทำกรรมทางกาย วาจา ใจ ส่งผลให้ได้รับวิบาก และต้องเวียนอยู่ในภพภูมิทั้ง 31 อย่างไม่มีวันสิ้นสุด นอกจากนี้ยังทำให้สรรพสัตว์จมอยู่กับความทุกข์ จนมองทุกข์ไม่พบ ทำให้ไม่คิดหนีออกจากทุกข์ แต่เมื่อใดมนุษย์ผู้มีปัญญาเห็นทุกข์ รู้จักทุกข์ เมื่อนั้นก็จะรู้จักพยายามหาต้นเหตุของทุกข์ให้พบแล้วกำจัดเสีย ปัญญาชนิดนี้เกิดเองได้ยาก ถ้ามีผู้มีปัญญาเหนือกว่ามาชี้แจงแนะนำ บอกทางให้ก็จะทำให้ง่ายและสะดวกขึ้น ดังนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระปัญญาริคุณอันประเสริฐ ได้ชี้แนะแนวทางในการดับทุกข์ ออกจากคุกไว้แล้ว ขอให้เราได้ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระองค์ ย่อมบรรลุมรรคผลนิพพาน เลิกเวียนว่ายตายเกิดอย่างแน่นอน
4. แต่เดิมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญอย่างพวกเรา ไม่รู้จักเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพ 3 เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก จนกระทั่งเกิดจิตสำนึกเล็กๆ ที่ได้สั่งสมประสบการณ์มานับภพนับชาติไม่ถ้วน ทำให้พระองค์ทรงเบื่อหน่ายต่อความทุกข์มีความคิดจะออกจากวัฏสงสาร และจะนำพาเหล่าสรรพสัตว์ข้ามห้วงแห่งวัฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน จึงทรงวางแผนและตั้งใจบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เมื่อสั่งสมบารมีจนเต็มเปี่ยมแล้ว ก็ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถยกตนและสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากภพ 3 ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายความเป็นต้นแบบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายนิยามของคำว่า ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ศึกษาอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กับความจริงของจักรวาลได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อให้ศึกษาได้ทราบถึงบุคคลต้นแบบที่ดีที่สุดในโลก และสามารถนำแนวทางปฏิบัติของบุคคลต้นแบบไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

ความนำ

มนุษยชาติเกิดมาล้วนมีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านหน้าตา สติปัญญา ความรู้ความสามารถ และสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ จากการศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำให้เราทราบว่า ความแตกต่างทั้งปวงนั้นเป็นผลอันเนื่องมาจากการกระทำของแต่ละบุคคลที่ทำไว้ในอดีตมาส่งผลในปัจจุบัน ดังที่กล่าวมาแล้วในวิชาภูมิกายแห่งกรรม ความแตกต่างเหล่านี้นำมาซึ่งความขัดแย้งหลายประการ มีความขัดแย้งเรื่องผิวพรรณ การแบ่งแยกสีผิว การแบ่งชนชั้นวรรณะ แบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีมาเนิ่นนานทุกยุคทุกสมัย

นอกจากปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวมาแล้ว ยังมีปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาความขัดแย้งทางด้านความคิด เพราะต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ ต่างสิ่งแวดล้อม ต่างความเชื่อ สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้เกิดการสังสมประสมการณ์ หล่อหลอมความคิด คำพูด การกระทำ จนเป็นนิสัยที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะความเชื่อมีผลต่อความคิดของคนที่ทำให้เกิดความแตกต่าง และยากต่อการลบล้าง

ที่สำคัญ คือ ความเชื่อของมนุษย์หลายประการนำไปสู่ความคิดที่ผิด ที่เรียกตามศัพท์ทางพระพุทธศาสนาว่า มิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นผิดในเรื่องโลกและความเป็นจริงของชีวิต เช่น เรื่องการให้ทานไม่มีผล การสงเคราะห์ไม่มีผล พ่อแม่ไม่มีคุณ โลกนี้ โลกหน้าไม่มี บุญ บาป นรก สวรรค์ไม่มี เป็นต้น ความเห็นผิดเหล่านี้ก่อให้เกิดการกระทำที่ผิดต่อศีลธรรมอันดีงามของความเป็นมนุษย์ ส่งผลกระทบทางด้านลบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมโลกเป็นวงกว้าง

ผลร้ายจากความเห็นผิด มีโทษร้ายแรงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสังคมโลก พวกที่เห็นผิดจะพยายามผูกมิตรชักชวนผู้คนให้เข้ามาเป็นสมัครพรรคพวกหรือเครือข่ายของตนอยู่เสมอ เช่น ในวงการพนันหรือวงเหล้า คนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อได้สนทนากันเพียงเล็กน้อย ก็ร่วมวงเล่นการพนันกันได้ ร่วมดื่มสุราสรวลเสเฮฮากันได้ เพียงได้ร่วมวงกันครั้งเดียว พวกมิจฉาทิฎฐิชนก็สามารถผูกมิตร สร้างเครือข่ายมิจฉาทิฎฐิให้กว้างไกลออกไปได้อย่างรวดเร็ว เหมือนไฟลามทุ่ง

ดังนั้น มิจฉาทิฎฐิบุคคลแม้เพียงคนเดียว ย่อมสร้างความปั่นป่วนวุ่นวายให้ขึ้นในสังคมได้ เพราะเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า มิจฉาทิฎฐิบุคคลเดียวหากเกิดขึ้นในโลก ก็สามารถทำความพินาศให้เกิดขึ้นแก่โลกได้

ในทางกลับกัน ผู้ที่มีสัมมาทิฎฐิ คือ ผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลก และความเป็นไปของชีวิตตามความเป็นจริง แม้เพียงคนเดียวย่อมยังโลกนี้ให้สว่างไสวรุ่งเรืองขึ้นมาได้ ดังเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ที่ทรงบังเกิดขึ้นมาเพื่อยังโลกนี้ให้สว่างไสวด้วยแสงแห่งธรรม ส่องใจสรรพสัตว์ที่มีติดบอดด้วยอวิชชา(ความไม่รู้) มากด้วยความเห็นผิด ให้มีปัญญาที่สว่างไสว แก้ไขความเห็นผิดให้หมดไปจากใจของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ยังผลให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นแก่มวลมนุษยชาติ แม้พระองค์จะดับขันธปรินิพพานนานมาแล้ว แต่พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ยังดำรงอยู่ หากผู้ใดได้ศึกษาและปฏิบัติตาม ย่อมนำความ

สงบสุขร่มเย็นมาสู่ตน และได้ชื่อว่าเป็นลัทธิบุคคลที่ยังสังคมให้สงบสุขอีกด้วย

พระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าจึงทรงเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่ประเสริฐที่สุดในโลก เป็นบรมครูของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย เป็นที่สุดของลัทธิบุคคล ที่มนุษย์และเทวดาทั้งหลายเคารพบูชากราบไหว้ เราจึงจำเป็นต้องศึกษาพุทธประวัติและปฏิปทาในการสร้างบารมีของพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้า เพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต และดำเนินรอยตามปฏิปทาของพระองค์ เพื่อความสงบสุขของตนเองและผู้อื่น และช่วยกันจรรโลงโลกนี้ให้เกิดสันติสุขสันติภาพอันไพบูรณ์ให้จงได้

ดังนั้น วิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าที่ท่านจะศึกษาต่อไปนี้ จึงเป็นวิชาสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง เป็นวิชาที่ว่าด้วยเส้นทางการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้า หรือทำอย่างไรจึงจะเป็นพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้า เพราะตำแหน่งพระพุทธรูปเจ้าหรือพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าเป็นตำแหน่งกลางๆ มิได้มีการผูกขาดแต่อย่างใด มิใช่เป็นเรื่องเลื่อนลอยที่เป็นไปไม่ได้ ในเมื่อพระชาติแรกของพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าของเรา พระองค์ทรงเป็นเพียงบุคคลธรรมดา แต่มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่ มีใจอาหาญที่จะนำตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ให้ได้ นี่แสดงให้เห็นว่า แม้เราเป็นเพียงคนชั้นสามัญ ขอเพียงมีหัวใจที่ยิ่งใหญ่ เอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบารมี ดำเนินตามปฏิปทาแห่งการสร้างบารมีของพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้านับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เชื่อกันว่า เราก็มีสิทธิ์ที่จะเป็นพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคตได้อย่างแน่นอน

1.1 ศาสตร์แห่งการเป็นพระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าสำคัญอย่างไร

วิชาความรู้ทางโลก ได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาความรู้หลายศาสตร์หลายสาขาวิชาในมหาวิทยาลัยทั่วโลก เช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ เป็นต้น วิชาที่เปิดดำเนินการสอนโดยส่วนใหญ่เน้น มุ่งเน้นให้คนมีความรู้ ความชำนาญเฉพาะทาง เพื่อนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ในการประกอบอาชีพ ให้มีรายได้นำมาหล่อเลี้ยงสังขารร่างกายให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

หากนักศึกษาขบคิดพิจารณาโดยแยกกายจะพบว่า การศึกษาวิชาความรู้ทางโลกนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตเพื่อหล่อเลี้ยงสังขารให้มีชีวิตดำเนินอยู่ได้เท่านั้น มิได้มุ่งเน้นที่จะสอนให้คนดำเนินชีวิตให้อยู่ในโลกนี้ได้อย่างเป็นสุข ซึ่งยังเป็นความรู้ที่ไม่ถูกต้องตรงตามเป้าหมายของการเกิดมาเป็นมนุษย์ที่บังเกิดขึ้นได้แสนยาก เวลาของชีวิตแต่ละวินาทีของแต่ละคน ล้วนมีคุณค่าอย่างมหาศาล ในการที่จะแก้ไขนิสัยตนเอง ล้างสมบุญ สร้างบารมี นำพาตนเองให้หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสที่เป็นเสมือนเชื้อโรคร้ายคอยกัดกร่อนทำร้ายจิตใจเรา ให้แสดงออกมาเป็นการกระทำที่ไม่ดีทางกาย ทางวาจา ก่อให้เกิดทุกข์โทษภัยเดือดร้อนใจในชีวิต จนยากจะเยียวยา รักษาให้หายได้

พุทธศาสตร์ เป็นศาสตร์ของผู้รู้แจ้ง เห็นจริง ผู้หลุดพ้นแล้วจากอำนาจกิเลส เป็นความรู้ชนิดที่ไม่มีใครสามารถหักล้างได้ เป็นความรู้รอบ ที่ไม่จำกัดสาขาวิชา เป็นสุดยอดของวิชาในโลกทั้งปวง เป็นความรู้ที่สอนเรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบัน และเมื่อละโลกไปแล้ว และที่สุด คือสอนให้คนหลุดพ้นจากอำนาจกิเลส ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก

ในยามที่เรายังมีชีวิตอยู่อย่างปกติ จริ่งอยู่เราอาจจะต้องพึ่งพาวิชาความรู้ทางโลกในการประกอบ

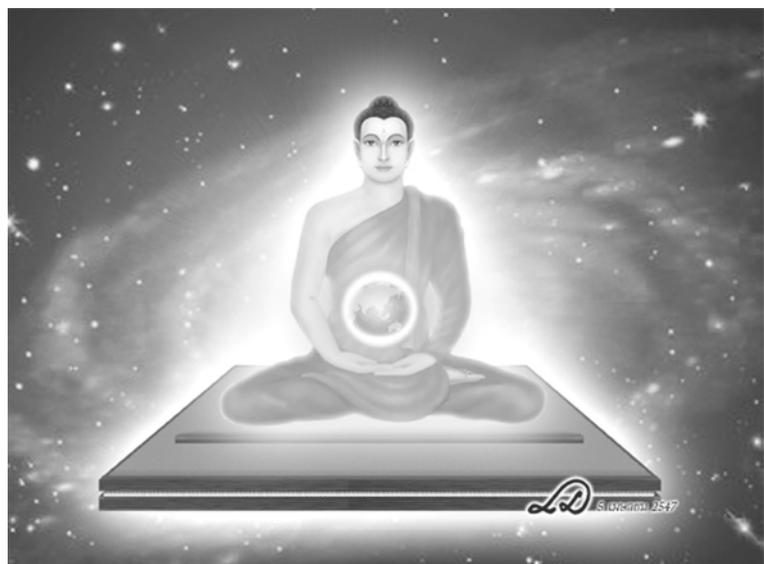

อาชีพ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ แต่การมีความรู้ทางโลกอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ ไม่สามารถเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับชีวิตของเราได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยพุทธศาสตร์ในการส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตควบคู่กันไป แต่ในยามที่สังขารเสื่อมโทรม หรือโรคร้ายไข้เจ็บรุมล้อม ไกลจะละจากโลกนี้ไป วิชาใดๆ ที่มีอยู่มากมายในทางโลกที่ได้กล่าวมาแล้ว ไม่สามารถช่วยให้

เราปลอดภัยจากอบายได้เลย แต่การศึกษาพุทธศาสตร์ จะมีส่วนอย่างสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับความตาย เราจะไม่หวาดกลัวต่อมรณภัยที่คืบคลานเข้ามา เพราะมีความรู้เพียงพอที่จะประคับประคองสติ ไม่ให้แตกตื่นรณราน คุณความดีที่ทำไว้จะมีโอกาสส่งผลในช่วงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตมาถึง เราจะได้ละโลกไปอย่างมีชัย ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ด้วยอานุภาพแห่งการศึกษา และปฏิบัติตามหลักพุทธศาสตร์

ศาสตร์ทางโลกทั่วไป ผู้ที่ค้นพบทฤษฎีต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีความเพียรในการทดลองค้นคว้า ลองผิดลองถูกจนกระทั่งประสบความสำเร็จในที่สุด และได้กลายเป็นบุคคลสำคัญของโลกในปัจจุบัน วิธีการแสวงหาความรู้ นั้น มุ่งเน้นหาความรู้ด้วยการค้นคว้าทดลองทางด้านวัตถุเป็นสำคัญ จนก่อให้เกิดการแบ่งแยกเป็นสาขาวิชาความรู้แขนงต่างๆ มากมาย อย่างเป็นอยู่ทุกวันนี้

ส่วนวิชาพุทธศาสตร์นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้สละชีวิตในการค้นคว้าหาความจริงของชีวิต ความจริงของโลกและจักรวาล ด้วยวิธีการค้นคว้าทางจิต เจริญสมาธิภาวนาเป็นสำคัญ ความรู้ที่ทรงค้นพบเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์และถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ถูกวัตถุประสงค์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลสำคัญเหนือโลก ที่ประเสริฐที่สุดในภพทั้ง 3 (กามภพ รูปภพ อรูปภพ) โลกไม่อาจขาดดวงอาทิตย์ที่ให้แสงสว่าง และให้ความอบอุ่นได้ฉันใด ชีวิตมนุษย์ก็ย่อมไม่อาจขาดผู้นำซึ่งเป็นผู้รู้อย่างแท้จริง ที่จะคอยเป็นประทีปส่องสว่างนำทางชีวิตของเราให้ดำเนินไปได้อย่างถูกต้องฉันนั้น เพราะหากขาดผู้รู้อย่างแท้จริงมาแนะนำหนทางดำเนินชีวิต สรรพชีวิตก็จะมีติดบอดประดุกคนเดิน

ทางในที่มีดณะนั้น ผู้รู้ที่แท้จริงที่จะเกินกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นไม่มี เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ทรงเป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง และยังทรงมีพระมหากรุณาอันเปี่ยมล้นที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ก้าวล่วงพ้นจากวัฏสงสาร ซึ่งเปรียบเสมือนคุกใบใหญ่ที่กักขังสรรพสัตว์เอาไว้ เต็มไปด้วยภัยอันตรายทุกๆ อนุวินาที

วิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะเป็นตำราที่ศึกษาเรื่องราวการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อตอกย้ำศรัทธาของผู้ศึกษาที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แน่นยิ่งขึ้นไป และยังทำให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระองค์ ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิตในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข และหากใครศึกษาแล้วเกิดจิตกุศลศรัทธาอันแรงกล้ามีความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นย่อมเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด และยังคงตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำตำราอย่างแท้จริงอีกด้วย

1.2 ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคืออะไร

ในลำดับแรกนักศึกษาคควรทำความเข้าใจเรื่องศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยความหมายให้เข้าใจอย่างชัดเจนเสียก่อน เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของเนื้อหาวิชานี้ว่ามีความหมายครอบคลุมในเรื่องใดบ้าง

คำว่า **ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** สามารถแบ่งคำออกเป็น 3 คำ คือ

คำว่า **ศาสตร์**¹ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ระบบวิชาความรู้

คำว่า **แห่งการเป็น** เป็นคำนำหน้ากริยาหรือวิเศษณ์เพื่อแสดงสภาพ

คำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** หมายถึง ผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองโดยชอบหรือโดยถูกต้อง²

หากรวมความหมายโดยพยัญชนะของคำว่า ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง ระบบวิชาความรู้ที่ว่าด้วยความเป็นผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองโดยชอบหรือโดยถูกต้อง ไม่ผิดแผกไปจากความจริง

หากแปลความหมายโดยนัยสำคัญเพื่อให้ตรงกับเนื้อหาในวิชา หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการประมวลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ความรู้ทั่วไปของการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณสมบัติคุณธรรมของความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เส้นทางคำสั่งสมบารมีจนมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและตัวอย่างการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตั้งแต่พระชาติแรก จนกระทั่งมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

หากจะกล่าวโดยสรุป ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่นักศึกษาที่กำลังจะศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ และเมื่อนักศึกษาได้ศึกษาจนครบทุกบทแล้ว จะทำให้นักศึกษาเห็นภาพเส้นทางในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย และพบความจริงที่ว่า

¹ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊คพับลิเคชั่น), หน้า 1100.

² พระมหาสมปอง มุทิโต, **คัมภีร์อิถานวรรณนา**. กรุงเทพฯ : บริษัท ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, 2547, หน้า 17

ตำแหน่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นตำแหน่งกลางของโลกที่ทุกคนมีสิทธิ์เป็นได้ แต่ผู้นั้นต้องมีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ และปฏิบัติตามเส้นทางการสร้างบารมีสู่ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความจริงของจักรวาล

ในโลกของเราเนี่ย มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 6 พันกว่าล้านคน จะมีสักกี่คนที่เข้าใจความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ หากประชากรเหล่านั้น มิได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ย่อมใช้ชีวิตไปตามอำนาจกิเลส โดยปราศจากการแข็งขันปล่อยตัวให้หลงติดอยู่กับเหยื่อล่อของโลก เมื่อละโลกแล้วย่อมเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น บุคคลที่ประมาทในการดำเนินชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เหมือนบุคคลที่ตายแล้วตายจากคุณงามความดี หมดเวลาในชีวิตไปโดยไร้ประโยชน์

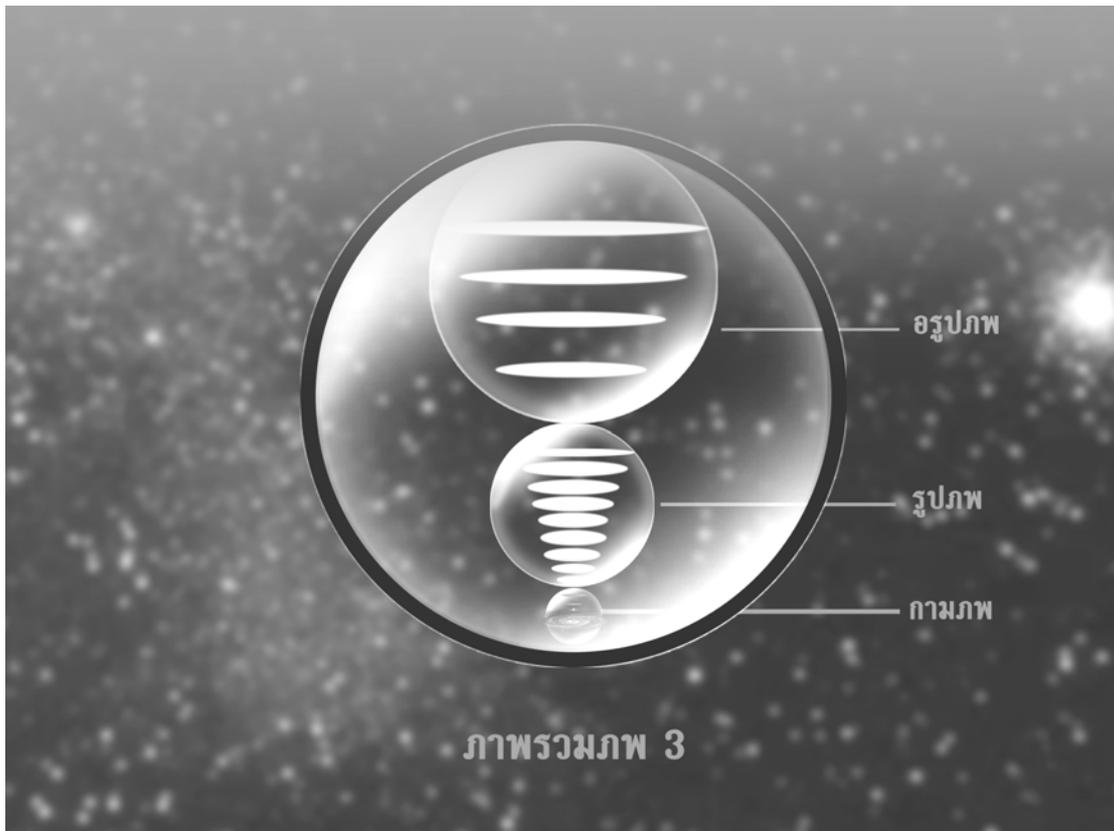
นักศึกษาได้ทำความเข้าใจเรื่องโลกและจักรวาลอย่างละเอียดมาแล้วในวิชาจักรวาลวิทยา และปรโลภวิทยา ในส่วนของวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระพุทธเจ้านี้ จะเป็นการนำเสนอบทสรุปสาระสำคัญของโลกและจักรวาลอีกครั้ง ให้นักศึกษาได้ทบทวนเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของโลกและจักรวาลที่มีผลต่อการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะให้นักศึกษาเห็นการเชื่อมโยงที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.3.1 ความจริงเรื่องเราคือใครในจักรวาล

มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ มีความสงสัย ใคร่รู้ในทุกสิ่ง และมักจะมีคำถามที่ค้างคาใจอยู่มากมายว่า เราคือใคร เราเกิดมาทำไม ทำไมจึงเกิดมาเป็นมนุษย์ ทำไมจึงมาอยู่ในโลกนี้ โลกนี้คืออะไร ใครเป็นผู้สร้าง ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้รอคอยการตอบคำถามอยู่เสมอ หากใครสามารถตอบคำถามเหล่านี้ได้อย่างมีเหตุผลอย่างถูกต้องชัดเจน บุคคลนั้นย่อมได้รับการเชิดชูยกย่อง และวิทยาศาสตร์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ให้คำตอบในเรื่องเหล่านี้ได้บ้าง จึงทำให้นักวิทยาศาสตร์เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในยุคปัจจุบัน

มนุษย์ในยุคที่วิทยาศาสตร์รุ่งเรืองนี้ นักวิทยาศาสตร์ส่งยานอวกาศออกเดินทางไปนอกโลก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลอันไกลโพ้นสุดสลายตา เมื่อถ่ายภาพโลกของเรากลับมา จะพบว่าโลกของเรา มีลักษณะกลมรอบตัว เหมือนกับดาวดวงอื่นๆ นักวิทยาศาสตร์เข้าใจว่า โลกเป็นสถานที่ ที่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ ยังไม่พบว่าดาวดวงใดในจักรวาลที่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่อีก และในเรื่องโครงสร้างจักรวาล นักวิทยาศาสตร์เข้าใจว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง มีดาวดวงอื่น เช่นโลกของเรา เป็นดาวบริวาร เราอาจจะสรุปตามหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ว่า เราเป็นมนุษย์เพียงโลกเดียวที่อาศัยอยู่ในจักรวาล ที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง

แต่มีความรู้อีกแขนงหนึ่งที่เราเรียกว่า ความรู้ทางพุทธศาสตร์ เป็นความรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้เห็นด้วยการค้นคว้าทางจิต พระองค์ฝึกจิตให้ละเอียดลุ่มลึกควรแก่การงาน จนมีญาณหยั่งรู้ในทุกสิ่งตามความเป็นจริง พระองค์ทรงแสดงเรื่องจักรวาลวิทยาไว้อย่างน่าอัศจรรย์ ดังที่นักศึกษาได้ศึกษาจากวิชาจักรวาลวิทยาและปรโลภวิทยามาแล้ว ซึ่งในหัวข้อนี้ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจภาพรวมของจักรวาลโดยสรุปอีกครั้ง ในเรื่องความเป็นจริงของโลกและชีวิตว่า เราอยู่ ณ ส่วนใดของจักรวาล

องค์ประกอบของจักรวาลอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์

นักศึกษาคงจำได้ว่า องค์ประกอบของจักรวาลประกอบด้วยอะไรบ้าง และจักรวาลนั้นมีมากมาย นับไม่ถ้วน เป็นล้าน เป็นลิลลัน เป็นล้านล้านจักรวาล ที่เรียกว่า โลกธาตุ ที่มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ตามจำนวนจักรวาล ในจักรวาลหนึ่งๆ นั้นมีองค์ประกอบที่เรียกว่า ภพ 32 อันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ในที่นี้จะขออธิบายโดยย่อ คือ

กามภพ คือ ภพอันเป็นที่เกิดของผู้ที่ยังเกี่ยวข้องกับในกาม มี 11 ภูมิ ได้แก่

มนุสสภูมิ 1 คือ โลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มี 4 ทวีป ได้แก่ ปุพพิเทททวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกुरुทวีป ชมพูทวีป

อบายภูมิ 4 คือ ภูมิกำเนิดของสัตว์ที่ปราศจากความเจริญ เป็นภูมิต่ำที่สุดในบรรดาภูมิทั้งหมด มีทั้งหมด 4 ภูมิ ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน

เทวภูมิ 6 คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของชาวสวรรค์ มี 6 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 จาตุมหาราชิกา ชั้นที่ 2 ดาวดึงส์ ชั้นที่ 3 ยามา ชั้นที่ 4 ดุสิต ชั้นที่ 5 นิมมานรดี และชั้นที่ 6 ปรนิมมิตวสวัตดี

รูปภพ คือ ภพอันเป็นที่อยู่ของรูปพรหม อยู่สูงกว่าเทวภูมิ มีทิพยสมบัติที่สวยงามละเอียดประณีตกว่าเทวภูมิ มีทั้ง 16 ชั้น

อรูปภพ คือ ภพอันเป็นที่อยู่ของอรูปพรหม อยู่สูงกว่ารูปภพ มีทิพยสมบัติสวยงามประณีตกว่ารูปภพ มีทั้งหมด 4 ชั้น

โครงสร้างของจักรวาล

จากองค์ประกอบของจักรวาล เราจะมาทบทวนเรื่องโครงสร้างของจักรวาล เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จักรวาลหนึ่งๆ มีภูเขาลิเนรุ เป็นศูนย์กลางจักรวาล โดยรอบภูเขาลิเนรุในทิศทั้ง 4 เป็นที่อยู่ของโลกมนุษย์ 4 โลก ชมพูทวีปอยู่ทางทิศใต้ของภูเขาลิเนรุ และตั้งแต่ภูเขาลิเนรุขึ้นไปในอากาศเป็นที่อยู่ของสวรรค์มี 6 ชั้นตามลำดับ สวรรค์ชั้นที่ 1 จาตุมาหาราชิกา อยู่ที่ไหล่ภูเขาลิเนรุ สวรรค์ชั้นที่ 2 ดาวดึงส์อยู่หน้าตัดภูเขาลิเนรุ อีก 4 ชั้นอยู่ถัดกันขึ้นไปในอากาศ มีขนาดใหญ่ขึ้นไปตามลำดับ และสูงขึ้นไปจากสวรรค์ชั้นที่ 6 ประณีตวิจิตรวิจิตร เป็นที่อยู่ของรูปพรหม 16 ชั้น และสูงขึ้นไปจากรูปพรหมชั้นสุดท้าย เป็นที่อยู่ของอรุณพรหม 4 ชั้น มีขนาดใหญ่ขึ้นไปตามลำดับ ส่วนชั้นล่างภูเขาลิเนรุมีภูเขา 3 ลูก ที่เรียกว่า ตรีภูฏ วางซ้อนเป็น 3 เล้า ภายใต้เขาตรีภูฏเป็นที่อยู่ของอสูร ซอกเขาทั้ง 3 ลูกเป็นที่อยู่ของเปรตและอสุรกาย และได้เขาตรีภูฏลงไปเป็นที่อยู่ของนรกทั้ง 8 ขุม มีขนาดใหญ่ไปตามลำดับ ขุมที่ 8 จะมีขนาดใหญ่ที่สุด

สรุปความจริงเรื่องเราคือใครในจักรวาล

นักศึกษาคงได้ทบทวนความจำในเรื่ององค์ประกอบของจักรวาลอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์และโครงสร้างของจักรวาลแล้ว ทำให้ทราบว่า เราอยู่ในจักรวาลๆ หนึ่งในจำนวนจักรวาลที่นับไม่ถ้วน อยู่ในภพภูมิในมนุษยสภภูมิ ชมพูทวีป อย่างที่เราได้ศึกษาผ่านมา มนุษย์ไม่ได้มีอยู่เฉพาะในโลกของเราที่เรียกว่า ชมพูทวีปเท่านั้น แต่มีอยู่ในโลกทั้ง 4 โลกของเราเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นในจักรวาล

จักรวาลของเรามีได้มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง แต่มีภูเขาลิเนรุเป็นศูนย์กลาง และมนุษย์ก็มีอยู่แต่เดิมก่อนแล้ว และเป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรก เหมือนเป็นพื้นฐานของจักรวาล สัตว์ในภูมิอื่นๆ ล้วนแปรเปลี่ยนไปจากมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นสิ่งมีชีวิตที่นอกเหนือจากมนุษย์ที่มีกายละเอียดยังคงมีอยู่ในภูมิอื่นๆ อีกมากมาย เราจึงมีเพื่อนต่างภพอีกจำนวนมากนับไม่ถ้วนในจักรวาลนี้

เมื่อเราทราบอย่างนี้จะได้ไม่หลงเข้าใจผิด คิดว่า โลกนี้มีเพียงเราเท่านั้นเป็นใหญ่ เราจะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการเวียนเปลี่ยนภพให้ลึกซึ้ง อันนำมาซึ่งความเข้าใจถูกต้องในการดำเนินชีวิตให้ปลอดภัยในสังสารวัฏอันยาวไกลนี้

1.3.2 ความจริงเรื่องวัฏจักรของจักรวาล

ความจริงที่นักศึกษาจะต้องเข้าใจให้ถ่องแท้เกี่ยวกับโลกและจักรวาลอีกประการหนึ่ง คือ สรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล แสนโกฏจักรวาล อนันตจักรวาล ไม่มีสิ่งใดเลยที่จะยั่งยืนถาวร สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้น ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้น คือ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ว่าตัวตนที่แท้จริง

โดยสภาพความเป็นจริงของจักรวาลเองก็มีวัฏจักรของตัวเอง อันประกอบด้วย การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปในที่สุด ซึ่งหมุนเวียนเป็นวงกลมอย่างนี้ไม่สิ้นสุดเช่นกัน ดังนั้นเรากำลังจะมาทบทวนวัฏจักรของจักรวาลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจตัวเราเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ว่าเรากำลังอยู่ในยุคขนาดใหญ่ที่ต้องวนเวียนตายเกิดอย่างไม่รู้จบสิ้น ทั้งยังเป็นยุคที่มีความเสื่อมถอยอยู่ตลอดเวลา หากความเที่ยงแท้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบกันอย่างมาก เพื่อให้เห็นชัดถึงสภาพอันแท้จริงของจักรวาลที่เราอาศัย

และเพื่อตระหนักถึงความสำคัญของพระปัญญาธิคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงนำความรู้อันแท้จริงมาเปิดเผยต่อมวลมนุษยชาติ

การเกิดขึ้นของจักรวาล

จักรวาลเกิดจากการรวมตัวของธาตุทั้ง 4 อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลาย การเกิดขึ้นของจักรวาลเริ่มจาก ในท้องจักรวาลมีเพียงอากาศที่ว่างเปล่า เมื่อเวลาล่วงไปนานนับประมาณไม่ได้ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ มีเม็ดฝนตกลงมา จากเม็ดเล็กจนกระทั่งเม็ดใหญ่เท่าลำตาล น้ำฝนนั้นถูกลมพัดรองรับไว้เหมือนภาชนะทำให้น้ำไม่รั่วไหล ลมก็พัดแทรกน้ำขึ้นมา ทำให้น้ำนั้นงวดเข้างวดจากบนลงล่าง ตามลำดับ ซึ่งแต่ละขั้นตอนใช้ระยะเวลายาวนานมาก

เมื่อระดับน้ำลดลง ทำให้ที่ตั้งของภพภูมิต่างๆ คือ พรหมชั้นต่างๆ จนถึงสวรรค์ชั้นที่ 3 เมื่อระดับน้ำลดลงมาถึงระดับพื้นดิน ระดับน้ำเริ่มคงที่ไม่ลดลงไปอีก เมื่อน้ำนิ่งจึงเกิดการรวมตัวของตะกอน ซึ่งลอยอยู่บนผิวน้ำ มีสีเหลืองเหมือนใบบัวลอยอยู่ในน้ำ มีกลิ่นหอม มีรสหวาน ตะกอนนี้เกิดจากการรวมตัวของธาตุหยาบ (การเกิดขึ้นของภพภูมิอื่นเป็นการรวมตัวของธาตุละเอียดทำให้มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า) ซึ่งต่อมาคือแผ่นดินที่รองรับสิ่งต่างๆ ต่อจากนั้นจะมีกอบัวเกิดขึ้นเป็นบุพนิมิต กอบัวนั้นจะมีดอกบัว ดอกบัว หมายถึงการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้ามี 1 ดอกแสดงว่าภพนั้นจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 1 พระองค์ อย่างไรก็ตามกอบัวนั้นจะมีดอกไม่เกิน 5 ดอก

เมื่อแผ่นดินตั้งขึ้นแล้ว พรหมในชั้นอาภัสราที่สิ้นบุญก็ลงมายังพื้นดิน ซึ่งถือว่าเป็นมนุษย์ต้นกัป พรหมเหล่านั้นไม่มีเพศ มีกายเบา เหาะไปมาในอากาศได้ มีรัศมีสว่างไสว มีปีติเป็นอาหาร ไม่ต้องกินสิ่งอื่น พรหมเหล่านั้นดำเนินชีวิตอย่างนั้นเป็นเวลาช้านาน จนในที่สุดก็มีพรหมตนหนึ่ง เกิดกิเลส มีความต้องการชิมจวนดินที่มีกลิ่นหอม จึงได้นำเข้าปาก แคววที่ปลายลิ้นจวนดินก็แผ่ซ่านไปทั่วกาย มีรสที่ถูกใจอย่างยิ่ง จนกระทั่งคนอื่นเห็นเข้าต่างก็พากันทำตาม เมื่อบริโภคมามากเข้า เป็นระยะเวลาช้านาน ร่างกายก็หยาบ รัศมีกายที่เคยสว่างก็เริ่มหดหายไป ความมืดเริ่มปกคลุม เหล่ามนุษย์ยุคต้นกัปเกิดความหวาดกลัว ดวงอาทิตย์จึงบังเกิดขึ้นแต่มีได้ส่องสว่างตลอดเวลา เมื่อโคจรผ่านไปแล้ว ดวงจันทร์ ดวงดาวต่างๆ ก็เกิดขึ้น ทำให้เกิดกลางวันกลางคืน มีฤดูกาล มีมหาสมุทร มีเขาสีเนรุ ที่เป็นที่อยู่ของสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ที่หน้าตดของเขาสีเนรุ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ใช้ระยะเวลาช้านานจนนับไม่ถ้วน

นี่คือขั้นตอนของการเกิดจักรวาล ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานมาก แต่เรื่องการเกิดขึ้นของจักรวาลเรื่องเดียวก็ใช้เวลามากมายถึงเพียงนี้ แล้ววิภังค์ที่วนเป็นห่วงโซ่ หาเบื้องต้น ท่ามกลาง เบื้องปลาย ได้ยากนั้น จะยาวนานถึงเพียงไหน หากนักศึกษาพิจารณาดูแล้วจะพบว่า ชีวิตในสังสารวัฏช่างเป็นภัยที่น่ากลัวยิ่งนัก

ความเสื่อมสลายของจักรวาล

เมื่อจักรวาลตั้งขึ้น ได้เกิดมนุษย์ มีสัตว์ มีต้นไม้ มีการสร้างสังคม มีการปกครอง มีการประกอบอาชีพ อายุมนุษย์ก็มีขึ้นมีลง ผ่านกาลเวลาหลายยุคหลายสมัย เน้นนานจนกำหนดนับไม่ได้ว่า เท่านั้นปี

เท่านี้ปี กลไกสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมให้เจริญขึ้น หรือเสื่อมถอยลง อยู่ที่กิเลสภายในใจของมนุษย์โดยรวม และเมื่อกิเลสแต่ละชนิด ก่อตัวหนาแน่นขึ้น กระทั่งสิ่งแวดล้อมเกิดความผิดปกติอย่างรุนแรงจนรับไม่ได้ เมื่อนั้นโลกย่อมถึงการพิनाศไป

เรื่องของความเสื่อมของจักรวาลนี้ก็เช่นกัน อำนาจกิเลสภายในใจของมนุษย์บันดาลให้สิ่งแวดล้อมเริ่มแปรเปลี่ยนไป ก่อให้เกิดมลพิษในทุกด้าน จนโลกตั้งอยู่ไม่ได้ หากมนุษย์มีกิเลสตระกูลโทสะแรงกล้าถึงขีดสุด จักรวาลนี้ย่อมถูกทำลายด้วยอำนาจแห่งไฟ ถ้ามนุษย์มีกิเลสตระกูลราคะมาก จักรวาลจะถูกทำลายด้วยน้ำ และหากมนุษย์มีกิเลสตระกูลโมหะมาก จักรวาลจะถูกทำลายด้วยลม

ยกตัวอย่าง จักรวาลถูกทำลายด้วยไฟ เมื่อมลพิษต่างๆ อันเกิดจากอำนาจกิเลสตระกูลโทสะในใจของมนุษย์มากขึ้น จะเกิดปรากฏการณ์ฝนไม่ตกเป็นเวลาช้านาน ต้นไม้ค่อยใหญ่พากันเหี่ยวแห้งตาย ล่วงเวลาต่อมา เมื่อดวงอาทิตย์โคจรลับฟ้าไปแล้ว ควรจะเป็นเวลากลางคืนแต่กลับไม่มี เพราะเกิดดวงอาทิตย์ใหม่ขึ้นอีกหนึ่งดวง ซึ่งมีความรุนแรงกว่าดวงอาทิตย์ดวงแรก ความร้อนก็เพิ่มพูนทวีคูณ ท้องฟ้าไม่มีเมฆหมอกปรากฏ แม่น้ำสายใหญ่ทั้งหลายเหือดแห้งหมด ไม่มีผู้คนหลงเหลืออยู่ ล่วงเวลาต่อมาอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 3 ปรากฏ แม่น้ำใหญ่ทั้งหลายแห้งหมด เวลผ่านไปอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 4 ปรากฏ สระใหญ่ในป่าหิมพานต์แห้งหมด น้ำในมหาสมุทรเริ่มแห้งงวด กาลล่วงไปอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 5 ปรากฏ น้ำในมหาสมุทรแห้งหมด ระยะเวลาผ่านไปอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 6 ก็ปรากฏ แผ่นดินภูเขาทั้งหลายก็สิ้นธาตุน้ำ ไม่สามารถเกาะกุมแผ่นดินไว้ ก็หลุดกระจาย กลายเป็นฝุ่นเป็นควันคั่งตลบ เป็นอยู่ระยะเวลายาวนาน ครั้นดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏ โลกธาตุทั้งแสนโกฏิจักรวาลก็ลุกเป็นไฟ มีเสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว ยอดเขาลิเนรุก็หลุดกระจายสลายไปในอากาศ เปลวไฟประลัยกัลป์เกิดที่โลกมนุษย์ ลุกไหม้ลามไปยังเทวโลก ต่อขึ้นไปยังพรหมโลกชั้นต้น ปฐมฌานภูมิ แล้วก็หยุดเพียงเท่านั้น

สภาพการตั้งอยู่ของจักรวาล และการเสื่อมสลายของจักรวาล เป็นวัฏจักรที่จะต้องเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นระยะเวลายาวนาน สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้เลย ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม การศึกษาเรื่องวัฏจักรนี้ ยิ่งทำให้เราเห็นชัดในทุกขัโทษภัยของสังสารวัฏได้ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก

1.3.3 ความจริงเรื่องจักรวาล คือ กรงขังสรรพสัตว์

ประเด็นที่จะนำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้ออื่นๆ ที่จะทำให้เราเห็นภาพของตัวเองชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อเราได้ศึกษาองค์ประกอบของจักรวาลอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์และโครงสร้างของจักรวาลแล้ว เราเห็นเพียงภาพรวมของจักรวาลเท่านั้น มิได้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงการไปเกิดมาเกิดระหว่างภพภูมิ ตามกฎสังสารวัฏ

สังสารวัฏ คือ การที่สัตว์ทั้งหลายทุกรูปทุกนามต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ รวมทั้งชีวิตปัจจุบันของมนุษย์ในโลกนี้อย่างไม่มีวันสิ้นสุด กระบวนการความเป็นไปของสังสารวัฏมีธรรมชาติเป็นแบบอิงอาศัยกันสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ ดังนั้นความเป็นไปของสังสารวัฏจึงประกอบด้วยองค์ 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก

ความสัมพันธ์ขององค์ 3 เมื่อกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ กำเรปส่งผลให้ใจเศร้าหมอง บีบบังคับใจมนุษย์ให้ทำกรรมทางกาย วาจา ใจ ส่งผลให้ได้รับวิบากอันมีอำนาจนำมนุษย์ เมื่อตายแล้วให้เสวยผลแห่งกรรมในภพภูมิ 31 และวิบากนี้ก็เป็นเหตุให้บีบบังคับกิเลสในใจของสรรพสัตว์ต่อไปอีก เป็นสภาวะหมุนเวียนด้วยความเป็นเหตุเป็นผลอยู่อย่างนี้ไม่มีวันสิ้นสุด

สังสารวัฏเป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้ยากสำหรับคนทั่วไป ที่มีได้มีความศรัทธาในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีคนจำนวนมากมีความเข้าใจว่า คนเราเมื่อตายแล้วสูญ ไม่ต้องกลับมาเกิดใหม่อีก จึงดำเนินชีวิตตามความพอใจของตน ไม่คำนึงถึงหลักศีลธรรม หรือบางคนที่เข้าใจเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด แต่ก็ยังไม่ทราบวิธีการที่จะหลุดพ้นจากสังสารวัฏนี้ได้ได้อย่างไร

มนุษย์มีปัญญาความรอบรู้ อยู่ในขอบเขตจำกัด มักจะรู้เฉพาะประสบการณ์ชีวิตของตนที่ผ่านมาในปัจจุบันชาติเท่านั้น ไม่รู้ไปถึงชาติในอดีตและชาติต่อไปในอนาคต มีเพียงบางพวกเท่านั้นที่พอรู้บ้าง เช่น พวกฤๅษีชีไพรที่บำเพ็ญเพียรทางจิต สามารถระลึกชาติย้อนหลัง หรือไปยังข้างหน้าได้ แต่ระลึกได้จำนวนชาติที่จำกัด รู้เพียงบางส่วน รู้ไม่ครบวงจร ที่เรียกว่า รู้รอบ รู้แจ้ง ทำให้ความรู้ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ตามความเป็นจริง

ส่วนสัตว์บางภูมิ เช่น สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา พรหม เวลาเกิดขึ้น ไม่ได้เกิดในกรรมมารดาเหมือนมนุษย์ แต่เกิดแล้วโตนทันที สัตว์เหล่านี้สามารถจำเหตุการณ์ในชาติเก่าของตนได้บ้าง จะจำได้เพียงชาติเดียว หรือที่เพิ่งตายมาย้อนหลังได้เพียงไม่กี่ชาติ แต่ย่อมไม่รู้ถึงซึ่งอนาคต

เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์หรือแม้แต่สัตว์ในสุดติภูมิย่อมไม่สามารถรู้ได้ว่า ภพ 3 เป็นที่คุมขังพวกตนให้วนเวียนตายแล้วเกิด เกิดแล้วตายไม่มีวันจบสิ้น เกิดครั้งใดก็ไม่มีการรอดจากความทุกข์ ความทุกข์เป็นสภาพที่ทนได้ยาก แม้รู้จักทุกข์กันดีก็จริง แต่ไม่รู้จักวิธีการดับทุกข์

ครั้งเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติตรัสรู้ขึ้นในโลกมนุษย์ พระปัญญาธิคุณของพระองค์กว้างขวางไม่มีประมาณไม่มีขอบเขตจำกัด พระองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดด้วยญาณทัสสนะอันบริสุทธิ์ในความเป็นไปของสรรพสัตว์สรรพสิ่งทั้งปวงทรงรู้แจ้งเห็นแจ้งซึ่งพระนิพพานอันเป็นสถานที่หลุดพ้นจากภพสามเป็นที่ไม่มีเกิดไม่มีตาย ตลอดถึงทรงทราบวิธีปฏิบัติเพื่อการเลิกเวียนว่ายตายเกิด พระองค์ทรงพบว่า มนุษย์นั้นยังตกอยู่ในอำนาจกิเลส เป็นเหตุให้ก่อกรรมนำไปสู่วิบากในภพทั้ง 3 การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพทั้ง 3 จึงเสมือนกับคนที่กักขังสรรพสัตว์ ให้หมดอิสรภาพ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ถูกกิเลสบังคับชักนำให้สร้างกรรมเกิดวิบาก วนเวียนตายเกิด ได้รับทุกข์ทรมานอยู่ในภพภูมิต่างๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด แม้โลกมนุษย์เองก็เป็นคุกย่อยในคุกใหญ่ คือ ภพ 3

บางคนอาจจะนึกไม่ถึงว่าชาวสวรรค์ ก็ยังมีความทุกข์ด้วยหรือ ในที่นี้ขอกกล่าวถึงสภาพความทุกข์ของสรรพสัตว์ทั้งหลายในภพสามที่เปรียบเสมือนคุกขังสรรพสัตว์

สัตว์นรก ทุกข์เพราะถูกลงโทษทัณฑ์ทรมานด้วยประการต่างๆ อย่างโหดร้ายทารุณถึงที่สุดจากนายนิรบาล

เปรต ทุกข์เพราะความหิวโหย ความห่วยเหี่ยวในคนที่ผูกพัน

อสุรกาย ทุกข์เพราะความหวาดกลัว ไม่มีที่อยู่ ที่กิน

สัตว์เดรัจฉาน ทุกข์เพราะเรื่องการหาอาหารเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ

มนุษย์ ทุกข์เพราะต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เศร้าโศกเสียใจด้วยเรื่องต่างๆ

เทวดา ทุกข์เพราะมีสมบัติไม่เท่าเทียมผู้อื่น (ติดในกามคุณอารมณ์)

พรหม ทุกข์เพราะความเป็นผู้มีรัศมีสว่างไสวไม่เท่าผู้อื่น (มีสักกายทิฏฐิและมานะ)

อย่างไรก็ดี สรรพสัตว์ทุกชีวิต ไม่ว่าจะเกิดในภพภูมิใดๆ มักจมอยู่กับทุกข์ในภพที่ตนอยู่จนเป็น

ความเคยชิน มองทุกอย่างไม่พบ เมื่อไม่พบก็ไม่คิดจะหนีออกจากทุกข์ ทั้งยังแก้ไขอย่างผิดวิธี เหมือนป่วยเป็นไข้แต่ไม่รู้ว่าเป็นไข้ กลับหาของแสบโรครักษาให้กับตนเอง อาการของโรคจึงเพียบหนัก

เมื่อใดมนุษย์มีปัญหาเห็นทุกข์ รู้จักทุกข์ เมื่อนั้นก็จะรู้จักพยายามหาต้นเหตุของทุกข์ให้พบแล้วกำจัดเสีย ปัญญาชนิดนี้เกิดเองได้ยาก ถ้ามีผู้ที่มีปัญญาเหนือกว่ามาชี้แจงแนะนำ บอกทางให้ก็จะทำให้ง่ายและสะดวกขึ้น ดังนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระปัญญาคุณอันประเสริฐ ทรงชี้แนะแนวทางในการดับทุกข์ ออกจากทุกข์ไว้ให้แล้ว ขอให้เราได้ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระองค์ ย่อมบรรลุมรรคผลนิพพาน เลิกเวียนว่ายตายเกิดอย่างแน่นอน

ไม่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงสอนเหมือนกันทั้งสิ้น ทรงสอนเรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่การดับทุกข์ การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ มิได้ทรงสอนหมดทุกเรื่อง เหมือนอย่างที่เราเคยเปรียบเทียบว่าความรู้ที่พระองค์สอนนั้นเป็นเพียงใบไม้ในกำมือ แต่ความรู้นั้นมีอีกมากมายใบไม้ในป่าประดู่หลาย

1.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นออกจากทุกข์

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงอุบัติเกิดขึ้นในโลก เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุข ยังมนุษยชาติให้พ้นจากกองทุกข์ ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานอย่างแท้จริง แต่เดิมพระองค์ก็เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญอย่างพวกเรา ไม่รู้จักเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง ปะปนคละเคล้ากันไป แล้วก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพ 3 หรืออยู่ในคุก ดังที่เราได้ศึกษามาแล้ว เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก ไม่ทราบว่าจะชาติแรกเริ่มตรงไหน และชาติสุดท้ายจะสิ้นสุดเมื่อใด ถูกความทุกข์จากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ครอบงำเรื่อยมา

จนกระทั่งมีอยู่ชาติหนึ่ง เกิดจิตสำนึกเล็กๆ ที่ได้สั่งสมประสบการณ์ ได้พบความทุกข์มานับภพนับชาติไม่ถ้วนนับคืบ ทำให้พระองค์เบื่อบ่นต่อความทุกข์ มองหาหนทางที่จะออกจากทุกข์ให้ได้ และตั้งใจมั่นว่า เมื่อตนเองออกจากความทุกข์ หรือออกจากคุกในสังสารวัฏได้ จะต้องช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ไปด้วยให้ได้ นี่คือการปรารถนาเริ่มต้นของการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จากนั้นพระองค์ก็ลองผิดลองถูกหาวิธีการเพื่อการดับทุกข์เรื่อยมา จนเริ่มพบวิธีการที่ถูกต้องมาตามลำดับ และได้สร้างบารมีอย่างยิ่งยวดโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน สละเลือดเนื้อ อวัยวะ ชีวิต ผ่านอุปสรรคนานัปการโดยไม่ย่อท้อ มายาวนานนับภพนับชาติไม่ถ้วน เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมพัฏฐุตถญาณ อันเป็นความปรารถนาสูงสุด เมื่อสั่งสมบารมีจนเต็มเปี่ยมแล้ว ในที่สุดทรงค้นพบวิธีการดับทุกข์เป็นผลสำเร็จ ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เลิศประเสริฐกว่ามนุษย์และเทวดาทั้งปวง สามารถยกตนให้พ้นจากกองทุกข์ หลุดพ้นจากการถูกกักขังในภพ 3 ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน อันเป็นดินแดนที่ไม่มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นดินแดนแห่งบรมสุขอันเป็นนิรันดร์

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างจะนับจะประมาณมิได้ ที่พระองค์ได้นำความรู้ที่พระองค์ทรงค้นพบความจริง มาชี้แนะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้เห็นความจริงของชีวิตที่ตกเป็นบ่าวเป็นทาสของพญามาร ถูกกักขังวนเวียนอยู่ในภพทั้ง 3 อันเป็นคุกขังสรรพสัตว์ และยังทรงแนะแนวทางในการดับทุกข์ นำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากการคุมขังในภพ 3 พ้นจากความทุกข์อันแสนทรมานในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังสารวัฏ

ดังนั้น วิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ จึงถูกเรียบเรียงขึ้น ด้วยตระหนักถึงพระมหารุณาทิคุณ อันสุดประมาณนี้ โดยรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในหลายแง่มุม มา ร้อยเรียง เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหารุณาทิคุณอันไม่มีประมาณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้เห็นเส้นทางการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้อย่างชัดเจน เป็นขั้นเป็นตอนยิ่งขึ้น เพื่อน้อมนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ ออกจากคุ้งสรรพสัตว์ มุ่งสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานให้ได้

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 1 ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 1 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 1 แล้วจึงศึกษาบทที่ 2 ต่อไป

บทที่ 2
ธรรมชาติของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 2

ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร

2.1.1 คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

- ก. ความยากในการพรรณาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- ข. ความหมายของคำว่า พระพุทธคุณ
- ค. พุทธคุณ 9 ประการ

2.1.2 นิยามของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

2.2 การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก

2.3 เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอุบัติขึ้นพร้อมกัน

2.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน

2.5 พุทธอุบัติ

2.5.1 หน่วยเวลา

2.5.2 กัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น

2.6 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.7 ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แนวคิด

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีใจประเสริฐสูงกว่ามนุษย์และเทวาททั้งหลาย ตลอดจนสูงกว่าทุกสิ่งในภพสาม เพราะเหตุที่พระองค์ทรงสร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ เพื่อมุ่งทำตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏ และคิดที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นตามไปด้วย ใจของพระพุทธองค์จึงเปี่ยมล้นด้วยมหากรุณามาตั้งแต่ครั้งเป็นพระบรมโพธิสัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกได้รับรู้รับทราบในคุณความดีและคุณประโยชน์ของพระพุทธเจ้าที่มีอย่างมากมายเกินกว่าที่บุคคลใดจะพรรณนาได้หมด และยังทำให้พระองค์ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะได้เข้าถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายในกายของพระองค์
2. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระมหาบุรุษผู้ประกอบด้วยกายลักษณะมหาบุรุษอันมีพระธรรมกายซ่อนอยู่ภายใน เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นครูของมนุษย์และเทวดา เป็นศาสดาเอกของโลก
3. การเสด็จอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นสภาพที่เป็นไปได้โดยยาก ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าการสร้างบารมีของแต่ละพระองค์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์เมื่อใด ซึ่งถ้าบารมียังไม่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ก็จะต้องสร้างบารมีกันต่อไป จนกว่าจะเต็มเปี่ยมและพร้อมที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อนั้นก็จะเสด็จอุบัติขึ้นบนมณฑลสภุมิ เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำพระสัทธรรมมาสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รู้ความเป็นจริงของชีวิตอย่างที่พระองค์ได้รู้แล้ว
4. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็คือ มนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ได้เป็นเทพเจ้าผู้วิเศษหรือเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ และไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรพชีวิตหรือสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก แต่เป็นบุคคลที่ตั้งความปรารถนาที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สั่งสมบารมีอย่างมากมายหลายภพหลายชาติ เพื่อค้นพบความจริงของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตว่ามีความเป็นมาอย่างไร เป็นอยู่อย่างไร และแตกสลายสิ้นลงอย่างไร การรู้ความจริงในสิ่งต่างๆ ทำให้สามารถปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และเหตุนี้เอง จึงทำให้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติในโลกอย่างมากมาย ซึ่งไม่สามารถที่จะนับหรือจะประมาณได้เลย ที่จะมาช่วยนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ไปพร้อมกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบและเข้าใจในคุณงามความดี ตลอดจนคุณประโยชน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสามารถอธิบายพระคุณของพระองค์ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและเห็นถึงคุณค่าในการสร้างบารมีกว่าที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
4. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับศาสดาอื่นได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 2

ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความนำ

จากเนื้อหาในบทเรียนที่ผ่านมา นักศึกษาจะเห็นว่า โลกใบนี้เปรียบเสมือนคุก เพราะเป็นที่ซึ่งสรรพสัตว์ให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพ 3 อย่างไม่สามารถกำหนดนับเวลาได้ว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด สรรพสัตว์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ตลอดจนสัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย สัตว์นรก ต่างต้องวนเวียนอยู่ในวัฏสงสารนี้ ถ้าชาติใดสรรพสัตว์เหล่านั้นทำบุญกุศล ก็จะไปเกิดในสุคติ ได้แก่ มนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ตามกำลังแห่งบุญ แต่ถ้าชาติใดพลาดพลั้งทำบาปอกุศล ก็จะต้องไปเกิดในทุคติ ได้แก่ สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย สัตว์นรก จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนี้หลายภพหลายชาติ ในขณะที่สรรพสัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดอยู่เช่นนั้น ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องประสบเจอกับความทุกข์ ทั้งที่เป็นทุกข์ประจำและทุกข์จร ดังนั้นการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของโลก ทำให้แต่ละชีวิตต้องประสบกับความทุกข์ทรมานอย่างมาก สิ่งเหล่านี้จึงถือว่าเป็นธรรมชาติของโลก และธรรมชาติของสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างแท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่ยังเป็นมนุษย์อย่างเช่นพวกเราทุกคน ได้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร ได้สั่งสมประสบการณ์ สั่งสมความทรงจำอันแสนทุกข์ทรมานมาอย่างยาวนาน เมื่อเกิดความทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้เกิดดวงปัญญาที่จะหาหนทางพ้นทุกข์ สั่งสมมาทีละเล็กละน้อย จนเมื่อประสบเหตุการณ์สะอิดสะเอียนอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงพลันคิดได้ว่า **“วัฏจักร คือ ทะเลแห่งกองทุกข์”** เป็นคุกใหญ่ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ทนทุกข์ทรมานอย่างมาก ทำให้สรรพชีวิตต้องวนเวียนอยู่ในวัฏสงสารแห่งนี้ ซึ่งยากที่จะพ้นไปได้ จึงได้คิดว่า วันหนึ่งเราจักทำลายวัฏสงสารนี้ออกไปให้ได้ จะออกไปให้พ้นจากทะเลแห่งทุกข์นี้ และถ้าวันใดที่ได้ออกไปจากวัฏสงสารนี้แล้ว จะไม่ไปเพียงลำพัง แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ร่วมทุกข์ออกไปด้วย

เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่กว่าจะหามนุษย์สักคนที่คิดเช่นนี้ หรือกว่าที่มนุษย์เช่นนี้จะเกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้ จะต้องเป็นผู้ที่สั่งสมบ่มบารมีกันมากมายหลายภพหลายชาติ จึงทำให้มีปัญญามากและมีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้นพระพุทธองค์จึงเป็นบุคคลผู้ทรงคุณค่าอย่างมหาศาลสำหรับสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะมนุษย์ เทวดา พรหม หรือแม้แต่สัตว์เดรัจฉาน ซึ่งพระคุณของพระองค์มีมากมายเกินกว่าที่จะพรรณนาได้หมดจนตลอดชีวิต

ในบทเรียนนี้จะกล่าวถึงธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยทั่วไป ตั้งแต่ความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง แล้วนำมาเป็นแบบอย่างในการสร้างบารมีให้ได้เป็นเอกเช่นอย่างที่เราองค์ที่ได้ทำตามความปรารถนาที่ตั้งไว้จนสำเร็จ

2.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร

เป็นการยาก ที่ใครจะนิยามความหมายของคำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ครอบคลุมชัดเจน เพราะเนื่องด้วยคุณลักษณะเฉพาะพระองค์นั้นเป็นเลิศประเสริฐในทุกด้าน เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของโลกและจักรวาล พระองค์มีพระคุณอันไม่มีประมาณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะทรงชี้หนทางแห่งการดับทุกข์ อีกทั้งทรงเป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามที่จะนำพาสรรพสัตว์ไปสู่ความสุขทั้งปัจจุบัน อนาคต และความสุขอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน ทุกข้อความที่ถูกถ่ายทอดออกมา คำอุปมาที่ยกขึ้นแสดงไม่ถึงเศษเสี้ยว อสงไขยในความเป็นจริงของพระองค์ ที่จะยกขึ้นแสดงได้หมด

ก่อนที่จะสรุปว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร นักศึกษาควรจะทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระคุณอย่างไร เพื่อนักศึกษาจะได้เห็นคุณลักษณะเฉพาะพระองค์อย่างกว้างๆ เพื่อความกระจ่างชัดในการให้คำจำกัดความ และอีกประการหนึ่ง จะทำให้เราซาบซึ้งถึงพระคุณของพระองค์อันไม่มีประมาณอีกด้วย

2.1.1 คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีใจประเสริฐสูงกว่ามนุษย์และเทวาทั้งหลาย ตลอดจนสูงกว่าทุกสิ่งในภพ 3 นอกจากจะทรงมุ่งทำตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏแล้ว พระองค์ยังมีใจใหญ่คิดที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นตามไปด้วย ใจของพระพุทธองค์เปี่ยมล้นด้วยมหากรุณามาตั้งแต่ครั้งเป็นพระบรมโพธิสัตว์ ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามลำดับเพื่อความกระจ่างชัดของเนื้อหาอื่นๆ ขึ้นไปตั้งแต่ความยากในการที่จะพรรณนาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความหมายของคำว่า พุทธคุณ และพุทธคุณ 9 ประการ

ก. ความยากในการพรรณนาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบที่สมบูรณ์ที่สุดของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายตลอดทั่วทั้งภพ 3 และการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นย่อมยังตลอดทั่วทั้งภพ 3 ให้สว่างไสว ดับความเร่าร้อนของกิเลส ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย มีหนทางพ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสาร เสมือนบุคคลที่หงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกรทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด เพื่อให้คนที่มีตาดีได้มองเห็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกได้รับรู้รับทราบในพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีอย่างมากมายเกินกว่าที่บุคคลใดจะพรรณนาได้หมด เหมือนดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ว่า **“พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากมาย แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะพึงกล่าวคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากกล่าวคุณของกันและกันไปตลอดทั้งกับ กับพึงสิ้นไปในระหว่างเป็นเวลาช้านาน พระคุณของพระตถาคตหาสิ้นไม่”**¹

เนื่องจากคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เหนือจินตนาการและการคาดเดาด้วยปัญญาของมนุษย์ ซึ่งไม่อาจจะพรรณนาออกมาได้หมดสิ้น เหมือนน้ำในมหาสมุทร จะใช้ความพยายามอย่างไร ก็ไม่อาจทำให้น้ำในมหาสมุทรเหือดแห้งไปได้

นอกจากพระดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสเอาไว้แล้ว ยังมีพระอรหันตสาวก ผู้ที่มีปัญญามากที่สุด ในบรรดาพระอรหันตสาวกทั้งหลาย คือพระสารีบุตร ผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระสมณโคดมพุทธเจ้า ได้กล่าวพรรณนาพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้อย่างมากมาย ดังใจความตอนหนึ่งว่า

“พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านได้พรรณนาไว้นั้น เป็นสิ่งที่มีน้อยมาก เมื่อเทียบกับพระคุณที่มีอยู่จริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อุปมาเหมือนบุรุษคนหนึ่งพึงเอาบ่วงเข็มตักเอาน้ำจากแม่น้ำใหญ่ชื่อฉันทรรพาคา ซึ่งกำลังไหลท่วมสถานที่ถึง 18 โยชน์ คือ ข้างนี้ 9 โยชน์ ข้างโน้นอีก 9 โยชน์ น้ำที่บุรุษมิได้ตักไปมีมากกว่าน้ำที่บุรุษเอาห้วงเข็มตักไปหรือบุรุษพึงเอานิ้วมือจับเอาฝุนจากแผ่นดินใหญ่ ฝุนที่เหลือนั้นแลมีมากกว่าฝุนที่บุรุษนั้นเอานิ้วมือจับได้มา ก็หรือบุรุษพึงชี้นิ้วไปยังมหาสมุทร น้ำที่เหลือนั้นแลมีมากกว่าน้ำตรงที่บุรุษชี้นิ้วไป และบุรุษพึงชี้นิ้วไปยังอากาศ ส่วนอากาศที่เหลือนั้นมากกว่าอากาศตรงที่บุรุษชี้นิ้วไป พระพุทธคุณทั้งหลายที่พระเถระไม่เห็นนั้นแล พึงทราบว่ามีมากกว่าพระพุทธคุณที่พระเถระได้เห็นแล้ว”²

จากคำกล่าวของพระสารีบุตรนั้น แสดงให้เห็นว่า พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากมายสุดประมาณ เหมือนน้ำที่อยู่นอกภูเขิม แต่ถ้อยคำที่ท่านได้กล่าวไว้นั้น เปรียบเสมือนน้ำที่ไหลเข้าไปในภูเขิม ซึ่งมีปริมาณเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่มีอยู่ทั้งหมด ถ้าจะกล่าวพระพุทธานุคุณของพระองค์เพียงอย่างเดียว ตลอดชีวิต ก็ไม่อาจที่จะพรรณนาไปได้หมดแต่เพียงชาตินี้เท่านั้น แต่ถ้าบุคคลใดมีปัญญามาก ก็สามารถที่จะพรรณนาพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มาก แต่ถ้าบุคคลใดมีปัญญาน้อย ก็จะสามารถพรรณนาพระคุณของพระพุทธองค์ได้น้อย

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายบนโลกใบนี้ ซึ่งยากที่จะพรรณนาให้หมดไปได้อย่างง่ายดาย เมื่อเทียบกับพระคุณของพระพุทธองค์ที่ยอมสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อสร้างบารมีมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้รู้ความเป็นจริงของชีวิต

¹ จังกีสุตฺร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิกายบัณฑิตยสาร, มก. เล่ม 21 หน้า 367.

² สัมปสาทนียสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิหารค, มก. เล่ม 15 หน้า 214.

เพื่อจะได้หลุดพ้นออกจากทุกข์ไปสู่มิถุนานได้มากที่สุด สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธองค์เป็นผู้ทรงคุณค่าเป็นที่เทิดทูนบูชาของมนุษย์และเทวาทั้งหลาย ซึ่งพระคุณของพระพุทธองค์ที่ได้สั่งสมมานั้น เรียกว่า พระพุทธคุณ

ข. ความหมายของคำว่า พระพุทธคุณ

คำว่า “คุณ” มีความหมาย 2 อย่าง หมายถึง ความดี ความงาม และหมายถึง คุณประโยชน์ เมื่อกล่าวถึงความดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็หมายถึงความบริสุทธิ์ของพระพุทธองค์ที่ปราศจากกิเลสทั้งปวง เป็นความบริสุทธิ์ใจของพระพุทธองค์ที่เรียกว่า **พระวิสุทธิคุณ** นอกจากนี้ ความมีปัญญาที่ทรงมีความฉลาดรอบรู้ในธรรมทั้งปวง ก็เป็นความดีของพระพุทธองค์ เพราะเป็นปัญญาที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์เอง โดยที่ไม่ต้องให้ใครมาสอนที่เรียกว่า **พระปัญญาธิคุณ** ส่วนคุณประโยชน์ของพระพุทธองค์ หมายถึง ความมีเมตตากรุณาที่คิดช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ โดยการสั่งสอนให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องโลกและชีวิตแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและจะได้ไม่ทำบาปอกุศลให้เกิดขึ้นอีกต่อไป แล้วในไม่ช้าก็จะเป็นเหมือนอย่างพระพุทธองค์ คือ หมดกิเลสเข้าพระนิพพานในที่สุด ซึ่งคุณประโยชน์นี้เรียกว่า **พระกรุณาธิคุณ**

ดังนั้น คำว่า “**พระพุทธคุณ**” จึงหมายถึง ความดีและคุณประโยชน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งคุณงามความดีและคุณประโยชน์ทั้งสองอย่างนี้ เป็นคุณความดีของพระพุทธองค์เอง ไม่ใช่เป็นคุณความดีของคนอื่น และคุณความดีนั้นยิ่งใหญ่มาจนทำให้ท้าวสักกเทวราชผู้ยิ่งใหญ่และเหล่าเทวาทั้งหลาย แม้แต่พรหมรวมทั้งมนุษย์ทั้งหลายก็ให้ความเคารพพระพุทธองค์ เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ได้ทรมุเทสร้างบารมีด้วยกำลังกายและกำลังใจ จนชาติสุดท้ายได้สละราชสมบัติออกบรรพชา แล้วก็ทรงทุ่มเททำความเพียรอย่างแรงกล้าจนหมดสิ้นอาสวกิเลสบรรลุเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในที่สุด

ค. พุทธคุณ 9 ประการ

คุณงามความดีและคุณประโยชน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่า พระพุทธคุณ ที่มีมนุษย์และเทวาทั้งหลายต่างกล่าวสรรเสริญ มีทั้งหมด 9 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 อรหิ แปลว่า ไกล หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่ห่างไกลจากกิเลสหรือพ้นจากกิเลส เพราะทรงกำจัดกิเลสทั้งหลายให้หมดไปจากใจได้ โดยไม่เหลือแม้กระทั่งเศษเสี้ยวของกิเลส ทำให้พระพุทธองค์บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนกับแท่งทองชมพู¹ และมีใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ที่มากกระทบ คือ ไม่ทรงยินดีในสิ่งที่น่าปรารถนา และไม่ทรงยินร้ายในสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา เปรียบเหมือนกับเสาเขื่อนที่มั่นคง ไม่โคลนเคลนหรือหวั่นไหวต่อพายุกที่มาจากทิศทั้ง 4

¹ ประเทศไทย เรียกว่า ชมพูชุต แต่ในที่อื่นกล่าวไว้ว่า บ่อทองเกิดขึ้นในที่ระหว่างผลหว้าตักที่ฝั่งทั้งสองของแม่น้ำที่ไหลผ่านต้นหว้าใหญ่ เรียกว่า ชมพูชุต แปลว่า เกิดที่ฝั่งแม่น้ำต้นหว้า. (จากหนังสือ 45 พรรษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เล่ม 2, พระศาสนโศภณ, หน้า 103)

เมื่อพระพุทธรองค์ไม่เคยหวั่นไหวต่อสิ่งใด เพราะสามารถกำจัดกิเลสอาสวะได้จนหมดสิ้น ไม่เหลือแม้กระทั่งเศษเสี้ยว จึงมีนัยที่แปลได้อีกอย่างหนึ่งว่า **เป็นผู้ควร** หมายถึง เป็นผู้ที่เหลือมนุษย์และเทวาทั้งหลายสมควรแก่การเคารพ เคารพบูชาอย่างยิ่ง และเป็นที่ยิ่งที่ระลึกอันสูงสุดที่แท้จริง

เพราะฉะนั้น พระพุทธรองค์เป็นผู้ไกลจากกิเลส เพราะพระพุทธรองค์เป็นผู้มั่นคง ไม่หวั่นไหวจากกิเลสทั้งปวงที่จะมากระทบใจได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลใดมาพบเจอพระพุทธรองค์ ก็รู้ว่าท่านผู้นี้คือ บุคคลที่ควรแก่การเคารพกราบไหว้ เคารพบูชาไว้ในใจ เป็นที่ยิ่งที่ระลึกอันสูงสุดที่แท้จริง

ประการที่ 2 สัมมาสัมพุทธโธ มาจากคำ 3 คำ คือ คำว่า **สัมมา** คำว่า **สัม** และคำว่า **พุทธโธ** คำว่า **“พุทธโธ”** แปลว่า รู้ เข้าใจ¹ หมายความว่า พระพุทธรองค์ทรงเป็นผู้ที่ทั้งรู้ทั้งเห็นอย่างถูกต้อง โดยอาศัยธรรมจักรซึ่งสิ่งทั้งหลายที่พระองค์รู้เห็นนั้น ตรงตามความเป็นจริง ไม่ใช่คาดคะเนหรืออนุมานเอา เพราะพระพุทธรองค์เป็นผู้ที่มีดวงตาธรรม คือ ตาภายใน เห็นเหตุในทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง และการตรัสรู้ของพระพุทธรองค์มีขั้นตอนเป็นไปตามลำดับ เมื่อเป็นเช่นนี้พระพุทธรองค์จึงทรงมีความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงทุกประการ ซึ่งเป็นไปตามเนื้อความในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรตอนหนึ่งที่ว่า **“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อปฏิบัติมรรคมืองค์ 8 แล้ว ก็ทำให้ธรรมะเหล่านี้เกิดขึ้นแก่เรา คือ จักขุ ญาณัง ปัญญา วิชชา อาโลโก”**² ซึ่งคุณพิเศษทั้ง 5 อย่างนี้ จะเกิดขึ้นมาตามลำดับ อะไรที่เป็นความมีดมน หรือลึกลับของโลกและชีวิต ก็ถูกเปิดเผยขึ้น พระองค์จึงเป็นเหมือนประติปธรรมเอกของโลกและจักรวาล ที่นำความสว่างไสวมาสู่ใจของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

ดังนั้น เมื่อพระพุทธรองค์ดำเนินทางสายกลางคือ มรรคมืองค์ 8 จนสามารถตรัสรู้ธรรม รู้เห็นเหตุเกิดของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง จึงทำให้เข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริงทุกอย่าง และทำให้กำจัดกิเลสอาสวะได้หมดสิ้น พร้อมกับทรงรู้แจ้งในธรรมทั้งปวง พร้อมทั้งเหตุทั้งปวงอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ความรู้เช่นนี้จึงไม่มีบุคคลใดที่จะสามารถมาตีเตียนพระพุทธรองค์ได้ เพราะว่าการที่บุคคลใดจะทำอะไรหรือเรียนอะไรก็ตาม ย่อมต้องเห็นก่อนเป็นอันดับแรก ถ้าไม่ได้เห็นแล้วก็ยากที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนเองทำหรือเรียนในสิ่งนั้น ความรู้ที่พระพุทธรองค์รู้นั้น จึงสามารถแปลได้ว่า **ทั้งรู้ทั้งเห็น ไม่ใช่รู้เพียงอย่างเดียว**

คำว่า **สัม** มาจากคำว่า **สัง** แปลว่า ด้วยตนเอง³ เป็นคำนำหน้า พุทธโธ จึงหมายความว่า พระพุทธรองค์ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ไม่ต้องให้บุคคลใดมาสอน หรือไม่ได้ไปคัดลอกเลียนแบบใคร เพราะพระพุทธรองค์ทรงรู้เห็นด้วยตนเอง

คำว่า **สัมมา** แปลว่า โดยชอบ ถูกต้อง⁴ เป็นคำนำหน้า **สัมพุทธโธ** จึงหมายความว่า พระพุทธรองค์ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เองในสิ่งที่ติดต่อดตนเองและผู้อื่น และในสิ่งที่ตรัสรู้ยังเป็นสิ่งที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงทุกประการ เพราะสิ่งที่พระพุทธรองค์ตรัสรู้นั้น มีเหตุผลรองรับกันเสมอ ไม่ได้มีความคลาดเคลื่อนกัน เนื่องจากพระพุทธรองค์ทรงรู้เหตุและผล รู้ว่าอะไรเป็นเหตุและรู้ว่าอะไรเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเหตุเหล่านั้น

¹ พระมหาสมปอง มุทิโต, **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2542, หน้า 13.

² **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**, พระวินัยปิฎก มหาชนธกะ, มก. เล่ม 6 หน้า 46.

³ ป. หลงสมบุญ, พันตรี. **พจนานุกรมมคธ-ไทย**, กรุงเทพฯ : อาทรการพิมพ์, หน้า 687.

⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538, หน้า 329.

เพราะฉะนั้น คำว่า **สัมมาสัมพุทธ** จึงมีความหมายว่า เป็นผู้ตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เองโดยชอบ หรือโดยถูกต้อง คือ เป็นผู้ที่ทั้งรู้ทั้งเห็นในธรรมทั้งหลาย และรู้ว่าอะไรเป็นเหตุที่ทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นมาได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ที่ทั้งรู้ทั้งเห็นในเหตุและผลของธรรมทั้งหลายตรงตามความเป็นจริงด้วยพระองค์เอง โดยไม่ได้มีบุคคลใดมาสอนให้ ดังที่พระอัสสชิกล่าวกับพระสารีบุตรว่า **“ธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมहाสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้”**¹

ประการที่ 3 วิชชาจรณสัมปันโน มาจากคำ 2 คำ คือ วิชชาและจรณะ คำว่า **วิชชา** หมายถึง วิชชา 8 คือ **วิปัสสนาญาณ** ความเห็นแจ้ง เห็นวิเศษ หมายถึง พระพุทธองค์ทรงเห็นแจ้งในสภาวะธรรมตรงตามความเป็นจริง เช่น เห็นขั้นที่ 5 ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา และยังทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องติดอยู่ในวัฏสงสารและต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จักจบสิ้น ซึ่งการเห็นแจ้งนั้น ไม่ใช่จะมองเห็นได้ด้วยตามนุษย์ แต่พระพุทธองค์ทรงเห็นได้ด้วยตาธรรม คือ ตาภายใน

มโนมยิทธิ ฤทธิ์ทางใจ คือ จะนึกให้เป็นอย่างไร ก็เป็นไปตามที่นึกได้

อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ เช่น เนรมิตกายคนเดียวเป็นหลายคนได้

ทิพพโสต มีหูทิพย์ มีญาณพิเศษที่จะฟังอะไรก็ได้ยินตามที่ปรารถนา

เจโตปริยญาณ คือ รู้วาระจิตของผู้อื่น

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ความรู้ที่สามารถระลึกชาติหนหลังได้ว่า ชาติไหน เกิดเป็นอะไร

ทิพพจักขุ คือ ตาทิพย์ พระองค์ทรงสามารถมองเห็นทุกสิ่งได้หมด ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ไกลอย่างไร และระลึกชาติหนหลังของสัตว์อื่นได้

อาสวักขยญาณ คือ ความรู้ที่ทำลายอาสวะให้หมดสิ้น คือ ทรงขจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้นไป ไม่มีเหลือในชั้นธัมมทานของพระองค์เลยแม้แต่ชนิดเดียว ดังที่ได้ตรัสกับสคารวมาณพว่า **“เมื่อจิตเราเป็นสมาธิบริสุทธิ์ ผุดผ่อง หลุดพ้นจากกิเลสแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นไม่มี”**

การที่พระพุทธองค์ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชา 8 ประการนี้ จึงทำให้พระองค์สามารถกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปและยังสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รู้เห็นจนสามารถกำจัดกิเลสไปได้หมดเหมือนอย่างกับพระองค์ วิชชา จึงเป็นความรู้ที่สามารถจะกำจัดความมืด คือ อวิชชา ให้หมดสิ้นไปได้อย่างถาวร

คำว่า **จรณะ** หมายถึง ความประพฤติอันงดงาม มี 15 ประการ ได้แก่ **ศีลสังวร** คือ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ **อินทริยสังวร** คือ ความสำรวมอินทริยทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **โภชนเมตตัญญุตตา** คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภค **ชาคริยานุโยค** คือ การประกอบความเพียรที่ทำให้เป็นผู้ตื่นอยู่เสมอ **ศรัทธาสติ ทิริ โอดตปปะ พาหุสัจจะ อุปกโม ปัญญาและรูปฌาน 4** สิ่งเหล่านี้แสดงถึงว่า พระพุทธองค์ทรงมีศีลาจารวัตรที่งดงาม ทรงประพฤติปฏิบัติจรณะทั้ง 15 ประการมากมายหลายภพหลายชาติ จึงทำให้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะจรณะทั้ง 15 ประการ เป็นพื้นฐานที่ทำให้พระองค์มีความหนักแน่นมั่นคงอย่างต่อเนื่องในการสร้างบารมี จนกระทั่งบรรลूपระสัมมาสัมโพธิญาณตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้

¹ เรื่องสังขย, ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 40 หน้า 126.

เพราะฉะนั้น คำว่า **วิชาจรรยาสัมปັນโน** จึงหมายความว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรยา เพราะพระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติจรรยาทั้ง 15 ประการมาหลายภพหลายชาติ จึงทำให้พระองค์มีวิชาที่รู้ในสิ่งที่สามารถกำจัดความมืด คือ อวิชชา และบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ด้วยพระองค์เอง

ประการที่ 4 สุกโต แปลว่า ผู้เสด็จไปดีแล้ว เสด็จไปสู่ที่ดี เสด็จไปโดยชอบ ผู้ทรงละกิเลสด้วยอรหัตตมัคคญาณแล้วไม่ทรงกลับมาสู่กิเลสนั้นอีก เสด็จไปจากสงสารแล้วไม่กลับมาอีก หรือผู้เสด็จไปเพื่อยังประโยชน์ของตนและผู้อื่นให้สำเร็จด้วยดี¹ หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ อย่างสม่ำเสมอมาหลายภพหลายชาติ โดยดำเนินไปตามเส้นทางของศีล สมาธิและปัญญา จนสามารถกำจัดกิเลสที่อยู่ในใจได้อย่างหมดสิ้น แล้วบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้ และเมื่อดับขันธปรินิพพานก็ไปสู่พระนิพพาน ซึ่งพระพุทธองค์ไม่ทรงกลับมาสู่กิเลสที่พระองค์ละได้แล้วอีก

นอกจากนี้ คำว่า สุกโต ยังแปลว่า ไปสู่ที่โหนดดีที่นั่น หมายความว่า ไปทำประโยชน์เกื้อกูลให้มีความสุขแก่ที่นั่น ดังเช่นเมื่อคราวที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปยังกรุงเวสาลี เพื่อขจัดทุกข์โศกโรคภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดไป ทำให้เมืองเวสาลีสะอาดหมดจดและชาวเมืองเวสาลีก็กลับมามีความสุขกันอีกครั้งหนึ่ง

เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ทรงประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา และใจมาอย่างต่อเนื่องทุกๆ ชาติที่เกิดมาสร้างบารมี จึงทำให้พระพุทธองค์สามารถกำจัดกิเลสได้หมดสิ้นและไปสู่พระนิพพาน โดยที่ไม่ต้องกลับมาเกิดอีกต่อไป นอกจากนี้ยังทำให้พระพุทธองค์ไม่ว่าจะเสด็จไปที่ใด สรรพสัตว์ทั้งหลายก็จะเกิดความชุ่มเย็นด้วยบุญญาบารมีของพระองค์ที่สั่งสมมา และทำให้สถานที่นั้นสะอาดหมดจด มีแต่ความสุขความเจริญ มนุษย์และเทวดาทั้งหลายก็เข้าถึงธรรม มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุด

ประการที่ 5 โลกวิทู แปลว่า ทรงรู้แจ้งโลก หมายความว่า ทรงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในภพ 3 คือ โลกทั้ง 3 มีสังขารโลก สัตว์โลก โอภาสโลก

สังขารโลก คือ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ หรือที่เรียกว่า ชันธ 5 หมายถึง สังขารร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลายที่ประกอบด้วยกายกับใจ ซึ่งมีอาหาร² เป็นปัจจัยปรุงแต่งให้สรรพสัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ได้

สัตว์โลก คือ เห็น จำ คิด รู้ หรือที่เรียกว่า ใจ หมายถึง สรรพสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในภพ 3 ยังมีจิตชัตสลายไปในสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็น หรือได้สัมผัสทางรูป รส กลิ่น เสียงหรือวัตถุสิ่งของก็ตาม ก็ทำให้เกิดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดไปในสิ่งต่างๆ เหล่านั้น

โอภาสโลก คือ สถานที่ที่รองรับซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่า ภพ 3 หมายถึง สถานที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของสรรพสัตว์ทั้งหลาย และยังเป็นสถานที่สร้างกรรมดีและกรรมชั่ว นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วของสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ได้กระทำไว้ครั้นเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรู้สภาพความเป็นไปของสัตว์โลกทั้งหมด ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่อย่างไร จะตายจะเกิดได้อย่างไร จะคิดดีคิดชั่วอย่างไร และต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไร หรือแม้แต่ภพภูมิ จักรวาลที่

¹ พระมหาสมปอง มุทีโต, **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2542, หน้า 913.

² อาหารแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ **กวลิงการาหาร** หมายถึง อาหารที่รับประทานเข้าไป, **ผัสสาหาร** คือ การสัมผัสหรือการกระทบ หมายถึง ถ้ามีอาการคันมากกระทบ ก็ทำให้รู้สึกเป็นสุข ถ้าอาการคันไม่มากกระทบ ก็ทำให้รู้สึกเป็นทุกข์ ถ้ากระทบกับอาการที่เป็นกลาง ก็จะไม่รู้สึกเฉยๆ ไม่ยินดียินร้าย, **มนโสนัลยาเจตนาหาร** คือ ความคิดความอ่านหรือเจตนาทางใจเป็นอาหารที่ทำให้เกิดความคิด การพูดและการกระทำ, **วิญญาณาหาร** คือ ความรู้แจ้งอารมณ์

อาศัยอยู่นี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และจะมีการเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไร ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงสรุปได้ว่า “โลกทั้งโลกก็คือคูกขังสรรพสัตว์” ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดมานับภพนับชาติไม่ถ้วน จึงทำให้พระพุทธองค์ ทรงรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ชื่อว่าความลับไม่มีในโลกใบนี้สำหรับพระพุทธองค์

เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงชื่อว่า โลกวิทู หมายถึง ผู้รู้แจ้งซึ่งโลก เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ ลังสมบารมีมาอย่างยาวนาน จนทำให้พระพุทธองค์เกิดปัญญาแทงตลอด สามารถรู้ในทุกสิ่งได้ ไม่มีอะไรจะ มาปิดบังพระองค์ได้เลย จึงทำให้ความรู้แจ้งทุกอย่างในโลกก็เกิดขึ้นตามมาได้ในที่สุด

ประการที่ 6 อนุตตรโอรุ ปุริสทัมมสารถิ หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบเหมือนสารถิผู้ ฝึกสอนคนเป็นอย่างดี จะหาผู้อื่นเสมอเหมือนไม่ได้ โดยสอนให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ เพราะพระพุทธองค์ ทรงฝึกโดยไม่ต้องใช้อาชญา แต่พระองค์ทรงรู้จักอุปายในการสอนมากมายให้เหมาะกับบุคคลนั้นๆ ตาม สมควรแก่บารมีของแต่ละคน ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจง่ายๆ ว่า พระพุทธองค์ทรงใช้อุปายสอนให้เหมาะสมกับ อุปนิสัยของแต่ละคนที่ควรฝึกได้ เช่น การปล่อยโยน การบังคับ การยกย่อง ทำให้บุคคลเหล่านั้นละมานะ- ทิฏฐิได้ เชื่อมโยงในสิ่งที่พระองค์ทรงสอนได้จนสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้ในที่สุด และผู้ที่พระองค์ฝึกให้แล้ว ก็จะได้ผลแห่งการฝึกตามสมควรแก่บารมีของแต่ละคนที่ได้สั่งสมมา

ประการที่ 7 สัตถา เทวมนุสสานัง หมายถึง ทรงเป็นพระบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะตั้งแต่แรกที่ทรงสร้างบารมี พระพุทธองค์ก็มีมหากรุณาธิคุณ ตั้งความปรารถนาที่จะนำพาสรรพสัตว์ ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ไปสู่พระนิพพาน พระองค์จึงไม่ได้เทศนาสอนเฉพาะมนุษย์เท่านั้น แต่ทรง เทศนาสอนให้กับเทวดา พรหม อรูปพรหมหมดทุกชั้น ตลอดจนถึงสัตว์เดรัจฉาน ตามแต่กำลังบุญของแต่ละท่านจะรับได้ ดังที่ปรากฏตามพุทธกิจ 5 ประการ¹ คือ เวลาย่ำรุ่งพิจารณาเวไนยสัตว์ที่จะพึงโปรดว่า จะมีบุคคลใดบ้าง มีอินทรีย์แก่กล้า มีบุญบารมีพอที่จะได้บรรลุมรรคผล พระพุทธองค์ก็เสด็จไปโปรด เวลาเช้า บิณฑบาตโปรดสรรพสัตว์ให้ได้บุญบารมีเพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป เวลาเย็นแสดงธรรมโปรดสาธุชนที่มาฟังธรรม เวลาพลบค่ำทรงให้โอวาทภิกษุแก้ไขปัญหาพาไปสู่จุดหมาย คือพระนิพพาน เวลาเที่ยงคืนแก้ปัญหของ เทวดาที่มาจากสวรรค์ชั้นต่างๆ ซึ่งพระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเทวดาให้ได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ไม่เคยเบื่อหน่ายในการสอนเลย และยังทุ่มเทในการฝึกทั้งมนุษย์และเทวดา ทั้งหลายอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์และเทวดาทั้งหลายทั้งในโลกนี้ โลกหน้าและการบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดที่หัวใจแห่งความเป็นครูของพระองค์ทรงต้องการให้ทั้งมนุษย์และ เทวดาได้รับผลอย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอย่างนี้ ทรงสั่งสอนทั้งมนุษย์และเทวดา ดังนั้น จึงได้พระนามว่า เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ประการที่ 8 พุทโธ หมายถึง ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว² ผู้รู้ คือ ทรงรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่ง ทั้งปวง ทั้งรู้ทั้งเห็น นอกจากเห็นแล้วรู้แล้วยังกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปได้ เพราะพระพุทธองค์ทรงรู้เรื่องราว เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ว่า มีความทุกข์เป็นพื้นฐานของชีวิต ความทุกข์นั้นเกิดจากอะไร จะดับด้วยวิธีการใด ดับแล้วจะไปไหน เป็นอยู่อย่างไร ทรงรู้เห็นตลอดหมด และยังมีพระมหากรุณาธิคุณ นำความรู้ที่รู้ได้เห็น มาแนะนำสั่งสอน ซึ่งเป็นความรู้อันบริสุทธิ์ ที่ออกมาจากแหล่งแห่งความบริสุทธิ์ ผู้ที่รู้แล้วก็ทำให้บริสุทธิ์

¹ พรหมชาลสูตร, ทีฆนิกาย สีสันธรรม, มก. เล่ม 11 หน้า 147.

² พระวิสุทธิธารามหาเถระ, ธาตวลดงคหปาฐนิสสย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535 ข้อ 259 หน้า 276.

ตามพระองค์ไปด้วย มีความสุขล้วนๆ ไม่มีทุกข์เจือปน

ผู้ตื่น คือ ตื่นแล้วจากกิเลสอาสวะทั้งหลาย มนุษย์ส่วนใหญ่ยังหลับอยู่ คนหลับก็เหมือนคนที่ตายไปชั่วขณะ หลับไหลเพราะกิเลสเข้าไปบังคับบัญชา พระพุทธองค์ทรงพ้นจากการบังคับบัญชาของกิเลส ทรงรู้วิธีที่จะเอาชนะกิเลส จึงกำจัดกิเลสในตัวได้หมดสิ้น แล้วทรงสอนผู้อื่นให้รู้เรื่องการดับทุกข์อย่างแท้จริง ทั้งทำได้ด้วยสอนได้ด้วย ครูทำได้อย่างไร ก็สอนให้ลูกศิษย์ทำได้อย่างนั้น ไม่มีศาสดาใดในโลกเสมอเหมือนพระองค์

ผู้เบิกบาน คือ พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยผ่องแผ้วสะอาดบริสุทธิ์ เปรียบเหมือนดอกประทุมชาติที่เบ่งบานเต็มที่ เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้รู้แจ้งธรรมะอันบริสุทธิ์ ตื่นแล้ว พ้นแล้วจากอวิชชาทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้จึงทำให้พระองค์เบิกบาน เนื่องจากได้ทรงทำพุทธกิจที่ตั้งใจไว้สำเร็จแล้ว

ประการที่ 9 ภควา¹ มีความหมาย 2 นัย ความหมายแรก แปลว่า หัก หมายถึงพระพุทธองค์ทรงหักวัฏสงสารได้ กล่าวคือ อวิชชา ตัณหาและอุปาทาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร ไม่ให้ออกจากภพ 3 ได้ แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงหักได้แล้ว ก็สามารถที่จะออกจากภพ 3 ไปสู่พระนิพพานได้ในที่สุด

ความหมายที่ 2 แปลว่า แจก หมายถึง พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้จำแนกธรรมทั้งหลายให้เห็นชัดเจน เข้าใจได้ง่าย และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติที่เหมาะสมกับสติปัญญาของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่พระองค์ทรงทำได้อย่างนี้เพราะเหตุที่ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงเป็นสัมพัทธ์ รู้แจ้งธาตุธรรมทั้งปวง จึงทำให้สามารถจำแนกธรรมทั้งหลายได้อย่างชัดเจนเหมาะสมกับสติปัญญาของสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับรู้เห็น และรับปฏิบัติสืบๆ กันมา และทรงประกาศพรหมจรรย์ คือแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ บริสุทธิ์บริบูรณ์ อันไพเราะทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและในที่สุด

เมื่อได้ศึกษาจากพระพุทธคุณทั้ง 9 แล้ว จะเห็นว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ที่พร้อมแล้วพร้อมแล้วให้พ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสาร ทรงยังสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ดำรงอยู่ในอริยมุขอันประเสริฐ ทรงเป็นที่พึ่งอันเกษมอย่างสูงสุดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทรงขับไล่อวิชชา คือความไม่รู้ ให้ออกไปจากชั้นนรกนแดนของสรรพสัตว์ทั้งหลายทรงเป็นผู้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของโลกและชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง คุณความดีและคุณประโยชน์เหล่านี้ จึงเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ได้รับการเทิดทูนบูชาอย่างสูงสุดจากเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานมาได้ประมาณสองพันกว่าปีแล้ว แต่ถึงกระนั้น พระพุทธคุณอันไม่มีประมาณ ก็ได้เลือนหายไปจากใจของพุทธบริษัททั้ง 4 เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ยังคงปรากฏอยู่ตราบนานถึงทุกวันนี้

นอกจากนี้ยังทำให้เราเข้าใจภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชัดเจนอีกว่า พระองค์ทรงเป็นใคร ทรงดำเนินชีวิตมาอย่างไร จึงทำให้พระองค์สมความปรารถนาที่ตั้งใจไว้ เพราะฉะนั้นเมื่อได้ศึกษาพระพุทธคุณทั้ง 9 ประการแล้ว ก็สามารถที่จะสรุปเนื้อหาของพระพุทธคุณมาเป็นความหมายของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ได้อย่างถูกต้อง

2.1.2 นิยามของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

คำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีผู้ให้นิยามไว้มากมาย มีนัยที่แตกต่างกันไปตามสติปัญญาที่ผู้นั้น

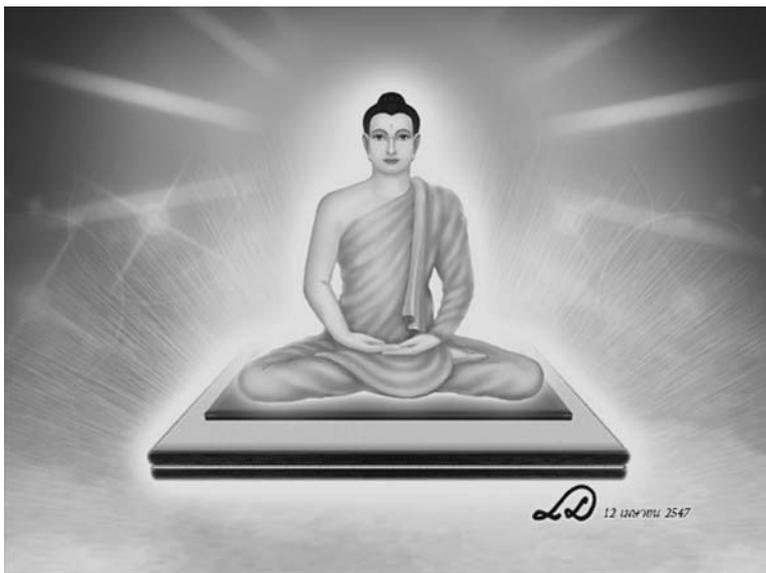
¹ หนังสือนักธรรมชั้นโท วิชาธรรมวิภาค หน้า 229 แปลความหมายว่า ทรงเป็นผู้มีโชค เมื่อพระองค์จะทรงทำการใดก็ลุล่วงปลอดภัยทุกประการ

จะฟังมี หรือพุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่ไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังก็ย่อมมีความเข้าใจความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ในระดับเบื้องต้น เช่น เข้าใจว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระพุทธปฏิมากรในโบสถ์หรือพระพุทธรูปที่กราบไหว้บูชาอยู่บนที่นั่งพระ บางท่านอาจจะเข้าใจผิดคิดว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเพียงรูปปั้น เป็นสิ่งที่สมมุติขึ้นมิใช่มีตัวตนที่แท้จริงอยู่ในโลกนี้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อนอกพระพุทธศาสนาที่พยายามนำพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปกล่าวในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง เช่น พระพุทธเป็นอวตารของพระเจ้าองค์นั้นองค์นี้ ความเชื่อเหล่านี้ เป็นการหาผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนา และเป็นการกลั่นความเชื่อของศาสนาพุทธให้เข้ากับศาสนาของตนได้อย่างแยบยล นับว่าเป็นอันตราย เป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะผู้ไม่เข้าใจย่อมหลงเชื่อได้โดยง่าย

จากการที่นักศึกษาได้ศึกษาพระพุทธคุณทั้ง 9 ประการมาแล้วในข้างต้น ก็จะทำให้นักศึกษาเห็นคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ ซึ่งเป็นเหมือนบทสรุป ซึ่งถ้าศึกษาอย่างเข้าใจแล้ว ก็ทำให้สามารถที่จะเข้าใจนิยามของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ได้ในระดับหนึ่งที่จะทำให้เห็นภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ฉะนั้นต่อไปนี้ นักศึกษาจะได้ทราบความหมายของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ต่อไป

เมื่อกล่าวถึงความหมายของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” จะมีความหมายที่สำคัญอยู่ 2 นัย คือ

นัยที่ 1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระสมณโคดมพุทธเจ้า ผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และทรงตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระองค์เอง ซึ่งแต่เดิมคือเจ้าชายสิทธัตถะ แห่งศากยวงศ์ ที่พระองค์นั่งเจริญภาวนาปรารภความเพียร เป็นจาดุรงควิริยะ คือ แม่เลือดเนื้อจะแห้งเหือดหายไป เหลือแต่เอ็น หนึ่งหุ้มกระดูกก็ตาม ถ้าไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณก็ยอมตายจนในที่สุดก็ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ดวงไม้ศรีมหาโพธิ¹ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วก็ได้เสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สัตว์โลกให้รู้ตามในความรู้ที่พระองค์ทรงตรัสรู้ ซึ่งพระองค์ได้ประกาศพระพุทธศาสนาตลอด 45 พรรษา มีพระชนมายุได้ 80 ปี ก็ทรงปรินิพพาน

ดังที่นิยามมาข้างต้น พอสรุปในความหมายแรกได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง กายเนื้อของพระสมณโคดมพุทธเจ้า ที่ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ผู้ตรัสรู้เองโดยมิได้มีใครสอน เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นครูของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย มีประวัติปรากฏเป็นหลักฐานในประวัติศาสตร์โลก ที่ได้ศึกษากันมาในระบบการศึกษาของไทย เรื่อง พุทธประวัติ

¹ สูตรที่ 5 กัมมกรณวรรคที่ 1, อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต, มก. เล่ม 33 หน้า 297.

กายเนื้อที่ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษนี้ มีความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา จึงมีความแก่ ความเจ็บและความตาย เหมือนบุคคลทั่วไป แต่กายนี้เป็นร่างกายของบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด เพราะได้ทรง สัมผัสบ่มบารมีมาหลายภพหลายชาติจนบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ จึงได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และเมื่อ เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ร่างกายนี้ย่อมสูญสิ้นไป

นัยที่ 2 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระพุทธเจ้าที่อยู่ภายในร่างกายของพระองค์ ที่ พระองค์ทรงปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 อย่างตลอดต่อเนื่องในการสร้างบารมีในทุกๆ ชาติ แม้แต่ในพระชาติสุดท้าย พระองค์ทรงสละชีวิต เพื่อให้ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ และในที่สุดพระองค์ก็ทรงได้เข้าถึงพระพุทธเจ้า คือ ธรรมกาย หรือ กายธรรมภายใน ที่อยู่ในตัวของพระองค์และทำให้พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธ- เจ้าในที่สุด

ดังที่นิยามมาข้างต้น พอสรุปในความหมายที่สองได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระธรรม กายที่อยู่ภายในร่างกายของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะที่มีกายเนื้ออันประกอบด้วยลักษณะมหา

บุรุษเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่าง สมบูรณ์ดังมีพุทธพจน์ยืนยันไว้ว่า “ความ เป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้อยู่ที่เนื้อหนัง ร่างกาย แต่อยู่ที่ธรรม”¹ และที่ทรง กล่าวไว้ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่า เห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็น ธรรม”²

พระธรรมกายที่อยู่ในกายเนื้ออัน ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษนี้ เป็น กายนี้ไม่มีวันสูญสลายไป เมื่อใดที่ มนุษย์ประพฤติปฏิบัติธรรมอย่าง สม่ำเสมอเป็นประจำ ก็จะสามารรถเข้า

ถึงกายภายใน ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อยู่ภายในกายอย่างแน่นอน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปนิยามของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ว่ามีความหมายอยู่ 2 นัย ในความหมายแรก คือ ร่างกายพระสมณโคดมพุทธเจ้า เป็นกายมนุษย์ที่ถึงพร้อมด้วยลักษณะมหาบุรุษผู้ เป็นศาสดาเอกของโลก ส่วนความหมายที่ 2 คือ กายธรรมหรือธรรมกาย หมายถึง พระธรรมกายที่ซ่อนอยู่ ภายในร่างกายของพระองค์ ที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างสมบูรณ์

หากจะกล่าวความหมายโดยสรุปจากในนัยสำคัญทั้ง 2 **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** หมายถึง พระมหา บุรุษ ผู้ประกอบด้วยกายลักษณะมหาบุรุษอันมีพระธรรมกายซ่อนอยู่ภายใน เป็นผู้ต่างไกลจากกิเลส ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นครูของมนุษย์และเทวดา เป็นศาสดาเอกของโลก

จะเห็นได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ บุคคลผู้มีพระคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างมากมาย

¹ อัครัญญสูตร, ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 55 หน้า 150.

² วัคคสิสูตร, สังยุตตนิกาย ชันธวรรค, มก. เล่ม 27 หน้า 276.

เกินกว่าที่บุคคลทั่วไปจะพรรณนาได้หมดสิ้น เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระคุณอย่างมากที่คิดจะหลุดพ้นออกจาก วัฏสงสารด้วยตนเอง และคิดที่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายออกไปด้วย และด้วยเหตุที่พระองค์ทรงสร้างบารมี อย่างยิ่งยวด โดยที่ไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทำให้พระองค์เป็น ผู้ทรงคุณค่า มีพระคุณและคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายและ ด้วยเหตุที่พระองค์ทรง สร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ จึงทำให้พระองค์ได้ที่สุดแห่งรูปสมบัติ คือ กายมหาบุรุษ ที่ใครก็ตามที่ได้ เห็นก็เกิดความรักอาลัยมโหฬาร เกิดบุญบูชา และยังทำให้พระองค์ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้ คือ การได้ มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและนำพระสัทธรรมอันประเสริฐมาสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้น จากวัฏสงสารนี้

2.2 การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก

การเสด็จอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ในโลกนี้ ย่อมเป็นการยากอย่างยิ่ง ที่เป็น เช่นนี้ก็เพราะว่าบุคคลที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องเป็นบุคคลผู้มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ ที่เห็นวัฏสงสาร นี้เป็นเหมือนคุกแห่งความทุกข์ ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายไว้ การบังเกิดขึ้นของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะต้องใช้เวลายาวนานมาก กว่าจะเจอบุคคลเช่นนี้ แต่เมื่อบุคคลเช่นนี้ เกิดขึ้นแล้วในโลก ก็ยังจะต้องใช้เวลาอีกยาวนานในการสร้างสมบารมีสืบเนื่องมาโดยลำดับ จนกว่า บารมีจะบรรลุถึงความสมบูรณ์ทุกประการ จึงจะมาอุบัติตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ก่อนจะมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ก็เคยเกิดมา เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับพวกเรา พระองค์ก็ทรงลองผิดลองถูก เพื่อค้นหาหนทางพ้นทุกข์มาโดยตลอด ซึ่งใน บางครั้งพระองค์ก็ได้พลาดพลั้งทำบาปอกุศลบ้าง จึงต้องวนเวียนอยู่ในทุกติภูมิเป็นเวลายาวนาน ทำให้ ระยะเวลาในการสร้างบารมีนั้นยาวนาน ยืดเยื้อออกไป แต่เมื่อพระองค์กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้มาสร้าง บารมีอย่างเต็มที่ จนสามารถที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระพุท ธิองค์ที่ต้องการจะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากคุกแห่งทุกข์นี้ไปด้วย ดังที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้ตั้งแต่ เริ่มคิดสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สร้างสมบารมีมาเป็นเวลายาวนาน ต้องใช้ความ พากเพียรพยายามและกำลังใจเป็นอย่างมาก รวมกับความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะสร้างบารมีเพื่อมาตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยที่ไม่ได้ท้อถอยในระหว่างหนทางการสร้างบารมี แม้จะต้องเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน จนในที่สุดก็สามารถมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ออกจาก วัฏสงสารไปสู่พระนิพพานได้สำเร็จตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้ในการสร้างบารมี

การมาบังเกิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานมาก เพื่อฝึกฝน อบรมตนเองให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ สั่งสมบารมีให้บรรลุถึงความสมบูรณ์ทุกประการ สั่งสม ความเป็นครูของโลก เพื่อจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นไปด้วย เพราะพระองค์ไม่ได้เกิดมาเพื่อตนเองเพียงคนเดียว แต่เกิดมาเพื่อที่จะยกตนและสรรพสัตว์ให้พ้นจาก วัฏสงสารนี้ให้ได้ ดังพุทธดำรัสที่ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกเมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ ความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก.... เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.... ความ ปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกหาได้ยากในโลก บุคคลเป็นเอกเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้น เป็น

อัจฉริยมนุษย์.... กาลกิริยาของบุคคลผู้เป็นเอกเป็นเหตุแห่งความเสียใจของคนเป็นอันมาก บุคคลผู้เป็นเอก.... ย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ไม่มีที่สอง ไม่มีใครเช่นกับพระองค์ ไม่มีใครเปรียบ.... เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย.... ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกเป็นความปรากฏแห่งจักรุญใหญ่ แห่งแสงสว่างใหญ่ แห่งความรู้โรจน์ใหญ่ แห่งอนุตตรियะ 6 เป็นการกระทำที่แจ้งปฏิสัมภิตา 4 เป็นการแทงตลอดธาตุเป็นอันมากและธาตุต่างๆ เป็นการทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล บุคคลเป็นผู้เอกเป็นโฉน คือพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า”¹

ดังพุทธดำรัส จะเห็นได้ว่า การอุบัติขึ้นในโลกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ถึงแม้จะมาบังเกิดขึ้นได้เพียงครั้งละพระองค์เดียวเท่านั้น ไม่สามารถมาตรัสรู้ได้คราวละมากกว่าหนึ่งพระองค์ แต่การมาตรัสรู้ของพระพุทธองค์ก็เป็นประโยชน์เกื้อกูลและนำความสุขมาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างมากมาย เพราะเมื่อเสด็จอุบัติตรัสรู้ในโลกแล้ว ทรงสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้เกิดปัญญา เข้าใจความจริงอย่างที่พระองค์ทรงรู้แจ้งเห็นจริงได้แล้ว เพื่อให้สรรพสัตว์ทั้งหลายออกจากวัฏสงสาร ไปสู่พระนิพพาน พ้นจากทุกข์ทั้งปวงตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้ จึงทำให้พระองค์ทรงเป็นเอกบุคคลที่ไม่มีใครเสมอเหมือนในทุกๆ ด้าน²

นอกจากนี้ ยังทำให้โลกได้อนุตตรियะ คือ ได้สิ่งที่ยอดเยี่ยม 6 อย่าง ได้แก่ **ทัสสนาอนุตตรियะ** การเห็นยอดเยี่ยม คือ การได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **สวานุตตรियะ** การฟังยอดเยี่ยม คือ การได้ฟังพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **ลาภานุตตรियะ** การได้ยอดเยี่ยม คือ การได้ศรัทธาเชื่อในคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **สิกขานุตตรियะ** การศึกษายอดเยี่ยม คือ การได้ฝึกหัดตนตามหลักไตรสิกขา **ปาริจริยาอนุตตรियะ** การรับใช้ยอดเยี่ยม คือ การได้รับใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยการฝึกหัดตนตามหลักไตรสิกขา **อนุสสทานุตตรियะ** การหมั่นระลึกถึงยอดเยี่ยม คือ การหมั่นระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การอุบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายทำให้แจ้งปฏิสัมภิตา 4 จึงทำให้แทงตลอดธาตุต่างๆ เป็นอันมาก คือ การรู้และเข้าใจได้ถูกต้องในเรื่องของธาตุที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นชีวิตมนุษย์และสัตว์ในภพภูมิต่างๆ ได้ครบถ้วน จนทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุผลญาณ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผลและอรหัตตผล

การอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละครั้งนั้น ย่อมเป็นสภาพที่เป็นไปได้โดยยาก ต้องใช้เวลาอย่างยาวนาน จึงจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้สักพระองค์หนึ่ง เพราะว่าท่านเป็นบุคคลพิเศษที่ได้สั่งสมบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะ ซึ่งกว่าที่จะทรงค้นพบทางสายกลาง หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ที่เป็นทางเอกสายเดียวและเป็นความยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงค้นพบและปฏิบัติได้รับผลสำเร็จเรียบร้อยแล้วนั้น จะต้องอาศัยความเพียรพยายามและกำลังใจอย่างมากด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ถึงแม้ระยะเวลาในการสร้างบารมีจะยาวนานเพียงใด กว่าบารมีจะสมบูรณ์พร้อมทุกประการ ก็ไม่ได้ทอดทิ้งในระหว่างการสร้างบารมี บุคคลนั้นก็มาอุบัติเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วทรงยังประโยชน์เป็นอันมากแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยการแนะนำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายรู้จักทางหลักพ้นจากโอฆสงสาร แล้วไปสู่พระนิพพาน

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าบรรดาผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในภพสามนี้ ผู้ที่จะสามารถ

¹ เอกบุคคัลวรรคที่ 13 ว่าด้วยบุคคลผู้เป็นเอก, อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต, มก. เล่ม 32 ข้อ139 -144 หน้า 181.

² บรรจบ บรรณรุจิ, พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546, หน้า 2.

ทำได้เท่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นไม่มี และผู้ที่จะทำประโยชน์อย่างมากมาอยู่ที่แท้จริงอย่างนี้ หาได้ไม่ง่ายในโลกใบนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเป็นเอกบุคคฺล ที่ไม่มีบุคคฺลใดเสมอเหมือน และเกิดขึ้นได้ยากยิ่งในโลกดังพุทธดำรัสที่ตรัสการอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์เป็นการยากว่า

“กิจไฉ พุทธานมฺพทาโท

การอุบัติขึ้นของพระพุทฺธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก”¹

2.3 เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอุบัติขึ้นพร้อมกัน

จากหัวข้อที่แล้ว ได้กล่าวไว้ว่า การอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก เพราะต้องใช้เวลาในการสั่งสมบารมีเป็นเวลายาวนานมากกว่าที่จะเสด็จมาตรัสรู้สักพระองค์หนึ่ง และยิ่งไปกว่านั้น การที่จะมีบุคคฺลใดคิดที่จะหลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ จะต้องเป็นบุคคฺลพิเศษกว่าบุคคฺลทั่วไป เนื่องจากต้องสั่งสมบารมีมาอย่างต่อเนื่องโดยลำดับ เพื่อที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะ จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นมาสักพระองค์หนึ่ง แต่เมื่อใดที่พระพุทฺธองค์สั่งสมบารมีจนครบสมบูรณ์ทุกประการ ก็จะเสด็จมาอุบัติตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเอกบุคคฺลที่ไม่มีบุคคฺลใดเสมอเหมือน นำพระสัทธรรม มาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้รู้ความเป็นจริงของโลกและชีวิต เพื่อจะได้หลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ไปสู่พระนิพพานได้

การอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลกนี้และไม่มีบุคคฺลใดเสมอเหมือน เพราะพระพุทฺธองค์ได้สั่งสมบารมี ฝึกฝนตนเองมาหลายภพหลายชาติ จนทำให้มีคุณธรรมและคุณสมบัติที่สูงกว่าบุคคฺลทั่วไป ด้วยเหตุนี้ พระพุทฺธองค์จึงทรงเป็นเอกบุคคฺลบนโลกนี้ แม้แต่เวลาที่เสด็จมาอุบัติ ก็อุบัติขึ้นได้คราวละหนึ่งพระองค์เท่านั้น ไม่เสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันทีเดียวหลายพระองค์ ถึงแม้ในกัปเดียวกัน เช่น ในภัทรกัปนี้ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติขึ้น 5 พระองค์ แต่ก็ไม่ได้อุบัติขึ้นพร้อมกันทีเดียว 5 พระองค์ จะอุบัติขึ้นตามลำดับ โดยรอให้พระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนนี้หมดสิ้นเสื่อมไปก่อนและอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมในการมาตรัสรู้ เมื่อนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มาอุบัติตรัสรู้สั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร

ถึงแม้การอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากและไม่ได้อุบัติขึ้นมาพร้อมกันในคราวเดียวกันหลายพระองค์ แต่มีอยู่บางครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นมาทีเดียว 2 พระองค์ แต่อยู่คนละจักรวาลดังมีจารึกไว้ในคัมภีร์เล่มหนึ่งของประเทศพม่า กล่าวไว้ว่า พระโมคคัลลณะเหาะไปในอากาศเพลิน ไปด้วยกายมนุษย์นี้ ก่อนที่จะเหาะขึ้นไป พระพุทฺธเจ้าท่านตรัสบอกพระโมคคัลลณะไปว่า “เมื่อไรเห็นโลกเล็กเท่ามะขามป้อมให้ลงมาเถิด ถ้าเล็กกว่านั้น เตียวจะพลัดไปสู่จักรวาลอื่น” แต่พระโมคคัลลณะก็เพลินไปอีกจักรวาลหนึ่ง จนกระทั่งพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง ซึ่งมีพระลักษณะเป็นอย่างเดียวกับพระสมณโคดมพุทฺธเจ้าทุกอย่าง แต่พอเข้าไปกราบจึงรู้ว่าไม่ใช่พระสมณโคดมพุทฺธเจ้า เพราะพระพุทฺธเจ้าพระองค์นั้นทรงตรัสกับพระโมคคัลลณะว่า พระองค์ไม่ใช่พระสมณโคดมพุทฺธเจ้า และได้บอกชื่ออัครสาวก ช้าย ขวา ว่า ชื่อนั้น ชื่อนี้ พระโมคคัลลณะจึงทราบว่ตนเองได้หลงมาอีกจักรวาลหนึ่งแล้ว

¹ เรื่องนาคราช ชื่อ เอรกปัตตะ, ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, มก. เล่ม 42 หน้า 329.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นจึงได้ตรัสบอกกับพระโมคคัลลานะไปว่า **“โมคคัลลานะ จงไปตามฉัพพรรณรังสีที่เราจะเปล่งไปนี้ แล้วเธอจงตามรัศมีนี้ไป”** พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบ จึงได้เปล่งพระฉัพพรรณรังสีไปจรดกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทำให้พระโมคคัลลานะกลับคืนจักรวาลเดิมได้

นอกจากนี้ยังมีปรากฏในพระไตรปิฎกที่ได้บันทึกเรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้เพียงจักรวาลเดียว โดยได้กล่าวไว้ว่า สถานที่อันเป็นที่เวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลายมีมากมายนับเป็นแสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล คือมากมายจนไม่สามารถจะนับได้หรือจะประมาณได้เลย ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ก็ทรงมีเขตของพระองค์ที่เรียกว่า พุทธเขต คือเขตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอยู่ 3 เขต ได้แก่ ชาติเขต อาณาเขต วิสัยเขต

ชาติเขต คือเขตที่ตรัสรู้ ประกอบด้วยหมื่นจักรวาลเป็นขอบเขต ชาติเขตนี้จะเกิดการหวั่นไหวด้วยเหตุทั้งหลาย เช่น ทรงถือปฏิสนธิ เสด็จออกบรรพชา กระทำทุกรกิริยา ปลงพระชนมายุสังขาร และเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นต้น ที่แผ่ไปทั่วทั้งชาติเขตนี้

อาณาเขต คือเขตแห่งอำนาจ ประกอบด้วยแสนโกฏิจักรวาลเป็นขอบเขต อาณาเขตเป็นสถานที่อาณภาพของพระปริตร คือ รัตนปริตร เมตตปริตร ชันธปริตร ธชัคคปริตร เป็นต้น แผ่คุ้มครองแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วทั้งอาณาเขต เพราะเหตุที่พระปริตรทั้งหลายเป็นคุณที่สรรพสัตว์ทั้งหลายในอาณาเขตสามารถรับได้

วิสัยเขต คือเขตแห่งอารมณ์หรือความหวัง เป็นเขตที่ไม่มีแดนสิ้นสุด มีจักรวาลไม่มีประมาณหมายความว่า เป็นเขตที่มีพื้นที่กว้างใหญ่มาก ไม่มีที่สิ้นสุด และไม่สามารถจะประมาณได้ว่า สิ้นสุดเขตที่ใดเนื่องจากพระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงมุ่งถึงจักรวาลใด ก็ทรงทราบจักรวาลนั้นได้ เพราะพุทธญาณสามารถครอบคลุมตลอดทั้งวิสัยเขตนี้

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้เทศนาไว้ในเรื่องพุทธคุณ ตอนที่ว่าด้วยโอกาสโลกว่า **“ภพ 3 นี้ อากาศที่อยู่รอบๆ ภพ ก็ไปจดกับภพที่อยู่รอบๆ ออกไปข้างล่างจดขอบบนของโลกกันดี ข้างบนจดขอบล่างของนิพพาน ทุกๆ ระหว่างของภพเหล่านี้ มีพระพุทธเจ้ารักษาอยู่ทั้งนั้น”**¹

จากที่กล่าวมาแล้ว การอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถที่จะอุบัติได้ในคราวเดียวกันหลายพระองค์ แต่ต่างกันที่อยู่คนละจักรวาล ไม่ได้อยู่ในจักรวาลเดียวกัน ซึ่งอาจสรุปได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถที่จะมาอุบัติในคราวเดียวกันได้หลายพระองค์ แต่ไม่ใช่จักรวาลเดียวกัน และอาจกล่าวได้อีกว่า ในปัจจุบันนี้ถึงแม้พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่ในจักรวาลอื่นก็อาจจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาอุบัติขึ้นก็เป็นได้

ในเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อยู่กันคนละจักรวาล จึงสามารถที่จะเสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันได้ในคราวเดียวกัน แต่การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันในคราวเดียวในจักรวาลเดียวกันนั้น เป็นสิ่งที่ยังไม่เคยปรากฏ แต่ก็ไม่ใช่จะเป็นไปไม่ได้ แม้จะมีหลักฐานปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างมากก็ตาม เช่น ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา

¹ พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), **บทขยายความพระธรรมเทศนาพระมงคลเทพมุนี เรื่องพระพุทธคุณพระธรรมคุณ พระสังฆคุณ**, กรุงเทพฯ : บริษัท นฤมิต โชล (เพรส) จำกัด, 2546, หน้า 175.

หนังสือมิลินทปัญหา เป็นต้น ซึ่งพอจะสรุปสาเหตุที่คัมภีร์เหล่านี้ กล่าวถึงการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่อุบัติขึ้นในคราวเดียวกันหลายพระองค์ไว้ดังนี้

1. ตรัสรู้ธรรมเดียวกันและเหมือนกันทั้งหมด หมายความว่า การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ แม้จะแสดงว่าสิ่งที่ตรัสรู้นั้น ไม่มีบุคคลใดเคยรู้ ไม่เคยมีบุคคลใดสอนมาก่อน แต่การตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่มียุอยู่แล้ว และพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็ตรัสรู้สิ่งเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์อื่นเสด็จอุบัติพร้อมกัน ก็จะทำให้พระองค์เป็นผู้ไม่น่าอัศจรรย์ แม้เทศนา คือคำสอนของพระองค์ก็ไม่น่าอัศจรรย์ แต่ถ้ามีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นองค์เดียว ก็จะทำให้พระองค์เป็นผู้ที่น่าอัศจรรย์ เพราะความรู้ที่ไม่มีบุคคลใดเคยรู้มาก่อน ไม่มีบุคคลใดสอนมา จึงทำให้พระองค์ชื่อว่า ตรัสรู้เองโดยชอบ และแม้แต่เทศนาของพระองค์ก็เป็นของน่าอัศจรรย์

2. ทำให้พุทธบริษัทแบ่งเป็น 2 ฝ่าย หมายความว่า เมื่อมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้น 2 พระองค์ แล้วทรงช่วยกันสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ก็จะทำให้พุทธบริษัทแบ่งเป็น 2 ฝ่าย เพราะต่างก็ถือเอาปฏิสนธิในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนนับถือ และจะทำให้มีการทะเลาะวิวาทกันเอง ซึ่งทำให้เทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่า และไม่ได้ผลดังที่ปรารถนาไว้

3. แผ่นดินไม่อาจรองรับได้ หมายความว่า หมื่นโลกธาตุนี้ รองรับได้เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว รองรับไว้ได้ซึ่งพระคุณของพระตถาคตองค์เดียวเหมือนกัน ถ้าองค์ที่ 2 พึงเสด็จอุบัติขึ้น หมื่นโลกธาตุนี้จะไม่สามารถรองรับไว้ได้ พึงหวั่นไหวสั่นคลอน น้อมไป โอนไปเอียงไป เรี่ยราย กระจัดกระจายพินาศไป ไม่พึงเข้าถึงการตั้งอยู่ได้ เปรียบเสมือนเรือที่รับบุรุษไว้ได้คนเดียว เมื่อบุรุษคนหนึ่งขึ้นไป เรือพึงตั้งอยู่ได้พอดี ถ้าบุรุษคนที่สองซึ่งเป็นเช่นเดียวกันโดยอายุ โดยสี โดยวัย โดยประมาณ โดยอ้วนและผอม โดยอวัยวะใหญ่เท่ากัน บุรุษนั้นพึงขึ้นสู่เรือลำนั้น เรือนั้นพึงต้านไว้ไม่ได้ พึงหวั่นไหว สั่นคลอนน้อมไป โอนไป เอียงไป เรี่ยราย กระจัดกระจาย พินาศไป ไม่พึงเข้าถึงการตั้งอยู่ได้ เรือนั้นพึงจมลงไปในน้ำ อีกอุปมาหนึ่งว่า เปรียบเหมือนเกวียน 2 เล่ม บรรจด้วยรัตนะจนเต็ม และคนทั้งหลายพากันขนเอารัตนะของเกวียนอีกเล่มหนึ่งมาเพิ่ม เกวียนเล่มนั้น ย่อมทานไว้ไม่ได้แน่ ดุมของเกวียนนั้นพึงไหวบ้าง กำของเกวียนนั้นพึงหักไปบ้าง เปลวของเกวียนนั้น พึงหักไปบ้าง ด้วยการขนรัตนะที่มากเกินไป

4. ไม่ชื่อว่า เป็นบุคคลผู้ประเสริฐ เป็นเอกบุคค หมายความว่า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติขึ้นพร้อมกันในคราวเดียวกัน ก็จะทำให้พระองค์ ไม่ใช่เป็นเอกบุคคอีกต่อไป เพราะพระพุทธเจ้า พระองค์อื่นก็มีอยู่บนโลก ซึ่งทำให้คำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศ** คำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้เจริญที่สุด** คำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐที่สุด** คำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้วิเศษที่สุด** คำว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ประเสริฐ ไม่มีผู้เสมอเหมือน เป็นผู้หาบุคคลเปรียบไม่ได้** คำเหล่านี้ ก็ย่อมเป็นคำที่ไม่เป็นความจริงอีกต่อไป อุปมาเหมือนกับ มหาปฐพีอันกว้างใหญ่ย่อมเป็นอันเดียวกัน มหาสมุทรทะเลใหญ่ก็ย่อมเป็นอันเดียวกัน เทวดาผู้เป็นใหญ่ปกครองสวรรค์แต่ละชั้นก็ย่อมมีเพียงองค์เดียว ฉะนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นเอกบุคค ไม่มีผู้เสมอเหมือน จึงเสด็จอุบัติขึ้นเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น

5. เป็นสภาพปกติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์อุบัติขึ้นในโลกนี้เป็นสภาพตามปกติ เพราะคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย มีเหตุใหญ่ มีคุณอันประเสริฐอย่างใหญ่หลวง อุปมาเหมือนกับ แผ่นดินใหญ่นั้นมีผืนเดียวเท่านั้น สาครใหญ่มีสายเดียวเท่านั้น

ภูเขาลีเนรยุดแห่งภูเขาใหญ่ประเสริฐที่สุด ก็มีลูกเดียวเท่านั้น อากาศใหญ่มีแห่งเดียวเท่านั้น ทำวาลักกะ ผู้ใหญ่มีองค์เดียวเท่านั้น พระพรหมผู้ใหญ่มองค์เดียวเท่านั้น พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ก็มีพระองค์เดียวเท่านั้น พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในทีใดที่นั่นก็ไม่มีโอกาสแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายองค์อื่น ฉะนั้นพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น ย่อมอุบัติขึ้นในโลก

สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุที่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่สามารถเสด็จอุบัติขึ้นในคราวเดียวกันหลาย พระองค์ได้ เพราะจะทำให้ตำแหน่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกลดลง เนื่องจากไม่ใช่เอกบุคลที่มีเพียงผู้ เดียวบนโลก และการนำพระสัทธิธรรมมาสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายก็ไม่เป็นผลสำเร็จดังที่ปรารถนาไว้ เพราะ พุทธบริษัทจะถูกแบ่งออกไปเป็น 2 ฝ่ายด้วยทิวฐิติที่ตนถือเอาจากสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนนับถือ

ดังนั้น ในหัวข้อนี้นักศึกษาพึงศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากหลักฐานทางพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งมี ปรากฏอยู่ในหลายที่เช่นกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ และเมื่อศึกษาแล้วก็คงต้องใช้ความคิดพิจารณาของแต่ละท่าน จากแหล่งข้อมูลที่ศึกษามาว่าแท้ที่จริงแล้วควรจะเป็นเช่นไร โดยทางคณะผู้จัดทำตำราเรียนในชุดวิชา ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะนำเสนออีกทรรคหนึ่ง ที่แสดงไว้ในโรงเรียนอนุบาลฝันในฝัน วิทยามาให้ได้ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษานำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ในทรรคหนึ่งของโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา โดยคุณครูไมใหญ่ ให้ความเห็นในเรื่องการบังเกิดขึ้น ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2 พระองค์ไว้ดังนี้

“พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสมบารมีมาหลายภพหลายชาติ เพื่อต้องการที่จะมาตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารไปด้วย ตามความ ปรารถนาที่ได้ตั้งใจไว้ตั้งแต่เริ่มมีความคิดที่จะสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น เมื่อ พระองค์อุบัติขึ้นย่อมยังสรรพสัตว์ ให้พ้นจากการเป็นปาวเป็นทาสของพญามาร ดังนั้นพญามารจึง พยายามกีดกันไม่ให้เสด็จอุบัติขึ้นสองพระองค์ แต่ก็มีบุคคลบางพวกไม่รู้ แล้วกล่าวอ้างว่า ถ้ามาอุบัติ ขึ้นพร้อมกัน 2 พระองค์แล้วลูกศิษย์จะทะเลาะกัน นั่นเป็นเรื่องของมนุษย์ที่ยังมีกิเลสคิดกัน แต่ในยุค ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านอุบัติขึ้นพร้อมกัน 2 พระองค์ แสดงว่าผู้มีบุญเขามาเกิด เขาจะมีสติปัญญา มาก มีความคิดสอนตัวเองได้ เขาจะไม่คิดเอาอาจารย์ของตัวเองไปข่มพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกองค์หนึ่ง มีแต่ จะชื่นชม แล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ท่านก็จะสอนว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าแต่ละพระองค์ นั้นเสมอกันทั้งคุณธรรมและคุณวิเศษ แต่ต่างกันที่ระยะเวลาที่สร้างบารมีเท่านั้น”

จากทรรคของโรงเรียนอนุบาลฝันในฝัน ในเรื่องพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอุบัติขึ้นพร้อมกัน สองพระองค์ เป็นประเด็นสำคัญที่นักศึกษา นักศึกษาจะเห็นว่า การบังเกิดขึ้นของพระองค์นั้น ต้องอาศัย เหตุปัจจัยหลายประการ และต้องอาศัยระยะเวลายาวนาน แต่เป้าหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก พระองค์มุ่งตรงไปในทิศทางเดียวกัน คือ นำตนเองให้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ และนำพาสรรพสัตว์ทั้งปวง ในโลกนี้ให้หลุดพ้นตามไปด้วย ยิ่งมากเท่าไรยิ่งดี ปัจจุบันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จดับขันธปรินิพพานมี จำนวนมากนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน แต่ทว่าสามารถนำพาสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นไปได้จำนวนไม่มาก เมื่อ เทียบกับสรรพสัตว์ที่มีอยู่ แสดงว่าต้องมีเหตุปัจจัยที่มีอำนาจเหนือความคิดคาดเดา ที่ทำให้พระองค์ ไม่สามารถนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หมดไปได้ และความน่าจะเป็น ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติมากขึ้น อย่างต่อเนื่อง หรืออุบัติขึ้นพร้อมๆ กัน หลายพระองค์ จะช่วยกันสั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นโดยเร็วและ

เป็นจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย ประจุเรือใหญ่ที่แล่นไปในมหาสมุทร ย่อมสามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่ ลอยเกือมนอญุ่ในมหาสมุทรได้เป็นจำนวนมากเช่นกัน

2.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน

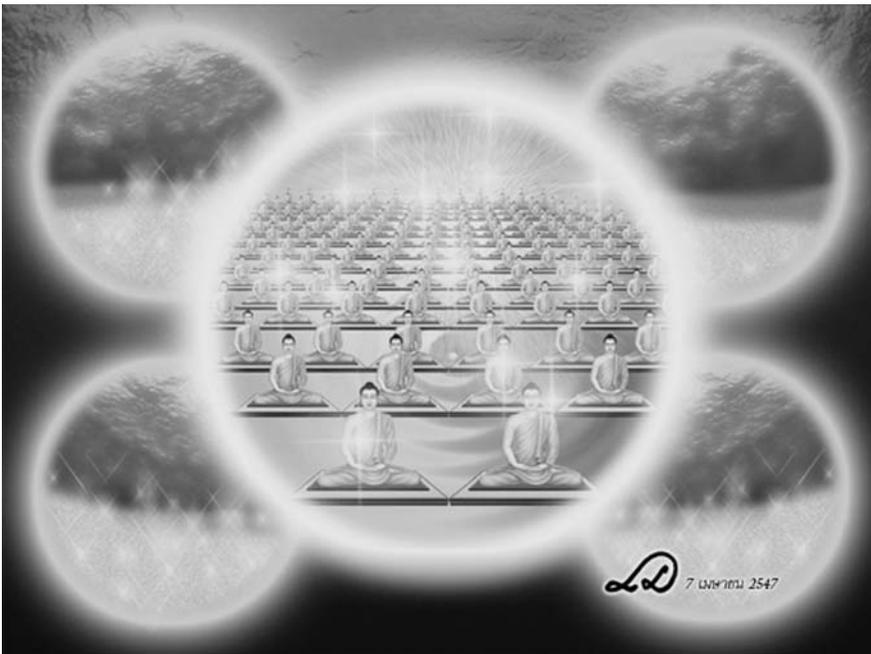
การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นไม่ได้จำกัดหรือผูกขาดไว้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะเป็นหญิงเป็นชายเป็นพระหรือเป็นฆราวาส ทุกคนสามารถที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ถ้ามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าก็สามารถที่จะเป็นได้ แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เมื่อตั้งใจที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธรเจ้า ก็มีโอกาศที่จะเป็นไปได้เหมือนกัน โดยสัตว์เดรัจฉานนั้นก็คืออดีตมนุษย์ที่ทำบาปอกุศลไว้ จึงทำให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีอยู่ ก็ยังคงเคยถือกำเนิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพียงแต่ต้องมีความตั้งใจอย่างจริงจัง เมื่อถึงเวลาที่ได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ตั้งใจสร้างบารมีอย่างเต็มที่ ก็จะได้รับพยากรณ์และสามารถที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในภพชาติสุดท้าย

เพราะฉะนั้น การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงขึ้นอยู่กับว่า บุคคลใดจะมีความวิริยอุตสาหะ เพื่อฝึกฝนให้มีความรู้ความสามารถที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับทางโลกก็อาจเหมือนตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือตำแหน่งประธานาธิบดี เป็นตำแหน่งที่ไม่ได้จำกัดหรือผูกขาดไว้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งถ้าบุคคลใดมีความรู้ความสามารถและมีความปรารถนาที่จะเป็น ก็มีสิทธิ์ที่จะเป็นได้เช่นกัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมิใช่ผู้สร้างสรรพสิ่งและสรรพชีวิตทั้งหลาย และไม่ได้มีบุคคลใดใช้ให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้ เพื่อโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลาย แต่พระพุทธรองค์ทรงมีความปรารถนาที่จะมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อค้นพบความจริงของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตว่ามีความเป็นมาอย่างไร เป็นอยู่อย่างไร และแตกสลายสิ้นลงอย่างไร การรู้ความจริงในสิ่งต่างๆทำให้สามารถปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งการบังเกิดขึ้นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในยุคนี้และไม่ได้มีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่มีมาแล้วมากมายนับพระองค์ไม่ถ้วน ซึ่งมีมากกว่าเม็ดทรายในท้องพระมหาสมุทรทั้ง 4 และจะเสด็จมาบังเกิดขึ้นอีกในอนาคตอย่างมาก ซึ่งไม่สามารถที่จะนับหรือจะประมาณได้เลย อย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้ หลังจากที่ได้รับพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธรเจ้าแล้ว ยังได้พบกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกถึง 25 พระองค์ด้วยกัน

นอกจากนี้การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมาบังเกิดนั้น ไม่ได้มาบังเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียว แต่จะมาบังเกิดในช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่บารมีที่ได้บำเพ็ญมา และช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการมาตรัสรู้ เพื่อสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าจะมาบังเกิดขึ้นเฉพาะในมหากัปที่เป็นอสุกัญกับเท่านั้น โดยในอสุกัญกับนั้นยังแบ่งเรียกตามจำนวนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จอุบัติขึ้นอีกหลายประการ ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้จะกล่าวในหัวข้อต่อไป จึงนับว่าบนโลกใบนี้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้นอย่างมากมายนับไม่ถ้วน เหมือนการรับช่วงต่อกันในการมาทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่ นำแสงสว่างแห่งธรรมมาสู่ใจของมวลมนุษยชาติและเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อจะนำไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน อุปมาดังนาวาที่นำเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายล่องลอยผ่านทะเลแห่งวัฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์ที่มาบังเกิดขึ้นก็นำพาเหล่าสรรพสัตว์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้อย่างมากมาย

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่ใช่ใครอื่นไกล แต่คือมนุษย์ที่มีความคิดจะออกจากวัฏสงสาร และจะนำพาเหล่าสรรพสัตว์ข้ามห้วงแห่งวัฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน จึงได้วางแผนและตั้งใจบำเพ็ญบารมีเพื่อความ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อย่างเต็มกำลัง โดยได้ใช้ความอดทนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ คือการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น คนเราทุกคนสามารถที่จะตั้งเป้าหมายเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ โดยเริ่มต้นตั้งแต่วันนี้หรือเดี๋ยวนี้ก็ย่อมได้ ตั้งใจปฏิบัติอย่างเต็มกำลังตามแนวทางแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อนั้นสักวันหนึ่งในอนาคตกาล สิ่งเหล่านี้ก็จะประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

2.5 พุทธอุบัติ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่เกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องใช้เวลาในการสร้างบารมีเป็นเวลายาวนานหลายภพหลายชาติ ด้วยความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่นตั้งใจและด้วยกำลังใจอย่างมาก ประกอบกับการฝึกฝนตนเองด้วยความอดทน ดังคำที่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้เมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีอยู่ว่า “มารดาบิดามีได้เป็นที่เกลียดชังของเรา ทั้งยศใหญ่เราก็มิได้เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรามากกว่า”¹ สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้พระองค์ทรงมีพระปัญญาอย่างกว้างขวาง เป็นพระสัพพัญญูรอบรู้ทุกสิ่ง และเป็นที่ยิ่งแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

¹ เอกนิบาตชาดก อปถมนกวรรค ทูเรนิทาน, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 79.

เมื่อพระพุทธองค์ทรงสร้างบารมีจนเต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ก็จะเสด็จอุบัติขึ้นยังมนุษยภูมิ เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์จะไม่เสด็จอุบัติขึ้นในภพภูมิอื่นๆ หรือในทวีปอื่นๆ แต่จะเสด็จอุบัติขึ้นเป็นมนุษย์และตรัสรู้ที่ชมพูทวีปเท่านั้น และจะทรงเสด็จอุบัติขึ้นเฉพาะกับที่เป็นอสุญกับเท่านั้น โดยแต่ละพระองค์ที่อุบัติขึ้นนั้น ได้สร้างบารมีมาอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 20 อสงไขยกับแสนมหากัป เมื่อได้กล่าวมาถึงตอนนี้ นักศึกษาบางท่านอาจจะยังไม่เข้าใจในความหมายของคำว่า อสงไขย มหากัป จึงจะได้กล่าวอธิบายคำเหล่านี้ต่อไป

2.5.1 หน่วยเวลา

เรื่องของหน่วยเวลาที่นับจำนวนเป็นอสงไขยและเป็นจำนวนมหากัป มีปรากฏเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่มีปรากฏในที่อื่น เพราะหน่วยเวลานี้ เป็นหน่วยเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาตรัสแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้ทราบ และเป็นหน่วยเวลาที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินชีวิตในการสร้างบารมีมาอย่างยาวนานมากจนไม่มีหน่วยเวลาใดที่จะสามารถนับได้ นอกเสียจากหน่วยเวลาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ เพราะหน่วยเวลานี้พระพุทธองค์ทรงรับรู้มาด้วยพระองค์เองจากการสร้างบารมี ฉะนั้นหน่วยเวลาในพระพุทธศาสนาจึงมีความยาวนานมาก ทำให้ยากที่จะเข้าใจหรือเห็นภาพได้อย่างง่ายดาย เว้นเสียแต่ได้ลงมือปฏิบัติธรรมแล้วบรรลุถึงธรรมะภายในอย่างพระพุทธองค์ตรัสรู้เมื่อใด ก็จะสามารถเข้าใจและเห็นภาพของหน่วยเวลาในพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องแน่นอน

ดังนั้น กาลเวลาที่นับอสงไขยและมหากัปนั้น เป็นเวลายาวนานมาก ก็จะได้อธิบายขยายความดังต่อไปนี้

1. กาลเวลาที่เรียกว่า **อสงไขย** คือ การกำหนดเวลาที่นับจะประมาณไม่ได้ ซึ่งมีอุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า “ฝนตกใหญ่มโหฬารทั้งวันทั้งคืนเป็นเวลานาน 3 ปี ไม่ได้ขาดสายเลย จนน้ำฝนท่วมเต็มขอบจักรวาลมีระดับความสูง 84,000 โยชน์ ถ้าสามารถนับเม็ดฝนที่ตกลงมาตลอดทั้ง 3 ปี ที่ท่วมเต็มขอบจักรวาลมีระดับความสูง 84,000 โยชน์ อย่างต่อเนื่อง 1 อสงไขย ได้จำนวนเท่าใด จำนวนเม็ดฝนที่นับได้เป็น 1 อสงไขย”

2. กาลเวลาที่เรียกว่า **อสงไขยปี** คือ หน่วยนับจำนวนอายุที่ยืนยาวที่สุดของมนุษย์ โดยได้กำหนดค่าของอสงไขยปีไว้ว่า “1 อสงไขยปีเท่ากับ 10^{140} ”

3. กาลเวลาที่เรียกว่า **อายุกัป** คือ อายุขัยของสัตว์ที่เกิดในภพภูมินั้นๆ เช่น โลกมนุษย์เราเมื่อสมัยพุทธกาล มนุษย์ส่วนใหญ่อายุเฉลี่ย 100 ปี เป็นอายุกัป ปัจจุบันอายุมนุษย์เฉลี่ย 75 ปี ก็นับเอา 75 ปี เป็นอายุกัป ส่วนในเทวภูมิ เช่น สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกามีอายุขัย 500 ปีทิพย์ ก็นับเอาจำนวนดังกล่าวเป็นอายุกัป แม้ในภูมิอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน

4. กาลเวลาที่เรียกว่า **มหากัป** คือ หน่วยนับระยะเวลาที่โลกเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปครบ 1 รอบ เป็นเวลา 4 อสงไขยกัป รวมเรียกเป็น 1 มหากัป ระยะเวลาในมหากัปหนึ่งๆ นั้นยาวนานมาก ไม่สามารถกำหนดนับได้ ซึ่งมีอุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า “มีภูเขาหินลูกใหญ่กว้าง ยาว สูง อย่างละ 1 โยชน์ ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ บุรุษพึงเอาผ้าจากแคว้นกาสิมาแล้วปิดภูเขาชั้น 100 ปีต่อครั้ง เมื่อใด

ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พึงถึงการหมดไป ลึนไป ยังเร็วกว่าแล ส่วนกับหนึ่งยังไม่ถึงการหมดไป ลึนไป ก็ปนาน
อย่างนี้แล”¹

ยังมีอีกอุปมาหนึ่งใน สาสปสูตร² ว่า “นครที่ทำด้วยเหล็กยาวหนึ่งโยชน์ กว้างหนึ่งโยชน์ สูง
หนึ่งโยชน์ เต็มด้วยเม리트พันธุ์ฝักกาด มีเม리트พันธุ์ฝักกาดรวมกันเป็นกลุ่มก้อน บุรุษพึงหยิบเอาเม리트
พันธุ์ฝักกาดเม리트หนึ่ง ออกจากนครนั้น โดยล่องไปหนึ่งร้อยปีต่อเม리트 เม리트พันธุ์ฝักกาดกองใหญ่นั้น
พึงถึงความลึนไปหมดไป เพราะความพยายามนี้ ยังเร็วกว่าแล ส่วนกับหนึ่งยังไม่ถึงความลึนไปหมดไป
ก็ปนานอย่างนี้แล”

5. กาลเวลาที่เรียกว่า **อันตรกัป** คือ ระยะเวลา 1 รอบของไชยปี หมายความว่าระยะเวลาที่กำหนด
นับจากอายุมนุษย์ที่ยืนที่สุด คือ 1 อสงไชยปี แล้วอายุค่อยๆ ลดลงไปเรื่อยๆ จนเหลือ 10 ปี จากนั้นก็ค่อยๆ
เพิ่มขึ้นไปอีกครั้งจนถึง 1 อสงไชยปีอีกครั้ง เวลา 1 รอบของการเพิ่มและลดของอายุมนุษย์นี้เรียกว่า
อันตรกัป

6. กาลเวลาที่เรียกว่า **อสงไชยกัป** คือ ระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของโลก ตั้งแต่เป็นความว่าง
อันเกิดจากการแตกทำลายจนเจริญและย้อนกลับมาแตกทำลายอีกครั้ง ระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของโลก
มีทั้งหมด 4 ช่วง หรือ 4 อสงไชยกัป แต่ละช่วงมี 64 อันตรกัป ดังนั้นช่วงความเปลี่ยนแปลงของโลกจึง
รวมเวลาเป็น 256 อันตรกัป คือ

ช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่ถูกไฟไหม้ มีชื่อเรียกว่า **สังวัฏฏอสงไชยกัป** หมายถึง ช่วงที่โลกถูกทำลาย
หรือกัปกำลังพิเนาศ ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงที่ไฟมอด มีชื่อเรียกว่า **สังวัฏฏฐายีอสงไชยกัป** หมายถึง ช่วงที่โลกถูกทำลาย
เรียบร้อยแล้ว จนเหลือแต่อวกาศว่างเปล่า ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่แผ่นดินเริ่มก่อตัวขึ้นใหม่ มีชื่อเรียกว่า **วิวัฏฏอสงไชยกัป** หมายถึง ช่วงที่โลก
กำลังเริ่มพัฒนาเข้าสู่ภาวะปกติหรือกัปที่เจริญขึ้น ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

ช่วงที่ 4 เป็นช่วงที่โลกเจริญขึ้น มีสิ่งมีชีวิตปรากฏขึ้น มีชื่อเรียกว่า **วิวัฏฏฐายีอสงไชยกัป** เป็น
ช่วงที่โลกพัฒนาขึ้นเรียบร้อยแล้วเป็นปกติตามเดิม หรือกัปที่เจริญขึ้นพร้อมแล้วทุกอย่าง ตั้งอยู่ตามปกติใช้เวลาถึง
64 อันตรกัป

หากจะอธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น ก็อาจจะสมมุติมหากัปเหมือนเค้ก 1 ก้อน ในหนึ่งก้อนแบ่งออกเป็น
4 ส่วนเท่าๆ กัน คือ ระยะเวลา 4 อสงไชยกัป และในแต่ละชั้นก็มีระยะเวลาเท่ากับ 64 อันตรกัป คือ **สังวัฏฏ
อสงไชยกัป สังวัฏฏฐายีอสงไชยกัป วิวัฏฏอสงไชยกัป และวิวัฏฏฐายีอสงไชยกัป** และใน 1 มหากัปนั้น
เมื่อรวมทั้ง 4 ช่วงระยะเวลา จึงมีทั้งหมด **256 อันตรกัป**

ทั้งหมดที่อธิบายมานี้ เป็นหน่วยเวลาที่มีปรากฏในพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้นักศึกษาสามารถ
เห็นภาพในการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก โดย
อย่างน้อยที่สุด คือ 20 อสงไชยกัปแสนมหากัป ที่จะต้องใช้ความอดทน ความมุ่งมั่นตั้งใจ ตลอดจนกำลังใจ

¹ ปัพพตสูตร, สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, มก. เล่ม 26 หน้า 514.

² สาสปสูตร, สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, มก. เล่ม 26 หน้า 515-516.

ที่หนักแน่นมั่นคงอย่างมากถึงจะมาอุบัติขึ้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ดังนั้นคำสอนของพระพุทธองค์จึงมีคุณค่าอย่างมาก เพราะพระองค์ทรงสั่งสมความรู้ที่เต็มเปี่ยมบริสุทธิบริบูรณ์มาอย่างมากตลอดหนทางในการสร้างบารมี ฉะนั้นจึงควรที่จะศึกษาคำสอนของพระพุทธองค์อย่างจริงจัง แล้วนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่นเหมือนกับที่เป็นประโยชน์กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วนับพระองค์ไม่ถ้วน และยังเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอีกด้วย

2.5.2 กัปที่มีพระพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ใน 1 มหากัป มีระยะเวลาที่ยาวนานมาก และกว่าที่จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งมาอุบัติขึ้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนตายเวียนเกิดหลายภพหลายชาติ กว่าที่จะได้ฟังพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และก็ไม่แน่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ทุกมหากัปเสมอไป บางมหากัปก็ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น

ฉะนั้น การที่บุคคลผู้ทรงคุณวิเศษเป็นนิตยโพรหัสัตว์ จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นการยากมาก และกว่าที่สรรพสัตว์ทั้งหลายจะได้ฟังพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยิ่งยากมากอีกด้วย ดังพระดำรัสของพระองค์ที่ตรัสว่า **“การฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก”**¹ แต่เมื่อนิตยโพรหัสัตว์เสด็จมาอุบัติขึ้นบนโลกนี้เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในมหากัปใด มหากัปนั้นย่อมไม่ว่างเปล่าจากคุณวิเศษอันยิ่งใหญ่ คือ มรรคผลนิพพาน และมหากัปนั้น จะถูกเรียกว่า อสุญกัป เมื่อเป็นอย่างนี้ จึงอาจแบ่งมหากัปออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ สุญกัป และอสุญกัป

1. สุญกัป หมายถึง มหากัปที่ว่างเปล่าจากมรรคผลนิพพาน คือ ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก แม้เพียงพระองค์เดียว และในสุญกัปนี้ก็ยังไม่มีการบังเกิดพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระเจ้าจักรพรรดิมาบังเกิดขึ้น ในสุญกัปนี้ย่อมว่างเปล่าจากบุคคลผู้ทรงคุณวิเศษ และไม่มีมรรคผลนิพพานปรากฏขึ้น

2. อสุญกัป หมายถึง มหากัปที่ไม่ว่างเปล่าจากมรรคผลนิพพาน คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ถึงแม้เพียงหนึ่งพระองค์ในมหากัปก็ถือว่าเป็น อสุญกัป และในอสุญกัปนี้ยังมีพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระเจ้าจักรพรรดิมาบังเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีบุคคลผู้ทรงคุณวิเศษปรากฏเกิดขึ้นอีกด้วย และอสุญกัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติขึ้นนี้ ยังมีชื่อเรียกตามจำนวนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จอุบัติขึ้นในแต่ละมหากัป ดังต่อไปนี้

- **สารกัป** หมายถึง มหากัปที่มีแก่นสาร เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น 1 พระองค์
- **มัณฑกัป** หมายถึง มหากัปที่มีความผ่องใส เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น 2 พระองค์
- **วรกัป** หมายถึง มหากัปที่ประเสริฐ เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น 3 พระองค์

¹ เรื่องนาคราชชื่อเอรภัตตะ, ขุททกนิกาย คถาธรรมบท, มก. เล่ม 42 หน้า 329.

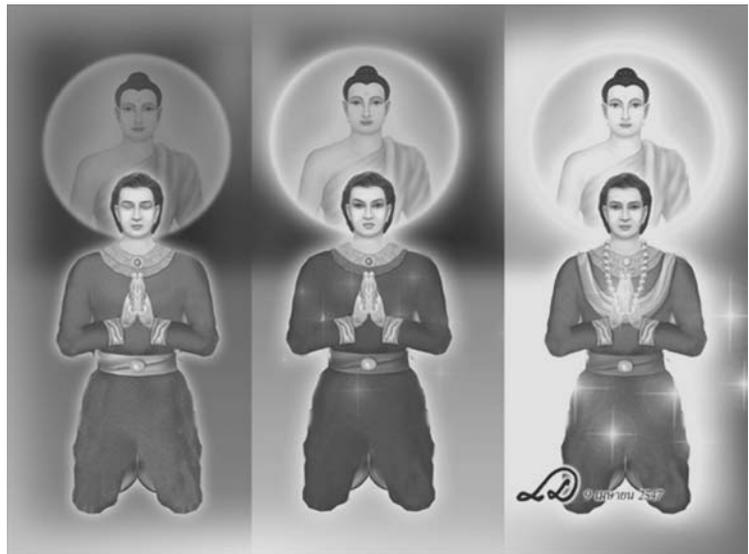
- **สารมณฑกัปป** หมายถึง มหากัปปที่ประเสริฐกว่าและมีแก่นสารมากกว่ากัปปที่ผ่านมา เป็นมหากัปปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น 4 พระองค์
- **ภัทรกัปป** หมายถึง มหากัปปที่เจริญที่สุดและเกิดขึ้นได้ยากที่สุด เป็นมหากัปปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น 5 พระองค์ ซึ่งถือว่ามีจำนวนมากที่สุด และจะไม่มีมากกว่าในภัทรกัปปนี้อีกแล้ว จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายในกัปปนี้มีโอกาสจะกระทำอสังขารให้สิ้นไปได้มากกว่ากัปปอื่น

ปัจจุบันนี้เรากำลังอยู่ในยุคของพระสมณโคดมพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระองค์ที่ 4 ในภัทรกัปปนี้ อยู่ในอันตรกัปปที่ 12 ของวิวัฏฏสาวยุคสังขยกัปป ในยุคหน้าเป็นสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า ที่จะเสด็จอุบัติขึ้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปปนี้ ซึ่งอยู่ในอันตรกัปปที่ 13

ดังนั้น การเสด็จอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้เสด็จอุบัติขึ้นในคราวเดียวกันหลายพระองค์ ขึ้นอยู่กับว่า การสร้างบารมีของแต่ละพระองค์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์เมื่อใด ซึ่งถ้าบารมียังไม่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ก็จะต้องสร้างบารมีกันต่อไป จนกว่าจะเต็มเปี่ยมและพร้อมที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.6 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้จะบำเพ็ญบารมีมาเพื่อมาตรัสรู้ หลุดพ้นจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้พระสัพพัญญูแล้ว นำมาสั่งสอนสรรพสัตว์เพื่อความพ้นทุกข์เหมือนกันทุกพระองค์ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ จะมีระยะเวลาในการสร้างบารมี ระยะเวลาในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์ไม่เท่ากัน ซึ่งความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ขึ้นอยู่กับบารมีที่ได้สั่งสมมา จึงแบ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. **พระปัญญาธิกพุทธเจ้า** คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีชนิดปัญญาแก่กล้า ทรงมีพระปัญญามาก แต่มีพระศรัทธาอ่อน โดยจะมีระยะเวลาในการสร้างบารมี 20 อสงไขย กับอีกแสนมหากัปป ซึ่งมีระยะเวลาในการสร้างบารมีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ทรงดำริในพระทัย โดยไม่ได้เอ่ยปากบอกใคร ใช้เวลา 7 อสงไขย

ระยะที่ 2 เปล่งวาจา คือการออกปากบอกบุคคลอื่น พร้อมๆ กับสร้างบารมีไปด้วย ใช้เวลา 9 อสงไขย

ระยะที่ 3 เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 4 อสงไขย กับอีกแสนมหากัปป

2. พระลัทธิอาถิกพุทธเจ้า คือ พระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีชนิดศรัทธาแก่กล้า มีศรัทธามาก แต่มีพระปัญญาปานกลาง โดยมีระยะเวลาในการสร้างบารมี 40 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป ซึ่งมีระยะเวลาในการสร้างบารมีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ทรงดำริในพระทัย โดยไม่ได้เอ่ยปากบอกใคร ใช้เวลา 14 อสงไขย

ระยะที่ 2 เปล่งวาจา ใช้เวลา 18 อสงไขย

ระยะที่ 3 เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าในครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 8 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป

3. พระวิริยาธิกพุทธเจ้า คือ พระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีชนิดมีความเพียรแก่กล้า ทรงมีพระวิริยะมาก แต่มีพระปัญญาน้อยกว่าพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าประเภทอื่น โดยมีระยะเวลาในการสร้างบารมี 80 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป ซึ่งมีระยะเวลาในการสร้างบารมีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ทรงดำริในพระทัย ใช้เวลา 28 อสงไขย

ระยะที่ 2 เปล่งวาจา ใช้เวลา 36 อสงไขย

ระยะที่ 3 เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าในครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 16 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป

พระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าทั้ง 3 ประเภท เมื่อจะได้รับคำพยากรณ์จากพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกนั้น ถ้าหากพระพุทธรูปองค์ทรงกลับใจไม่ปรารถนาเป็นพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า แต่มีความประสงค์ที่จะเป็นพระสาวกของพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกได้ทันที ดังนี้

พระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ มีปัญญามาก หากปรารถนาเป็นพระสาวก เพียงฟังพระธรรมเทศนา ไม่ทันจบบาทคาถาที่ 3 ก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้ง 4

พระโพธิสัตว์ประเภทศรัทธาธิกะ มีศรัทธามาก เพียงแค่ฟังพระธรรมเทศนาไม่ทันจบบาทคาถาที่ 4 ก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์พร้อมกับปฏิสัมภิทาทั้ง 4

พระโพธิสัตว์ประเภทวิริยาธิกะ มีความเพียรมาก เพียงแค่ฟังพระธรรมเทศนาจบบาทคาถาที่ 4 ก็บรรลุธรรม เป็นพระอรหันต์พร้อมกับปฏิสัมภิทาทั้ง 4

พระลัทธิมาลัมพุทธเจ้าทั้ง 3 ประเภทนี้ จึงมีระยะเวลาในการสร้างบารมีที่แตกต่างกัน โดยในแต่ละประเภทนั้น ก็มีระยะเวลาที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน ซึ่งบ่งบอกได้ว่า การที่แต่ละพระองค์จะมาอุบัติขึ้นตรัสรู้เป็นพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า ต้องใช้เวลาอย่างยาวนานมาก ที่กว่าจะเริ่มคิดสร้างบารมี เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระลัทธิมาลัมพุทธเจ้า แล้วเริ่มลงมือสร้างบารมี นอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงบารมีของแต่ละพระองค์อีกด้วยที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากระยะเวลาในการสร้างบารมีที่แตกต่างกัน

2.7 ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสั่งสมบารมี ฝึกฝนตนเองด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจและด้วยความอดทน จนบารมีครบถ้วนบริบูรณ์ทุกประการแล้ว ก็จะได้เสด็จมาอุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งบารมีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์สั่งสมมานั้น ก็ทำให้พระองค์ได้คุณสมบัติและคุณธรรมที่ดีกว่าและสูงกว่ามนุษย์ทั่วไป สรรพสัตว์ทั้งหลายจึงเคารพศรัทธาและเทิดทูนบูชาพระองค์ไว้เป็นที่พึ่งที่ระลึกตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงได้รับอย่างนี้เหมือนกันหมดทุกพระองค์ เพราะทรงสร้างบารมีมาเหมือนกัน ถึงแม้จะใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกัน แต่ทรงตรัสรู้ในสิ่งเดียวกัน ได้รูปสมบัติคือ กายมหาบุรุษอย่างเดียวกัน และได้ นำพระสัทธรรมมาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นอย่างนี้ทุกพระองค์ จนทำให้ได้รับการเคารพเทิดทูนบูชาจากสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วทั้งภพ 3

ถึงแม้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมีสิ่งที่เหมือนกันดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ใช่ว่าจะเหมือนกันหมดทุกอย่าง ยังมีสิ่งที่แตกต่างกันบ้างในแต่ละพระองค์ที่มาอุบัติในโลก ซึ่งความแตกต่างกันนั้น มีอยู่ 8 อย่าง คือ อายุ ปมาณ ตระกูล ปธาน รัศมี ยาน โภธิฤกษ์ บัลลังก์

ความแตกต่างกันของอายุ คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอายุต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์มีพระชนมายุมาก บางพระองค์มีพระชนมายน้อย เช่น พระทิปังกรพุทธเจ้ามีพระชนมายุแสนปี พระเวตพุทธเจ้า มีพระชนมายุหกหมื่นปี พระสมณโคดมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้มีพระชนมายุร้อยปี เป็นต้น

ความแตกต่างกันของปมาณ คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความสูงต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์สูง บางพระองค์ต่ำ เช่น พระวิปัสสิพุทธเจ้า มีพระสรีระสูง 80 ศอก พระปฐมุตตพระพุทธเจ้า มีพระสรีระสูง 58 ศอก พระสมณโคดมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้ มีพระสรีระสูง 18 ศอก เป็นต้น

ความแตกต่างกันของตระกูล คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมาในตระกูลที่ต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์เกิดในตระกูลกษัตริย์ บางพระองค์เกิดในตระกูลพราหมณ์ เช่น พระกัสสปพุทธเจ้า เกิดในตระกูลพราหมณ์ พระสมณโคดมพุทธเจ้า เกิดในตระกูลกษัตริย์ เป็นต้น

ความแตกต่างกันของปธาน คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำความเพียรที่ต่างกัน หมายถึง การบำเพ็ญความเพียรในชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้ เช่น พระโกณฑัญญพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 10 เดือน จึงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ พระโกนาคมนพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 6 เดือน จึงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ พระสมณโคดมพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 6 ปี จึงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นต้น

ความแตกต่างกันของรัศมี คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีรัศมีต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระรัศมีที่แผ่ออกไปได้มากบ้าง น้อยบ้างไม่เหมือนกัน เช่น พระมังคลพุทธเจ้ามีพระรัศมีแผ่ไปในหมื่นโลกธาตุ พระปฐมุตตพระพุทธเจ้ามีพระรัศมีแผ่ไปได้ 12 โยชน์ พระสมณโคดมพุทธเจ้ามีพระรัศมีแผ่ไปได้ประมาณ 1 วา โดยรอบ เป็นต้น

ความแตกต่างกันของยาน คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามียานที่ดำเนินไปต่างกัน หมายถึง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมียาน คือ พาหนะที่ทรงประทับในวันนี้ออกบวชไม่เหมือนกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า บางพระองค์ทรงประทับด้วยช้าง บางพระองค์ประทับด้วยม้า บางพระองค์ประทับด้วยรถ บางพระองค์ ดำเนินด้วยพระบาท หรือปราสาท หรือวอ เป็นต้น อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่ง อย่างเช่น พระสมณโคดมพุทธเจ้าของเรา ทรงประทับด้วยม้า ในวันนี้ออกบวช

ความแตกต่างกันของโพธิพฤษ์ คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งบำเพ็ญเพียรใต้ ต้นไม้ที่ต่างชนิดกัน หมายถึง ต้นไม้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งในวันตรัสรู้นั้นต่างประเภทกัน เช่น พระสุเมธพุทธเจ้า มีโพธิพฤษ์ชื่อ นิปะ คือ ต้นกะทุม พระลัทธิตถพุทธเจ้า มีโพธิพฤษ์ชื่อ กณิการะ คือ ต้นกรรณิการ์ พระสมณโคดมพุทธเจ้า มีโพธิพฤษ์ชื่อ อัสดลตะ คือ ต้นโพธิ์ เป็นต้น

ความแตกต่างกันของบัลลังก์ คือ บัลลังก์ที่ประทับในวันตรัสรู้ต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้บัลลังก์ที่ประทับมีความสูงที่ไม่เท่ากันในวันตรัสรู้ เช่น พระวิปัสสิพุทธเจ้า มีบัลลังก์สูง 53 ศอก พระสุมนพุทธเจ้า มีบัลลังก์สูง 60 ศอก พระสมณโคดมพุทธเจ้า มีบัลลังก์สูง 14 ศอก เป็นต้น

ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นความแตกต่างกันที่เกิดจากการสั่งสมบารมี ตลอดจนระยะเวลาในการฝึกฝนตนเองระหว่างเส้นทางการสร้างบารมีและช่วงเวลา ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ทรงมาอุบัติขึ้นนั้นต่างกัน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้แต่ละพระองค์มีความต่างกันในเรื่องดังที่กล่าวมาแล้ว ถึงแม้ทุกพระองค์จะสั่งสมบารมีมาเหมือนกัน เพื่อให้ได้คุณสมบัติและคุณธรรมที่เหมือนกัน จนกระทั่งได้มาตรัสรู้ในสิ่งเดียวกัน แต่ทุกพระองค์ก็ได้รับผลในชาติสุดท้ายไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะมีบารมีที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตาม

บทสรุป

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์คือ มนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ได้เป็นเทพเจ้าผู้วิเศษหรือเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ และไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรพชีวิตหรือสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก แต่เป็นบุคคลที่ตั้งความปรารถนาที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สั่งสมบารมีอย่างมากมาย ซึ่งการสร้างบารมีนั้นไม่ใช่เพียงแค่ทำวันนี้หรือพรุ่งนี้แล้วจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เลย แต่ทุกพระองค์ต่างต้องสั่งสมบารมีมาเป็นเวลายาวนานหลายภพหลายชาติ โดยอย่างน้อยที่สุดต้องสร้างบารมี 20 อสงไขยกับแสนมหากัป อย่างเช่นพระโคดมพุทธเจ้า พระองค์ปัจจุบันนี้ แต่ถ้าสร้างบารมีกันยาวนานที่สุดก็ 80 อสงไขยกับแสนมหากัป เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ก็ได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงมีพระคุณและคุณประโยชน์อย่างมากต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และทำให้พระองค์ได้ที่สุดแห่งรูปสมบัติ คือ กายมหาบุรุษที่ใครก็ตามที่ได้พบเห็นก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เกิดทศนุชา นอกจากนี้ยังทำให้พระองค์ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะได้เข้าถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายในกายของพระองค์

การสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์ก็สร้างบารมีกันมายาวนาน ทรงเกิดในภพต่างๆ เป็นอันมาก และด้วยการเวียนว่ายตายเกิด ด้วยการฝึกฝนอดทน มุ่งมั่นตั้งใจอย่างมาก จึงเป็นเหตุให้พระพุทธรูปทรงมีปฏิมากรกว้างขวาง เป็นพระสัพพัญญูรอบรู้ทุกสิ่งทั้งปวง เพราะพระองค์ได้สะสมปัญญาจากการเกิดในแต่ละชาติ จึงทำให้พระองค์เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่า “โลกนี้มีแต่ความทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นทุกข์ที่เกิดจากตนเองและที่เกิดมาจากคนอื่น” เมื่อมีความคิดอย่างนี้เกิดขึ้น จึงมีความคิดที่จะ

กำจัดทุกข์ออกไปอย่างถาวร นอกจากนี้ยังตั้งใจที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวงจรแห่งความทุกข์นี้ไปด้วย พระองค์จึงได้เริ่มสร้างบารมี ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ด้วยความเพียรพยายามและด้วยความอดทนเป็นเวลายาวนานหลายกัป จนเมื่อบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ก็จะเสด็จมาอุบัติขึ้นยังมณฑลภูมิที่ชมพูทวีป และจะทรงเสด็จอุบัติขึ้นเฉพาะอสุภกัปเท่านั้น เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำพระสัทธรรมมาสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวงจรทุกข์ไปสู่พระนิพพาน ด้วยเหตุนี้ประกอบกับระยะเวลาที่ใช้ในการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 ประเภท จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นได้ยาก บนโลกนี้ แต่ก็ต้องมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มาตรัสรู้แล้วหลายพระองค์อุปมาเหมือนเม็ดทรายในท้องมหาสมุทรทั้ง 4 มากมายเพียงนั้น

แต่ด้วยการสั่งสมบารมีและฝึกฝนตนเองที่ใช้เวลายาวนานไม่เท่ากัน และด้วยผลกรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีตทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม จึงทำให้บารมีของแต่ละพระองค์มีไม่เท่ากัน และต้องได้รับผลจากที่ได้กระทำไว้ในอดีตที่แตกต่างกัน จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความแตกต่างกันในชาติสุดท้ายที่เสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดังนั้น บุคคลใดก็สามารถที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เพราะตำแหน่งนี้มีได้ผูกขาดแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ทุกคนสามารถที่จะเป็นได้ทั้งนั้น ถ้ามีใจปรารถนาแล้วสั่งสมบุญบารมีในทุกบุญไม่ได้ขาดเลยในทุกเวลานาทีของทุกวันตามอย่างของพระพุทธองค์ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป และตั้งใจฝึกฝนตนเองในมโนลัยที่ดีเกิดขึ้น โดยการละเว้นจากอกุศลกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าจะใครจะรู้เห็นหรือไม่ก็ตาม แล้วมีใจปรารถนาที่มั่นคงแน่วแน่ต่อเป้าหมายที่ตนต้องการ ไม่ทอดถอนหรือหมดกำลังใจเสียก่อน เมื่อถึงที่สุดแล้ว ผลแห่งกุศลกรรมก็จะส่งผลให้เรา ทั้งในระดับที่ทำให้จิตใจงาม รูปร่างลักษณะดี มีบุคลิกน่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ น่าเกรงขามและเป็นผู้มีชื่อเสียงดี มีคนอยากที่จะคบค้าสมาคมด้วย เมื่อถึงคราวที่ปฏิบัติธรรมก็เข้าถึงธรรมกาย คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อยู่ภายในตัวของทุกคนได้ง่ายหมดกิเลสเข้าพระนิพพานตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในหลายๆ พระองค์ที่ได้ทำมาแล้ว

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 2 ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 2 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 2
แล้วจึงศึกษาบทที่ 3 ต่อไป

บทที่ 3
คุณสมบัติและคุณธรรม
ที่ทำให้เป็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 3

คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3.1 พุทธการกธรรม

3.1.1 คำแปลและความหมายของบารมี

3.1.2 ความจำเป็นในการสร้างบารมี

3.1.3 บารมี 10 มีอะไรบ้าง

3.3.4 ระดับของบารมี

3.2 อธิษาศัยของพระโพธิสัตว์

3.3 ธรรมสโมธาน

3.4 พุทธภูมิธรรม

3.5 ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

แนวคิด

1. พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ล้วนมีความตั้งใจที่มุ่งมั่นในการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ แม้หนทางจะยาวนานเพียงใดและไม่ได้ราบเรียบสะดวกสบาย ก็สร้างบารมีอย่างไม่ได้ย่อท้อแต่อย่างใด ตั้งแต่การสั่งสมบุญ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ใช้ชำระสันดานให้มีคุณภาพดีขึ้น เป็นความประพฤติที่ดี ทางกาย ทางวาจาและทางใจ จนกระทั่งมีจิตใจที่กล้าแข็งขึ้น จึงได้สร้างบารมี ซึ่งหมายถึง บุญที่ทำอย่างมากรวดด้วยการเอาชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างไม่หวั่นไหว จนบารมีครบทั้ง 30 ประการ
2. อธิษฐานของพระโพธิสัตว์ คือ นิสสัยที่คิดจะสร้างบารมี และนิสสัยนี้ยังช่วยป้องกันไม่ให้เกิดผิดพลาด ด้วยการทำกุศลกรรมในระหว่างการสร้างบารมี โดยอธิษฐานเช่นนี้พระบรมโพธิสัตว์ได้สั่งสม แก๊ซปรับปรุง ฝึกฝนตนเองเรื่อยมาตลอดในทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมีไม่ว่าจะเกิดมาใน กำเนิดใดก็ตาม จนทำให้มีอธิษฐานทั้ง 6 ประการนี้เกิดขึ้นมาในใจ
3. ธรรมสโมธานเป็นคุณสมบัติที่จะช่วยส่งเสริมการสร้างบารมีให้การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นผลสำเร็จได้ในอนาคต เพราะธรรมสโมธาน เป็นคุณสมบัติที่ทำให้ได้รับพุทธพยากรณ์ ซึ่งเป็นการยืนยันว่า จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตได้อย่างแน่นอน
4. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์สร้างบารมีกันมาอย่างยาวนานด้วยบุญบารมีอย่างมากมาย ที่สั่งสมมาตลอดเส้นทางในการสร้างบารมี ทำให้ได้ลักษณะของกายที่สมบูรณ์ที่สุด สวยงาม เหมาะสมกับตำแหน่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบของสรรพสัตว์ตลอด ทิวทั้งภพ 3 ซึ่งทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่เคารพ ศรัทธา เติบโตบูชา บุคคลใดเมื่อพบ เจอจึงเกิดจิตเลื่อมใสหาได้มีจิตปฏิบัติไม่ พระองค์จึงเป็นเอกบุคคละที่ไม่มีบุคคละใดทั่วทั้งภพ 3 เสมอเหมือนได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ และสามารถอธิบายคำว่าบารมีได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบถึงคุณลักษณะและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
4. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายลักษณะมหาบุรุษได้อย่างถูกต้อง และปลูกฝังความเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ความนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ต่างต้องสั่งสมบารมีและฝึกฝนตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนานมาก โดยอย่างน้อยต้องสร้างบารมีมา 20 อสงไขยกับแสนมหากัป หรือถ้าสร้างบารมีอย่างมากที่สุดก็ใช้เวลา 80 อสงไขยกับแสนมหากัป จึงจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นสักพระองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นการยากอย่างยิ่งที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าบุคคลที่มีความคิดปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากทุกข์แห่งวัฏสงสารนี้ด้วยตนเอง และปรารถนาที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ที่ล้วนแต่มีความทุกข์เป็นพื้นฐาน ซึ่งต่างก็ปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมาน เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะทำอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ และหนทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์นั้น จะต้องปฏิบัติอย่างไร ความไม่รู้นี้เองทำให้หลงเวียนวนในสังสารวัฏอย่างไม่รู้จักจบสิ้น ดังนั้นบุคคลผู้ปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากทุกข์นำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากกองทุกข์ บุคคลที่มีความคิดเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นบุคคลพิเศษกว่าบุคคลทั่วไป เพราะมีจิตใจกว้างขวาง มีน้ำใจต่อสรรพสัตว์ในโลก และได้สั่งสมบารมีมาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจและด้วยความเพียรพยายาม ประกอบกับความอดทนต่อสู้กับอุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างเส้นทางการสั่งสมบารมี ถึงแม้จะยังไม่รู้ว่าอะไรจะประสบผลสำเร็จเมื่อใด ก็ไม่ได้ท้อแท้ท้อถอย และแม้จะผิดพลาดทำอกุศลกรรมจนต้องไปรับผลของการกระทำในอบายภูมิ ก็ยังไม่สิ้นความปรารถนาที่ตั้งเป้าหมายไว้ เมื่อกลับมาเกิดในมนุษยภูมิอีก ยังคงมุ่งมั่นตั้งใจสั่งสมบารมีฝึกฝนตนเองเรื่อยไป ด้วยความเพียรพยายามและอดทน จนกว่าบารมีจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ เพื่อเป้าหมายที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต

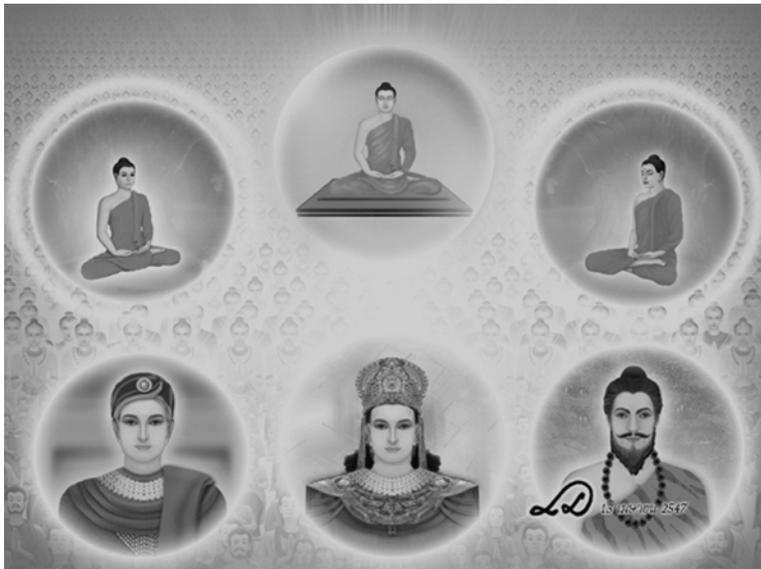
การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ต่างต้องสั่งสมบารมีและฝึกฝนตนเองด้วยความอดทนมุ่งมั่นมาอย่างยาวนานเช่นนี้ เพื่อจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายออกจากวัฏสงสารนี้ไปด้วย จึงทำให้พระพุทธองค์ได้สั่งสมความดี ปลูกฝังนิสัยที่ดี ขจัดนิสัยที่ไม่ดี ที่เกิดขึ้นกับพระองค์เองในทุกชาติที่สร้างบารมี ซึ่งพระองค์ก็ได้แก้ไข ปรับปรุงตนเองตลอดเส้นทางการสร้างบารมีอย่างไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใดๆ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุเหล่านี้ ทำให้พระพุทธองค์ทรงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากพระปัจเจกพุทธเจ้า ต่างจากพระอรหันต์และต่างจากบุคคลทั่วไป ในด้านคุณสมบัติและคุณธรรม ซึ่งการฝึกฝนตนเองของพระองค์ด้วยคุณธรรมอันยิ่งยวด จึงก่อให้เกิดผลเป็นคุณสมบัติและคุณธรรมที่เลิศกว่าบุคคลในโลก ที่ส่งผลให้พระองค์เป็นผู้ทรงคุณค่า เป็นที่เทิดทูนบูชาของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย อย่างไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน เป็นเอกบุคลที่อุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์แก่อกุศลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างแท้จริง

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลต้นแบบและเป็นบุคคลตัวอย่างของโลกที่ไม่มีบุคคลใดทัดเทียมได้ ด้วยเหตุที่ฝึกฝนตนเองอย่างยิ่งยวด จนทำให้พระองค์ประกอบไปด้วยคุณธรรมที่ยิ่งกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งทุกคนก็สามารถจะเป็นอย่างพระองค์ได้ ถึงแม้จะยังไม่มีความคิดถึงขั้นปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต แต่สามารถที่จะนำแบบอย่างในการฝึกฝนตนเองของพระองค์มาปฏิบัติใช้กับตนเองให้เกิดมีนิสัยที่ดีและรักในการสร้างบารมีอย่างเช่นที่พระองค์ทรงทำได้แล้ว ก็จะทำให้ทุกคนได้ปลูกฝังความ

ดีและสิ่งที่ดีไว้ในใจ ซึ่งจะทำให้ใจเกิดความรู้สึกดีพอใจ เป็นใจที่ประภัสสรจนตลอดชีวิตและยังต่อเนื่องไปในทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมี ก็จะทำให้ได้คุณสมบัติ และคุณธรรมที่เลิศกว่าบุคคลอื่น ดังเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้นเนื้อหาในบทเรียนนี้ก็จะได้กล่าวถึงคุณสมบัติและคุณธรรมที่พระองค์ได้ฝึกฝนมาอย่างต่อเนื่องเนื่องหลายภพหลายชาติ จนทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้

3.1 พุทธการกธรรม

ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ผ่านมาว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ก่อนก็เป็นคนธรรมดาเหมือนอย่างมนุษย์ทั่วไป เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดมานับภพนับชาติไม่ถ้วนตามแต่ผลกรรมที่สร้างเอาไว้ เมื่อเวียนว่ายตายเกิดมาหลายภพหลายชาติอย่างนี้ ทำให้ลัสมปัญญาเอาไว้มาก จึงเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถจับแนวทางได้ถูกกว่า “โลกมนุษย์นี้มีแต่ความทุกข์ ตั้งแต่การเกิดและการดำรงชีวิตอยู่ ทั้งของตนเอง และของสรรพสัตว์ทั้งหลาย” ทำให้เกิดความคิดที่จะออกจากโลกใบนี้ซึ่งเปรียบเสมือนคุกแห่งความทุกข์ทั้งสิ้น แต่ก็ไม่ได้คิดจะออกไปคนเดียว จะพาผู้อื่นให้ออกไปด้วย จึงได้เริ่มพยายามหาหนทางด้วยการทำความดี

สร้างบารมีในทุกรูปแบบ ตั้งแต่ชาติแรกที่คิดจะออกจากคุกแห่งความทุกข์นี้

การสร้างบารมีจึงเป็นสิ่งที่จะช่วยตนเอง และช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ ซึ่งต้องอาศัยใจที่มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวพร้อมที่จะสวณกระแสกลีเลส เพื่อมุ่งสู่กระแสแห่งธรรม เฉกเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ได้สร้างบารมีกันมาอย่างยากลำบาก แต่ด้วยใจที่มุ่งมั่นเพื่อการตรัสรู้ธรรม จึงอดทนสร้างบารมีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนปรารถนาอย่าง

แรงกล้า คือ การบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ

ดังนั้น การสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะต้องใช้ความเพียรพยายาม ความตั้งใจที่มุ่งมั่น และมีความอดทนอย่างมากในการสร้างบารมี จะต้องประกอบด้วยธรรมที่เรียกว่า **พุทธการกธรรม** คือ ธรรมที่จะทำให้ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมอันปมโพธิญาณ หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะต้องผ่านการบำเพ็ญธรรมหมวดนี้ให้บริบูรณ์ทั้งหมดก่อน จึงจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ถ้าหากปราศจากพุทธการกธรรมแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะทำให้บารมีที่ลัสมมาบริบูรณ์พร้อมที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้ แต่ที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ คำว่า **บารมี**

3.1.1 คำแปลและความหมายของบารมี

คำว่า **บารมี** มาจากคำว่า **ปุระ ธาตุ** แปลว่า เต็มเปี่ยม สูงสุด หรือสมบูรณ์ที่สุด หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องประพฤติปฏิบัติธรรมหมวดนี้ให้เต็มเปี่ยมหรือบริบูรณ์ เพราะความบริบูรณ์ของชีวิตนั้นจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยการสั่งสมบุญกุศลที่ละเล็กทีละน้อย อย่างสุดความสามารถโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เมื่อบุญกลั่นตัวมากเข้า จากดวงบุญก็จะกลายเป็นดวงบารมี ความสมบูรณ์ของชีวิตถึงจะบังเกิดขึ้น การตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณก็สมบูรณ์ และก็เสด็จไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน¹

ความหมายของบารมีหากกล่าวในเชิงปฏิบัติ สามารถกล่าวได้ 2 มุมมอง² คือ

มุมมองประการที่ 1 บารมี คือ บุญ แต่ว่าเป็นบุญที่มีคุณภาพพิเศษ เป็นบุญชนิดที่เอาชีวิตเป็นเดิมพัน ในพระพุทธศาสนาพูดถึงการทำบุญที่คั่นๆ กัน เช่น ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา บุญกิริยาวัตถุ 3 บุญกิริยาวัตถุ 10 บารมีก็คือบุญที่มีคุณภาพพิเศษเพราะว่าในการทำบุญเป็นการทำแบบเอาชีวิตเป็นเดิมพัน คือ ทำความดีให้สุดความรู้ความสามารถ จึงได้คุณภาพที่ดีที่สุด

มุมมองประการที่ 2 บารมี คือ นิสัย นิสัยที่เอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบุญหรือในการทำบุญ คือ เมื่อเราทำบุญเพื่อให้ได้คุณภาพสูง ทำประจำหนักเข้าก็กลายเป็นนิสัย

สรุปบารมีในเชิงปฏิบัติมี 2 อย่าง คือ

1. บารมี คือ บุญที่มีคุณภาพพิเศษอันเกิดจากการอุทิศชีวิตสร้างบุญ
2. บารมี คือ นิสัยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างความดีหรือสร้างบุญ

หากจะกล่าวโดยสรุปเป็นคำจำกัดความโดยรวม บารมี หมายถึง การสร้างความดีอย่างยิ่งยวด โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน จนกระทั่งกลายเป็นนิสัยดีๆ เข้าไปอยู่ในใจ ทำลายกิเลสให้หมดไปจากใจ

3.1.2 ความจำเป็นในการสร้างบารมี

ตั้งแต่เกิดมาเรามีนิสัยทั้งดีและไม่ดี นิสัยดีและไม่ดีเกิดจากการย่ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำ ถ้าย่ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำในสิ่งที่ดี เราก็จะได้นิสัยดีๆ ติดตัวมา ถ้าย่ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำในสิ่งที่ไม่ดี เราก็จะได้นิสัยไม่ดีติดตัวมา สรุปว่า นิสัยเกิดจากเราทำขึ้นมาเอง เมื่อทำอะไรจนเป็นนิสัยก็จะส่งผลให้เรามีโอกาสจะทำอย่างนั้นอีกทั้งดีและไม่ดี

ถ้าจะจำกัดความคำว่า นิสัย คือ โปรแกรมประจำตัว ไม่ว่าจะทางด้านดีหรือด้านเลว แล้วนิสัยเลวมาได้อย่างไร เมื่อเราไล่ไปตั้งแต่แรกเกิด มันมีสิ่งหนึ่งที่บีบคั้นใจเราโดยที่เราไม่รู้ตัว พระพุทธองค์ทรงเรียกสิ่งที่ยึดคั้นใจเรานั้นว่า กิเลส มีอยู่ 3 ตระกูลใหญ่ๆ คือ ตระกูลโลภะ ตระกูลโทสะ ตระกูลโมหะ กิเลสทั้ง 3 ตระกูลนี้ บีบคั้นเราอยู่ตลอดเวลา เราจึงไม่ทนต่อการบีบคั้น ทำให้เราย่ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำ ในทางที่ไม่ดีและกลายเป็นนิสัย หรือโปรแกรมที่ไม่ดีติดตัว

¹ ปกิณณกถา, ขุททกนิกาย จริยาปิฎก, มก. เล่ม 74 หน้า 570.

² สรกานต์ ศรีทองอ่อน, **คำสอนเรื่องการสร้างบารมีของวัดพระธรรมกาย**, วิทยาลัยนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 159.

นิสัยที่ไม่ดีบางอย่างก็ติดตัวข้ามชาติมา เราเรียก นิสัยประเภทนี้ว่า สันดาน สรุปว่า นิสัย คือ สิ่งเพาะขึ้นในชาตินี้ ส่วนสันดาน คือ นิสัยที่ติดข้ามภพข้ามชาติมา ส่วนนิสัยที่ดี ก็เป็นนิสัยที่ตรงข้ามกับ กิเลส 3 ตระกูล คือ นิสัยรักการทำทาน มาสู้กับกิเลสตระกูลโลภะ นิสัยรักษาศีล มาสู้กับกิเลสตระกูลโทสะ นิสัยทำภาวนามาสู้กับกิเลสตระกูลโมหะ ฝ่ายบุญกับฝ่ายบาปก็สู้ประจันหน้ากันอย่างนี้

เมื่อนักศึกษา ศึกษาพระพุทธศาสนามาถึงตรงนี้ ก็ต้องรู้ว่า นิสัยไม่ดีนำความเดือดร้อนมาให้เรา ตลอดเวลาอยู่แล้ว ถ้าอยากจะให้หมดไป จะต้องทำอะไรกับนิสัยไม่ดีเหล่านี้ นิสัยเรามองออกเพราะเป็น สิ่งที่แสดงออกมา แต่ต้นเหตุที่ทำให้เกิดนิสัยที่ไม่ดี คือ กิเลส เรามองไม่เห็นตัว แต่แสดงพฤติกรรมออกมา จะลบล้างมันได้ ก็ต้องแก้ตรงที่พฤติกรรมที่ไม่ดี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิเลสที่ซุกอยู่ในใจ ให้มันฝ่อลง ย่ำแย่ ลง เหมือนเราเป็นไข้ แม้ไม่เห็นเชื้อโรค แต่ว่าเป็นอาการไข้ เรากินยาเข้าไปอาการไข้ลดลง แสดงว่าเชื้อ โรคถูกทำลายไปด้วย

ในเมื่อเราไม่อยากจะให้นิสัยไม่ดีเหล่านั้นอยู่ในตัว เราก็ต้องใส่พฤติกรรมดีๆ เข้าไปแทน ย้ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำในทางที่ดี ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกระทั่งหนาแน่นพอก็จะล้มล้างนิสัยที่ไม่ดีได้

สรุป ที่ต้องสร้างบารมีเพราะจะสร้างนิสัยดีๆ อย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อกำจัดนิสัยที่ไม่ดี อันมีกิเลส 3 ตระกูล คอยบีบคั้นอยู่ ให้หมดไป ซึ่งก็ต้องกำจัดด้วยนิสัยดีๆ ทั้ง 10 ประการ ทำทานเพื่อต่อสู้อิทธิบาทะ รักษา ศีล เพื่อต่อสู้กับโทสะ และโมหะต้องต่อสู้ด้วยภาวนา ทั้ง 7 บารมี (ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา) ก็จะต้องทำไปเพื่อหักกิเลส 3 ตระกูลให้หมดไป เพราะต้องทำอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน

3.1.3 บารมี 10 มีอะไรบ้าง

พุทธการกธรรมหรือบารมี 10 ทศที่ทำให้บุคคลได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอยู่ทั้งหมด 10 ประการ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตา บารมี และอุเบกขาบารมี ซึ่งรายละเอียดของบารมีแต่ละอย่างมีดังนี้

1. ทานบารมี คือ การให้ การบริจาคหรือสละสิ่งของต่างๆ ของตนแก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นบารมีอันดับแรก ที่จะต้องกระทำก่อนบารมีอย่างอื่น เพราะพระพุทธองค์มีความปรารถนาที่จะบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ และจะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามพ้นจากทะเลแห่งความทุกข์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานด้วย จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการให้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและมีทุน คือเสบียง เพื่อการหล่อเลี้ยงทีมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงเริ่มต้นทำทานบารมีเป็นอันดับแรก เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาไปกับการแสวงหาปัจจัยสี่ ทำให้บำเพ็ญบารมีอย่างอื่นได้ง่ายและยัง กำจัดความตระหนี่ในใจได้อีก

ทานบารมีจึงเป็นพื้นฐานในการสร้างบารมีอย่างอื่นได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงมีความยินดีในการทำทานเป็นเนืองนิตย์ ไม่ว่าจะกำเนิดเป็นอะไรก็ตาม ย่อมมีใจรัก ในการบริจาคทาน อุปมาเหมือนกับบุคคลคว่ำหม้อน้ำที่มีน้ำอยู่ เต็ม ให้น้ำในหม้อไม่เหลือแม้สักหยดหนึ่งฉันใด พระสัมมา สัมพุทธเจ้าก็ยินดีในการบริจาคทาน ฉะนั้นพระองค์สามารถให้ ได้ทั้งหมดไม่มีเหลือทั้งทรัพย์ ยศ บุตรและภรรยาหรืออวัยวะ

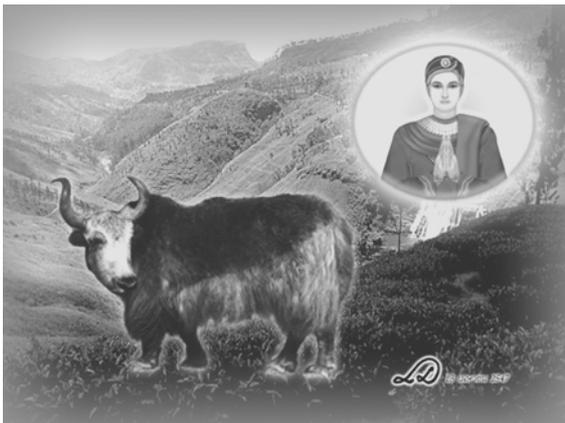

น้อยใหญ่ ตลอดจนเลือดและชีวิต พระองค์ให้สิ่งที่เขาต้องการอยากได้ทั้งหมดแก่จากผู้มาขอ ดังเช่นที่ พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“เอาเถอะ เราจะเลือกเพื่อนธรรมที่กระทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ทั้งทางโน้นและทางนี้ ทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง ทั้งสิบทิศตลอดถึง ธรรมชาติ ครั้นเมื่อเราเลือกเพื่อนอยู่อย่างนั้น จึงได้เห็นทานบารมี ข้อที่ 1 เป็นเส้นทางใหญ่ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในกาลก่อน ประพฤติ ตามคลองธรรมสืบกันมาแล้ว ท่านจงสมาทานบารมีข้อที่ 1 นี้ กระทำ ให้มันก่อน จงถึงความ เป็นทานบารมี

หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ หมั่นน้ำเต็มเปี่ยม ใคร ผู้ใดผู้หนึ่งคว่ำปากลง น้ำย่อมไหลออกหมด น้ำย่อมไม่ขังอยู่ในหม้อนั้น แม้ฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน เห็นยากไม่ว่าจะต่ำทราม สูงส่ง และปานกลาง จงให้ทานให้หมด เหมือนหม้อน้ำที่เขาคว่ำปากลงไว้ ฉะนั้น”¹

2. ศีลบารมี คือ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นบารมีอันดับที่ 2 ที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องทำเป็นอันดับต่อไป เพราะเป็นการรักษาต้นทุนการเกิดเป็นมนุษย์ไว้ เพื่อจะได้ สร้างบารมีได้อย่างเต็มที่ ฉะนั้นเมื่อมีเสบียงแล้ว ก็จำเป็นต้องรักษาศีลให้บริสุทธิ์ จะได้วนเวียนอยู่แต่ใน มนุสสภูมิ และเทวภูมิเท่านั้น เมื่อถึงเวลาก็กงมาสร้างบารมีได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดตอนและไม่เสียเวลา แต่ถ้าหากศีลไม่บริสุทธิ์ อาจพลาดไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกายหรือสัตว์นรกได้ ทำให้หมด โอกาสในการสร้างบารมีอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ศีลยังเป็นเหมือนเกราะคุ้มกันภัย ที่จะกั่นกาย วาจาและใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ ทำให้ใจผ่องแผ้วมีสมาธิตั้งมั่นได้ง่าย

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จึงบำเพ็ญศีลบารมี สมาทานรักษาศีลอยู่เป็นวัตรให้ บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่เสมอ ตลอดเวลาในทุกชาติที่เกิดมา สร้างบารมี โดยที่ไม่ให้ศีลของตนบกพร่องได้ แม้จะต้อง เสียสละชีวิตเพื่อรักษาศีลของตนไว้ก็ยอม อุปมาเหมือนกับจามรี² ยอมสละชีวิตเพื่อรักษาขนหางของตน ฉนั้นใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยอมสละชีวิตเพื่อรักษาศีลของตน ฉนั้นนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ความจริง พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีประมาณเท่านี้ เราจักเลือก เพื่อนธรรมแม้อย่างอื่นอันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ครั้งนั้น เรา เมื่อเลือกเพื่อนอยู่ก็ได้เห็นศีลบารมีข้อที่ 2 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่

¹ สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 48.

² สัตว์ชนิดหนึ่ง อาศัยอยู่ในประเทศทิเบต

ในก่อน ถือเป็นปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานศีลबारมีข้อที่ 2 นี้ กระทำให้มันก่อน จงถึงความ เป็นศีลबारมี

หากท่านปรารถนาเพื่อจะบรรลุพระโพธิญาณ จามรีทางคล้องติดในทีไหนก็ตาม ปลอดภัยทางออกไม่ได้ ก็ยอมตายในที่นั้น แม้ฉันใด ท่านจงบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ในภูมิทั้ง 4 จงรักษาศีลไว้ทุกเมื่อ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ฉะนั้นเถิด”¹

3. เนกขัมมबारมี คือ การออกบวช การหลีกออกจากกาม ซึ่งเป็นबारมีที่จะช่วยให้มีความอิสระในการสร้างबारมีอย่างอื่นได้สะดวก เพราะกามคุณ คือสิ่งที่ครอบงำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ติดในวัฏสงสาร แม้มีทรัพย์สมบัติมากและได้อัตภาพมนุษย์แล้ว แต่ถ้าเสียเวลาไปกับเรื่องกามคุณ ก็จะทำให้เสียเวลาและ เสียกำลังทรัพย์ที่หามาได้ไปกับกามคุณ นอกจากนี้ยังทำให้ใจเกาะเกี่ยวอยู่กับเรื่องกามคุณ ทำให้สร้างबारมีได้ไม่เต็มที่และไม่สามารถที่จะหลุดออกจากคุกแห่งความทุกข์นี้ไปได้

ดังนั้น เพื่อความสะดวกสบายเป็นอิสระ และไม่ต้องมัวกังวลใจกับเรื่องกามคุณ เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาและเสียกำลังทรัพย์ในการสร้างबारมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ยอมพยายามแสวงหาทางออกจากกาม ออกจากชีวิตการครองเรือน โดยมุ่งบำเพ็ญเนกขัมมะ ประพฤติพรหมจรรย์ตลอดมา ทำให้ใจปรารถนาที่จะออกจากคุกแห่งความทุกข์ คือวัฏสงสารนี้ อุปมาเหมือนนักโทษที่ติดอยู่ในเรือนจำ ปรารถนาจะออกจากที่คุมขังฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายอมปรารถนาออกไปให้พ้นจากคุก คือ การเวียนว่ายตายเกิด ด้วยการบำเพ็ญเนกขัมมबारมีฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ความจริง พุทธธรรมเหล่านี้จักไม่มีเพียงเท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นเนกขัมมबारมีข้อที่ 3 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่แต่ในกาลก่อนๆ ถือเป็นปฏิบัติเป็นประจำแล้ว ท่านจงสมาทานเนกขัมมबारมี ข้อที่ 3 นี้ กระทำให้มันก่อน จงถึงความ เป็นเนกขัมมबारมี

หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ บรูษอยู่มานานในเรือนจำ ลำบากเพราะความทุกข์ มิได้ทำความยินดีให้เกิดในเรือนจำนั้น แสวงหาความพ้นออกไปอย่างเดียว ฉันทใด ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ เป็นผู้มุ่งหน้าออกบวช เพื่อพ้นจากภพนั้นเถิด”²

¹ สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 50.

² สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 51.

4. ปัญญาบารมี คือ ความรอบรู้ ความหยั่งรู้เหตุผล ความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นบารมีที่สั่งสมความรู้ ตั้งแต่ความรู้จากการได้ยิน ได้ฟังที่เป็นสุตมยปัญญา จากสำนักอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง ต่างๆ ความรู้จากการพิจารณาไตร่ตรองทดลอง ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นจินตมยปัญญารวมไปถึงความรู้แจ้ง คือ ภาวนามยปัญญา อันเกิดจากการเจริญสมาธิภาวนา หลายภพหลายชาติ ความรู้เหล่านี้จะทำให้สามารถที่จะ หลุดพ้นจากวัฏสงสารไปได้

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ย่อมฝึกฝนเพิ่มพูนปัญญาบารมีอยู่เสมอ โดยแสวงหา ความรู้จากคนทุกชนชั้น เพื่อจะนำความรู้ที่ได้จากคนเหล่านั้นมากำจัดอาสวกิเลสได้ แม้จะต้องเอาชีวิตแลก เพื่อได้มาซึ่งความรู้ ก็ยินยอมโดยไม่เสียดายชีวิต อุปมาเหมือนกับพระภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ไม่เลือกว่าจะเป็นตระกูลสูง ต่ำ หรือปานกลางฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมปรารถนา ที่จะไต่ถามผู้รู้ อยู่ ตลอดกาลเนื่องนิรันดร์ฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีเพียงเท่านี้ เราจักเพินหาธรรมแม้ ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบมพระโพธิญาณ เราเมื่อคันทายอยู่ในคราวนั้น ก็ได้เห็นปัญญาบารมีข้อที่ 4 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่แต่ก่อนๆ ถือ ปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมทานปัญญาบารมีข้อที่ 4 นี้ กระทำให้ มันก่อนจงถึงความเป็นปัญญาบารมี ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุ พระโพธิญาณ

ภิกษุเมื่อขอยอยู่ ไม่เว้นตระกูลต่ำ สูง และปานกลาง ย่อมได้ อาหารเป็นเครื่องยังชีพ ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ท่านเมื่อ ไต่ถามชน ผู้รู้อยู่ตลอดกาลทั้งปวง ถึงความเป็นปัญญาบารมี จัก ได้บรรลุ พระสัมโพธิญาณ ฉะนั้นเหมือนกัน”¹

5. วิริยบารมี คือ ความเพียร ความกล้ากล้าไม่เกรงกลัวอุปสรรค พยายามด้วยความอดุสาหะที่จะ สร้างบารมีอย่างไม่ย่อหย่อน ไม่ท้อแท้ ซึ่งเป็นบารมีที่จะทำให้เคยชินกับความดี ไม่รู้จักความชั่วเลย เพราะ คำว่า **วิริยะ** มาจากคำว่า **วีระ** แปลว่า **กล้า** หมายถึง ความกล้าที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง สิ่งใดที่ไม่ดีเคยชินกับสิ่งนั้น ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และกล้าที่จะละเว้นหรือหลีกเลี่ยงความไม่ดีทั้งหลายที่เคยทำไว้ แล้วปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เพิ่มขึ้นไป ให้คิด พูด ทำในความดีล้วนๆ ไม่ว่าความดีนั้นจะยากแค่ไหน พระองค์ก็กล้าที่จะทำให้ได้จนสำเร็จ แม้จะแลกด้วยชีวิตก็ยอมทำโดยไม่กังวลเกี่ยวกับชีวิตของพระองค์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น จึงทำ

¹ สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 52

ความเพียรให้เพิ่มพูนอย่างยิ่งยวด มีความกล้าหาญที่จะประกอบกุศลกรรม ทำความดีทุกอย่าง อย่างไม่ลดละ เพื่อการบรรลุประโยชน์อันสูงสุดตามที่พระองค์ได้ปรารถนาไว้ คือ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ อุปมาเหมือนพญาราชสีห์ เป็นผู้มี ความเพียรไม่ย่อหย่อนในอิริยาบถทั้งปวงฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมเป็นผู้มีความเพียรมั่น ไม่ย่อหย่อน ในการทำความดีทั้งปวงฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้ เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลาย จักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักค้นหาธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ครั้งนั้น เราเลือกเพื่อนอยู่ ก็ได้เห็นวิริยบารมีข้อที่ 5 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อนๆ ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานวิริยบารมีข้อที่ 5 นี้ กระทำให้มันก่อน จงถึงความ เป็นวิริยบารมี ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ

พญาราชสีห์มฤคราช เป็นผู้มี ความเพียรไม่ย่อหย่อนในการนั่ง การยืน และการเดิน ประคองใจไว้ในกาลทุกเมื่อแม้ฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงประคองความเพียรไว้ให้มันตลอดทุกภพ ถึงความ เป็นวิริยบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้”¹

6. **ขันติบารมี** คือ ความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรคความยากลำบากต่างๆ ซึ่งเป็นบารมีที่จะทำให้มีกำลังใจต่อการสร้างบารมี ไม่ท้อถอยต่อเป้าหมายที่ปรารถนาได้ เพราะการสร้างบารมีไม่ใช่ว่าจะสะดวกสบายเสมอไป แต่บางครั้งอาจถูกเย้ยหยันจากคนที่ไม่เข้าใจ หรืออาจถูกกลั่นแกล้งต่างๆ ซึ่งอาจทำให้หมดกำลังใจในการสร้างบารมีได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความอดทนในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและทางใจเพื่อรักษาใจให้เป็นปกติไม่หวั่นไหวในปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น อีกทั้งไม่หลงใหลในคำสรรเสริญเยินยออันจะเป็นเหตุให้ประมาท จะต้องมี ความหนักแน่นทั้งนินทาและสรรเสริญ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงเพิ่มพูนความอดทนอย่างยิ่งยวด อดทนในการทำความดี ไม่กลัวต่อความลำบาก ตรายตราจากดินฟ้าอากาศ อดทนต่อทุกขเวทนาคือความเจ็บป่วยไข้ อดทนต่อการกระทบกระทั่งสิ่งที่ไม่น่าพอใจ อดทนต่อสิ่งเข้ายวนใจ โดยไม่ปล่อยใจให้ยินดียินร้ายไปตามกระแสแห่งกิเลส

¹ สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 53.

อุปมาเหมือนกับแผ่นดิน แม้มบุคคลทั้งหลายจะทิ้งสิ่งของที่สกปรกลงแผ่นดิน แต่แผ่นดินไม่เคยขัดเคืองฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมอดทนต่อการสรรเสริญ และนินทาฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็น สุมเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลายจักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้น ธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ในคราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นชั้นติบารมีข้อที่ 6 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ชั้น ก่อนๆ ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมทานชั้นติบารมีข้อที่ 6 นี้ กระทำ ให้มั่นก่อน มีใจไม่ลังเลในชั้นติบารมีนั้น จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ

ธรรมดาแผ่นดินย่อมอดกลั้นสิ่งทั้งปวง ที่เขาทิ้งลงสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ไม่กระทำการขัดเคือง เพราะการกระทำนั้น แม้นฉันใด แม้ท่าน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้อดทนต่อการนับถือและการดูหมิ่น ของคนทั้งปวง ถึงความเป็นชั้นติบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ ได้”¹

7. **สังขบารมี** คือ ความจริง พุดจริง ทำจริง ในสิ่งที่ตั้งใจไว้ และจริงใจ ไม่แปรผันจากความเชื่อตรง ซึ่งเป็นบารมีที่เกิดจากการตั้งใจมั่น ตั้งใจจริงที่จะสร้างบารมีให้เต็มที่ ไม่วิถีใด เมื่อคิดสิ่งใดแล้วก็ต้องทำสิ่ง นั้นให้สำเร็จตามที่คิดหรือพูดเอาไว้ ไม่ยอมให้สิ่งใดมาขวางได้ ดังนั้น เมื่อมีลาภ ยศ สรรเสริญ คำยกย่อง ชมเชย หรือเจออุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่อาจเป็นเหตุ ให้ใจหวั่นไหวออกนอกเส้นทางความดีที่ได้ตั้งใจไว้ได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องบำเพ็ญสังขบารมี เพื่อไม่ให้ยอมออกนอกเส้นทาง แม้จะมีใครมาชมเชยรังแก หรือจะฆ่า ก็ยอมตาย แต่จะไม่ยอมออกนอกเส้นทาง ที่ตนตั้งใจไว้ คือ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงเพิ่มพูนรักษาความสัตย์จริง มีความเชื่อตรง เทียงตรง ไม่แปรผันยักย้าย จนกว่าทุกอย่างที่ได้กล่าวมา สำเร็จ สมความปรารถนา อุปมาเหมือนกับดาวประกายพริ้ว

เมื่อเคยขึ้นประจำอยู่ทางทิศใด ก็ย่อมโคจรขึ้นประจำอยู่ในทิศนั้น ไม่ว่าจะฤดูกาลไหนๆ ก็ย่อมขึ้นเที่ยงตรงไม่ เปลี่ยนแปลงฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไม่ออกไปนอกทางสังขจะที่ได้เคยตั้งใจไว้ ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้ เมื่อครั้งเป็นสุมเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลาย จะไม่พึงมีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือก เฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ก็ให้เห็นสังข บารมีข้อที่ 7 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่

¹ สุมเมธดา, ชุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 54

ในก่อน ถือเป็นปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานสังขารมีข้อที่ 7 นี้ กระทำให้มันก่อนมีคำพูดไม่เป็นสองในข้อนั้น จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้

ธรรมดาวประกายพริกเป็นจุดคันชั่ง คือเที่ยงตรงในโลก พร้อมทั้งทั่วโลก ไม่ว่าในสมัย ฤดูแล้งหรือปีก็ตาม ย่อมไม่โคจรและเวียน ออกนอกวิถีโคจร แม้ฉันใด แม้ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ออกไป นอกทางสังขารทั้งหลาย ถึงความเป็นสังขารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้”¹

8. **อธิษฐานบารมี** คือ ความตั้งใจมั่น การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอน และดำเนินตามนั้นอย่างแน่วแน่ ซึ่งเป็นบารมีที่เกิดจากการตั้งเป้าหมาย เพื่อจะได้ตั้งมั่นอยู่กับเป้าหมายที่ตนได้ปรารถนาไว้ แม้จะมีอุปสรรคหรือปัญหาหรือมีบุคคลใดมาฉ้อฉลขัดขวางต่อการทำความดีก็ไม่หวั่นไหว แต่ตรงกันข้ามกลับมีมุทิตาจิตตอบ ไม่คิดทำร้ายใคร และตราบดีที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้ง ความปรารถนาไว้ ก็ไม่ยอมล้มเลิกในการสร้างบารมี แม้อุปสรรคนั้นจะต้องแลกด้วยชีวิตก็ตาม ก็ไม่ยอมเลิกราเป็นอันขาด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวในการสร้างบารมี ย่อมตั้งจิตตอกย้ำปรารถนาพุทธภูมิซ้ำแล้วซ้ำเล่า อุปมาเหมือนภูเขาศิลาแห่งทิเบต ไม่หวั่นไหวโยกคลอนด้วยแรงลมที่พัดมาจากทิศทั้ง 4 ฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ย่อมตั้งจิตอธิษฐานตอกย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกว่าจะถึงจุดหมาย ฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

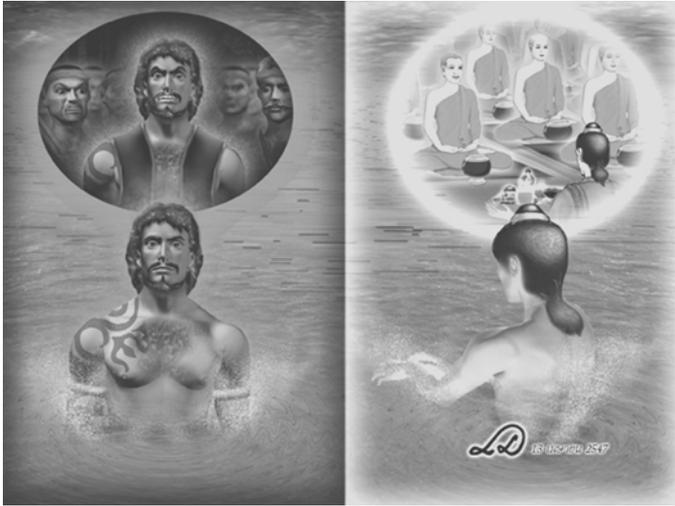
“ก็พุทธธรรมทั้งหลายจักไม่พึงมีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ในคราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ก็ให้เห็น อธิษฐานบารมีข้อที่ 8 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือเป็นปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานอธิษฐานบารมีข้อที่ 8 นี้ กระทำให้มันก่อน ท่านจงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานบารมีนั้น จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้

ภูเขาหินไม่หวั่นไหว คงตั้งอยู่ตามเดิม ไม่สะเทือนเพราะลมแรงกล้า คงตั้งอยู่ในที่ของตนเอง แม้ฉันใด แม้ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานในกาลทั้งปวง ถึงความเป็นอธิษฐานบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้”²

¹ สุเมธกถา, ชุตตนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 55.

² สุเมธกถา, ชุตตนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 56.

9. เมตตาบารมี คือ ความรักความปรารถนาดี คิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ ซึ่งเป็นบารมีที่ทำให้มีจิตใจที่เมตตา มีความรักและปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทุกชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือศัตรู เพราะคิดว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายต่างก็ตกอยู่ในความทุกข์ ที่หวังพึ่งพิงอยากเข้าใกล้ ดังนั้นจึงต้องมีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกชีวิต เป็นผู้มโหฬาร ไม่เลือกที่รักผลัดที่ชัง แม้บุคคลใดที่คิดเบียดเบียนประทุษร้าย ท่านก็มีความเมตตาต่อบุคคลนั้น แต่ความปรารถนาดีไปยังทุกที่ให้ได้รับความชุ่มชื้นเบิกบาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเพิ่มพูนสั่งสมเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ เพศ วัย หรือเผ่าพันธุ์ใดๆ ด้วยคิดว่าสัตว์โลกคือ หมู่ญาติ โดยปรารถนาที่จะพาข้ามวัฏสงสารไปให้หมด อุปมาเหมือนกับน้ำย้อมแผ่ความเย็นไปให้คนดีและคนเลวโดยเสมอกัน และสามารถชำระล้างมลทิน คืออริได้ฉันทิ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมมีจิตเมตตาสม่าเสมอในชนที่เกื้อกูล และไม่เกื้อกูลแก่ตน ฉะนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ ที่เป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นเมตตาบารมีข้อที่ 9 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำท่านจงสมาทานเมตตาบารมีข้อที่ 9 นี้ กระทำให้มันก่อนจงเป็นผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนด้วยเมตตา ถ้าท่านปรารถนาเพื่อจะบรรลุพระโพธิญาณ

ธรรมดาน้ำย้อมแผ่ความเย็นไปให้คนดีและคนเลวโดยเสมอกัน ชะล้างมลทินคืออริออกได้ แม้ฉันทิแม้ท่าน ก็ฉันทิเหมือนกัน จงเจริญเมตตาให้สม่าเสมอในชนที่เกื้อกูลและไม่เกื้อกูลท่านถึงความเป็นเมตตาบารมีแล้วจักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้”¹

10. อุเบกขาบารมี คือ การวางใจเป็นกลาง การวางใจสงบ เทียงธรรม ไม่เอนเอียงไปตามความยินดียินร้ายหรือเกลียดชัง ซึ่งเป็นบารมีที่ทำให้จิตใจรักความยุติธรรมในสรรพสัตว์ และทำให้เป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่ในทำนองคลองธรรม ไม่ลำเอียงด้วยอำนาจอคติต่างๆ ทั้งในเรื่องของคน สัตว์ สิ่งของ ต้องวางใจเป็นกลางในธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นสุขหรือเป็นความทุกข์ก็ตาม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไป

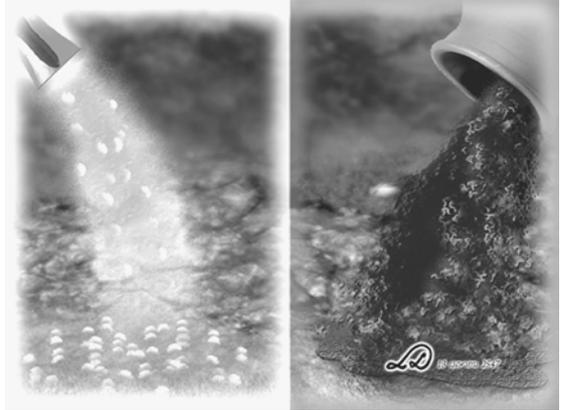
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีใจวางเฉย ไม่ยินดียินร้ายในโลกธรรมทั้ง 8 ประการ คือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา มีสุข มีทุกข์ อุปมาเหมือนแผ่นดินที่คนทิ้งสิ่งของที่สะอาดบ้างไม่สะอาดบ้าง

¹ สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 57

แผ่นดินยอมไม่แสดงอาการใดๆ มีแต่นิ่งเฉยไม่หวั่นไหวฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็วางใจเป็นกลางไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้งหลายได้ฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์ได้กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นอุเบกขาบารมีข้อที่ 10 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อนถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานอุเบกขาบารมีข้อที่ 10 นี้ กระทำให้มันก่อน ท่านเป็นผู้มั่นคงประคองตาชั่ง จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ

ธรรมตาแผ่นดินยอมวางเฉยในของไม่สะอาดและของสะอาดที่คนทิ้งลง เว้นจากความโกรธและความยินดีทั้งสองนั้น ฉันใดแม้ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงเป็นประคองตาชั่งในสุขและทุกข์ในกาลทุกเมื่อถึงความเป็นอุเบกขาบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้”¹

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วในรายละเอียดของบารมีทั้ง 10 ประการ เป็นการสั่งสมบารมีนิสัยดีๆ โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพันเป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จะต้องบำเพ็ญบ่มบารมีให้ถึงความแกร่งอบบริบูรณ์ให้ได้ก่อน เมื่อบารมีครบถ้วนบริบูรณ์เมื่อใด เมื่อนั้นก็จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถนำตนและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารได้

เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลใดที่ได้ตั้งใจจะทำอะไรแล้ว ก็ต้องทำให้สำเร็จให้ได้ อย่าได้ท้อแท้ หดหวังหรือถอดถอนใจไปก่อน แต่ควรที่จะพยายามทำตามแผนที่ตั้งไว้ให้ได้จนกว่าจะสำเร็จ และแผนที่ตั้งไว้ต้องเป็นไปเพื่อการสร้างบารมี ซึ่งถ้ากล่าวบารมีโดยย่อ ก็คือ การละชั่ว ทำความดี และการทำใจให้ผ่องใส ที่ทุกคนต้องทำทุกวันสั่งสมไปเรื่อยๆ อย่างเต็มที่เต็มกำลังด้วยการเอาชีวิตเป็นเดิมพัน แล้วในที่สุดก็จะสำเร็จสมปรารถนาที่ตั้งใจไว้ เฉกเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงอดทนเพียรพยายามจนสามารถบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้

1.3.4 ระดับของบารมี

เมื่อพระบรมโพธิสัตว์พิจารณาเห็นพุทธการกธรรม ที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณให้แกร่งอบแล้ว ก็สร้างบารมีทั้ง 10 ประการนี้อย่างยิ่งยวดเป็นเวลานานหลายภพหลายชาติ จนกว่าบารมีจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ และด้วยเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีอย่างยาวนาน ซึ่งในแต่ละบารมีก็มีความยิ่งหย่อนในแต่ละครั้งไม่เท่ากัน ฉะนั้นจึงได้มีการแบ่งระดับของบารมีออกไปตามความยิ่งหย่อนของการบำเพ็ญ

¹ สุเมธกถา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 58

บารมีแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ บารมีอย่างต่ำเรียกว่า **บารมี** บารมีอย่างกลางเรียกว่า**อุปบารมี** และบารมีอย่างสูงสุดเรียกว่า **ปรมัตถบารมี** ซึ่งอาจสรุปบารมีทั้ง 3 ระดับได้อย่างนี้

1. บารมีที่ทรงบำเพ็ญเป็นปกติธรรมดา เช่น ในการบริจาคทรัพย์จะมากน้อยเพียงใด ก็ยังจัดเป็นบารมีในระดับที่ 1 เรียกว่า **บารมี**
2. บารมีที่ทรงบำเพ็ญยิ่งขึ้นไปกว่านั้น เช่น บริจาคทรัพย์แล้ว ยังยอมบริจาคอวัยวะเลือดเนื้อในร่างกาย เช่น ดวงตา จัดเป็นบารมีในระดับที่ 2 เรียกว่า **อุปบารมี**
3. บารมีที่ทรงบำเพ็ญยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก เช่น บริจาคทรัพย์ บริจาคอวัยวะเลือดเนื้อในร่างกายแล้ว ยังยอมบริจาคชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นการบริจาคอย่างอุกฤษฏ์ จัดเป็นบารมีประเภทสูงสุดอย่างยิ่ง เรียกว่า **ปรมัตถบารมี**

เพราะเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงพิจารณาบารมีทั้ง 30 ประการ คือ บารมี 10 อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 ทบทวนไปมาจนครบทั้ง 30 ประการ อุปมาเหมือนคนหมุนเครื่องยนต์ที่ปั่นน้ำมันจากเมล็ดพืชหมุนกลับไปกลับมา เพื่อคั้นเอาเฉพาะน้ำมัน หรืออุปมาเหมือนเอาขามหาเมรุให้เป็นโมกวนมหาสมุทรในจักรวาล ฉะนั้น ซึ่งการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรวจดูบารมีทั้ง 30 ทศโดยละเอียดเช่นนี้ก็เพื่อจะกลั่นและกรองเอาเฉพาะสุดยอดหัวเชื้อบารมี ที่จะทำให้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

ด้วยเหตุที่พระพุทธองค์ทรงมีความตั้งใจที่มุ่งมั่นในการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ แม้หนทางจะยาวนานเพียงใดและไม่ได้ราบเรียบสะดวกสบายเลย แต่ก็ทรงสร้างบารมีอย่างไม่ได้ย่อท้อแต่อย่างใด ตั้งแต่การสั่งสมบุญ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ใช้ชำระสันดานให้มีคุณภาพดีขึ้น เป็นความประพฤติที่ดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ จนกระทั่งมีจิตใจที่กล้าแข็งขึ้น จึงได้สร้างบารมี ซึ่งหมายถึง บุญที่ทำอย่างมากด้วยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันอย่างไม่หวั่นไหว จนบารมีครบทั้ง 30 ประการ โดยบารมีที่ทรงกระทำเริ่มตั้งแต่บารมีทั้ง 10 จนครบ 30 ประการนั้น พอสรุปได้ในเชิงการนำมาปฏิบัติได้อย่างนี้

1. **ทานบารมี** เป็นการวางแผนแห่งการเสียสละ มีอะไรหรือได้อะไรมากก็ปันกันกินปันกันใช้ กำจัดความเห็นแก่ตัว เพื่อเตรียมเสบียงข้ามชาติ จะได้ไม่ต้องอดอยากยากจนอีก
2. **ศีลบารมี** เป็นการวางแผนแห่งความสำรวมระวังตน ระวังระวังภัยไม่ให้เดือดร้อนคนอื่นและตนเอง ไม่รังแกหรือเบียดเบียนใคร ทำตนไม่ให้มีเวรมีภัยกับใคร เพื่อป้องกันการเบียดเบียนกระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน
3. **เนกขัมมบารมี** เป็นการวางแผนแห่งการตัดความกังวลน้อยใหญ่และควบคุมกามคุณทั้งหลายไม่ให้กำเริบได้ จะได้ไม่ต้องห่วงหน้าก้างวลข้างหลังด้วยการเสียสละครอบครัวไม่เป็นภาระในการครองเรือน
4. **ปัญญาบารมี** เป็นการวางแผนแห่งการแสวงหาความรู้และสร้างเสริมปัญญา ฝึกการเป็นนักวิเคราะห์วิจัยวิจารณ์ เพื่อให้ความรู้และปัญญานั้นงอกงามจนถึงที่สุดเพื่ออาศัยปัญญานั้นกำจัดกิเลสให้หมดไปจากจิตใจของตนได้
5. **วิริยบารมี** เป็นการวางแผนแห่งการฝึกหัดตัดตนจนกระทั่งมีความประพฤติปฏิบัติดีพร้อมบริบูรณ์ทั้งกาย วาจาและใจ ใครจะตำหนิไม่ได้ โดยกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง กล้าที่จะปรับปรุง โดยมีสติสัมปชัญญะควบคุมด้วย

6. **ขันติบารมี** เป็นการวางแผนแห่งการต่อสู้ท้าทายกับอุปสรรคน้อยใหญ่ทุกๆ ชนิด ไม่ว่าจะเป็นการอดทนต่อดินฟ้าอากาศ อากาศกิเลส อากาศบีบคั้น ความเจ็บป่วยไข้ จะอดทนแบบใจเย็นๆ จนกว่าจะชนะ และไม่ยอมถอยหลังแม้แต่ก้าวเดียว
7. **สังขบารมี** เป็นการวางแผนแห่งความเป็นคนซื่อตรง ที่มีความจริงใจและความเด็ดเดี่ยวในการทำ ความดีนั้นไปจนกว่าจะสำเร็จ นอกจากนี้ยังฝึกให้เป็นคนที่มีความจริงใจกับทุกคน ไม่ได้เลือกที่รักผลักที่ชัง และรักษาสัจจะของตน พูดแล้วรักษาคำพูดของตน คบคนด้วยความจริงใจ เมื่อเขามีสุขก็ร่วมสุข เขามีทุกข์ก็ร่วมทุกข์เหมือนกันแก้ไข เหมือนกับสุภาสิตจีนที่กล่าวว่า **“มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน”**
8. **อธิษฐานบารมี** เป็นการวางแผนแห่งความฉลาดรอบคอบในการทำ ความดี มีการตั้งเป้าหมาย อย่างเป็นขั้นเป็นตอน แล้วก็ปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนตั้งเป้าหมายด้วยความเด็ดเดี่ยว เพื่อทำความดีให้ได้ตาม ที่ตั้งเป้าหมายไว้ จนกว่าจะสำเร็จ
9. **เมตตาบารมี** เป็นการวางแผนแห่งความรักให้แก่คนทั้งโลก มีความรักใคร่ปรารถนาดี มีไมตรีจิตซึ่งกันและกัน เห็นใครมีความทุกข์หรือลำบาก ก็เข้าไปช่วยเหลือเหมือนญาติร่วมสาย โลหิตเดียวกัน
10. **อุเบกขาบารมี** เป็นการวางแผนแห่งความเที่ยงธรรม มีใจสงบราบเรียบสม่ำเสมอมั่นคง ไม่มีอคติ รักษาความยุติธรรมเท่าชีวิต

บารมีทั้ง 10 ประการ ใน 3 ระดับ จึงเป็นการวางแผนเพื่อฝึกนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และกำจัด นิสัยไม่ดีหรือความคุ่นในสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากใจของตนเอง ซึ่งการวางแผนนี้ ไม่ได้วางแผนเพียงแค่ระยะสั้น เท่านั้น แต่เป็นการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นขั้นเป็นตอน เป็นการวางแผนผังชีวิตในระยะยาวโดยตั้งกันข้ามภพ ข้ามชาติ เมื่อวางแผนผังของชีวิตแล้ว ก็มุ่งมั่นตั้งใจในการสร้างบารมี ซึ่งเปรียบเสมือนเรือแพ เข็มทิศ และ เสบียงที่จะข้ามห้วงแห่งวิภังการ แม้เส้นทางสายนี้จะไม่ได้ราบเรียบสะดวกสบาย บางครั้งอาจจะพบ อุปสรรคปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ก็ไม่ได้ย่อท้อ อดทนพยายามเพื่อเป้าหมายของชีวิตจนกว่าจะสำเร็จได้

สรุป

บารมีทั้ง 10 ประการนี้จะต้องทำอย่างขยันอดทน ทำแบบเอาชีวิตเป็นเดิมพัน และทำอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ไม่เฉพาะบุคคลที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น แม้บุคคลที่จะเป็นพระอรหันต์ หรือแม้แต่ คนธรรมดาสามัญอย่างเรา ก็จะต้องสร้างบารมีให้ได้เต็มที่ด้วย ถ้าไม่ทำเรื่องจะไปบรรลุมรรคผล นิพพานนั้นอย่างไรหวัง หรือถ้าใครยังทำไม่ได้ชาตินี้ก็ยังมีลุ้นๆ ดอนๆ เรื่องชาติหน้าไม่ต้องพูดถึง แต่ถ้าทำได้ดีแล้ว ชีวิตนี้จะมีติดตัว เพราะความดีได้ฝังเข้าไปอยู่ในใจ ความตกต่ำจะไม่บังเกิดกับเรา แม้ว่าชาติก่อนๆ จะได้ เคยทำความชั่วมาก็ตาม คือ ถ้าทำกรรมชั่วไม่หนักมาก ผลกรรมนั้นจะมาแบบผ่อนส่งไม่หนักหนาสาหัสเกินไป ก็เพราะเรากระทำดีมากๆ ในชาตินี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรรมนั้น ยังตามมาไม่ทัน

3.2 อธิบายของพระโพธิสัตว์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้รับคำสรรเสริญจากสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดทั่วทั้งภพ 3 อย่างมากมายว่า “เป็นผู้มีพระคุณอันประเสริฐแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้เลิศกว่าบุคคลอื่น เป็นเอกบุคคลที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน เป็นต้น” ซึ่งการที่พระองค์ได้รับคำสรรเสริญเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงได้ฝึกฝนตนเองมาอย่างยิ่งยวดโดยมีการเตรียมพร้อมมาอย่างดีด้วยการวางแผนสร้างบารมีอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งต้องใช้เวลารสร้างบารมีอย่างยาวนาน ด้วยความเพียรพยายามและด้วยความอดทนอย่างสูงสุด ยากที่บุคคลใดจะทำได้ จึงทำให้พระองค์ได้กำจัดนิสัยที่ไม่ดีหรือความคุ้นในสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากตัวได้ในแต่ละชาติที่เกิดมาสร้างบารมี จนเมื่อนิสัยที่ไม่ดีหรือสิ่งที่ไม่ดีในตัวได้ถูกกำจัดออกไปได้หมดแล้ว ประกอบกับบารมีที่ครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว ก็ทำให้ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ได้ปลูกฝังนิสัยที่ดีให้กับตนเองมาตลอดเส้นทางในการสร้างบารมี ซึ่งนิสัยที่ติดตัวข้ามภพข้ามชาติมา ก็จะทำให้พระสัมมาสัมโพธิญาณแก่กล้ายิ่งขึ้น นิสัยนี้เรียกว่า **อริยาศัย** คือ นิสัยที่คิดจะสร้างบารมี และนิสัยนี้ก็ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดผิดพลาด ด้วยการทำอกุศลกรรมในระหว่างการสร้างบารมี ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 ประการ คือ

1. **เนกขัมมฉนาลัย** หมายถึง มีความพอใจที่จะออกบวชตลอดทุกชาติ รักในเพศบรรพชิตเป็นอย่างดี มีปกติเห็นโทษในกาม รู้ว่าสุขยิ่งกว่ากามคุณ 5 นั้นยังมีอยู่ เป็นสุขจากการเข้าถึงพระนิพพาน
2. **วิเวกฉนาลัย** หมายถึง มีความพอใจอยู่ในที่เงียบสงัด วิเวกผู้เดียว ที่ใดสงบสงัดปราศจากความอึกทึกครึกโครม ย่อมพอใจในสถานที่นั้นยิ่งนัก มีปกติเห็นโทษในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ยินดีในที่นั่งที่นอนอันสงัดเหมาะสมต่อการทำให้สงบ
3. **อโลภฉนาลัย** หมายถึง มีความพอใจในการบริจาคทาน หากมีช่องทางใดที่จะบริจาคทานได้แล้ว จะไม่ละเว้นเลย จะทำอย่างเต็มที่เต็มกำลัง และยินดีพอใจที่จะคบหากับบุคคลผู้ปราศจากความโลภ ไม่มีความตระหนี่ยิ่งนัก
4. **อโทษฉนาลัย** หมายถึง มีความความพอใจในความไม่โกรธ พยายามหักห้ามความโกรธอยู่ตลอดมา เจริญเมตตาแก่สัตว์ทั้งปวงด้วยความปรารถนาให้เขาพ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสาร เป็นยิ่งนัก
5. **อโมหฉนาลัย** หมายถึง มีความพอใจในการทำลายโมหะ พยายามบำเพ็ญภาวนา เพื่อให้เกิดดวงปัญญา พิจารณาเห็นบาปบุญคุณและโทษตามความเป็นจริง และพอใจในการคบหาคนดี มีสติปัญญายิ่งนัก
6. **นิสสรณฉนาลัย** หมายถึง มีความพอใจที่จะยกตนออกจากภพ ไม่ยินดีในการท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร เพราะเห็นโทษในภพทั้งหมด ทั้งกามภพ รูปภพและอรูปรภพ โดยมีจิตที่มุ่งตรงต่อพระนิพพานเพียงอย่างเดียว อันเป็นเอกนัตบรมสุขอย่างเดียว

ทั้งหมดนี้เป็นอริยาศัยของพระโพธิสัตว์ หรือเรียกว่า นิสัยรักการสร้างบารมี ซึ่งจะเป็นไปเพื่อบ่มพระสัมมาสัมโพธิญาณให้แก่รอบ โดยอริยาศัยเช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง แต่อริยาศัยเช่นนี้ท่านได้สั่งสมแก้ไขเรื่อยมาตลอดในทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมีไม่ว่าจะเกิดมาในกำเนิดใดก็ตาม ก็ได้แก้ไขปรับปรุง ฝึกฝน

ตนเองจนทำให้มีอัธยาศัยทั้ง 6 ประการนี้เกิดขึ้นมาในใจ เพราะฉะนั้นทุกคนควรพิจารณาไตร่ตรองดูว่า ตนเอง มีจริตอัธยาศัยเหมือนอย่างกับพระบรมโพธิสัตว์ในช่วงที่ยังสร้างบารมีอยู่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีก็ฝึกให้มีขึ้นมา โดยการน้อมนำคุณธรรมของพระองค์มาฝึกฝนอบรมตนจนคุ้นเคยกลายเป็นนิสัยที่ดี และปรับปรุงแก้ไข ตนเองให้สมบูรณ์ขึ้นเฉกเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เรามุ่งมั่นตั้งใจก้าวตามรอยบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อภพชาติหน้าที่สมบูรณ์กว่า และเพื่อเป้าหมายอันสูงสุด คือ พระนิพพาน

3.3 ธรรมสโมธาน

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งปรารถนาที่จะหลุดพ้นและพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่ฝั่งพระนิพพานนั้นเพียง แค่คิดก็ยากแล้ว แต่พระบรมโพธิสัตว์ก็หมั่นตอกย้ำในเป้าหมายมโนปณิธานที่แน่วแน่ไม่ได้คิดคำนึงถึงเวลา ว่าอีกกี่เดือน กี่ปี ก็ภพชาติจึงจะสมความปรารถนา ซึ่งไม่สามารถที่จะล่วงรู้ก่อนได้เลย ซึ่งเมื่อไรที่บารมีแก่ รอบเต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้วเมื่อนั้นก็จะสำเร็จสมปรารถนาได้อย่างแน่นอน บุคคลผู้มีความปรารถนาเช่นนี้จึง เป็นบุคคลที่มีใจเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไปทั้งหลาย เพราะไม่ว่าจะทำอะไรก็ไม่ได้ทำแบบธรรมดาที่บุคคลอื่น ทั่วไปทำกัน แต่กลับทำด้วยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันอย่างสุดชีวิตสุดกำลัง แม้ตายก็ยอม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จึงเป็นสุดยอดของนักสร้างบารมีที่แท้จริง ได้ทุ่มเทชีวิตในการ สร้างบารมีจนตลอดชีวิตมาหลายภพหลายชาติ แม้ไม่รู้ว่าจะหนทางนั้นจะยาวไกลเพียงใด ก็ไม่ยอมย่อท้อต่อ อุปสรรค มีแต่จะเร่งสร้างบารมีอย่างเต็มที่ เต็มกำลัง เพียงแค่คิดว่า ลักวันก็จะสามารถบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์เปรียบเสมือนกับบุคคลที่ขยันเรียนตั้งใจอ่านหนังสือหรือบุคคลที่ขยันทำงาน แล้วค่อยๆ ฝึกฝนตนเอง พร้อมกับเรียนรู้ในงานที่ตนได้รับมอบหมายอย่างตั้งใจและเต็มที่ ก็จะทำให้สั่งสม ความรู้และประสบการณ์ในการทำงานได้อย่างมากมาย บุคคลที่คิดจะมาสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ขยันในการสร้างบารมีพร้อมทั้งฝึกฝนตนเองด้วยความตั้งใจและอดทน สั่งสมบารมีที่ละชาติแล้วลักวัน เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมก็สามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้เช่นกัน

ดังนั้น เมื่อจะสร้างบารมีเพื่อปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องประกอบ พร้อมด้วยคุณสมบัตินี้ 8 ประการ ที่เรียกว่า **ธรรมสโมธาน** ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการสร้างบารมีให้การเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นผลสำเร็จได้ในอนาคต เพราะธรรมสโมธาน เป็นคุณสมบัตินี้พื้นฐานของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่จะต้องเป็น ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดไม่มีคุณสมบัตินี้แล้ว ก็จะไม่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ซึ่งทำให้ไม่แน่ว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้หรือไม่ แต่ถ้าประกอบพร้อมด้วยคุณสมบัตินี้แล้ว ก็จะได้รับพุทธพยากรณ์ ซึ่งเป็นการยืนยัน ได้เลยว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตได้อย่างแน่นอน ซึ่งธรรมสโมธานมีอยู่ ทั้งหมดดังนี้

1. **ปรารถนาความเป็นมนุษย์** เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจักทรงพยากรณ์แต่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่แค่ไหนก็ตามพระพุทธรูปองค์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้การ เป็นมนุษย์ยังสามารถสร้างบารมีได้ดีกว่า เทวดา พรหม อรูปพรหม หรือสัตว์เดรัจฉาน การที่ได้เกิดเป็น มนุษย์นี้จึงมีความสำคัญ

2. **ความถึงพร้อมด้วยเพศ** เพราะการที่จะมีโอกาสได้รับคำพยากรณ์นั้น จะได้ก็แต่เฉพาะชาติที่

ไม่เป็นเพศวินหรือไม่เป็นอภิพบุคล คือ เป็นบุรุษเพศเท่านั้น แต่ถ้าเป็นเพศหญิง เป็นบัณฑิต เป็น กะเทยหรือเป็นบุคลมี 2 เพศที่เรียกว่า อุกโตพยัญชนก พระพุทธองค์จะไม่ทรงพยากรณ์อย่างเด็ดขาด เนื่องจากบุรุษเพศมีลักษณะที่ใกล้เคียงลักษณะมหาบุรุษมากที่สุด และสามารถสั่งสมบุญบารมีได้ดีที่สุดด้วย

3. ถึงพร้อมด้วยเหตุ คือ มีอุปนิสัยแห่งพระอรหัตในชั้นสันดานอย่างแรงกล้า เพราะหากว่าเป็น บุคคลธรรมดาที่ไม่สมบุรณ์ด้วยเหตุ คือความเป็นพระอรหัตยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีความแก่กล้าในชั้นสันดาน พระพุทธองค์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์อย่างเด็ดขาด เนื่องจากถ้ามีโอกาสฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ก็สามารถตรงตามและบรรลุเป็นพระอรหัตได้ เพียงแต่ท่านยังไม่ปรารถนาจะ หมดกิเลสเป็นพระอรหัต แต่ปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตซึ่งข้อนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ได้สั่งสมความรู้และฝึกฝนตนเองมาต่อเนื่อง เพื่อเตรียมตัวที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

4. ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ มีโอกาสได้บำเพ็ญกุศลใหญ่แล้วได้ตั้งความปรารถนาเฉพาะ พระพักตร์ของพระพุทธองค์ เพราะว่า การได้รับพยากรณ์จักเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยพุทธพยากรณ์ที่ออกมาจาก พระโอษฐ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ หากได้พบแต่พระปัจเจกพุทธเจ้า ได้พบพระอรหัต หรือได้พบสถานที่อันเป็นสิ่งแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น พระเจดีย์ เป็นต้น แม้จะมีความเลื่อมใสมากเพียงใด ก็จะไม่สามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้อย่างแน่นอน

5. ได้บรรพชา คือ มีอัธยาศัยน้อมไปในการออกบวช ไม่ว่าจะบวชในพระพุทธศาสนาหรือนอกพระพุทธศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีความเชื่อว่าบุญบาปมี ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และมีความมั่นคงใน เพศบรรพชิต เพราะถ้าดำรงเพศคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน แม้จะมีความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถที่จะเป็นได้ เนื่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ทรงพยากรณ์ ถ้าไม่ได้บวช ภาระมากมายที่ติดพัน เปรียบเสมือนภรรยาเป็นห่วงคล้องแขน ลูกเป็นเสมือนห่วงคล้องขา ทำให้จะทำอะไรก็ตามจะติดขัดไปหมด ไม่สามารถที่จะทำได้อย่างสะดวกสบาย

6. ความถึงพร้อมแห่งคุณ คือ มีอภิญญาและฌานสมาบัติอันเชี่ยวชาญ เพราะเป็นคุณสมบัติ พิเศษเกินคนธรรมดาสามัญจักมิได้ จึงจะได้รับการพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าหากไม่มีคุณพิเศษ คือ อภิญญาและฌานสมาบัติ แม้จะดำรงเพศบรรพชิตก็มิจะได้รับคำพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่ง แสดงให้เห็นว่า การที่จะทำงานใหญ่แล้วจะต้องมีการฝึกสมาธิ เพราะถ้าไม่ฝึกสมาธิแล้วจะทำให้เกิด ความเครียดแล้วท้อใจที่จะสร้างบารมีต่อไป แต่ถ้าได้ฝึกสมาธิแล้ว ก็จะทำให้ไม่เกิดสภาวะความเครียดที่จะ ท้อใจได้ เนื่องจากการที่คนเราใช้ความคิดจากสมองก็จะทำให้ความคิดนั้นไม่กว้าง มีขอบเขตจำกัดจึงทำให้ เครียดง่าย แต่ถ้าใช้ความคิดจากใจที่ศูนย์กลางกายก็จะทำให้ความคิดนั้นมีขอบเขตกว้างขวาง และจะ ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะที่จะช่วยกลับกรองให้ความคิดนั้นถูกต้อง ไม่ผิดพลาด

7. อธิการ คือ การกระทำที่ยิ่ง หมายถึง ได้ทำในสิ่งที่เหนือมนุษย์ทั่วไป สิ่งไหนเป็นความดี เป็น ไปเพื่อมรรคผลนิพพาน แม้คนธรรมดาไม่กล้าคิด ไม่กล้าพูด ไม่กล้าทำ แต่ท่านได้กล้าที่จะคิด กล้าที่จะพูด และกล้าที่จะทำในสิ่งนั้นได้สำเร็จ เช่น ได้เคยบำเพ็ญมหาทานบารมี โดยการสละชีวิตเพื่อแลกกับพระโพธิ- ญาณมาก่อน เพราะเป็นปรมัตถมหาทานบารมีที่ได้กระทำอย่างยิ่ง โดยเอาชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลกเพื่อสัมมา สัมโพธิญาณ ผู้ที่ได้ทำเช่นนี้จึงจะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่จะ ทำอะไรก็ตาม ต้องทุ่มเททำความดีสร้างบารมีอย่างเต็มกำลัง โดยฝึกทั้งตนเองให้มีความรู้ความสามารถ

แล้วต้องฝึกคนอื่นหรือสร้างคนให้รู้จักการที่จะทำความดีสร้างบารมีอย่างเต็มกำลังเช่นกัน

8. ความพอใจ คือ ไม่ว่าจะเกิดก็ภพก็ชาติ จะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน ขอให้มีความรักความพอใจในพุทธภูมิเป็นกำลัง ไม่ได้ท้อแท้ต่ออุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เพราะผู้ที่มีฉันทะปรารถนาพระโพธิญาณเป็นกำลังเกินคนธรรมดา ไม่ได้หวาดผวาท่อภัยต่างๆ แม้จะให้ทนอยู่ในนรกอย่างทุกข์ทรมานตลอด 4 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป เพื่อแลกกับพระสัมมาสัมโพธิญาณก็ยอม ผู้ที่มีความพอใจอย่างนี้จึงจะสามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้อย่างแน่นอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระองค์มีความรักอยากที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สุด และยังอยากให้คนอื่นได้มีความรักในการสร้างบารมีอีกด้วย

ทั้งหมดนี้เป็นธรรมล้ำค่า 8 ประการ ที่เรียกว่า **ธรรมสโมธาน** เป็นความปรารถนาที่พิเศษและเป็นมโนปณิธานที่เป็นไปเพื่อการให้ได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณในอนาคต ซึ่งเป็นความปรารถนาที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถทำได้ แต่พระองค์ไม่ใช่บุคคลธรรมดา แต่เป็นบุคคลพิเศษที่ยากจะหาบุคคลใดเสมอเหมือนได้ เพราะธรรมสโมธานทั้ง 8 ประการ ถ้าได้ทำแล้วก็จะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งอย่างแน่นอน ซึ่งต้องทำให้ครบทั้ง 8 ประการ ถ้าหากขาดข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่สามารถที่จะได้รับพยากรณ์ได้ซึ่งก็เป็นเหตุที่ทำให้ไม่สามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตได้

นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมสโมธานทั้ง 8 ประการ ก็ทำให้ได้รับอานิสงส์ในการบ่มพระสัมมาสัมโพธิญาณให้แก่กล้าขึ้น โดยจะเป็นผู้ไม่เข้าถึงอภัพฐานะ คือ จะไม่ไปบังเกิดในภพภูมิที่อาภัพ 18 ประการอีก เพื่อไม่เป็นการเสียเวลาในการสร้างบารมีอีกต่อไป คือ

1. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด
2. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนหนวกแต่กำเนิด
3. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนบ้า
4. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนใบ้
5. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนแคะ ง่อยเปลี้ย
6. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในชนชาติมิลักขะประเทศ คือประเทศป่าเถื่อน ที่ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ได้พบกัลยาณมิตรที่คอยให้คำแนะนำตักเตือน
7. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในท้องของนางทาสี เพราะไม่มีอิสระแก่ชีวิต ไม่เป็นไทแก่ตน ต้องอยู่ในความควบคุมของผู้อื่น
8. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนนิยตมิถิลชาติภูมิ หมายถึง พวกที่มีความเห็นผิด ที่จะทำให้ไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากวัฏสงสาร และเป็นผู้ถูกห้ามหนทางสวรรค์และหนทางมรรคผลนิพพาน
9. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นเพศหญิง หรือเป็นบัณฑิตหรือเป็นกะเทย หรือเป็นบุคคล 2 เพศ(อุภโตพยัญชนก)
10. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่ทำอนันตริยกรรม คือ กรรมหนัก 5 อย่าง คือ ไม่ฆ่าพ่อของตนเอง ไม่ฆ่าแม่ของตนเอง ไม่ฆ่าพระอรหันต์ ไม่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห่อพระโลหิต ไม่ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน
11. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนโรคเรื้อน โรคร้ายแรง

12. เมื่อกำเนิดในสัตว์เดรัจฉาน ย่อมเป็นสัตว์อยู่ในประเภทที่มีกายไม่เล็กกว่านกกระจาบและไม่ใหญ่กว่าช้าง
13. ไม่เกิดในขุปปิปลาสิกเปรต คือ เปรตผู้หิวกระหาย และนิชฌามัตถิกเปรต คือ เปรตผู้ถูกความอยากเผาผลาญ และกาลกัญชิกาสูร คือ เปรตชนิดหนึ่งที่ตัวสูงใหญ่มาก
14. ไม่เกิดในอเวสิมทานรอกและโลกันตนรอก
15. เมื่อเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาจร ก็ไม่เป็นเทวดาผู้เป็นมิถุนาภิภู และไม่เป็นเทวบุตรมาร
16. ไม่เกิดเป็นอสังขนิพพรม ซึ่งเป็นพรหมที่มีแต่รูปร่าง ไม่มีความรู้สึกนึกคิด และไม่เกิดเป็น สุทธาวาสพรหม เพราะว่า สุทธาวาสพรหมจะต้องบรรลุเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า
17. ไม่เกิดในอรุปรภพ เพราะเป็นอรุปรหมที่ทำมานที่ไม่มียุปรภพกำหนดเป็นอารมณ์ จักมีอายุยืนยาวมาก
18. ไม่ไปเกิดในจักรวาลอื่น

นอกจากนี้ยังอานิสงส์พิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำอริมุตตกาลกริยา คือ เมื่อพระองค์เกิดเป็นเทวดาหรือพระพรหม เกิดความเบื่อหน่ายในการเสวยสุขนั้น บรรณาที่สร้างบารมีในโลกมนุษย์ พระองค์ก็สามารถทำการอริมุตต คือ อริชฐานให้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ได้ทันที ได้โดยง่าย ซึ่งเหล่าเทพเทวดาอื่นๆ ไม่สามารถทำอย่างนี้ได้

3.4 พุทธภูมิธรรม

ผู้ที่สั่งสมบุญบารมีไว้มากๆ อย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่ใช่ใครจะทำกันได้หมดทุกคน เพราะการที่จะฝึกฝนตนเองให้มีนิสัยรักในการทำความดีสร้างบารมีอย่างเต็มกำลังสุดชีวิตนั้นหาได้ยากมาก พระพุทธองค์จึงเป็นเอกบุรุษที่ไม่เป็นสองรองใคร โดยได้วางแบบแผนของชีวิตเอาไว้อย่างดี แล้วทุ่มเทในการฝึกฝนตนเองรวมทั้งได้ฝึกคนอื่นพร้อมกันไปด้วย เพื่อจะได้มีกองกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย และยังเป็นพยานให้กับตนเองได้ว่า “เราจะมาสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ไม่ให้คนอื่นเข้าใจตนเองผิดได้ในการทุ่มเทฝึกทั้งตนเองและคนอื่น ดังนั้นเมื่อพระองค์ได้ทุ่มเทอย่างนี้มาหลายภพหลายชาติที่เกิดมาสร้างบารมี ไม่ว่าจะเกิดมาในชาติกำเนิดอะไรก็ตาม จึงทำให้ลักษณะพิเศษสำหรับผู้ที่ปรารถนาพุทธภูมิได้เกิดขึ้นกับพระองค์ซึ่งเป็นน้ำใจของพระองค์ที่ประกอบด้วยพุทธภูมิธรรมอันยิ่งใหญ่ 4 ประการ คือ

1. **อุสสาหะ** คือ เป็นผู้มีความเพียรพยายามไม่ลดละ ทรงประกอบไปด้วยความเพียรที่ติดแน่นอยู่ในใจอย่างมั่นคง หมายความว่า เมื่อทำอะไรจะทุ่มเททั้งแรงกายแรงใจอย่างเต็มที่ มีความเพียรโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน มีใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวในทำแต่กุศลกรรมเพียงอย่างเดียว มีความมานะพากเพียรในการสร้างบุญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดทุกภพทุกชาติที่เกิด จนกว่าสิ่งที่ปรารถนาไว้จะสำเร็จ โดยทรงคิดว่า “ถ้าท้อแท้ ท้อถอยในสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ แล้วงานสร้างบารมีที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นสิ่งที่เหนือวิสัยของมนุษย์ทั่วไปจะสำเร็จได้อย่างไร

2. **อุหมัคคะ** คือ เป็นผู้มีความสามารถเตือนตนเองและสอนคนอื่นได้ ทรงประกอบด้วยปัญญาที่ติดแน่นอยู่ในใจอย่างมั่นคง หมายความว่า เมื่อทำอะไรจะคิดไตร่ตรอง พิจารณาในสิ่งที่จะทำว่าถูกหรือผิด

ควรทำหรือไม่ควรทำ แล้วสิ่งที่ทำนั้นเป็นประโยชน์แก่ตนและแก่คนอื่นหรือไม่ จึงทำให้จิตของตนประกอบแต่กุศลกรรมอย่างเดียว ทำให้เกิดมีอานุภาพที่เชี่ยวชาญ เฉียบแหลมในการสร้างบุญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดทุกภพทุกชาติที่เกิด

3. อวิชฺฐานะ คือ เป็นผู้มีความสามารถในการวางแผนดำเนินชีวิตของตนได้อย่างชัดเจน ทรงประกอบด้วยการอธิษฐานที่ติดแน่นอยู่ในใจอย่างมั่นคง หมายความว่า เมื่อทำความดีสร้างบุญบารมีแล้วก็จะอธิษฐานจิตที่จะให้ได้บรรลุสัมฤทธิ์ผลทุกครั้ง จึงทำให้ความปรารถนาของพระองค์ไม่เคยเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ได้ตอกย้ำซ้ำเติมในทุกชาติที่เกิดมา ไม่ว่าจะถือกำเนิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็ยังตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้ โดยไม่ได้หวั่นไหวคลอนแคลนในการสร้างบุญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดทุกภพทุกชาติที่เกิด

4. ทิตฺตจริยา คือ เป็นผู้ไม่เมตตาเป็นปกติ ทรงประกอบด้วยเมตตาที่ติดแน่นอยู่ในใจอย่างมั่นคง หมายความว่า พระองค์จะไม่ประทุษร้าย ไม่ว่าร้ายใคร แต่จะชื่นชมยินดีในความสำเร็จของคนอื่นเสมอ มีความสงสารใคร่จักบำเพ็ญประโยชน์แก่กุลแก่หมู่สัตว์อยู่ตลอดเวลาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดทุกภพทุกชาติที่เกิด

ลักษณะพิเศษทั้ง 4 ประการนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการบำเพ็ญบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการสละตนเองเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นทุกชีวิตอย่างเสมอหน้าเท่าเทียมกันเรื่อยไปจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย คือ ความบริบูรณ์ด้วยปัญญาอันเป็นโลกุตตรสมบัติ คือ พระสัมฤทธิ์ผล ซึ่งอาจสรุปลักษณะพิเศษของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เป็น 2 ประการ คือ

1. การบำเพ็ญตนช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลาย
2. การบำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อการบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณในอนาคต

การดำเนินชีวิตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อยู่กับภาระที่จะพึงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์ 2 ประการข้างต้น ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องมีและประโยชน์ ทั้งสองนั้นก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น ก็คือ การได้ชื่อว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อตนเอง ตรงกันข้ามการบำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อตนเอง ก็คือการได้มีโอกาสอุทิศตนให้เป็นประโยชน์แก่มวลสัตว์ทั้งปวงเช่นเดียวกัน

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลต้นแบบที่ควรจะนำแบบอย่างที่เราได้ทรงทำไว้แล้ว มาประพฤติปฏิบัติตามอย่างพระองค์ โดยการตั้งความปรารถนาที่จะทำความดีสร้างบารมีให้เพิ่มพูนขึ้นไปสู่ฝั่งพระนิพพานอันเป็นแดนเกษมที่ๆ มีความสุขที่แท้จริง ฉะนั้นเมื่อได้อัตภาพเป็นมนุษย์เกิดมาพบพระพุทธศาสนา นับว่าโชคดีเป็นบุญลาภอันประเสริฐ จึงควรที่จะเร่งรีบสร้างบุญบารมีอย่างเต็มที่เต็มกำลัง เก็บเกี่ยวบุญให้ได้มากที่สุด และให้หมั่นตอกย้ำ อธิษฐานจิต เตือนตนบ่อยๆ และฝึกฝนตนเองให้สม่ำเสมอให้มีแต่นิสัยที่ติดตัวไปข้ามชาติจนกว่าจะเข้าสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน

¹ **ลักษณะสูตร**, ทัมนิกาย ปาฎีกาบรรค, มก. เล่ม 16 หน้า 1

3.5 ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

การสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้สร้างกันมาเพียงแค่วันสองวันหรือเป็นปีเป็นเดือน แต่พระองค์ทรงสร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ นับกันเป็นอสงไขย เป็นกัป ดังนั้นเมื่อการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้เวลายาวนานอย่างนี้ พระองค์จึงได้ทรงวางแผนทุกอย่างและในทุกเรื่อง เพื่อที่จะทำให้ความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และนำเหล่าสรรพสัตว์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้สำเร็จ โดยเฉพาะร่างกายที่เหมาะสมกับการมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องเป็นร่างกายที่เป็นทั้งต้นแบบ และเหมาะสมต่อการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนดังคำกล่าวที่ว่า **“ร่างกายที่สมบูรณ์ก็เหมือนรถที่มีตัวถังแข็งแรง เหมาะแก่การขับขี่ แต่ร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ก็เหมือนกับรถที่มีตัวถังไม่แข็งแรง อ่อน ยุบ บู่บี้”** เมื่อเป็นเช่นนี้พระองค์จึงทรงสร้างบารมีสั่งสมบุญอย่างมากมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งร่างกายที่เหมาะสมแก่การมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นต้นแบบที่จะนำความรู้ที่ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงมาสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายได้

เพราะฉะนั้น ลักษณะมหาบุรุษ คือ สิ่งที่สุดยอดกว่าลักษณะทั้งปวง เป็นร่างกายที่ดีที่สุด เหมาะสมที่จะทำงานเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างดี ซึ่งเป็นลักษณะของการเริ่มต้นของความรู้แจ้งเห็นแจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งปวง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต กายลักษณะมหาบุรุษนี้จึงเป็นกายที่สำคัญมาก ที่จะทำให้พระองค์ตรัสรู้ได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงด้วยพระองค์เอง

กายมหาบุรุษเป็นกายที่เหมาะสมต่อการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีลักษณะที่งดงาม มีฤทธิ์ มีเดช มีอานุภาพมาก และมีเรียวแรงมากกว่ากายใดๆ ในโลกนี้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างบารมีของแต่ละพระองค์ที่จะสั่งสมมามากมายเพียงไรนั้นไม่เท่ากัน ถ้าพระองค์ใดสั่งสมบารมีมากก็จะได้ความสมบูรณ์ของกายที่มากกว่า แต่ถ้าสั่งสมบารมีมาน้อยก็จะได้ความสมบูรณ์ของกายที่น้อยกว่า แต่ก็ถือว่าเป็นกายที่เหมาะสมกับการสร้างบารมี เพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

ผู้ได้ลักษณะมหาบุรุษ เป็นผู้ที่มิบุญอันลั้งสมดีแล้ว แม้ไม่ได้ออกบวชก็ย่อมถึงความเป็นใหญ่ในโลก ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกบวชก็ได้ตรัสรู้ธรรมอย่างแน่นอน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระมหาบุรุษผู้ประกอบด้วยมหาปรีสลักษณะ 32 ประการ เหล่านี้ ย่อมมีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรมเป็นธรรมราชามีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีอาณาจักรมั่นคงประกอบด้วย รัตนะ 7 ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว เป็นที่ 7 พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าหนึ่งพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม โดยเสมอ มิต้องใช้อาชญา มิต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดิน มีสาครเป็นขอบเขต มิได้มีเสาเขื่อน ไม่มีนิมิต ไม่มีเสี้ยนหนาม มั่งคั่งแพร่หลาย มีความเกษมสำราญ ไม่มีเสียด ถ้าเสด็จออกบวชเป็นบรรพชิตจะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคา คือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก”¹

ดังพุทธดำรัสข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการนี้ เป็นลักษณะของผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรม คือ ถ้าไม่ได้บวช ก็จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น แต่ถ้าออกบวชก็ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ดังตอนที่พระองค์จะออกบวชมีมารมาขัดขวางโดยให้รออีก 7 วัน ก็จะมีสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิเกิดขึ้นแก่พระองค์ แต่ที่ทราบกันเป็นอย่างดีแล้วว่า คติของกายนามหาบุรุษย่อมเป็นหนึ่ง คือ ย่อมออกบวชและได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน

ดังนั้น การได้ลักษณะมหาบุรุษนั้น เป็นสิ่งที่ยาก เป็นกายสุดท้ายแห่งสังสารวัฏ เป็นกายที่สมบูรณ์แบบ จะต้องสั่งสมบุญบารมีให้มากมายนานหลายชาติ เมื่อบุญบารมีเต็มเปี่ยมก็จะได้มาซึ่งลักษณะมหาบุรุษ พร้อมทั้งจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้สมกับความปรารถนามาหลายภพหลายชาติแล้ว คือ การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้รู้และเข้าใจในความรู้ที่พระองค์รู้ เพื่อหลุดพ้นไปสู่ฝั่งพระนิพพานเฉกเช่นพระองค์ ลักษณะมหาบุรุษมี 32 ประการ ดังนี้

1. มีพระบาททั้งสองเรียบเสมอกัน หมายความว่า มีพื้นเท้าสม่ำเสมอ ทำให้เวลาพระพุทธองค์เสด็จพระดำเนินไปในที่ต่างๆ ดูแล้วสง่างาม เดินตัวตรง นุ่มนวล เหมือนช้างทรงของพระราชินี เวลาเดินส่วนบนจะไม่เคลื่อนไหว เดินเหมือนเหิน เนื่องจากเดินเบา ไม่ส่ายไปส่ายมา เพราะมีพื้นเท้าที่เสมอกัน ทำให้น้ำหนักที่ลงไปสู่เท้าเวลาเดินมีน้ำหนักเท่ากัน จึงทำให้พระพุทธองค์เดินดูแล้วสง่างามมาก

สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะเช่นนี้ เพราะในอดีตพระองค์ได้สร้างกุศลธรรมมาตลอดทั้งการประพฤติในกาย วาจา และใจ ตลอดจนการให้ทาน รักษาศีล บำรุงบิดามารดาและสมณพราหมณ์ เคารพต่อผู้ใหญ่ในตระกูลและเคารพในการบำเพ็ญอุทิศ

2. พื้นใต้ฝ่าพระบาทมีลายกรงจักร มีซี่ก่าหนึ่งพันประกอบด้วยกงและดุม เพราะพระองค์เป็นผู้ธรรมจักรให้หมุนไป ยังสรรพสัตว์ให้ได้บรรลุผลนิพพานนับไม่ถ้วน จึงทำให้พระองค์เดินได้อย่างคล่องแคล่ว เพราะพื้นเท้ามีความยืดหยุ่นดีในเวลาเดิน

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะการที่พระองค์นำสุขมาให้แก่มหาชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้องเป็นผู้นำตั้งแต่ในครอบครัวถึงประเทศชาติ บรรเทาความสะดุ้งหวาดกลัว ปกครองโดยธรรมให้

¹ **ลักษณะสูตร**, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 16 หน้า 1

อยู่เย็นเป็นสุข ให้ทานพร้อมของบริวารอย่างสม่ำเสมอ

3. มีสันพระบาทยาวสมส่วนพอดี ทำให้การรับน้ำหนักดีขึ้นและแรงกดที่ลงมาทั้งตัวเฉลี่ยแล้วมีความเท่ากัน จึงทำให้มีกำลัง เวลายืนจึงกระโดดได้ 40 คอก และทรงร่างกายได้ผิ่ผายสง่างาม

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะการเว้นจากการทำปาณาติบาต

4. มีนิ้วมือและนิ้วเท้ายาวเรียวยาวเหมือนลำเทียน หมายความว่า นิ้วมือของพระองค์แต่ละนิ้วมีความยาวเท่ากัน สมบูรณ์ด้วยพลังกำลัง ทำให้พระองค์เดินได้สะดวก ไม่ปวดเมื่อยง่าย

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะการเว้นจากการทำปาณาติบาต

5. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่มเหมือนปุยสำลี หมายความว่า ฝ่ามือและฝ่าเท้านุ่ม ไม่กระโดดกระเดก กระด้างแข็ง ลักษณะเช่นนี้แสดงว่า มีความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อดีมาก เปรียบเสมือนยางที่สามารถยืดตัวออกไปได้มากแค่นั้นก็สามารถที่จะกลับคืนตัวดังเดิมได้ ลักษณะเช่นนี้ก็แสดงถึงความมีพลังของเนื้อที่มีความยืดหยุ่นดีมาก ซึ่งทำให้พระองค์มีพลังกำลังมาก เนื่องจากบุคคลที่มีเนื้ออ่อนนุ่มแสดงถึงความมีกำลังมาก เพราะคลองตัวในทุกอิริยาบถ

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะได้สังเคราะห์มหาชนด้วยสังคหวัตถุ 4

6. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายจุดตาข่าย โดยเป็นลายบางๆ จางๆ พอสังเกตเห็น เป็นเส้นสม่ำเสมอเป็นช่อง นิ้วมือและนิ้วเท้าทั้ง 4 ชิดสนิทกัน เสมอกัน (เว้นแต่นิ้วหัวแม่มือและเท้า) ลักษณะเช่นนี้หมายถึงว่า เป็นบุคคลที่มีฝ่ามือและฝ่าเท้าเต็ม และมีความอ่อนนุ่มด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มือและเท้านั้นมีกำลังมาก ไม่ว่าจะทำอะไรหรือเดินไปไหน จะพลิกตัวก็มีกำลังมากในการที่จะทำในสิ่งนั้นได้อย่างสะดวกสบาย

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะได้สังเคราะห์มหาชนด้วยสังคหวัตถุ 4

7. มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ คือ กระดูกข้อพระบาทของพระองค์ตั้งลอยอยู่หลังพระบาท ไม่ติดกันกลีบกลอกได้คล่อง เมื่อทรงดำเนินผิดกว่าสามัญชน หมายความว่า พระองค์มีข้อเท้าสูงกว่ามนุษย์ธรรมดาประมาณ 1 นิ้ว สันเท้ายื่นไปด้านหลังมากกว่ามนุษย์ธรรมดา พระองค์คู้เท้าไปข้างหน้ามากกว่ามนุษย์ธรรมดาเช่นกัน หรืออาจจะหย่อนกว่ากันนิดหน่อย เพราะฉะนั้น จะยาวออกทั้งหน้า หลัง บน เมื่อยืนพระบาทจึงคล้ายสังข์คว่ำ คือนูน (ไม่วม) อิ่ม (ไม่อืด, อวบ) ซึ่งทำให้ยืนได้อย่างมั่นคง เดินได้อย่างมั่นคง กระโดดได้ไกลและสูง เพราะสปริงดี คือ มีความยืดหยุ่น มีกำลังมาก

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะกล่าววาทาที่เป็นอรรถเป็นธรรม เว้นจากการพูดเพื่อเจื่อนำประโยชน์สุขมาสู่มหาชน และเป็นผู้นุชาธรรม หมายถึง อยากรู้ได้คำแนะนำ อยากรับวิธีปฏิบัติขนาดเอาชีวิตถวายให้

8. พระขงฆ์เรียวยาวดุจแข้งเนื้อทราย คือ มีเนื้อหุ้มรอบแข้งเต็ม ล้วนฐานกลมงาม หมายความว่า มีแข้งเรียวยาว กลม ยาว สวยและตรงด้วย ได้สัดส่วนรับกับข้อพระบาทที่สูง รับกับฝ่าพระบาทที่เต็ม รับกับหลังพระบาทที่อูมอิม รับกับนิ้วพระบาทที่ยาว สันพระบาทที่ยาว รับกันสวยงามมาก อุปมาเหมือนลักษณะแข้งเนื้อทรายที่รัด แน่น เรียว งาม กลมกลืน ไม่เห็นเส้นเอ็นหรือกระดูก ซึ่งทำให้มีพลังกำลังมาก ไม่ว่าจะเดินหรือขยับร่างกายในอิริยาบถไหนก็สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องตัว สะดวก

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะได้ตั้งใจออกศิลปศาสตร์วิทยาด้วยความเคารพ โดยตั้งใจให้ผู้เรียนรู้อะไรได้เร็ว ปฏิบัติได้เร็ว ไม่ลำบาก โดยที่ไม่ได้บังคับอำนาจสิ่งใดเลย แนะนำให้ทุกอย่าง

9. เมื่อยืนตรง พระหัตถ์ทั้งสองลูบจับพระชานุได้ หมายความว่า เมื่อพระองค์ทรงประทับยืน ก็ทรงลูบคลำถึงพระชานุด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้ โดยที่ไม่ต้องน้อมหรือย่อตัวลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลักษณะรูปร่างของพระองค์ได้สัดส่วนเท่ากัน จึงทำให้พระองค์ดูสง่างามมากไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม และถ้าเหยียดแขนขึ้นไปข้างบนแล้วเอา 2 ทาร จะได้ตรงกลางกาย คือศูนย์กลางกายฐานที่ 7 พอดี

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะรู้จักบุคคล ความแตกต่างของบุคคลว่าควรกับสักการะอย่างไรให้เหมาะสมกับบุคคลนั้น หมายความว่า ความเป็นธรรมตามกำลังบุญและฐานะ ว่าควรดูแลเกื้อกูลกันขนาดไหน อย่างไรให้เหมาะสมโดยไม่มีอคติ เช่น การถวายอาหาร ถวายพระก่อน แล้วไปสามเณร จนถึงอุบาสกอุบาสิกา หรือการต้อนรับแขก บางท่านเป็นกำลังหลักต้องให้เกียรติ ในทางปฏิบัติ คือดูคนเป็นดูแลคนเป็น ว่าคนนี้เป็นอย่างไร เหมาะสมกับอะไรชนิดไหน นอกจากนี้ยังมีความเคารพนบนอบนับถือ ปฏิบัติตามโอวาทของพระอรียเจ้า

10. มีพระคุษะเร็นอยู่ในฝัก หมายความว่า มีของลับเข้าฝัก ไม่ได้มีลักษณะเหมือนมนุษย์ทั่วไป ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบกับตุ๊กก็อาจจะเหมือนช้างที่อวัยวะเพศของตัวผู้เข้าไปซ่อนอยู่ข้างใน มิได้ห้อยร่องแรง

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะทำให้ญาติมิตรสนิทกัน ที่จากกันไปนานให้ได้มาพบกัน

11. มีพระฉวีวรรณดุจดวงคำเปล่งปลั่งผ่องใสอยู่เป็นนิตย์ คือมีผิวหนังประดุจหุ้มด้วยแผ่นทองคำมองดูแล้วเป็นที่ดึงดูดตาดึงดูดใจของผู้ที่ได้พบเห็น ซึ่งทำให้ประสาทสัมผัสของร่างกายดี ไม่ปวดเมื่อยง่าย

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะบริจาควัตถุทานและอามิสทานต่างๆ กระทำล้นมัจฉนกรรม คือ การกวาดลานพระเจดีย์ เป็นต้น ไม่พยายามระงับความโกรธ

12. มีพระฉวีละเอียดย ฝุ่นไม่เกาะร่างกาย คือมีพระฉวีละเอียดย ละอองธุลีจึงมีอาจติดอยู่ที่ผิวพระวรกายได้ ซึ่งทำให้การขับถ่ายทางผิวหนัง เช่น เหงื่อ ของเสียที่ขับออกมาทางร่างกายจะถูกขับออกมาดีมาก และถ้าเกิดเป็นแผลที่ผิวหนังก็จะทำให้หายง่ายเร็วกว่าคนทั่วไป นอกจากนี้การยืดหยุ่นที่ผิวก็ดีด้วย ดังนั้นเวลาจะทำอะไรก็ตาม ทำให้ไม่เหนื่อยง่ายไม่เปลืองง่าย

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะได้ถามสมณพราหมณ์ให้ทราบถึงสิ่งที่เป็นบาปบุญคุณโทษต่างๆ

13. มีพระโลมาชาติเส้นหนึ่งๆ เกิดในขุมละเส้น คือ ขุมขนแต่ละเส้นเสมอกันไปทุกขุมขน ไม่มีเล็กไม่มีใหญ่ สวยงามเหมือนกันหมด และขนเกิดขึ้นขุมละเส้น เส้นหนึ่งอยู่ขุมหนึ่ง ซึ่งทำให้การขับเหงื่อการระบายความร้อนในตัวเมื่อเวลาทำงานหนักระบายได้ดี แล้วก็มึประสิทธิภาพในการใช้อาหารในร่างกายให้เกิดเป็นพลังกำลังต่อร่างกายได้ดีมาก

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง มีถ้อยคำเป็นหลักฐาน

14. มีพระโลมาชาติมีปลายซ้อนขึ้นข้างบน มีสีเขียวเหมือนสีดอกอัญชัน ขดเป็นกุนทลทักขิณาวฏ คือ เส้นขนหมุนวนขวาเวียนประทักษิณ

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะกล่าววาจาสัตย์ เว้นจากมุสาวาท

15. มีพระวรกายตั้งตรงดุจท้าวมหาพรหม หมายความว่า ท่อนกายตั้งตรงไม่น้อยไปข้างหน้าหรือข้างหลังเหมือนกายของพรหม กายของพระองค์ตรง สง่าผ่าเผย ไม่คดไม่งอ เวลาเอี้ยวตัวจะงามพอดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กายของพระองค์ได้สมดุลน้ำหนักตัวทั้งซ้ายและขวาจะเท่ากัน จึงทำให้ยากที่จะเซหรือหกล้มได้

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นขาดจากการทำปาณาติบาต วางศาสตรา มีใจเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย

16. มีพระมังสะอุมเต็มในที่ 7 แห่ง คือ หลังพระหัตถ์ทั้งสอง หลังพระบาททั้งสอง พระอังสาหรือที่บ่าทั้งสอง และที่ลำพระศอกหรือที่ลำคอมีระหว่างพระอังสาเต็ม จะไม่มีเว้าแหว่งและมีพระศอกเต็มกลมกลิ้งสวยงาม มีเนื้อเต็ม เป็นลักษณะที่อุมอ้อมไม่เหมือนอาการบวม หมายความว่า มีเนื้อเต็มพอดี ไม่ย่น ไม่เห็นกระดูก เส้นเอ็น มีบ่าอ้อมเต็มพอดี ไม่เห็นไหล่ล้ารำ ลำคอกกลม ไม่เห็นเส้นและลูกกระเดือก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่มีหลังพระหัตถ์และหลังพระบาทและพระอังสามีเนื้อเต็มพอดีนั้น ก็จะทำให้มีกำลังมีเรี่ยวแรงในการทำงานหรือแม้แต่เวลาปฏิบัติธรรมก็จะไม่ปวดไม่เมื่อยง่าย สามารถนั่งได้นานๆ ส่วนลักษณะที่มีลำคอกกลมไม่เห็นลูกกระเดือก ซึ่งทำให้มีผลทางด้านเสียงที่จะทำให้เสียงดีมาก และมีผลทางด้านการกินอาหาร กลืนอาหาร

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะได้บริจจาคอาหารอันประณีต มีรสอร่อยเป็นทานจำนวนมาก

17. มีพระสรีรกายบริบูรณ์ดุจกายท่อนหน้าของพญาราชสีห์ ไม่มีที่บกพร่อง คือ ออกผายไหล่ผึ่ง มีความองอาจสง่างาม มั่นคงประดุจขุนเขา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อวัยวะช่องอก เช่น ปอด เป็นตัน หรือแม้กระทั่งตับก็มีพลัง มีกำลังในการทำงาน ทำให้มีสุขภาพที่ดีมาก

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะมีใจปรารถนาจะทำประโยชน์และคุณแก่มหาชนทั้งหลายเป็นจำนวนมาก

18. พระปฤษฎางค์ราบเต็มเสมอกัน หมายความว่า หลังเต็มบริบูรณ์ ตั้งแต่เอวขึ้นไปถึงคอ มีเนื้อเต็มซึ่งไม่ใช่แผ่นกระดูกและไม่เป็นร่องด้านหลังเหมือนกับคนทั่วไป แสดงให้เห็นว่า กล้ามเนื้อหลังมีสปริงดี มีความยืดหยุ่นดี

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะมีใจปรารถนาจะทำประโยชน์และคุณแก่มหาชนทั้งหลายเป็นจำนวนมาก

19. ส่วนพระกายเป็นปริมณฑล ดุลปริมณฑลของต้นไทร หมายความว่า กายกับขาของพระองค์เท่ากัน เมื่อกางแขนเหยียดออกทั้ง 2 ข้าง ก็จะมี ความยาวเท่ากับ ความสูงของพระพุทธรองค์ ซึ่งมนุษย์ทั่วไปที่มีความสูงเท่ากับ ความยาวของขาตนเองเท่ากันนั้นยากมาก ส่วนใหญ่ถ้าไม่ขาดก็เกิน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เป็นสรีระร่างกายที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม ทำให้ร่างกายไม่ปวดไม่เมื่อยในเวลาปฏิบัติธรรม

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะทำทานด้วยความเคารพในสมณพราหมณ์และยากตามความเหมาะสม

20. มีลำพระศอกกลมงามเสมอตลอด หมายความว่า ลำคอกกลมเกลี้ยงงาม เมื่อเปล่งเสียงจะไม่เห็นเส้นที่ลำคอเลย ไม่มีลูกกระเดือกแหลมออกมา แล้วก็ไม่มีเหนียงยานลงมา แล้วก็ไม่มีเขี้ยวไม่ยาน ซึ่งทำให้เสียงของพระองค์ดีมาก แล้วโรคหวัดก็ไม่มี

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะมีใจปรารถนาให้สัตว์ทั้งหลายมีความสุข

21. มีเส้นประสาทสำหรับรับรสพระกระยาหารอันเลิศ ซึ่งมีอยู่ 7000 เส้น รสของอาหารแม้เท่าเมล็ดงาก็แผ่ซ่านไปทั้งร่างกายได้ หมายความว่า ลิ้นของบุคคลทั่วไปเป็นประเภทลิ้นชา เหมือนลิ้นจระเข้กินอะไรก็ไม่รู้รส หรือรู้รสแต่การดูดซึมของอาหารเข้าสู่ร่างกายไม่ค่อยดี แต่ของพระองค์มีประสาทรับรสอันเลิศ ทำให้การดูดซึมอาหารเข้าสู่ร่างกายดีมาก แม้กินอาหารน้อยก็ได้รับสารอาหารมาก เนื่องจากบุคคลทั่วไปที่กินอาหารก็ทำให้มีกากอาหารมาก ส่วนของพระองค์มีกากอาหารน้อย เพราะการรับรส การย่อยอาหารดีมาก ดังเช่นในตอนที่จะหาวิธีการเพื่อการตรัสรู้ พระองค์ได้อดอาหารจนกระทั่งผอมมาก ถ้าเอามือลูบท้องเหมือนกับโดนกระดูกสันหลัง เอามือลูบสันหลังเหมือนกับโดนหน้าท้อง แต่พระองค์ก็ยังไม่มรณภาพ แล้วเมื่อวันที่จะตรัสรู้ได้เสวยข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา 49 ปั้น ทำให้พระองค์อยู่ได้ถึง 49 วัน

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะไม่ได้เบียดเบียนฆ่าสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือ ท่อนไม้ ก้อนหินอาวุธหรือของมีคม

22. มีพระหนุดุจคางของราชสีห์ หมายความว่า พระหนุ คือ คางของพระองค์มีลักษณะมน สวยโค้งเหมือนวงพระจันทร์ ซึ่งอุปมาเหมือนคางของราชสีห์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฟันของพระองค์แข็งแรงมาก ไม่โยกไม่หักง่าย

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะไม่ได้พูดคำเพื่อเจ้า พูดถูกกาล

23. มีพระทนต์ 40 ซี่ คือ พระองค์มีฟัน 40 ซี่บริบูรณ์ ซึ่งทำให้ใบหน้าตั้งและกล้ามเนื้อปากเหมือนยิ้มแย้ม และยังทำให้เคี้ยวอาหารได้ละเอียดมาก จึงทำให้พระองค์ไม่ต้องสูญเสียพลังในการย่อยอาหารมาก ทำให้ร่างกายของพระองค์แข็งแรงมาก เพราะได้รับสารอาหารได้เต็มที่

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นจากการพูดส่อเสียด

24. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน คือ พระองค์มีฟันเรียงเป็นระเบียบสวยงาม การบดเคี้ยวอาหารทำได้ดีมาก ไม่เป็นโรคฟัน

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นจากมิจฉาชีพ

25. พระทนต์เรียบสนิทมิได้ห่าง หมายความว่า ฟันไม่ห่างไม่โยกเก เรียบสนิทชิดกัน ไม่มีช่องว่างทำให้เศษอาหารไม่ติดฟัน สามารถควบคุมแบคทีเรียในปากได้ดีมาก และทำให้ฟันคงทนนานฟัน นอกจากนี้ยังหมายความว่า ฟันไม่ยื่นเขยิบ คือ ฟันบนจะต้องยื่นเลยออกไปจากฟันล่างนิดหน่อย เพราะโดยการทำงานของฟันแล้ว การที่มีฟันบนยื่นเลยออกจากฟันล่างนิดหน่อย ก็จะทำให้เคี้ยวอาหารได้ดีและแหลกมาก ซึ่งทำให้กระเพาะอาหารตลอดจนลำไส้ทำงานไม่หนัก จึงทำให้ได้รับประโยชน์จากสารอาหารอย่างเต็มที่และมีกำลังเรี่ยวแรงมาก อายุยืน

สาเหตุที่พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นจากการพูดส่อเสียด

26. เขี้ยวพระทนต์ทั้ง 4 ขาวงามบริสุทธิ์ มีรัศมีสว่างกว่าดาวประกายพรึกเหมือนมุก คือ มีเขี้ยวสีขาวงาม เป็นฟันที่สมบูรณ์มาก และฟันเขี้ยวนี้ใสมาก ซึ่งในขณะที่พระองค์ทรงเยี่ยมพระโอรสผู้ แสงแดดที่ส่องกระทบจะสะท้อนเป็นประกายวาว เหมือนแสงแดดที่ตกกระทบกระจกเงา

สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นจากมิจฉาชีพ

27. มีพระชีวหาใหญ่และยาว หมายความว่า มีลื่นอ่อนและกว้างยาวกว่าคนทั่วไป จนสามารถแลบลื่นออกมาให้ถึงหูทั้ง 2 ข้างได้ และแลบออกมาปิดหน้าผากได้ จะทำให้กลมก็ได้ ทำให้แป้นใหญ่ออกมาก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นลื่นที่สมบูรณ์ทำให้การรับรสอาหารและการซึมของสารอาหารที่เข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกายได้ดีเพราะมีปลายเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารได้ตั้งแต่ที่ลิ้น ซึ่งถ้าหากป่วยก็ทำให้ฟื้นไข้ได้เร็ว

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นคำหยาบ กล่าวคำเป็นที่รัก

28. มีพระสุรเสียงดุจท้าวมหาพรหม ทุกครั้งที่พระองค์ตรัสเทศนา จะมีพระสุรเสียงนำฟังไพเราะเหมือนเสียงนกการเวก สรรพสัตว์ทั้งมนุษย์และเทวดาต้องหยุดฟังทันที ซึ่งเสียงนี้ประกอบด้วยองค์ 8 อันได้แก่ เสียงสละสลวย เสียงรู้ได้ง่าย เสียงไพเราะ เสียงนำฟัง เสียงหยุดย้อย เสียงไม่แหบเคี้ยว เสียงลึกและเสียงก้อง การที่มีเสียงไพเราะมากก็เพราะคอกลม ทั้งลิ้นทั้งฟันได้สัดส่วนหมดทุกอย่าง

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นจากคำหยาบ กล่าวแต่คำอันเป็นที่รัก

29. มีพระเนตรดำสนิทเหมือนสินิล หมายความว่า นัยน์ตาของพระองค์มีสีดำเหมือนสินิล คือ สีเขียวเข้ม เป็นนัยน์ตาที่คมแสดงถึงความสง่างามและความมีอำนาจ พร้อมทั้งแสดงถึงความมีเมตตากรุณาที่แผ่ไว้ในดวงตา ซึ่งทำให้พระองค์เป็นที่น่าเคารพและเกรงขามมาก และยังทำให้เห็นได้ไกล ได้เร็วและชัดเจน แม้จะอยู่ในที่มืด

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ทรงมีลักษณะเช่นนี้ เพราะไม่ถลึงตาดู ไม่ค้อนตาดู ไม่ขำเลียงตาดู เป็นผู้ตรง มีใจตรง แลดูมหาชนด้วยตาน่ารัก

30. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตากลูโคที่เพิ่งคลอด คือ ตาของพระองค์จะสุกใสมาก เป็นสายตาที่บ่งบอกถึงความไม่มีมารยา อ่อนโยนและประกอบด้วยเมตตาธรรม เป็นมิตรกับทุกคน ทำให้น่าเข้าใกล้

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ได้ลักษณะเช่นนี้ เพราะแลดูมหาชนด้วยดวงตาที่เบิกบานมีอาการเป็นที่รัก

31. มีพระอุณาโลมเกิดระหว่างพระขนง คือ ที่กลางหน้าผากระหว่างคิ้ว จะมีขนสีขาวยาวนุ่มเหมือนปุยสำลีเวียนขวาเป็นทักษิณาวฏุและมีปลายชี้ขึ้น ซึ่งทำให้ใบหน้าดูเด่นสง่างาม เพราะจะรวบระหว่างคิ้ว หน้าผาก ทำให้กรอบหน้าดูแล้วสมส่วน ทำให้หน้าผากดูไม่สูงไป ใหญ่ไปหรือยาวไป

สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะเช่นนี้ เพราะเว้นจากคำหยาบ เว้นจากการพูดเหลวไหล พูดแต่คำจริง

32. มีพระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ คือ มีเนื้องูตั้งแต่หูขวาปากขอบหน้าผากมาถึงหูซ้าย ศีรษะกลมงามบริบูรณ์นูนขึ้นเบื้องบน หมายความว่า พระองค์ทรงมีศีรษะรับกับกรอบหน้าผากกลมได้สัดส่วน ทำให้ใบหน้าของพระองค์สวยได้สัดส่วนเท่ากัน 2 ซีก บนพระเศียรก็มีจอมกระหม่อมสง่างามมากเหมือนสวมมงกุฎ ดูสง่างามเด่นกว่าใครๆ กะโหลกศีรษะสวย พอเส้นผมขดทักษิณาวฏุเกาะติดศีรษะจะสง่างามมาก เส้นผมแนบสนิท สูง (หนา) กำลังดี ปลายซ้อนขึ้น นับจำนวนได้ คือกลุ่มผมนับเส้นได้ว่ามีกี่เส้นต่อหนึ่งขด ก็ขดต่อหนึ่งเศียร เป็นระเบียบ ไม่ยุ่งเหยิง

สาเหตุที่ทำให้พระองค์ทรงมีลักษณะเช่นนี้ เพราะได้เป็นผู้นำในการชักชวนมหาชนสร้างกุศลให้ทำบุญต่างๆ และทำการกุศลก็ได้ก้มหน้า เงยหน้าขึ้นด้วยใจที่ปีติยินดี

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ คือ ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะร่างกายของบุคคลที่มี ฐานะกายสมบุรณ์ที่สุดอย่างแท้จริง และยังเป็นรูปกายที่แข็งแรงที่สุด พร้อมไปด้วยลักษณะที่ได้สัดส่วนเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่ละเอียดอีก ซึ่งเป็นลักษณะเสริมของลักษณะมหาบุรุษ ที่เรียกว่า อนุพยัญชนะ 80 อย่าง คือ

1. มีนิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทอันเหลือองงาม
2. นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทเรียวยาวไปโดยลำดับตั้งแต่ต้นจนปลาย
3. นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทกลมดูนายช่างกลึงเป็นอันดี
4. พระนขา คือ เล็บทั้ง 20 มีสีอันแดง
5. พระนขาทั้ง 20 นั้น งอนงามซ้อนขึ้นเบื้องบนมิได้ค้อมลงเบื้องต่ำ ดุจเล็บแห่งสามัญชนทั้งปวง
6. พระนขานั้นมีพรรณอันเกลี้ยงกลมสนิทมิได้เป็นริ้วรอย
7. ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาทซ่อนอยู่ในพระมังสะ มิได้สูงขึ้นปรากฏออกมาภายนอก
8. พระบาททั้งสองเสมอกัน มิได้ย่อมใหญ่กว่ากันมาตรว่าเท่าเมล็ดงา
9. พระดำเนินงามดุจอาการเดินแห่งกษัตริย์ชาติ
10. พระดำเนินงามดุจลีลราช
11. พระดำเนินงามดุจดำเนินแห่งหงส์
12. พระดำเนินงามดุจจรุราชดำเนิน
13. ขณะเมื่อยืนจะย่างดำเนินนั้น ยกพระบาทเบื้องขวาออกไปก่อน พระกายเยื้องไปข้างเบื้องขวาก่อน
14. พระชานุมณฑลเกลี้ยงกลมงามบริบูรณ์ มิได้เห็นอัญชิสะบ้าปรากฏออกมาภายนอก
15. มีบุรุษพยัญชนะบริบูรณ์ คือ มิได้กิริยามารยาทคล้ายสตรี
16. พระนาภิมิได้บกพร่อง กลมงามมิได้พิกลในทีใดที่หนึ่ง
17. พระอุทรมีสันฐานอันลึก
18. ภายในพระอุทรมีรอยเวียนเป็นทักษิณาวฏ
19. ลำพระเพลา คือ ขาทิ้งสองงามดุจลำสุวรรณกัททลี คือ ลำต้นกล้วยสีทอง
20. ลำพระกร คือ แขนทั้งสองงามดุจวงแห่งเอราวัณเทพยหัตถี คือ ข้าง 33 เคียร เป็นพาหนะของพระอินทร์
21. พระอังกापพ คือ อวัยวะใหญ่่น้อยทั้งปวงจำแนกเป็นอันดี คืองามพร้อมทุกสิ่งทุกอย่างที่ตำหนิมิได้
22. พระมังสะที่ควรจะหนากี่หนา ที่ควรบางก็บางตามที่ทั่วทั้งพระสรีระกาย
23. พระมังสะมิได้หตุในทีใดที่หนึ่ง
24. พระสรีระกายทั้งปวงปราศจากต่อมและไฝปาน มูลแมลงวันมิได้มีในทีใดที่หนึ่ง
25. พระกายงามบริสุทธิ์พร้อมสมกันโดยตามลำดับทั้งเบื้องบนแลเบื้องล่าง
26. พระกายงามบริสุทธิ์สิ้นปราศจากมลทินทั้งปวง

27. ทรงพระกำลังมาก เสมอด้วยกำลังแห่งกุญชรชาติประมาณถึงพันโกฏิช้าง ถ้าจะประมาณด้วยกำลังบุรุษก็ได้ถึงแสนโกฏิบุรุษ
28. มีพระนาสิกอันสูง
29. ลัณฐานพระนาสิกงามแนล้มน
30. มีพระโอษฐ์เบื้องบนเบื้องต่ำมิได้เข้าออกกว่ากัน เสมอเป็นอันดี มีพรรณแดงงามดุจสีผลตำลึงสุก
31. พระทนต์บริสุทธ์ปราศจากมูลมลทิน
32. พระทนต์ขาวดุจดั่งสีสังข์
33. พระทนต์เกลี้ยงสนิทมิได้เป็นริ้วรอย
34. พระอินทรีย์ทั้ง 5 มีจักขุนทรีย์ เป็นต้น งามบริสุทธ์ทั้งสิ้น
35. พระเขี้ยวทั้ง 4 กลมบริบูรณ์
36. ดวงพระพักตร์มีลัณฐานยาวสวย
37. พระปรารค์ คือแก้มทั้งสองดูเปล่งงามเสมอกัน
38. ลายพระหัตถ์มีรอยอันลึก
39. ลายพระหัตถ์มีรอยอันยาว
40. ลายพระหัตถ์มีรอยอันตรง มิได้ค้อมคด
41. ลายพระหัตถ์มีรอยอันแดงรุ่งเรือง
42. รัศมีพระกายโอภาสเป็นปริมณฑลโดยรอบ
43. กระพุ่มพระปรารค์ทั้งสองเคร่งครัดบริบูรณ์
44. กระบอกพระเนตรกว้างและยาวงามพอสวมกัน
45. ดวงเนตรกอบปรด้วยประสาททั้ง 5 มีขาวเป็นอาทิฟองใสบริสุทธ์ทั้งสิ้น
46. ปลายเส้นพระโลมาทั้งหลายมิได้วอมมิได้คด
47. พระชีวหามีลัณฐานอันงาม
48. พระชีวหาอ่อนปมิได้กระด้าง มีพรรณอันแดงเข้ม
49. พระกรรม คือ หูทั้งสองมีลัณฐานอันยาวดุจกลีบปทุมชาติ
50. ช่องพระกรรมมีลัณฐานอันกลมงาม
51. ระเบียบพระเส้นทั้งปวงนั้นสละสลวยมิได้หตุในที่อันใดอันหนึ่ง
52. แกวพระเส้นทั้งหลายซ่อนอยู่ในพระมังสะทั้งสิ้น มิได้เป็นคลื่นฟูขึ้นเหมือนสามัญชนทั้งปวง
53. พระเศียรมีลัณฐานอันงามเหมือนฉัตรแก้ว
54. ปริมณฑลพระนลาฏโดยกว้างยาวพอสวมกัน
55. พระนลาฏมีลัณฐานอันงาม
56. พระโขนงมีลัณฐานอันงามดุจคันธนูอันโก่ง
57. พระโลมาที่พระโขนงมีเส้นอันละเอียด

58. เส้นพระโลมาที่พระโขนงงอกขึ้นแล้วล้มราบไปโดยลำดับ
59. พระโขนงนั้นใหญ่
60. พระโขนงนั้นยาวสุดหางพระเนตร
61. ผิวพระมั่งสะละเอียดทั่วทั้งพระวรกาย
62. พระสรีระกายรุ่งเรืองไปด้วยสิริ
63. พระสรีรกายมิได้มัวหมอง ผ่องใสอยู่เป็นนิจ
64. พระสรีรกายสดชื่นดุดวงดอกปทุมชาติ
65. พระสรีรลัมผัสอ่อนนุ่มสนิท มิได้กระด้างทั่วทั้งพระกาย
66. กลิ่นพระกายหอมฟุ้งดุจกลิ่นสุคนธ์กฤษณา
67. พระโลมามีเส้นเสมอกันทั้งเส้น
68. พระโลมามีเส้นละเอียดทั่วทั้งพระกาย
69. ลมอัสสาสะปัสสาสะลมหายพระทัยเข้าออกก็เดินละเอียด
70. พระโอษฐ์มีลักษณะอันงามดุจแยม
71. กลิ่นพระโอษฐ์หอมดุจกลิ่นอุบล
72. พระเกศาดำเป็นแสง
73. กลิ่นพระเกศาหอมฟุ้งจรดลอบ
74. พระเกศาหอมดุจกลิ่นโกมลบุปผชาติ
75. พระเกศามีลักษณะเส้นกลมสลวยทุกเส้น
76. พระเกศาดำสนิททุกเส้น
77. พระเกศากอปรด้วยเส้นอันละเอียด
78. เส้นพระเกศามีได้ยุ่งเหยิง
79. เส้นพระเกศาเวียนเป็นทักษิณาวฏ์ทุกๆ เส้น
80. วิจิตรไปด้วยระเบียบพระเกตุมาลา คือ จอมกระหม่อม กล่าวคือถ้องแถวแห่งพระรัศมีอัน
โชตินาการขึ้น ณ เบื้องบนพระอุตม์มงคลโรตม์ คือ กะโหลกศิรชะ หมายความว่า มีรัศมีเปล่ง
อยู่เหนือพระเศียรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทั้งหมดนี้คือ ลักษณะมหาบุรุษทั้ง 32 ประการและอนุพยัญชนะ 80 ประการ ที่เป็นลักษณะเสริมกับลักษณะ 32 ประการ ซึ่งทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความพิเศษจากบุคคลทั่วไปหลายอย่าง ทั้งนี้เพราะเกิดจากการปรุงแต่งด้วยกุศลกรรมทำให้เป็นกายที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นกายที่ใกล้เคียงกับกายธรรมภายในที่เป็นกายแห่งการตรัสรู้ธรรม เป็นกายแห่งมหาบุรุษผู้เพียบพร้อมทั้งสิ้นอย่างแท้จริง

ลักษณะมหาบุรุษ คือ ลักษณะที่สุดยอดเยี่ยมกว่าลักษณะทั้งปวง เป็นกายที่ดีที่สุด เป็นกายของผู้รู้ เป็นกายของผู้ที่จะมาตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นลักษณะของการเริ่มต้นความรู้แจ้งในธรรมทั้งปวง เป็นร่างกายที่น่าชื่นชม เป็นกายที่มีเรี่ยวแรงมาก ซึ่งกว่าที่พระองค์จะได้ลักษณะอย่างนี้ ต้องสั่งสมบุญ

บารมีทุกอย่างมาหลายภพหลายชาติ โดยอย่างน้อยต้องสร้างบารมีมา 20 อสงไขยกับแสนมหากัป ซึ่งไม่ใช่พรหมลิขิตหรือสวรรค์ลิขิต แต่เกิดขึ้นเพราะบุญทั้งสิ้น บันดาลให้เกิดมาเป็นรูปกาย คือ ลักษณะมหาบุรุษ

ดังนั้น พระองค์จึงสั่งสมบุญบารมีมากมาย โดยมีเป้าหมายที่อยากได้กายมหาบุรุษ เพื่อการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ แล้วนำความรู้ขึ้นมาสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งมนุษย์และเทวดา เพราะเป็นกายที่เหมาะสมแก่การตรัสรู้ธรรม มีเรี่ยวแรงมากและยังเป็นกายที่เป็นต้นแบบของมนุษย์ทั้งปวงทำให้มนุษย์และเทวดาตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายเคารพกราบไหว้บูชา ยิ่งความเลื่อมใสมาสู่ใจของเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนทำได้ ถ้ามีความปรารถนาที่อยากจะได้กายนี้ ก็ต้องรีบสั่งสมบุญบารมีให้มากๆ ตั้งแต่วันนี้แล้วในอนาคตไม่ไกล เราก็มีโอกาสจะได้กายมหาบุรุษอย่างแน่นอน โดยตั้งแต่ยุคต้นกำเนิด มนุษย์ทุกคนก็มีกายมหาบุรุษนี้เหมือนกันทุกคน แต่ด้วยอำนาจของกิเลส อันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ทำให้กายของมนุษย์ที่สมบูรณ์ถูกทำลายไป เปลี่ยนรูปไปอย่างมากจนแทบจะไม่เหลือกายมหาบุรุษให้เห็นกัน ฉะนั้นถ้าใครปรารถนาที่จะได้กายนี้ ก็เร่งสั่งสมบุญอย่างที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกระทำมาแล้วในอดีต จนสำเร็จสมปรารถนาได้ในที่สุด อย่าได้วางเว้นจากการสร้างความคิด ให้ทำบุญทุกบุญแล้วชักชวนผู้อื่นเป็นแสงสว่างให้กับชาวโลกให้เต็มทีกันทุกคน

บทสรุป

การที่บุคคลใดมีความปรารถนาที่จะสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องสั่งสมบารมีอย่างยาวนานหลายชาติ จนกว่าบารมีจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ก็จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการที่บารมีจะเต็มบริบูรณ์ได้นั้น ขึ้นอยู่กับว่า ได้บำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการครบถ้วนสมบูรณ์แล้วหรือไม่ ซึ่งบารมีทั้ง 10 ประการ หรือที่เรียกว่า พุทธการกธรรม เป็นสิ่งที่ขัดเกลาให้พระองค์มีลักษณะนิสัยที่ดีเกิดขึ้นในตัว ที่จะทำให้พระองค์มีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างไม่มีวันที่จะถอยหลังกลับ ที่จะสร้างบารมีต่อไป เพราะพระองค์ได้ปลูกฝังนิสัยที่ดีเอาไว้อย่างมากหลายประการ จึงทำให้พระองค์ไม่ต้องไปเสียเวลาในการสร้างบารมีมากเกินความจำเป็น จะได้มีเวลาได้สร้างบารมีให้แก่อบเต็มได้อย่างรวดเร็ว จนกว่าจะสำเร็จสมความปรารถนา

ด้วยเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้สั่งสมบารมีครบถ้วนสมบูรณ์ จึงทำให้พระองค์มีนิสัยที่ดีเกิดขึ้นกับพระองค์เอง จนเรียกได้ว่า มีความสมบูรณ์พร้อมในด้านคุณธรรม และมีลักษณะนิสัยที่รักในการสร้างบารมีหรือที่เรียกว่า อธิษาศัย เกิดขึ้นในใจของพระองค์ พระองค์จึงมีความเป็นต้นแบบในการสร้างบารมี ที่รักการสร้างบารมียิ่งกว่าชีวิต แม้จะต้องแลกด้วยชีวิต เพื่อให้ได้มาซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณก็ยอม นอกจากนี้ ถึงแม้จะมีนิสัยที่ดีรักในการสร้างบารมี เพื่อการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้มุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามอย่างขยันอดทน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ถ้ายังไม่มียุคสมบัติทั้ง 8 ข้อ ที่เรียกว่า ธรรมสโมธาน ก็ไม่อาจที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแน่นอน ถึงแม้ว่าจะมีความตั้งใจเพียงใด ก็คงต้องสร้างบารมีต่อไป ปลูกฝังนิสัยที่ดี จนกว่าจะพร้อมด้วยคุณสมบัติทั้ง 8 ประการ เมื่อนั้นก็จะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตอย่างแน่นอน

ด้วยเหตุนี้ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์สร้างบารมีกันมาอย่างยาวนาน และถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติตลอดจนคุณธรรมที่จะทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ด้วยบุญบารมีที่มากมายที่สั่งสมมา

ตลอดเส้นทางในการสร้างบารมี ก็ทำให้ได้ลักษณะของกายที่สมบูรณ์ที่สุด สวยงามเหมาะสมกับตำแหน่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบของสรรพสัตว์ตลอดทั่วทั้งภพ 3 ซึ่งทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่เคารพ ศรัทธา เทิดทูนบูชา บุคคลใดเมื่อพบเจอก็เกิดจิตเลื่อมใสหาได้มีจิตปฏิบัติไม่ พระองค์จึงเป็นเอกบุคลที่ไม่มีบุคคลใดทั่วทั้งภพ 3 เสมอเหมือนได้

การสร้างบารมีจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องสร้างกันทุกๆ วัน โดยไม่ให้มีการว่างเว้น ตั้งแต่การทำทานเรื่อยไปในทุกๆ บุญที่จะต้องสั่งสมกัน เนื่องจากเวลาที่มีชีวิตอยู่บนโลกใบนี้นั้นน้อยนิดมากเสมือนน้ำค้างบนปลายยอดหญ้า เมื่อใดที่ต้องแสงแห่งดวงตะวัน เมื่อนั้นก็ยอมที่จะเหือดแห้งไป ชีวิตของมนุษย์ก็เช่นกัน มีเวลาแห่งชีวิตอันน้อยนิด ดังเช่นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “วันคืนล่วงไปล่วงไป บัดนี้เราทำอะไรอยู่” จึงเป็นสิ่งที่เราต้องนำมาพิจารณากัน เพราะวันคืนที่ผ่านไปในแต่ละวันนั้น ไม่ได้ผ่านไปเฉยๆ แต่ได้เอาชีวิต คือ อายุ ความแก่ชรา และความเจ็บไข้ นอกจากนี้ยังนำเอาโอกาสที่ดีของเราในแต่ละวันไปอีกด้วย ซึ่งถ้าบุคคลใดต้องอยู่ในความประมาท ก็จะทำให้เสียเวลาของชีวิตไปอย่างน่าเสียดายและยังทำให้ชีวิตที่เกิดในแต่ละชาตินั้นหมดคุณค่าไป

เพราะฉะนั้น การเกิดมาเป็นมนุษย์ก็มาเพื่อการมาสร้างบารมี การเกิดมาเป็นมนุษย์จึงนับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่สุดในการสร้างบารมี ซึ่งเมื่อใดที่เราเข้าใจเรื่องบาปบุญคุณโทษ ก็จะทำให้อยากสร้างบุญบารมีอย่างเต็มที่ ดังนั้น จึงควรทุ่มเทสร้างความดีอย่างไม่หยุดยั้ง ก็จะได้ชื่อว่า เกิดมาใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ได้กระทำสิ่งที่แท้จริงของชีวิตในการเกิดมา คือ การสร้างบารมี เฉกเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ เมื่อครั้งที่ยังคงสร้างบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ก็ได้สร้างบารมีในทุกชาติที่เกิดมา ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เริ่มตั้งแต่ชาติแรกที่มีความคิดที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปพระนิพพานพร้อมกับพระองค์

ดังนั้น เมื่อได้โอกาสที่ดี คือ การเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ควรที่จะเร่งสร้างบารมีกันอย่างยิ่งยวด อย่าเอาแต่ทำมาหากินหรือหาความสุขกันเพียงแต่ภายนอกเท่านั้น แต่ควรที่จะเอาเวลาของชีวิตมาสร้างบารมีสั่งสมความดีทุกอย่าง โดยหาโอกาสทุกวันทุกเวลาที่จะสร้างบารมีทำความดีให้ได้ตลอดชีวิต แล้วการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะไม่เสียเวลาไปเปล่า ทุกลมหายใจเข้าออกก็จะมีค่าสำคัญกับตัวเรามากและมีคุณค่าอย่างแท้จริง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 3 คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 3 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 3 แล้วจึงศึกษาบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4
ก่อนจะเป็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
องค์ปัจจุบัน

บทที่ 4

ก่อนจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

4.1 กำเนิดพระโพธิสัตว์

- 4.1.1 น้ำใจของพระโพธิสัตว์
- 4.1.2 เรื่องธรรมดาของพระโพธิสัตว์
- 4.1.3 ประเภทของพระโพธิสัตว์

4.2 ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

- 4.2.1 พระชาติแรก
- 4.2.2 พระชาติที่ดำริไว้ในใจ
- 4.2.3 พระชาติที่เปล่งวาจา

4.3 ได้รับพุทธพยากรณ์

4.4 การสร้างบารมีตอนปลาย

- 4.4.1 การสร้างบารมีในสมัยของพระโกณฑัญญ์พุทธเจ้า
- 4.4.2 การสร้างบารมีในสมัยของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า
- 4.4.3 การสร้างบารมีในสมัยของพระวิปัสสีพุทธเจ้า
- 4.4.4 การสร้างบารมีในสมัยของพระกกุสันธพุทธเจ้า
- 4.4.5 การสร้างบารมีในสมัยของพระกัสสปพุทธเจ้า
- 4.4.6 การสร้างบารมีในชาติที่เกิดเป็นพระเวสสันดร

แนวคิด

1. พระโพธิสัตว์ก็คือมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง แต่ด้วยประสบการณ์และการสั่งสมบุญบารมีมาตลอดจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ จึงทำให้เกิดปัญญา เมื่อประสบเหตุการณ์สะอิดใจ จึงพินิจได้คิดว่า โลกใบนี้มีแต่ความทุกข์ที่มนุษย์ต้องวนเวียนอยู่อย่างไม่รู้จักจบสิ้น จึงเกิดความคิดที่จะหลุดพ้นออกไปจากวัฏสงสารนี้ และจะไม่ไปพึ่งพาลำพังพระองค์เดียว แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นออกไปด้วย จากนั้นก็เร่งทำความเพียรสร้างสมความดีเรื่อยไป แสดงให้เห็นถึงมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ จึงได้เนรมิตนาม คือ นามตามคุณธรรมว่า พระโพธิสัตว์ แปลว่า สัตว์ผู้มุ่งการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. ผู้มีความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้สั่งสมบารมีมาอย่างต่อเนื่องด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแรงกล้า จึงได้เนรมิตตนามว่า พระโพธิสัตว์ แต่ยังไม่มีความไม่แน่นอน ได้ไปลองผิดลองถูกอยู่เป็นเวลานาน พระโพธิสัตว์ประเภทนี้เรียกว่า อนิยตโพธิสัตว์ แต่เมื่อสร้างบารมีมาด้วยความตั้งใจมั่นคง และมีคุณสมบัติพร้อมที่จะได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว จะถูกยกฐานะเป็นนิยตโพธิสัตว์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน
3. การสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ ต้องสร้างบารมีอย่างสุดกำลัง โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างที่ไม่มีสรรพสัตว์เหล่าใดจะเสมอเหมือน และไม่ว่าพระโพธิสัตว์จะถือกำเนิดได้ก็ตาม พระองค์ไม่เคยที่จะทิ้งการสร้างบารมีแม้สักชาติเดียว ยังคงมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการสร้างบารมีอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้การเกิดของพระโพธิสัตว์ไม่สูญเปล่า มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตที่มั่นคงว่า วันหนึ่งยังมีโอกาสจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นักศึกษาทราบและเข้าใจถึงเส้นทางการสร้างบารมีของพระโคตมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้ นักศึกษาทราบความหมายและสามารถอธิบายคำว่า พระโพธิสัตว์ ได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ลักษณะ และประเภทของพระโพธิสัตว์ได้
4. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถนำแนวทางการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

ความนำ

จากเนื้อหาในบทเรียนที่ 2 และ 3 ทำให้นักศึกษาทราบว่าการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์เป็นการยากอย่างยิ่ง เพราะการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีดวงปัญญาที่มีความคิดอยากหลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ไม่ใช่่ง่ายต้องเป็นบุคคลที่พิเศษกว่าบุคคลทั่วไปและกว่าที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะต้องสั่งสมบ่มบารมีเป็นเวลายาวนานนับภพนับชาติไม่ถ้วน จนกว่าบารมีที่ได้สั่งสมมาจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ทุกประการ จึงจะได้เสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การอุบัติขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นการยากอย่างยิ่งบนโลกดังที่กล่าวมาแล้ว จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารนี้ มีโอกาสที่จะได้พบพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องที่ยากตามไปด้วย เพราะการที่จะมีพระพุทธศาสนาปรากฏในโลกนี้ จะต้องมีการสั่งสมมาสั่งสมพุทธเจ้าเสด็จมาอุบัติขึ้นเสียก่อน จึงจะทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายมีโอกาสได้พบกับหนทางแห่งความหลุดพ้น ดังนั้นการจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นสักพระองค์ จึงเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ในจักรวาล จนก่อให้เกิดความโกลาหลขึ้นแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ ดังเช่น เรื่องมุลเหตุเกิดมงคล¹ ในสมัยนั้นยังไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติบนโลกนี้ การวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องมงคล ถูกนำมาถกเถียงกันอยู่ทั่วไปอย่างกว้างขวางทั้งที่หมู่บ้าน แวนแคว้น คนเดินทาง ฯลฯ และไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่ถกเถียงกัน แต่ยังถกเถียงกันออกไปอย่างกว้างขวางตั้งแต่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกจนถึงชั้นพรหม มีเฉพาะชั้นพรหมสุทธาวาสเท่านั้นที่รู้เรื่องมงคล แต่ไม่สามารถที่จะอธิบายได้ จึงบอกให้เหล่าเทวดาทราบว่าอีก 12 ปี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมาอุบัติบนโลกให้คอยถามปัญหานี้กับพระองค์ พอทราบว่าจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น ก็เกิดโกลาหลเป็นการใหญ่ด้วยความปิติเบิกบานใจ และเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติบนโลก เหล่าเทวดาที่นำโดยท้าวสักกเทวราชได้มาทูลถามปัญหาเรื่องมงคลกับพระพุทธองค์ จึงทำให้ทราบว่าอะไรเป็นมงคล

นักศึกษาจะเห็นว่า ถ้าสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถที่จะรู้พระสัทธรรม อันประเสริฐอย่างแท้จริง เมื่อไม่รู้อย่างนี้ ก็อาจทำให้พลาดพลั้งในชีวิตด้วยการทำอกุศลกรรมหรือกลายเป็นมิจฉาทิฏฐิได้ สรรพสัตว์ทั้งหลายจึงต้องประสบกับความวิบัติ ที่ถือว่าเป็นความวิบัติอย่างมาก ซึ่งมีอยู่ 6 ประการ คือ

1. **วิบัติกาล** คือ วิบัติที่เกิดจากช่วงเวลาที่ไม่มีพระพุทธศาสนา หมายความว่า กาลที่ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติบนโลก จึงทำให้ไม่มีพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ซึ่งเป็นกาลที่ว่างเปล่าจากพระสัทธรรม หากสรรพสัตว์เหล่าใดมาเกิดในช่วงเวลานี้ ก็หมดโอกาสที่จะได้พบพระพุทธศาสนา ชีวิตที่เกิดมาจึงหาแก่นสารแห่งชีวิตไม่ได้ เท่ากับเกิดมาฟรี ไม่ได้รับประโยชน์อะไร

2. **วิบัติคติ** คือ วิบัติที่ไม่ได้คติที่ดี หมายความว่า กาลเวลาที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติบนโลก

¹ มงคลสูตร, ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ, มก. เล่ม 39 หน้า 163

แล้วทรงประกาศพระสัทธรรมให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงทำให้พระพุทธรูปศาสนาเกิดขึ้น แต่สรรพสัตว์บางพวก ไม่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ กลับไปเกิดในภพภูมิอื่น คือ อปายภูมิ ทำให้หมดโอกาสในการพบพระพุทธรูปศาสนา และฟังพระสัทธรรม เพราะการที่มีคติวิบัติอย่างนี้

3. วิบัติประเทศ คือ วิบัติที่เกิดในประเทศที่ไม่มีพระพุทธรูปศาสนา หมายความว่า สรรพสัตว์บางพวก ไปเกิดหรืออยู่ในประเทศที่พระพุทธรูปศาสนาแผ่ไม่ถึง หรือไม่ได้นับถือพระพุทธรูปศาสนา ทำให้ไม่รู้จักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และไม่เห็นคุณค่าของพระพุทธรูปศาสนา ชีวิตที่เกิดมาจึงเป็นชีวิตที่ไม่มีคุณค่า เพราะไม่ได้รู้จักความเป็นจริงของชีวิตที่เกิดมา และไม่รู้อะไรในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า จนอาจพลาดพลั้งไปทำผิดพลาดด้วยอกุศลกรรมได้ ก่อให้วิบากกรรมกับตนเองได้ในที่สุด

4. วิบัติตระกูล คือ วิบัติที่เกิดในตระกูลที่ไม่มีสัมมาทิฐิ หมายความว่า สรรพสัตว์บางพวกได้โอกาสไปเกิดเป็นมนุษย์ในประเทศที่มีพระพุทธรูปศาสนา แต่กลับไปเกิดในตระกูลที่ไม่มีสัมมาทิฐิ ไม่นับถือพระพุทธรูปศาสนา จึงต้องไปนับถือความเชื่อที่ตระกูลนับถือ เป็นเหตุให้ไม่เห็นคุณค่าของพระพุทธรูปศาสนา และอาจมองพระพุทธรูปศาสนาในด้านไม่ดีได้ง่าย จนกระทั่งกลายเป็นวิบากกรรมที่ติดตัวไป ชีวิตจึงไม่มีความสุขหรือไม่ถึงความสมบูรณ์ของชีวิตได้

5. วิบัติอุปธิ คือ วิบัติที่เกิดจากร่างกาย หมายความว่า มนุษย์บางคนเกิดมาในตระกูลที่เป็นสัมมาทิฐิ ได้พบพระพุทธรูปศาสนา แต่กลับมีร่างกายที่ไม่สมประกอบ กลายเป็นคนบ้า ใบ้ ตาบอด หูหนวก เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถที่จะเกิดปัญญามองเห็นคุณค่าของพระพุทธรูปศาสนา ไม่มีโอกาสที่จะรู้ว่าคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความประเสริฐเพียงใด

6. วิบัติทิฐิ คือ วิบัติที่เกิดจากความคิดเห็นของตน หมายความว่า มนุษย์บางพวกเกิดในตระกูลสัมมาทิฐิ มีโอกาสพบพระพุทธรูปศาสนา และมีร่างกายที่สมประกอบทุกประการ แต่กลับมีความเห็นผิดไม่เชื่อในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เชื่อเรื่องบุญบาป ไม่มีศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา จึงทำให้ชีวิตที่เกิดมาไม่มีคุณค่า และเสียเวลาในการมาเกิดพบพระพุทธรูปศาสนา นอกจากนี้ยังอาจทำให้ไปก่อวิบากกรรมเพิ่มขึ้นอีก ก็ต้องไปชดใช้วิบากกรรมนั้นอีก

ความวิบัติทั้ง 6 ประการนี้ จึงเป็นเหตุให้สรรพสัตว์ทั้งหลายพลาดโอกาสในการรู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต เนื่องจากไม่ได้พบพระพุทธรูปศาสนา ไม่ได้ฟังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือได้พบหรือได้ฟังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่กลับกลายเป็นคนพิการหรือเป็นมิจฉาทิฐิ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเครื่องปิดกั้นความจริงของชีวิต จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่แต่ในภพทั้ง 3 อย่างนี้ไม่มีวันสิ้นสุด

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จึงอุบัติขึ้นมาเพื่อยังโลกให้สว่างไสว ส่องใจสรรพสัตว์ที่มีมืดมิดด้วยอวิชชาให้สว่างไสวด้วยแสงแห่งธรรม เฉกเช่นเดียวกับพระสมณโคดมพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราพระองค์ปัจจุบันนี้ ที่พระองค์ต้องสั่งสมบารมีมาอย่างยาวนานถึง 20 อสงไขยกับแสนมหากัป เพื่อที่จะมาตรัสรู้ นำตนเองให้พ้นจากทุกข์ และนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากทุกข์ไปด้วย ในบทเรียนนี้ นักศึกษาจะได้ศึกษาตัวอย่างการสร้างบารมีของพระสมณโคดมพุทธเจ้าในอดีตชาติก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่พระชาติแรกที่มีความคิดจะออกจากทุกข์และตั้งความปรารถนาที่จะนำตนและพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ออกจากทุกข์ไปด้วย เป็นต้นไปตามลำดับ

4.1 กำเนิดพระโพธิสัตว์

สรรพสัตว์ทั้งหลาย ต่างต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร บางชาติก็ได้เกิดเป็นมนุษย์ บางชาติก็ได้เกิดเป็นเทวดา เป็นพรหม บางชาติพลัดปลั่งทำบาป ทำอกุศลกรรมเข้าก็ไปเกิดในทุคติภูมิ เป็นสัตว์-เดรัจฉานบ้าง เป็นสัตว์นรก เปเรต อสุรกายบ้าง วนเวียนอยู่อย่างนี้หลายภพหลายชาติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แต่อุปมาให้ฟังว่าในระหว่างที่เวียนว่ายตายเกิด ต้องประสบแต่ความทุกข์ ทั้งทุกข์เพราะพลัดพรากจากของรัก ประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ และยังทุกข์เพราะเกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกด้วย น้ำตาที่ต้องไหล เพราะความทุกข์ของแต่ละคน หากนำมารวมกันแล้วยังมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง 4 อีก และกระดุกของแต่ละคนเฉพาะในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ หากนำมากรวมกันยังสูงกว่าขุนเขาเสียอีก

สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องประสบกับความทุกข์อย่างแสนสาหัส เพราะการเวียนเกิดเวียนตายอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้ และแต่ละภพชาติที่ผ่านไปก็ได้สั่งสมความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับโลกและชีวิตไว้ชาติแล้ว ชาติเล่า ในบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีสัตว์โลกผู้สั่งสมปัญญามาก เมื่อประสบเหตุการณ์สะอิดใจ จึงพินิจได้คิดว่า “ที่แท้โลกก็คือคุกใบใหญ่ ตัวเราและสรรพสัตว์ต่างก็ถูกจับขัง ให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้ไม่รู้จักจบสิ้น เราจะต้องหาทางพาตัวเองออกไปจากคุกนี้ให้ได้” และยังมีความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอีกด้วย จึงได้ตั้งความปรารถนาว่า “หากวันใดเราแหกคุกนี้ไปได้ เราจะไม่ไปคนเดียว แต่จะชวนคนไปให้หมดทั้งโลก” จากนั้นก็เร่งทำความเพียรสร้างสมความดีเรื่อยไป จึงได้เนमितกนาม คือ นามตามคุณธรรมว่า **พระโพธิสัตว์** ซึ่งแปลว่า **สัตว์ผู้มุ่งการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** เพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ และจะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสารตามไปด้วย พระโพธิสัตว์จึงเป็นบุคคลผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่มหาศาลเกินกว่าที่จะเปรียบได้ เพราะว่าเป็นขณะนั้นพระองค์ก็ยังไม่รู้หนทางที่จะออกจากทุกข์ว่าเป็นเช่นไร รู้เพียงแต่ว่า วันใดวันหนึ่งจะต้องออกจากคุกนี้ให้ได้ จึงได้บำเพ็ญบารมีด้วยน้ำใจที่เด็ดเดี่ยว มั่นคง ไม่ว่าจะถือกำเนิดเป็นอะไรก็ตาม ย่อมสร้างบารมีอย่างเต็มที่ ไม่ย่อหย่อนไม่เบื่อง่าย ไม่ท้อแท้ถดถอยใจ

แม้จะมีใครมาคิดทดลองกลั่นแกล้งด้วยอุบายต่างๆ เพื่อให้พระองค์เลิกสร้างบารมี ท่านก็ไม่สนใจยังคงสร้างบารมีต่อไปอย่างไม่หวั่นไหว จนสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองและเป็นต้นแบบให้กับผู้อื่นได้ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีจิตเมตตา มีน้ำใจอย่างมหาศาลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วทั้งภพ 3 พระองค์จึงเป็นที่เทิดทูนบูชา เคารพกราบไหว้ของสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดทั่วทั้งภพ 3

4.1.1 น้ำใจของพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์เป็นบุคคลผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่มหาศาลเกินเปรียบ เพราะพระองค์ทรงมีสติปัญญามากที่ได้ออกไปมองเห็นทุกข์ภัยในวัฏสงสาร ที่เป็นเสมือนคุกโบใหญ่ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายให้เวียนว่ายตายเกิดหลายภพหลายชาติ จึงทำให้มีความคิดที่จะทำลายวัฏสงสารนี้ออกไปให้ได้ จะออกไปให้พ้นจากทะเลทุกข์แห่งนี้และถ้าวันใดที่ออกไปจากวัฏสงสารนี้แล้ว ก็จะไม่ไปเพียงคนเดียว แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ร่วมทุกข์ในวัฏสงสารนี้ออกไปด้วย เพราะว่าในขณะนั้นตัวเองก็ยังไม่รู้หนทางที่จะออกจากทุกข์ว่าเป็นเช่นใด รู้เพียงแต่ว่า วันใดวันหนึ่งจะต้องออกไปให้ได้ โดยมีอุปมาที่เปรียบเทียบกับมโนปณิธานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ไว้ดังนี้

อุปมาที่ 1 หากแม้ว่าจักรวาลอันกว้างใหญ่สุดประมาณนี้ เป็นป่าไฟอันแน่นหนาเต็มไปด้วยเรือวหนามอันแหลมคมวัดได้ไกลถึงหนึ่งล้านสองแสนสามหมื่นสี่ร้อยห้าสิบลโยชน์ ท่านก็จะเดินลุยไปด้วยเท้าเปล่า จะเหยียบย่ำบุกอฝ่าวกหนามไปจนสุดปลายทาง

อุปมาที่ 2 หากแม้ว่าจักรวาลอันกว้างใหญ่สุดประมาณนี้ มีถ่านเพลิงร้อนระอุเต็มไปหมด ท่านก็จะเดินลุยไปด้วยเท้าเปล่า ไปจนสุดหมื่นจักรวาล

อุปมาที่ 3 หากแม้ว่าจักรวาลอันกว้างใหญ่สุดประมาณนี้ เต็มไปด้วยภูเขาเหล็กถูกเป็นไฟโพลงอยู่ตลอดเวลา และพื้นดินระหว่างชอกภูเขาเหล่านั้น เต็มไปด้วยน้ำทองแดงอันเดือด พลุ้ง ร้อน ละลายอยู่เต็มไปทั่ว ท่านก็จะแหวกว่ายน้ำทองแดงอันร้อนแรงนั้นไปด้วยกำลังแขนของตน จนสุดหมื่นจักรวาล

ด้วยมโนปณิธานอันยิ่งใหญ่ดังกล่าว ที่ทำให้พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีมหากรุณาอันหาที่เปรียบมิได้ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่ปรารถนาจะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้พ้นทุกข์ เพราะผู้ที่ประพฤติดีผลลบลาดทำอกุศลกรรมก็ทำให้ลัดไปเกิดในอบาย พระองค์ปรารถนาที่จะช่วยให้สรรพสัตว์เหล่านั้นได้พ้นจากทุกข์ อีกทั้งอยากให้ผู้ที่กำลังเสวยผลบุญในเทวโลกและพรหมโลกทั้งหมด ได้พบความสุขอันเป็นอมตะ คือ พระนิพพานด้วย จะได้ไม่เสียเวลาอันยาวนานอยู่ในวัฏสงสารอันยาวไกล

ด้วยมหากรุณาอันหาไม่มีประมาณเช่นนี้ ทำให้พระองค์ต้องบำเพ็ญบารมีด้วยความทุ่มเท เด็ดเดี่ยวด้วยความเพียรพยายามและความอดทนอันยิ่งยวด จะต้องไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคต่างๆ ที่เจอในระหว่างแห่งหนทางการสร้างบารมี ไม่ว่าจะเกิดในกำเนิดใดก็ตาม เมื่อได้เกิดมาแล้วก็ได้สร้างบารมี ฝึกฝนตนเองอย่างยิ่งยวด โดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ไม่หวาดหวั่นแม้จะต้องแลกด้วยชีวิตเพื่อการได้มาซึ่งบารมีที่จะทำให้บรรลุประลัมภ์โพธิญาณ แม้พระองค์จะรักบุตรภรรยาหรือมารดาบิดา แต่ท่านรักพระลัมภ์โพธิญาณมากกว่า ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ไม่ใช่ว่า ลูกทั้งสองเป็นที่เกลียดชังของเราก็ดำใจได้ มัทธิเวรีไม่เป็นที่รักของเราก็ดำใจได้ พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรายิ่งกว่า เพราะฉะนั้น เราจึงได้ให้บุตร

ธิดาและเทวีผู้เป็นที่รักของเรา”¹ ที่ตรัสเช่นนี้ เพราะตระหนักดีว่า หากภพชาติใดที่ท่านได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ย่อมสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับหมู่ญาติทั้งหลาย รวมทั้งสั่งสอนมนุษย์และเทวดา ให้พบกับพระธรรมอันประเสริฐได้

การที่พระโพธิสัตว์มีน้ำพระทัยอันเต็มเปี่ยมกว้างขวาง มีมหากรุณาอันหาที่เปรียบมิได้นี้ ทำให้พระองค์มีคุณสมบัติที่พิเศษ 10 ประการ เป็นคุณสมบัติของเอกบุรุษที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือนได้ คุณสมบัติ 10 ประการของพระโพธิสัตว์ คือ²

1. **อะเคระตา ความไม่ติดอยู่ในของรักของชอบของคนอื่น** เป็นผู้ที่มิเฝ้าติดในการสร้างบารมีเพื่อมุ่งไปสู่อายุตถนิพพานเพียงอย่างเดียว
2. **นิราละยะตา ความไม่อาลัยเกี่ยวข้องในสิ่งของภายนอก** เป็นผู้ยินดีที่จะมุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้น
3. **จาโค ความสละ** คือ เป็นผู้ที่ยินดีในการให้มากกว่าการเป็นผู้รับจากคนอื่น พระองค์เป็นยอดนักเสียสละ นักสังคมสงเคราะห์ที่แท้จริง
4. **ปะหานัง ความปล่อย** คือ เป็นผู้ที่มีสามารถปล่อยวางได้ง่าย ไม่ผูกโกรธ ไม่ถือสาเอาความไม่เอาเรื่องใคร มีแต่จะเอาบุญอย่างเดียว
5. **อะปุณะรวัตตินา ความไม่หวนคิดกลับกลอก** คือ เป็นคนจริง ไม่มีความคิดกลับกลอก คิดอย่างไรก็พูดอย่างนั้น พูดอย่างไรก็ทำอย่างนั้น
6. **สุขุมัตตา ความละเอียด** คือ เป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ ไม่ประมาทเลินเล่อ จนเสียการเสียงาน พระองค์จะทำงานทุกอย่าง ไม่ว่างานนั้นจะเป็นของพระองค์เองหรือทำให้คนอื่น จะทำอย่างพิถีพิถัน ไม่มีความลำเอียงในใจ
7. **มะหันตัตตา ความเป็นของใหญ่** คือ เป็นผู้ที่มีความคิดใหญ่ ใจกว้าง เสมือนท้องมหาสมุทรที่กว้างใหญ่ไพศาล
8. **ทุรานุปุโธตตา ความเป็นของรู้ตามได้ยาก** คือ เป็นผู้ที่ยุคคลทั่วไปรู้ตามได้ยาก เพราะพระองค์มีความคิดเหนือวิสัยของปุถุชนทั่วไป คือ มีจิตใจสูงส่ง คิดจะช่วยเหลือคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ ส่วนคนทั่วไปคิดเพียงว่า ทำอย่างไรตัวเองจึงจะได้ประโยชน์มากที่สุด
9. **ทูลละภัตตา ความเป็นของได้ยาก** คือ เป็นผู้ทำในสิ่งที่คนทั่วไปทำได้ยาก สามารถทำของยากให้ง่าย ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก เพราะเรื่องใหญ่มีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องขจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้น และช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้

10. **อะสะทิสะตา ความเป็นของไม่มีใครเสมอ** คือ เป็นผู้ที่ไม่มีการเสมอเหมือน เป็นผู้นำในการสร้างบารมี มีความคิด คำพูดและการกระทำที่ประเสริฐเหนือกว่าคนอื่น มักแสดงออกในลักษณะของความ เป็นผู้นำตลอดเวลา ไม่ว่าพระองค์จะถือกำเนิดเป็นอะไร จะมีลักษณะของความเป็นผู้นำมาโดยตลอด จนได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ

¹ เวลสันดรชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 64 หน้า 765.

² มิลินทปัญหา, หน้า 343.

คุณสมบัติทั้ง 10 ประการ เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่มีน้ำใจกว้างขวาง มีมหากรุณาใหญ่ แฉกเช่นพระโพธิสัตว์ผู้มุ่งที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต นอกจากจะทำให้ตนเองมีความสุขสบายแล้ว ยังมีน้ำใจอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุขสบายอย่างที่ตนเองได้รับมาแล้ว

สิ่งเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้สั่งสมมาอย่างยาวนาน จนเป็นนิสัยที่ปรารถนาจะช่วยเหลือคนอื่น ไม่ว่าในชาติที่ถือกำเนิดเป็นอะไรก็ตาม ความมีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่นก็ยังคงมีอยู่เสมอ ไม่มีเปลี่ยนแปลง อย่างเช่นในชาติที่เกิดเป็นวานรโพธิสัตว์¹ ถึงแม้จะเอาชีวิตแลกกับการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ก็ยอมตาย ฉะนั้นจึงทำให้พระองค์มีเมตตาจิตแก่ทุกคน อยากที่จะให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย หลุดพ้นจากวัฏสงสารไปด้วย

4.1.2 เรื่องธรรมดาของพระโพธิสัตว์

ธรรมดาของพระโพธิสัตว์ คือ ความปกติของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ที่สร้างบารมี เพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งทุกพระองค์จะต้องทำอย่างนี้ทั้งหมดถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของเหล่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องทำอย่างนี้ มีทั้งหมด 16 ประการ² คือ

1. พระโพธิสัตว์จุติจากดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ลงสู่พระครรภ์พระมารดา
2. เมื่อพระโพธิสัตว์ลงสู่พระครรภ์พระมารดา จะมีแสงสว่างอันโอฬารปรากฏในโลก เหมือนโลกธาตุ สะท้อนสะท้อนทั่ววันไหว
3. มีเทพบุตร 4 ตนมาอารักขาทั้งสี่ทิศ เพื่อป้องกันมนุษย์และอมนุษย์มิให้เบียดเบียนพระโพธิสัตว์และพระมารดา
4. พระมารดาของพระโพธิสัตว์ทรงตั้งอยู่ในศีล 5 โดยปกติ
5. พระมารดาของพระโพธิสัตว์ไม่ทรงมีความรู้สึกทางกามในบุรุษทั้งหลาย และจะเป็นผู้อันบุรุษใดๆ ผู้มีจิตกำหนดก้าวล่วงไม่ได้
6. พระมารดาของพระโพธิสัตว์มีลาภมาก บริบูรณ์ด้วยกามคุณ 5 (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ)
7. พระมารดาของพระโพธิสัตว์ไม่มีโรค มองเห็นพระโพธิสัตว์ในพระครรภ์เหมือนเห็นเส้นด้ายในแก้วไพฑูรย์ (ตั้งแต่ข้อ 3 ถึง 7 หมายถึง ระหว่างทรงพระครรภ์)
8. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติได้ 7 วันแล้ว พระมารดาเยี่ยมสวรรค์ เข้าสู่สวรรค์ชั้นดุสิต
9. สตรีอื่นบริหารครรภ์ 9 เดือนบ้าง 10 เดือนบ้างจึงคลอด ส่วนมารดาพระโพธิสัตว์บริหารครรภ์ 10 เดือนพอดีจึงคลอด
10. สตรีอื่นนั่งหรือนอนคลอด ส่วนพระมารดายืนคลอด
11. เมื่อประสูติ เทวดารับก่อน มนุษย์รับภายหลัง

¹ มหาภิชาตก, ขุททกนิกาย ชาตก, มก. เล่ม 59 หน้า 332.

² มหาปทานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 12.

12. เมื่อประสูติจากพระครรภ์ ยังไม่ทันถึงพื้น เทพบุตร 4 ตนจะรับวางไว้เบื้องหน้าพระมารดาและบอกให้ทราบว่ พระโอรสที่เกิดมีศักดิ์ใหญ่

13. เมื่อประสูติ พระโพธิสัตว์เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด ไม่แปดเปื้อนด้วยมลทินครคร

14. เมื่อประสูติ จะมีธารน้ำร้อนน้ำเย็นตกลงมาสนานพระวรกายของพระโพธิสัตว์และพระมารดา

15. ทันทันทีประสูติ พระโพธิสัตว์จะผินพระพักตร์ทางทิศเหนือ ดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าว เปล่งพระวจาประกาศว่า “เราเป็นเลิศในโลก และชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย”

16. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ จะมีแสงสว่างอันโอฬารปรากฏในโลก และหมื่นโลกธาตุสะท้อนสะท้อน

นอกจากนี้แล้วยังมีเรื่องปกติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่จะต้องกระทำอย่างนี้ จะว่าไปแล้วก็คือธรรมชาติของพระโพธิสัตว์ผู้เป็นเลิศที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องกระทำสิ่งเหล่านี้เสมือนเป็นแบบแผนปฏิบัติที่จะต้องกระทำตลอดพระชนมายุของทุกพระองค์ ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 30 ประการ¹ คือ

1. พระโพธิสัตว์ผู้มีภพสุดท้าย มีสัมปชัญญะรู้ตัว ลงสู่พระครรภ์ของพระชนนี
2. พระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิในพระครรภ์ของพระชนนี หันพระพักตร์ออกไปภายนอก
3. พระชนนีของพระโพธิสัตว์ยืนประสูติ
4. พระโพธิสัตว์ออกจากพระครรภ์พระชนนีในป่าเท่านั้น
5. พระโพธิสัตว์วางพระบาทลงบนแผ่นดินทอง หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ อย่างพระบาท 7 ก้าว เสด็จไปตรวจดู 4 ทิศแล้วเปล่งสีหนาท
6. พระมหาสัตว์ พอพระโอรสสมภพ ก็ทรงเห็นนิมิต 4 แล้วออกมหาภิเนษกรรม
7. พระมหาสัตว์ ทรงถือผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์ ทรงผนวช ทรงบำเพ็ญเพียรกำหนดอย่างต่ำที่สุด 7 วัน
8. เสวยข้าวมธุปายาส ในวันที่ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณ
9. ประทับนั่งเหนือสันถัดหญ้าบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ
10. ทรงบริกรรมอานาปานสติกัมมัฏฐาน
11. ทรงกำจัดกองกำลังของมาร
12. ณ โพธิบัลลังก์นั่นเอง ทรงได้คุณมี้อสาธารณญาณ ตั้งแต่วิชา 3 เป็นต้นไป
13. ทรงยับยั้งไกล้โพธิพฤษ 7 สัปดาห์
14. ท้าวมหาพรหมทูลอาราธนาเพื่อให้ทรงแสดงธรรม
15. ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
16. ในวันมาฆบูรณมี ทรงยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงในที่ประชุมสาวกประกอบด้วยองค์ 4
17. ประทับอยู่ประจำ ณ ที่พระวิหารเชตวัน
18. ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ไกล้ประตูกรุงสาวัตถิ
19. ทรงแสดงพระอภิธรรม ณ ภูดาวดึงส์

¹ เรื่องธรรมดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, ชุททกนิกาย พุทธวงศ์, มก. เล่ม 73 หน้า 748.

20. เสด็จลงจากเทวโลก ใกล้เคียงประตูลี้กัสนนคร
21. ทรงเข้าผลสมาบัติต่อเนื่องกัน
22. ทรงตรวจดูเวไนยชน 2 วาระ
23. เมื่อเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท
24. เมื่อเหตุต้นเรื่องเกิดขึ้น จึงตรัสชาดก
25. ตรัสพุทธวงศ์ในสมาคมพระประยูรญาติ
26. ทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุอาคันตุกะ
27. พวกภิกษุจำพรรษาแล้วถูกนิมนต์ ไม่ทูลบอกลาก่อน ไปไม่ได้
28. ทรงทำกิจก่อนและหลังเสวย ยามต้น ยามกลางและยามสุดท้ายทุกๆ วัน
29. เสวยรสมังสะในวันปริณีพพาน
30. ทรงเข้าสมาบัติยี่สิบสี่แสนโกฏิสมาบัติแล้วจึงปริณีพพาน

สิ่งเหล่านี้ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ เป็นเสมือนแบบแผนหรือธรรมเนียมปฏิบัติที่ทุกพระองค์ ไม่ว่าจะเป็ นพระโพธิสัตว์ที่ยังสร้างบารมีอยู่ หรือในภพชาติสุดท้ายที่บารมีเต็มเปี่ยมแล้ว พร้อมทั้งจะมาตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็จะทรงปฏิบัติอย่างนี้เช่นกัน ไม่มีพระองค์ใดเลยที่ จะปฏิบัติต่างออกไปได้ ฉะนั้นจึงได้กล่าวว่า เสมือนเป็นแบบแผนที่ทรงปฏิบัติสืบๆ กันต่อมา

4.1.3 ประเภทของพระโพธิสัตว์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ เมื่อครั้งที่ยังคงสร้างบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ได้คิดที่จะออกจาก วัฏสงสารนี้ไปและจะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายออกไปด้วย จึงคิดสร้างบารมี แต่ด้วยการสร้างบารมีที่ใช้เวลา ยาวนานหลายภพหลายอสงไขย ซึ่งไม่แน่ว่าบุคคลที่ตั้งความปรารถนาเช่นนี้จะมีกำลังใจและความอดทนใน การสร้างบารมีจนกว่าจะสำเร็จได้หรือไม่เนื่องจากเส้นทางในการสร้างบารมีเพื่อจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นไปด้วยความยากลำบาก มีอุปสรรคนานัปการ จะต้องใช้ความตั้งใจ อย่างแรงกล้า กับความเพียร พยายามและอดทนอย่างสูงสุด อย่างเช่น พระโพธิสัตว์บางองค์ที่ตอนแรกก็ได้ตั้งความปรารถนาอยาก จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ภายหลังกลับถอนใจ คิดเลิกสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่กลับ มาตั้งความปรารถนาเป็นพระอรหันตสาวก แล้วสร้างบารมีเพื่อการเป็นอรหันตสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์หนึ่งในอนาคต เช่น พระมหากัจฉายนะ พรหมณ์พาวรี เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ เส้นทางสร้างบารมีจึงเป็นเหมือนการทดสอบ บุคคลที่ตั้งความปรารถนาเป็นที่จะ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าจะมีความเพียรพยายามและด้วยความอดทนอย่างสุดกำลังแบบเอาชีวิตเข้า แลกเพื่อการบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณมากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าบุคคลที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้า แล้วมุ่งมั่นตั้งใจด้วยความเพียรพยายามและด้วยความอดทน จนสามารถสร้างบารมีได้ครบถ้วนทุกประการ ก็จะได้รับที่ยืนยันหรือที่เรียกว่า ได้รับพุทธพยากรณ์ จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมตั้งใจปรารถนา แต่ถ้าบุคคลที่ตั้งความปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ความตั้งใจที่ประกอบด้วยความเพียรพยายามและความอดทนยังไม่ถึงที่สุด ก็ยังต้องฝึกฝนตนเองให้มี

ความตั้งใจมุ่งมั่นมากกว่าเดิม และถ้ายังไม่ได้รับการยืนยันจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง บุคคลนั้นก็ยังไม่แน่นอนว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต จึงต้องสร้างบารมีอย่างต่อเนื่องต่อไปจนกว่าจะสำเร็จผล ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์เมื่อครั้งที่ยังคงสร้างบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. **อนิยตโพธิสัตว์** คือ พระโพธิสัตว์ที่ยังไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน จึงยังไม่แน่ว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเพียงแต่ตั้งใจจะสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ถึงแม้จะมีน้ำใจเด็ดเดี่ยวปรารถนามาเป็นเวลาช้านานหลายอสงไขยแล้วก็ตาม

2. **นิยตโพธิสัตว์** คือพระโพธิสัตว์ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนแล้วย่อมเที่ยงแท้แน่นอนว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บุคคลผู้มีความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้สั่งสมบารมีมาอย่างต่อเนื่องด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแรงกล้า จึงได้เนमितตกนามว่า **พระโพธิสัตว์** แต่ยังไม่มีความไม่แน่นอน บางชาติอาจพลาดลั้งไปทำอกุศลกรรม ต้องไปรับผลกรรมในอบายภูมิ เสียเวลาในการสร้างบารมี แต่เมื่อมีสติปัญญาได้ก็เริ่มสร้างบารมีใหม่ กลับไปลองผิดลองถูกอยู่เป็นเวลานาน จึงทำให้พระโพธิสัตว์ประเภทนี้เรียกว่า **อนิยตโพธิสัตว์** เพราะยังไม่มีความแน่นอนที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตหรือไม่ ยังคงต้องสร้างบารมี ฝึกฝนตนเองต่อไป

ส่วนพระโพธิสัตว์ประเภท**นิยตโพธิสัตว์** จะมีใจที่มั่นคงตรงต่อการสร้างบารมี เนื่องจากได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว จึงมีความตั้งใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคทั้งปวง และยังทำให้มีความเพียรพยายามและความอดทนอย่างมากกว่าประเภทแรก เพราะการได้รับพุทธพยากรณ์เสมือนการได้รับกำลังใจจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน

การสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์จึงต้องสร้างบารมีอย่างสุดกำลังโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพันอย่างที่ไม่มีการหวัดหวาดเลยสักนิด และไม่ว่าพระโพธิสัตว์จะถือกำเนิดใดก็ตาม พระองค์ก็ไม่เคยที่จะทิ้งการสร้างบารมีแม้สักชาติเดียว ยังคงมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการสร้างบารมีอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การเกิดของพระโพธิสัตว์ไม่สูญเปล่า มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตที่มั่นคงว่า วันหนึ่งยังมีโอกาสจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต

ส่วนสรรพสัตว์ที่ไม่รู้เลยว่าชีวิตควรทำอะไรก็จะมีชีวิตอย่างยากลำบาก เกิดแล้วตายไปอย่างสูญเปล่า หรือเรียกว่า เกิดมาฟรีและตายฟรี ทำให้การเกิดมานับจำนวนชาติในการเวียนว่ายตายเกิดได้มากมายนับประมาณชาติไม่ได้ยิ่งกว่าพระโพธิสัตว์เสียอีก และกว่าจะมีบุญพอได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ได้มีโอกาสทำตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นการยากมาก กว่าที่จะรู้ว่า เราเกิดมาสร้างบารมี ก็ต้องหมดเวลาไปมากมายทีเดียว ฉะนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นเสมือนผู้หาทางออกจากที่คุมขัง คือ วัฏสงสาร จนพ้นออกไปได้ และยังได้มีน้ำใจเปิดกรงขังให้สรรพสัตว์ทั้งหลายภายในกรงได้มีโอกาสออกจากที่คุมขังได้ด้วยเช่นกัน

4.2 ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้นเป็นการบังเกิดขึ้นได้ยาก บางยุคบางสมัยก็ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติขึ้นเลย โลกกว้างเว้นจากพระลัทธิธรรม หมุ่สัตว์ตกอยู่ในความมืดมิด คือ อวิชชา ที่หาทางออกไม่พบ ฉะนั้นการอุบัติขึ้นของพระองค์ ก็เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับมวลมนุษยชาติ พระองค์จึงทรงมีมหากรุณามีน้ำใจต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ได้สร้างบารมีมาไม่ใช่เพียงแคให้ตนเองหลุดพ้นจากวัฏสงสารเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่ยังมีถึงสรรพสัตว์ทั้งหลายอยากให้หลุดพ้นออกจากทุกข์ด้วยกัน

ฉะนั้น เมื่อพระองค์สร้างบารมีจนเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้ นำพระลัทธิธรรมมาสั่งสอนให้ได้ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ได้หลุดพ้นตามพระองค์ไป ซึ่งการสร้างบารมีของพระองค์นั้นไม่ได้ราบเรียบสะดวกสบาย แต่กลับเจออุปสรรคปัญหามากมาย แต่ด้วยความตั้งใจมุ่งมั่น ด้วยความเพียรพยายามอย่างอดทน ไม่ท้อถอย พระองค์จึงได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะได้ศึกษาเส้นทางการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมณโคดม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราในยุคปัจจุบัน เพื่อจะได้แบบอย่างแห่งการสร้างบารมีของพระองค์ตั้งแต่เริ่มแรกที่คิดจะหลุดพ้นออกจากทุกข์เป็นต้นไป

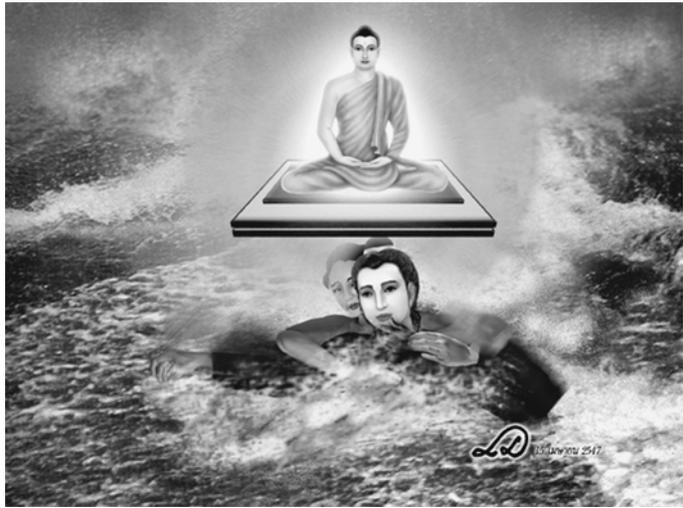
4.2.1 พระชาติแรก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระสมณโคดมของพวกเราทั้งหลาย เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท ปัญญาธิกะ คือ ทรงเป็นผู้ที่ยิ่งด้วยปัญญา จึงทำให้พระองค์สร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้ระยะเวลาน้อยที่สุด สำเร็จได้รวดเร็ว แต่คำว่า รวดเร็ว มิใช่เพียงชาติสองชาติ แต่ก็นับภพนับชาติไม่ได้ พระองค์ทรงสร้างบารมี 20 อสงไขยกับแสนมหากัป นับตั้งแต่เริ่มปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ประวัติของพระองค์ชัดเจนแจ่มแจ้ง มีที่มาที่ไปตั้งแต่เริ่มสร้างบารมีหลายภพหลายชาติ สร้างความดีตลอดเรื่อยมา ตั้งแต่สมัยที่เกิดเป็นมาณพหนุ่มแบกมารดาอยู่บนบ่าขณะว่ายน้ำอยู่ในกลางทะเล ซึ่งเกิดจากเรือสำเภาแตกเพราะพายุ โดยมีความตั้งใจว่าจะพามารดาให้รอดตาย และขึ้นฝั่งได้อย่างปลอดภัย และไม่หวังว่า มหาสมุทรจะกว้างใหญ่สักเพียงใด ถึงแม้จะเหนื่อยแสนเหนื่อยสักเพียงใด ก็จะไม่ยอมถอดสาหร่ายออกจนแหวกว่ายพามารดาข้ามมหาสมุทรนี้ไปให้ได้

เมื่อมาณพนั้นแบกมารดาว่ายน้ำในมหาสมุทรมาตลอดทั้งวันทั้งคืน อากาศเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลีย ย่อมเกิดขึ้น ในขณะนั้นริ้วแรงของมาณพนั้นหมดลงแทบจะจมลงในมหาสมุทร ด้วยกำลังบุญบารมีที่สั่งสมมา จึงทำให้พลันฉุดคิดขึ้นมาในใจว่า “**วิฆเนศวรนี้เป็นทุกข์หนักหนา และชีวิตของมนุษย์นั้น ก็เหมือนแหวกว่ายอยู่ในทะเลแห่งความทุกข์ ถ้าตัวเราต้องตายลงไปในท้องมหาสมุทรพร้อมกับมารดาในตอนนี้ ขอกุศลบุญที่เราได้แบกมารดาว่ายน้ำในมหาสมุทรมาด้วยความเหน็ดเหนื่อยนี้ จงเป็นปัจจัยให้เราสามารถข้ามพ้นทะเลแห่งความทุกข์นี้ได้**” ครั้นตั้งจิตเป็นมหากุศลแล้ว มาณพนั้นได้ตั้งอธิษฐานขำลงไปอีกว่า “**เมื่อเราข้ามพ้นจากวิฆเนศวรได้แล้ว ขอให้เราพินาศัตว์ทั้งหลายข้ามพ้นจากทะเลแห่งวิฆเนศวรได้ด้วยเถิด**”

เมื่อตั้งมโนอธิษฐานอธิษฐานจิตตอกย้ำถึงความปรารถนาที่จะนำตนและสรรพสัตว์ให้พ้นจากทะเลทุกข์ มาณพนั้นได้รับเนमितตกนามว่า “**พระโพธิสัตว์**” ทันที และด้วยแรงอธิษฐานที่ปรารถนาความเป็นผู้ยกตนและนำสัตว์ให้พ้นจากทะเลทุกข์ จึงทำให้เกิดมหานิพพานที่กำลังจะหมดแรงว่ายน้ำ ก็พลันเกิดกำลังใจพร้อมกับกำลังกายขึ้นมาเป็นอัศจรรย์ มีริ้วแรงที่จะว่ายน้ำแบกมารดาต่อไปได้ถึง 2-3 วัน จนในที่สุดก็เห็นฝั่งและได้แบกมารดาขึ้นฝั่งสำเร็จ

เมื่อถึงฝั่งแล้วพระโพธิสัตว์กับมารดา ก็ได้เข้าไปอาศัยในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง พระโพธิสัตว์จึงได้ทำงานด้วยความขยันและอดทน เพื่อเลี้ยงดูมารดาเป็นอย่างดีจนกระทั่งมารดาถึงแก่ความตาย และเมื่อถึงคราวที่พระโพธิสัตว์ละโลกนี้ไป ก็ได้ไปบังเกิดในเทวโลก นี้อุปสมชาติที่ได้ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำตนและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทะเลทุกข์ ซึ่งก็คือฐานะแห่งความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ในชาตินี้จึงมีชื่อเรียกว่า **ปฐมจิตตูปบาทกาล** หมายถึง การเกิดขึ้นของดวงจิตดวงแรกที่คิดจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ตั้งแต่ชาตินี้เป็นต้นไป พระองค์ได้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ เรื่อยมาหลายภพหลายชาติ คราวใดที่เกิดมาเป็นมนุษย์ จะมีสติสัมปชัญญะ มีปัญญาเฉียบแหลม มองเห็นทุกข์ภัยในวิฆเนศวร จึงได้ตั้งมั่นทำคุณงามความดีทุกอย่าง เพื่อหาหนทางหลุดพ้นจากวิฆเนศวรให้ได้

4.2.2 พระชาติที่ดำริไว้ในใจ

พระเจ้าลัตตุดาปนะ

หลังจากที่ได้ตั้งความปรารถนาพุทธภูมิ ในชาติที่เป็นมาณพแบกมารดาอยู่ในมหาสมุทร ก็ได้เกิดตายมาหลายชาติ ในชาติหนึ่งได้เกิดเป็นราชโอรสและได้ขึ้นครองราชสมบัติ มีพระนามว่า พระเจ้าลัตตุดาปนะ พระองค์ปกครองประชาราษฎร์ด้วยทศพิธราชธรรม แต่พระองค์ทรงพอพระทัยในข้างมวงคลอย่างมาก คือ ชอบสะสมข้างมวงคล ไม่ว่าจะได้ว่ามาว่าข้างมวงคลอยู่ส่วนไหนของราชอาณาจักร พระองค์ต้องตามจับมาจนได้ ครั้งหนึ่งมีนายพรานเข้ามาถวายรายงานว่า พบข้างมวงคลเชือกหนึ่ง มีลักษณะสมบูรณ์พร้อมทุกประการ ตั้งแต่เกิดมาเป็นพรานยังไม่เคยเห็นข้างเชือกไหน มีลักษณะเลิศอย่างนี้มาก่อนเลย เมื่อพระองค์ทรงทราบอย่างนั้นจึงทรงให้นายพรานผู้นั้นนำขบวนเพื่อไปจับข้าง เมื่อทรงเห็นข้างเชือกนั้น พระองค์ทรงดีพระทัยเป็นอย่างมาก และสามารถล้อมจับจนได้โดยไม่ยาก ทรงให้นายหัตถาจารย์ผู้ฝึกข้าง ฝึกจนเชื่อง แต่พระเจ้าลัตตุดาปนะทรงรีบพระทัย เพื่อจะทรงข้างเชือกนี้ ในวันมวงคลฉลองนักขัตฤกษ์ ใน 7-8 วันข้างหน้านายหัตถาจารย์ผู้มีความรู้ จึงต้องให้อาหารผสมกับโอสถ เพื่อให้ฝึกสอนได้ง่ายโดยเร็วพลัน

เมื่อถึงวันทรงข้างเชือกนี้ในวันฉลองนักขัตฤกษ์ พระองค์ก็ทรงข้างเสียบเมืองที่เป็นเขตป่า แต่ในราตรีที่ผ่านมาราวป่าแห่งนั้น มีโขลงข้างได้ถ่ายมูลลงไว้ในที่นั้น ดังนั้นเมื่อข้างมวงคลที่พระเจ้าลัตตุดาปนะทรงประทับอยู่ ได้กลิ่นมูลของข้างตัวเมีย เกิดตกมันออกวิ่งตามโขลงข้างนั้นทันที ไม่สนใจมนุษย์ที่นั่งอยู่บนหลัง สะบัดจนตกหมด เหลือแต่พระเจ้าลัตตุดาปนะพระองค์เดียว พระองค์ทรงตกพระทัย แต่ยังคงครองสติไว้ เมื่อข้างวิ่งผ่านต้นไม้ใหญ่ ที่มีกิ่งยื่นออกมา พระองค์ทรงจับกิ่งไม้้นั้นปล่อยให้ข้างวิ่งไปตามอิสระของมัน เมื่อเหล่าทหารตามมาทันก็เชิญพระองค์ลงมา พระองค์ทรงโกรธเป็นอย่างมาก

เมื่อกลับมาถึงพระราชฐาน ทรงให้เรียกนายหัตถาจารย์เข้ามาเฝ้า ทรงซักถามความข้างถึงสาเหตุความข้างกราบทูลว่า “การที่ข้างมวงคลออกวิ่งไปนั้น เพราะตกมัน ได้กลิ่นข้างฟังตัวเมียที่ถ่ายมูลไว้ที่ราวป่า เพราะความอยากจะเสพสังวาสกับข้างตัวเมีย จึงไม่สนใจแม้ความเจ็บ และความตายอะไรทั้งสิ้น ถึงแม้จะถูกตะขอสับและถูกฝึกอย่างดีมาแล้วก็ตาม เมื่อข้างมวงคลเชือกนั้นได้ร่วมสังวาสกับข้างฟังตัวเมียแล้ว จะเชื่องและกลับมาอยู่ในอำนาจมนต์ตามเดิม”

ในวันถัดมาข้างมวงคลตัวนั้นก็กลับมาจริง ความข้างสั่งให้ทำอะไรก็ตามทุกอย่าง แม้กระทั่งให้เอางวงถือก้อนเหล็กที่เผาไฟจนแดง ข้างมวงคลตัวนั้นก็ทำตาม พระเจ้าลัตตุดาปนะจึงทรงสลดพระทัย เห็นโทษภัยของกามราคะว่าร้ายแรงมากนัก ก่อให้เกิดภัยอันตรายใหญ่หลวง มนต์ก็สะกดไม่อยู่ ไฟราคะนี้เองตรึงสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ติดอยู่ในวัฏสงสาร พระองค์ทรงตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่และมั่นคงที่จะออกจากกามให้พ้นจากอำนาจของราคะ จึงทรงสละราชสมบัติออกบวชเป็นดาบส ประพฤติพรหมจรรย์จนสิ้นอายุขัยเวียนเกิดตายไปอีกนานแสนนาน นี่คือชาติที่ดำริปรารถนาพุทธภูมิหลังจากที่ได้เริ่มคิดที่จะออกจากวัฏฏะแห่งทุกข์นี้ ซึ่งนับจากนี้เป็นต้นไป การสร้างบารมีของพระองค์ยังต้องใช้ระยะเวลา 7 อสงไขย เริ่มตั้งแต่ชาติที่ดำริไว้ในใจจนกระทั่งถึงชาติที่ได้เปล่งวาจาออกมา ถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาแรกที่ได้เริ่มสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

4.2.3 พระชาติที่เปล่งวาจา

พระพรหมดาบส

ในพระชาติที่สำคัญอีกพระชาติหนึ่ง พระโพธิสัตว์จุติจากเทวโลก มาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล ชื่อว่า **พรหมกุมาร** พระโพธิสัตว์ได้ศึกษาไตรเพทจนสำเร็จ และได้มาเป็นอาจารย์สอนไตรเพทแก่ลูกศิษย์ 500 คน เมื่อมารดาและบิดาของพระโพธิสัตว์สิ้นชีพแล้ว พระโพธิสัตว์จึงเรียกประชุมลูกศิษย์ทั้ง 500 คน พร้อมหน้ากัน ให้โอวาทถึงเรื่องความไม่ประมาทในชีวิต แล้วประกาศตนว่าจะออกบวช เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ พร้อมกับแบ่งสมบัติทั้งหมดของตนให้กับลูกศิษย์ทั้งหมด พระโพธิสัตว์ออกบวชเป็นพระดาบสบำเพ็ญพรต อยู่ใกล้ภูเขายาขันธ์ เหล่าลูกศิษย์ทั้ง 500 คน เมื่อมารดาและบิดาของตนสิ้นชีพแล้ว ก็ได้ออกบวชตามพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัดเสมอมา อยู่มาวันหนึ่งพระโพธิสัตว์พร้อมกับลูกศิษย์คนหนึ่ง เดินทางขึ้นไปบนยอดภูเขายาขันธ์ เพื่อหาผลไม้

ในขณะที่หาผลไม้อยู่นั้น พระโพธิสัตว์มองลงไปเห็นเขาแห่งหนึ่งเห็นแม่เสือตัวหนึ่งพร้อมกับลูกน้อยที่เพิ่งเกิดมาได้ไม่นาน แม่เสือนั้นมีร่างกายที่ผอมโซ เนื่องจากอดอาหารมาหลายวัน ถูกความหิวกระหายคุกคามอย่างแรง ได้มองลูกน้อยของตนด้วยจิตที่โหดร้าย โดยคิดว่า “จะจับลูกของตนมาเคี้ยวกินเป็นอาหาร” พระโพธิสัตว์เห็นอาการของแม่เสือนั้นแล้ว ก็รู้ว่าแม่เสือนั้นจะกินลูกของตนอย่างแน่นอน ท่านจึงรำพึงว่า “โอหนอ! นี่หรือชีวิตของสัตว์โลก แม่เสือนั้นจักเคี้ยวกินลูกในไส้ของตนเอง เพื่อรักษาชีวิตของตนเพียงฝ่ายเดียว วัฏสงสารนี้เต็มไปด้วยทุกข์และภัยอันตราย ช่างน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก” พระโพธิสัตว์จึงให้ลูกศิษย์ของตนไปหาเศษเนื้อที่ราชสีห์หรือเสือกินเหลือมาให้ตนถ่วน ลูกศิษย์นั้นจึงรีบไปหาเศษเนื้อตามที่พระโพธิสัตว์สั่ง พระโพธิสัตว์รอลูกศิษย์ไปหาเศษเนื้ออยู่นาน ก็ยังไม่มีแว้วว่าจะมาสักที พระโพธิสัตว์จึงพลันคิดขึ้นมาว่า “ร่างกายของเรานี้เป็นร่างกายที่ปราศจากแก่นสาร ยังเกลือกกลั้วด้วยบาปอกุศลที่หมักดองใจมานานแสนนานมิใช่น้อย และร่างกายนี้เองเป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง” จึงคิดไปต่ออีกว่า “จะมีวิธีใดที่จะสามารถปลดเปลื้องจากความทุกข์นั้นได้ จึงทราบชัดว่ามีแต่เพียงบารมีธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเท่านั้นที่จะช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ได้” เมื่อพระโพธิสัตว์รู้วิธีพ้นทุกข์แล้วจึงคิดต่อไปอีกว่า “การบำเพ็ญบารมี 30 ทศนี้ เป็นสิ่งที่ทำได้โดยยาก คือ ถ้าบุคคลใดที่จะปฏิบัติตาม แต่ไม่สละสิ่งที่สละได้ยาก ย่อมไม่อาจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ ถ้าบุคคลใดที่จะปฏิบัติตาม แต่ไม่บริจาคลิขิตที่บริจาคลได้ยาก ย่อมไม่อาจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ ถ้าบุคคลใดที่จะปฏิบัติตาม แต่ไม่อดทนต่อสิ่งที่อดทนได้ยาก ย่อมไม่อาจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้”

เมื่อพระโพธิสัตว์พิจารณาเห็นสรีระร่างกายมีแต่โทษเป็นอันมากเต็มไปด้วยทุกข์ในการหล่อเลี้ยงรักษา อன்றี้ ร่างกายนี้ก็มีได้อยู่ยั่งยืนลิ้นกาลนาน รังแต่จะแตกทำลายตายเมื่อไรก็ไม่ทราบและจิตใจของเราที่อาศัยอยู่ในร่างกายนี้ ย่อมมีอารมณ์ไม่เป็นหนึ่ง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน ย่อมแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา “บัดนี้ เราจักให้สรีระกายของเราทั้งชีวิตนี้เป็นทานแก่แม่เสือที่มีความหิวคุกคามอย่างแรงกล้า เพื่อช่วยชีวิตลูกเสือนั้นไว้” ก่อนที่จะให้ชีวิตเป็นทาน พระโพธิสัตว์ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า “ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมเป็นเครื่องพ้นจากทะเลแห่งทุกข์ในอนาคตภพภาคหน้า ขอให้ข้าพเจ้าได้ช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารอันเกลื่อนกล่นด้วยความทุกข์” ครั้นตั้งจิตปรารถนาการตรัสรู้ธรรม เพื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในความทุกข์แล้ว พระโพธิสัตว์จึงได้เปล่งวาจาให้หมู่เทพยดาได้รู้กันทั่วกันว่า “ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลาย ผู้สถิตอยู่ ณ ทิวทุกแห่งหน (ภุมมเทวา

รุกขเทวดา อากาศเทวดา ถึงท้าวมหาราชทั้ง 4) ขออัญเชิญมาประชุมรวมกัน ณ สถานที่แห่งนี้ เพื่อเป็นพยานแห่งการตรัสรู้ธรรมของข้าพเจ้าในภายภาคหน้าด้วยเถิด และจงมากระทำอนุโมทนาที่ข้าพเจ้าจักได้ถวายชีวิตเป็นมหาทานบารมีในกาลบัดนี้”

ครั้นเปล่งวาจาให้เหล่าเทวดาได้รู้ว่า “เราตั้งความปรารถนาที่จักตรัสรู้ธรรม เพื่อหลุดพ้นจากวัฏสงสารในอนาคตกาลแล้ว” พระโพธิสัตว์ผู้มีจิตใจกล้าหาญก็ได้ทิ้งตัวจากยอดเขาตกลงมาตรงหน้าของแม่เสือดอนั้น แม่เสือดอนั้นเห็นพระโพธิสัตว์แล้ว ไม่กินลูกของมัน แต่กระโจนเข้ามากินสรีรกายของพระโพธิสัตว์แทน กัดกินสรีรกายของพระโพธิสัตว์กระจายกระจายด้วยความหิว พระโพธิสัตว์ถึงแก่ความตายในที่นั้น ได้ไปบังเกิดในเทวโลกด้วยกุศลกรรมนั่นเอง ลูกศิษย์ที่ไปหาเศษเนื้อกลับมาถึง ก็ไม่เห็นพระโพธิสัตว์เสียแล้ว เทียบตามหาพระโพธิสัตว์ในทุกแห่งก็ไม่เจอ เมื่อมองลงไปที่เชิงเขาก็เห็นสรีรกายของพระโพธิสัตว์กระจายกระจายเพราะถูกแม่เสือดอนั้นกัดกินเกิดสลดใจอย่างยิ่ง นึกถึงพระคุณของอาจารย์ที่ได้เคยสั่งสอนอบรมมาพร้อมกับจะประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของท่านตลอดไป

การสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ของเรานั้น พระพุทธองค์ทรงมีน้ำพระทัยที่เด็ดเดี่ยว อาจหาญอย่างยิ่งยวด มิได้ทรงอาลัยใยดีต่อร่างกายและชีวิตเลยแม้แต่น้อย พระพุทธองค์ยอมสละชีวิตเข้าแลกกับพระโพธิญาณมาจนนับครั้งไม่ถ้วน ดังเช่นในพระชาตินี้ที่ทรงเปล่งวาจาตั้งความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้ ซึ่งนับจากนี้เป็นต้นไป การสร้างบารมีของพระองค์ยังต้องใช้ระยะเวลา 9 อสงไขย เริ่มตั้งแต่ชาติที่เปล่งวาจาจนกระทั่งถึงชาติที่ได้รับพุทธพยากรณ์ ถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่สองในการสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระสมณโคตมพุทธเจ้าของเรา

4.3 ได้รับพุทธพยากรณ์

ระยะเวลาผ่านไป 16 อสงไขย ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมากที่สุดจะนับประมาณเป็นชาติได้ พระโพธิสัตว์ก็ได้เวียนว่ายตายเกิดในกำเนิดต่างๆ มาหลายภพหลายชาติ เพื่อสั่งสมบารมีให้เต็มเปี่ยม จนถึงอสงไขยที่ 17 ในมหากัปอันประเสริฐชื่อว่า **สารมัตถกัป** มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น 4 พระองค์ คือ 1. พระตัมพกรพุทธเจ้า 2. พระเมธังกรพุทธเจ้า 3. พระสรณังกรพุทธเจ้า 4. พระทีปังกรพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์ของเราได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ แต่ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์ เพราะเหตุที่บารมียังไม่เต็มเปี่ยม ในพระองค์ที่ 4 คือ พระทีปังกรพุทธเจ้า เป็นชาติแรกที่พระโพธิสัตว์ของเราได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะได้นำเสนอการได้รับพุทธพยากรณ์ตามลำดับของสุเมธดาบส ดังต่อไปนี้

นับย้อนหลังจากภทรกัปนี้ไปอีกสี่อสงไขยกับอีกแสนมหากัปที่เมืองอมรวดี ซึ่งเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวและน้ำ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีบุญ พระโพธิสัตว์ของพวกเราได้เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อสุเมธ ซึ่งท่านได้ถือกำเนิดมาจากตระกูลที่ดีที่สุดในยุคนั้น เป็นชายหนุ่มรูปงาม และมีผิวพรรณผุดผ่อง น่าเลื่อมใส เป็นผู้คงแก่เรียน ศึกษาจบไตรเพท แดกฉานในศิลปะทุกประการ ต่อมาไม่นานมารดาบิดาได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่สุเมธยังเป็นหนุ่ม บริวารผู้จัดการผลประโยชน์ได้นำบุญชีทรัพย์สินทั้งหมดของตระกูลมาให้ท่านสุเมธดู พร้อมกับพาไปที่ห้องเก็บสมบัติ ภายในห้องเก็บสมบัติ เต็มไปด้วยทอง เงิน แก้วมณี และรัตนชาติต่างๆ มากมาย บริวารผู้จัดการผลประโยชน์ได้ออกให้ท่านสุเมธทราบว่ “นี่คือสมบัติตลอดเจ็ดชั่วตระกูลทั้งหมด ขอท่าน

จงครอบครองทรัพย์สินทั้งหมดเหล่านี้เถิด”

ท่านสุเมธคิดว่า “มารดาบิดา ปู่ย่า ตายาย และตลอดจนทวดของเรา ได้สะสมทรัพย์เหล่านี้ไว้มากมายมหาศาล แต่เมื่อไปสู่ปรโลกก็ไม่สามารถนำทรัพย์สมบัติเหล่านี้ไปได้แม้เพียงกหาปณะเดียว เราจะหาวิธีเอาทรัพย์สมบัติทั้งหมดนี้ติดตามตัวเราไปในภพเบื้องหน้าให้ได้” ท่านสุเมธจึงขึ้นไปสู่ชั้นบนของปราสาทแล้วนั่งคิดพิจารณาว่า “การเกิดขึ้นเป็นทุกข์ การเจ็บป่วยก็เป็นทุกข์ การตายก็เป็นทุกข์ อันตัวเราย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ และตายเป็นธรรมดา เราควรแสวงหาอมตธรรม ที่ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีความทุกข์ มีแต่ความสุขล้วนๆ เราควรใช้ร่างกายอันเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกปฏิญานี้ แสวงหาทางพ้นจากทุกข์ให้ได้เสมือนกับความสุขย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อความทุกข์ ฉันทใด เมื่อวิฆัสสสารมีความหลุดพ้นจากวิฆัสสสารก็ย่อมมีได้ ฉันทนั้น เมื่อของร้อนมีอยู่ แม้ความเย็นอันเป็นเครื่องระงับความร้อนนั้นก็ย่อมมี ฉันทใด แม้ความสงบเย็นอันเป็นเครื่องดับความร้อนด้วยไฟคือราคะ โทสะ โมหะ ก็พึงมี ฉันทนั้น เมื่อความชั่วมีอยู่ ความดีก็ต้องมี ฉันทใด เมื่อความเกิดมีอยู่ แม้ความไม่เกิดก็ย่อมมีได้ ฉันทนั้น

จากนั้นก็ได้พิจารณาเปรียบเทียบถึงการไม่แสวงหาแนวทางพ้นทุกข์กับเหตุการณ์ทั่วไป ที่ปรากฏอยู่บนโลกที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ โดยได้เปรียบเทียบเป็นลำดับไป ดังนี้

1. เมื่อบุคคลตกอยู่ในหลุมคูศ เห็นสระมีน้ำสะอาดเต็มเปี่ยม แต่ไม่ล้างตัวที่สระน้ำนั้น จะเกิดความผิดของสระน้ำนั้นก็หาไม่ ฉันทใด เมื่อสระน้ำคืออมตธรรมอันเป็นเครื่องชำระมลทิน คือกิเลสมีอยู่ แต่ไม่ยอมแสวงหาอมตธรรมนั้น จะถือว่าเป็นความผิดของอมตธรรมก็หาไม่ แต่เป็นความผิดของบุคคลนั่นเอง ฉันทนั้น

2. เมื่อบุคคลถูกศัตรูรุมล้อม ช่องทางหนีไปก็มีอยู่ แต่ไม่ยอมหนีไป จะเกิดความผิดของช่องทางนั้นก็หาไม่ ฉันทใด บุคคลผู้ถูกกิเลสห่อหุ้มยึดติดไว้ ช่องทางหมดกิเลสไปสู่อมตมทานครก็มีอยู่ แต่ไม่แสวงหาช่องทางนั้น จะเกิดความผิดของอมตมทานครก็หาไม่ ฉันทนั้น

3. บุคคลผู้เจ็บป่วย เมื่อหมอรักษาโรคมีอยู่ แต่ไม่ยอมให้หมอรักษาจะเป็นความผิดของหมอก็หาไม่ฉันทใด บุคคลผู้ได้รับทุกข์ถูกความเจ็บป่วยไข้ คือกิเลสเบียดเบียนแล้วไม่แสวงหาครูบาอาจารย์ที่รู้หนทางพ้นทุกข์ จักเป็นความผิดของครูบาอาจารย์นั้นก็หาไม่ได้ ฉันทนั้น

หลังจากนั้นก็ได้พิจารณาว่าตนไม่ควรมีความท่งใย ไม่ควรมีความต้องการ ละทิ้งร่างกายที่เปื่อยเน่าเต็มด้วยซากศพต่างๆ นี้ไป โดยพิจารณาเปรียบเทียบเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. ธรรมดาเจ้าของเรือย่อมทิ้งเรือที่เก่าคร่ำคร่าผุพังมีน้ำรั่วเข้าไปได้ ไม่มีความอาลัยฉันทใด เราก็จักละทิ้งร่างกายนี้ ซึ่งมีของไม่สะอาดไหลออกจากทวารทั้ง 9 แห่งอย่างไม่มีอาลัย เข้าไปยังอมตมทานคร ฉันทนั้น

2. บุคคลถือรัตนชาติเดินทางไปกับพวกโจร เห็นภัยที่จะเกิดขึ้นกับตน เพราะมีรัตนชาติอยู่ จึงรีบหนีโจรเหล่านั้นไปฉันทใด ร่างกายนี้ก็เหมือนโจรปล้นรัตนนะ เพราะถ้าความอยากเกิดขึ้นในร่างกายนี้ ธรรมรัตนคืออริยมรรคของเราก็จักพินาศไป ดังนั้นเราทิ้งร่างกายนี้อันเปรียบเสมือนโจรแล้วเข้าไปยังนครคืออมตธรรม ฉันทนั้น

ท่านสุเมธจึงคิดตัดสินใจอย่างแน่วแน่ว่าจะออกบวชเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ท่านได้สะสมทรัพย์สมบัติของตนทั้งหมด เป็นมทานานแก่ชนในเมืองมีคนกำพร้าและคนเดินทางเป็นต้น แล้วท่านสุเมธเดิน

ทางออกจากอมรวดีนครคนเดียว มุ่งตรงสู่ธรรมิกบรรพตในป่าหิมพานต์ ท้าวสักกะทรงเห็นพระโพธิสัตว์ กำลังเดินทางเข้าไปในป่าหิมพานต์ ทราบว่าวันนี้จักถึงที่พัก ท้าวสักกะจึงสั่งให้วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตที่อยู่ให้ท่านสุเมธ เมื่อได้รับพระดำรัสของท้าวสักกะแล้วจึงเนรมิตอาศรมอันเจียบสงบ และที่จงกรมอันรื่นรมย์เฝ้ารอบๆ บริเวณอาศรมได้มีไม้ดอกไม้ผลนานาชนิดพร้อมกับบ่อน้ำดื่มที่ใสสะอาด

พื้นที่บริเวณนั้นปราศจากสัตว์ร้ายและนกที่มีเสียงรบกวนน่าสะพรึงกลัว เป็นที่สงบสงัดในการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างยิ่ง วิสสุกรรมเทพบุตรยังได้เนรมิตพนักพิงไว้ที่ที่สุดทั้ง 2 ด้านของที่จงกรม เป็นศิลาสีเขียว ส่วนภายในศาลาได้เนรมิตสิ่งของที่ควรแก่สมณบริโภคต่างๆ มีบริวารของดาบส เช่นผ้าเปลือกไม้เป็นต้น วิสสุกรรมเทพบุตรจารึกอักษรไว้ที่ฝาบรรณศาลาไว้ว่า “ถ้าใครมีความประสงค์ที่จะออกบวช ก็จงถือเอาบริวารเหล่านี้แล้วจงบวชเถิด” เมื่อวิสสุกรรมเทพบุตรได้เนรมิตสิ่งต่างๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้กลับไปยังเทวโลก

ท่านสุเมธเดินทางมาถึงอาศรม ที่วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตให้ ก็ได้เห็นรอยเท้าของใครเลย จึงคิดว่าเหล่าบรรพชิตที่อาศัยอยู่ในที่พักนี้คงจะไปแสวงหาอาหารที่หมู่บ้านใกล้ๆ นี้เป็นแน่ จึงนั่งรออยู่บริเวณรอบๆ อาศรม ท่านสุเมธได้รอเจ้าของอาศรมอยู่นานแต่ก็ไม่มีใครมาสักที จึงคิดว่าเราควรจะไปดูในอาศรมดีกว่า เมื่อเปิดประตูเข้าไปข้างในได้มองเห็นอักษรจารึกไว้ที่ฝาผนังแผ่นใหญ่ มีข้อความว่า “ถ้าใครมีความประสงค์ที่จะออกบวช ก็จงถือเอาบริวารเหล่านี้แล้วจงบวชเถิด” ท่านสุเมธดาบสจึงได้ถือเพศดาบส แล้วได้เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม ด้วยการเดินจงกรม แล้วนึกถึงเพศนักบวชของตน ว่าเป็นเพศที่สมบูรณ์ที่สุด การบวชของเราดงามจริง เราจะกระทำสมณธรรมให้ยิ่งขึ้นไป เราจะได้รับความสุขในการปฏิบัติธรรม ซึ่งความสุขในเพศสมณะที่ท่านสุเมธดาบสได้รับมี 8 ประการ หรือที่เรียกว่า **สมณสุข 8 ประการ**¹ คือ

1. ไม่มีการหวงแหนทรัพย์และของที่มีค่ามาก เพราะชีวิตสมณะเป็นชีวิตที่แสวงหาแต่กุศลธรรมแต่เพียงอย่างเดียว
 2. แสวงหาบิณฑบาตที่ไม่มีโทษ หมายถึง ไม่ต้องเบียดเบียนชีวิตสัตว์ และไม่ต้องประกอบภาระหุงต้มอาหารเอง
 3. บริโภคบิณฑบาตที่เย็น หมายถึง ปราศจากการบริโภคด้วยอำนาจตัณหา
 4. ไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุบีบคั้นจากราชตระกูลในเรื่องการเสียภาษี และยังได้รับการเคารพกราบไหว้จากทุกชนชั้น
 5. ปราศจากความกำหนดความพอใจในเครื่องอุปโภค และเครื่องบริโภคทั้งหลาย ทำให้ปราศจากภาระในการดูแลรักษาเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค
 6. ไม่ต้องกลัวโจรปล้น
 7. ไม่ต้องคลุกคลีกับพระราชา และอำมาตย์ของพระราชา ทำให้อยู่อย่างสงบสงัด ได้รับความวิเวกทั้งกายและใจ
 8. ไม่ถูกขัดขวางในทิศทั้ง 4 เปรียบเสมือนนกที่จากคอนมีอิสระที่จะบินไปทุกแห่งหนตามที่ปรารถนา
- ท่านสุเมธดาบสจึงบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างเต็มที่ ต่อมาไม่นานท่านสุเมธดาบสพิจารณาเห็นถึง

¹ สุเมธเถกา, ขุททกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 23.

โทษในการใช้สอยบรรณศาลา จึงละทิ้งอาศรมนั้นแล้วเข้าไปในป่า อยู่อาศัยที่โคนต้นไม้ ในวันรุ่งขึ้น ท่าน
สุเมธดาบสได้เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน เหล่าชาวบ้านได้ถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมากแก่ท่าน เมื่อท่าน
สุเมธดาบสได้ทำภัตกิจเสร็จแล้ว จึงเดินทางกลับมาสู่โคนต้นไม้ นั้น ท่านได้นั่งลงบำเพ็ญเพียรอย่างอุกฤษฏ์
เพียงแค่ 7 วัน ก็สามารถทำสมาบัติ 8 และอภิญญา 5 ให้บังเกิดขึ้นได้ ท่านสุเมธดาบสมีความสุขกับการได้
เข้าฌานสมาบัติอย่างต่อเนื่อง โดยไม่สนใจไปที่อื่นเลย จนกระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
ที่บังกรได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก หมื่นโลกธาตุดุสะเทือนเลื่อนลั่นหวั่นไหว ได้บังเกิดบุญนิमित 32 ประการ
แต่ท่านสุเมธดาบสมีความสุขอยู่ในสมาบัติ จึงไม่เห็น และไม่ได้ยินในบุญนิमितเหล่านั้น

วันหนึ่ง พระที่บังกรพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระชีณาสพลีแสนองค์เสด็จไปรัชมมนคร เพื่อไปประทับอยู่
ในสุทิสสนมหาวิหาร เมื่อพวกชาวเมืองทราบข่าวจึงได้ร่วมมือกันเตรียมทางเสด็จ โดยได้แผ้วถางหนทาง และ
ปรับพื้นที่ให้เป็นทางเดิน โปรยข้าวตอกและดอกไม้ ตลอดหนทางที่พระที่บังกรพุทธเจ้าเสด็จมาพร้อม
พระชีณาสพลีแสนองค์ ประดับด้วยธงชัยและธงแผ่นผ้าตลอดทางที่เสด็จมา ตั้งต้นกล้วยและแฉวงหม้อน้ำ
ประดับประดาอย่างงดงามตลอดทางเสด็จ

ในเวลานั้นท่านสุเมธดาบสออกจากฌานสมาบัติ ท่านได้เปลี่ยนอิริยาบถโดยการเหาะขึ้นไปบนอากาศ
ท่านได้เหาะผ่านไปยังรัชมมนครเห็นเหล่ามหาชนชาวเมืองรัชมมนคร กำลังตกแต่งประดับประดาพระนคร
ด้วยความร่าเริงยินดี ท่านจึงคิดว่า “มีเหตุอะไรเกิดขึ้นหนอ” แล้วจึงเหาะลงจากอากาศไปถาม เมื่อทราบว่า
ชนชาวเมืองรัชมมนครกำลังทำทางรับเสด็จพระที่บังกรพุทธเจ้า และได้ยินคำว่า พุทโธ ก็เกิดความปีติใจเป็น
อย่างยิ่ง จึงคิดที่จะร่วมทำบุญกับชนชาวเมือง จึงได้ขอโอกาสจากชาวเมืองเพื่อจะร่วมทำทางเสด็จด้วย เมื่อ
ได้รับอนุญาตแล้ว ก็ได้ร่วมทำทางเสด็จพร้อมกับชนเหล่านั้น

ขณะที่ทางเสด็จยังไม่ทันเสร็จนั่นเอง พระที่บังกรพุทธเจ้าก็เสด็จมาถึง สุเมธดาบสเห็นดังนั้นจึงได้
ยอมสละชีวิต ใช้ร่างกายของตนทอดเป็นสะพานเหนือเปือกตมให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับ
พระชีณาสพลีแสนองค์เสด็จผ่านไป โดยให้เสด็จเหยียบไปบนร่างกายของตน ขณะที่นอนทอดร่างของตนอยู่
บนพื้นดินนั่นเอง สุเมธดาบสได้มีความคิดว่า “ถ้าเราปรารถนาความเป็นพระสาวกของพระที่บังกรพุทธเจ้า
ก็จักสามารถเผือกเลสทั้งหลายของเราได้ในวันนี้ แต่จะมีประโยชน์อะไรแก่เราผู้เดียว ที่ได้รู้แจ้งธรรมของ
พระที่บังกรพุทธเจ้าแล้วข้ามฝั่งไป โดยที่คนอื่นไม่รู้ ด้วยบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ที่เราได้บริจาคชีวิตนี้ ขอเราจง
บรรลุพระสัมมาสัมพุทธญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต เราจะขนสรรพสัตว์ทั้งหลายข้ามฝั่งไปด้วย เรา
จักตัดกระแสวัฏสงสาร จักทำลายอาสวกิเลส แล้วยกตนสู่นาวาธรรม นำพามนุษย์และเหล่าเทวดาข้ามไปด้วย”

พระที่บังกรพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระชีณาสพลีแสน เสด็จมาถึงหน้าของท่านสุเมธดาบส
ทรงทอดพระเนตรท่านสุเมธดาบสซึ่งนอนทอดกายเป็นสะพาน เพื่อทำการสักการบูชาด้วยร่างกายกับทั้งชีวิต
จึงทราบด้วยพุทธญาณว่า “ดาบสนี้ทรงอภิญญา 5 สมาบัติ 8 ได้สักการบูชาเรา พร้อมกับตั้ง
ความปรารถนาเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม”
พระพุทธร่องค์จึงทรงดำเนินไปจนถึงสุเมธดาบสซึ่งนอนประณมมืออธิษฐานจิตอยู่ แล้วทรงย่างพระบาท
ข้างขวาเหยียบบนร่างกายของสุเมธดาบสเสด็จผ่านไป ทำความปรารถนาที่สุเมธดาบสตั้งไว้ในใจให้บริบูรณ์

เมื่อได้เสด็จผ่านไปแล้ว ก็ทรงหยุดพระดำเนิน หันพระวรกายกลับมาทอดพระเนตรดูสุเมธดาบส แล้ว
จึงทรงพยากรณ์ท่ามกลางพุทธบริษัททั้ง 4 ว่า “ดาบสท่านนี้ ตั้งความปรารถนาเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในอนาคต ความปรารถนาของดาบสท่านนี้จักสำเร็จ ในอนาคตกาลอีกสี่อสงไขยยิ่งด้วยแสนมหากัป ดาบสท่านนี้จักเป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม จะมีพระนครเป็นที่อยู่อาศัยชื่อว่า กบิลพัสดุ์ มีพระมารดาพระนามว่า พระนางสิริมหามายา มีพระราชบิดาพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อญาณบารมีแก่กล้าแล้ว จักออกบวชท่านได้บำเพ็ญเพียร เพื่อแสวงหาโพธิญาณ ในวันเป็นที่ตรัสรู้ จักได้รับข้าวมธุปายาสที่โคนไม้โคจร (ต้นไทร) แล้วเสวยข้าวมธุปายาสนั้น ที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จากนั้นเสด็จไปยังต้นไม้อัสสสัตถพฤกษ์ หรือ ต้นศรีมหาโพธิ์ แล้วทรงประทับนั่งเหนือรัตนบัลลังก์ ณ โคนต้นศรีมหาโพธิ์นั้น จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่โคนต้นศรีมหาโพธิ์นั่นเอง ท่านจักมีพระอัครสาวกเบื้องขวา ชื่อว่า พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ชื่อว่า พระโมคคัลลานะ มีพุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอานนท์ พระอัครสาวกรูปที่หนึ่ง ชื่อว่า พระเขมาเถรี พระอัครสาวกรูปที่สอง ชื่อว่า พระอุบลวรรณาเถรี

เมื่อสิ้นพุทธพยากรณ์ พระอริยสาวกทั้งสี่แสนองค์กระทำการสรรเสริญอนุโมทนาต่อท่านสุเมธดาบสแล้วทำการเวียนประทักษิณพระโพธิสัตว์ จากนั้นพระที่บึงกรพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอริยสาวกสี่แสนองค์ก็ได้เสด็จเข้าเมืองไป ท่านสุเมธดาบสได้ฟังพุทธดำรัสเช่นนั้น ก็เกิดโสมนัสรื่นเริงบันเทิงใจยิ่งนัก มีความรู้สึกประหนึ่งจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในวันรุ่งขึ้น ท่านสุเมธมั่นใจว่า ตนจะได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จึงค้นหาธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ก็ได้เห็นพุทธการกกรรม¹ มีทานบารมีเป็นข้อแรก ที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายในกาลก่อนเคยบำเพ็ญมีเพียงเท่านี้ไม่เกินไปกว่านี้ และบารมี 10 ประการนี้ แม้ในอากาศเบื้องบนก็ไม่มี แม้ในแผ่นดินเบื้องล่างก็ไม่มี แม้ในทิศทั้งหลาย มีทิศตะวันออกเป็นต้น ก็ไม่มี แต่จะตั้งอยู่เฉพาะในภายในหทัยของเราเท่านั้น ครั้นได้เห็นว่าบารมีเหล่านั้น ตั้งอยู่เฉพาะในหทัยอย่างนั้น จึงอธิษฐานบารมีเหล่านั้นทั้งหมด กระทำให้มัน พิจารณากลับไปกลับมา ยึดเอาตอนปลายทวนมาให้ถึงต้น ยึดเอาตอนต้นทวนให้ถึงตอนปลาย ยึดเอาตอนกลางให้จบลงตอนสุดข้างทั้งสอง ยึดเอาที่ สุดจากข้างทั้งสอง ให้จบลงตอนกลาง และเมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้ว จึงได้สมาทานพุทธการกกรรม 10 ประการ แล้วได้เหาะขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ไปบำเพ็ญภาวนาในป่าตลอดชีวิต เมื่อหมดอายุขัย ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก

ในชาตินี้จึงเป็นอันว่า การสร้างบารมีเพื่อจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ถือว่าเป็นผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ปรารถนาไว้ได้อย่างแน่นอน เพราะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่บึงกรพุทธเจ้าเรียบร้อยแล้ว สุเมธดาบสจึงได้ปรากฏนามนิมิตกนามว่า นียตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่เที่ยงแท้แน่นอนแล้วว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตได้อย่างแน่นอน แต่ก็ยังคงต้องสร้างบารมีอีก 4 อสงไขยกับแสนมหากัป เพื่อการฝึกฝนตนเองในการทำหน้าที่เป็นครูของโลก และเมื่อสร้างบารมีครบตามระยะเวลาแล้ว ก็จะได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

นอกจากนี้ ยังจะเห็นได้ว่า การสร้างบารมีเพื่อจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นั้น จะต้องอาศัยกำลังใจอันมหาศาล เนื่องจากระยะเวลาในการสร้างบารมีที่ยาวนาน จนกว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จึงต้องใช้ความอดทนและความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพระพุทธเจ้าให้ได้ ฉะนั้นการที่ได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตได้อย่างแน่นอนนั้น จึงเป็นเหมือนการให้กำลังใจแก่พระโพธิสัตว์ ผู้มุ่งที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ให้มีกำลังใจและความอดทนที่จะบำเพ็ญบารมีต่อไป จนกว่าจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ก็จะได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน

¹ รายละเอียดกล่าวไว้แล้วในบทที่ 3

ดังนั้น เพื่อการดำรงชีวิตอยู่บนโลกใบนี้อย่างสงบสุขกัน และเพื่อเป้าหมายในการเกิดมาของมนุษย์ คือ การสร้างบารมี จึงควรที่จะให้กำลังใจซึ่งกันและกันแก่บุคคลที่ทำความดีให้เขาได้มีกำลังใจในการทำความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

4.4 การสร้างบารมีตอนปลาย

สุเมธดาบสนั้น หลังจากที่ได้รับพยากรณ์แล้ว ได้พิจารณาพุทธการกธรรม ก็ได้เห็นบารมี 10 ประการ แล้ว ออกบำเพ็ญบารมีจนตลอดชีวิตในสมัยของพระที่ปึงกรพุทธเจ้า และหลังจากนั้น ก็เวียนเกิดเวียนตาย ได้สร้างบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์เป็นเวลาสี่สงไขยกับแสนมหากัป เพื่อจะบำเพ็ญบารมี ทั้ง 10 ประการนั้นให้บริบูรณ์ และเมื่อได้บำเพ็ญบารมีครบบริบูรณ์แล้วก็ได้ตรัสรู้เป็นพระสมณโคดมพุทธเจ้า ซึ่งในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงการสร้างบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์หลังจากได้รับ พุทธพยากรณ์แล้วพอสังเขปในบางชาติเท่านั้น และจะได้กล่าวถึงชาติสุดท้ายที่ได้บำเพ็ญบารมีที่ทำให้บรรลุ พระสัมมาสัมโพธิญาณได้สำเร็จ คือ ชาติที่เกิดเป็นพระเวสสันดร เป็นลำดับต่อไป

4.4.1 การสร้างบารมีในสมัยของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า

หลังจากที่เวียนตายเวียนเกิดมาหลายชาติแล้ว ในสมัยของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้านี้ พระโพธิสัตว์ ได้เกิดเป็นกษัตริย์พระนามว่า วิชิตาวิ ทรงเป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรม วันหนึ่งได้ถวายทานแด่ พระโกณฑัญญะพุทธเจ้าพร้อมกับพระชีนาสพประมาณหมื่นโกฏิ และครั้งนั้นพระองค์ได้รับพยากรณ์จาก พระโกณฑัญญะพุทธเจ้าว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแน่นอน เมื่อได้รับพยากรณ์แล้ว ก็ได้สละราชสมบัติ ออกบวชในสำนักของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า ได้เรียนทั้งพระสูตรและพระวินัยทั้งปวง แล้วช่วยประกาศพระศาสนา พระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท ได้บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จถึงสมบัติ 8 อภิญญา 5 ไปเกิดในพรหมโลก

4.4.2 การสร้างบารมีในสมัยของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า

ในสมัยของพระปทุมุตตรพุทธเจ้านี้ พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นชฎิล ชื่อว่า รัฏฐิกะ ได้ถวายผ้าพร้อม กับภัตตาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวก

ครั้งนั้น พระปทุมุตตรพุทธเจ้าประทับนั่งท่ามกลางพระภิกษุสาวก ได้ทรงพยากรณ์ว่า ท่านจักได้ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน จึงทำให้ชฎิลนั้นเกิดความปีติมาก แล้วได้อธิษฐานวัตรให้ยิ่งยวดขึ้น เพื่อที่จะบำเพ็ญบารมี 10 ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4.4.3 การสร้างบารมีในสมัยของพระวิปัสสีพุทธเจ้า

ในสมัยของพระวิปัสสีพุทธเจ้านี้ พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญานาค มีฤทธิ์มาก มีบุญ มีความรุ่งเรืองชื่อว่า อตุลละ วันหนึ่งได้ไปเฝ้าพระวิปัสสีพุทธเจ้าพร้อมกับนาคหลายโกฏิ ได้บรรเลงดนตรีทิพย์ถวายแล้วทูลนิมนต์

แล้วได้ถวายตั้งทอง ประดับด้วยแก้วมณีและแก้วมุกดา ประดับด้วยอาภรณ์ทุกชนิดแต่พระวิปัสสิพุทธเจ้า

ครั้งนั้น พระวิปัสสิพุทธเจ้าประทับนั่งกลางภิกษุสาวก แล้วได้ตรัสพยากรณ์ว่า ท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อได้ฟังพระดำรัสของพระวิปัสสิพุทธเจ้าแล้ว ก็มีความยินดีและเกิดความตื่นตันใจเป็นอย่างมาก จึงได้อธิษฐานวัตรให้ยิ่งยวดขึ้น เพื่อที่จะบำเพ็ญบารมี 10 ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4.4.4 การสร้างบารมีในสมัยของพระกุกสันธพุทธเจ้า

ในสมัยของพระกุกสันธพุทธเจ้านี้ พระโพธิสัตว์เกิดเป็นกษัตริย์พระนามว่า เขมะ ได้ถวายทานมากมาย แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวก มีบาตร จีวร ยาหยอดตา ชะเอมเคี้ยวและสิ่งประเสริฐทุกอย่างที่ภิกษุปรารถนา

ครั้งนั้น พระกุกสันธพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์ว่า ท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อได้ฟังพระดำรัสของพระกุกสันธพุทธเจ้าแล้ว ก็เกิดความยินดีและความตื่นตันใจ ได้อธิษฐานวัตรให้ยิ่งยวดขึ้น เพื่อที่จะบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4.4.5 การสร้างบารมีในสมัยของพระกัสสปพุทธเจ้า

ในสมัยของพระกัสสปพุทธเจ้านี้ พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นมาณพ ชื่อว่า โชติปาละ เป็นผู้มีการศึกษา ทรงจำมนต์ จบไตรเพท ถึงความสำเร็จในคัมภีร์ทำนายลักษณะและคัมภีร์อิติहाสะ ฉลาดในวิชาดูพื้นที่และอากาศ วันหนึ่งขุฎิการอุบาสก ผู้เป็นอุปฐากของพระกัสสปพุทธเจ้า ได้พาพระโพธิสัตว์ไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังธรรมแล้ว จึงได้ออกบวชในสำนักของพระพุทธองค์ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ฉลาดในวัตรน้อยใหญ่ ปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ เล่าเรียนพระธรรมวินัยทั้งหมดแล้ว ช่วยประกาศพระศาสนาให้ดังงาม

ครั้งนั้น พระกัสสปพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์ว่า ท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อได้ฟังพระดำรัสของพระกัสสปพุทธเจ้าแล้ว ก็ทำให้จิตให้เสื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรให้ยิ่งยวดขึ้น เพื่อที่จะบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการให้บริบูรณ์ ยิ่งขึ้นไป และได้งดเว้นความประพฤติเสียหาย ทำกรรมที่ทำได้โดยยาก เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น

4.4.6 การสร้างบารมีในชาติที่เกิดเป็นพระเวสสันดร¹

ในชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระเวสสันดรนั้น เป็นช่วงเวลาที่อยู่ในภทก์กับ หลังจากพระกัสสปพุทธเจ้าได้ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่ยังไม่มีการอุบัติขึ้นในตอนนี้ ซึ่งพระเวสสันดรโพธิสัตว์ถือได้ว่า เป็นผู้สร้างมหาทานบารมี ที่ได้ทำในสิ่งที่คนทั่วไปทำได้ยากยิ่ง เพราะท่านได้รู้ว่าสิ่งที่บังเกิดขึ้นได้ยากยิ่งกว่านี้ยังมีอยู่ คือ การได้บรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จึงได้ทำทานบารมีอย่างยิ่งยวดอย่างเต็มที่เต็มกำลัง ไม่เคยท้อถอยหรือหวั่นไหวในสิ่งใดเลย

¹ เวสสันดรชาดก, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 64 หน้า 608

พระชาติที่ได้เกิดเป็นพระเวสสันดรโพนธิด์จึงเป็นเรื่องราวที่ถูกนำมาเล่ากันมากอย่างต่อเนื่องมาหลายครั้งในหมู่ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป แม้ในปัจจุบันก็ยังคงมีการนำเรื่องราวนี้นี้มาเทศน์สอนกันอยู่ ที่เรียกว่า **เทศน์มหาชาติ เรื่อง พระเวสสันดร** หรือที่ทางภาคอีสานเรียกกันว่า **เทศน์พระเวส** สาเหตุที่ยังคงนำเรื่องราวของพระเวสสันดรมาเทศน์สอนกันอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เพราะพระชาตินี้ที่ได้ว่าเป็นแบบอย่างในการดำรงตนของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายในการสร้างมหาทานบารมี โดยที่ไม่ได้หวั่นไหวในสิ่งทั้งหลายที่จะทำให้ตนท้อแท้ในการสร้างบารมีได้ ฉะนั้นนักศึกษาควรศึกษาแ่งคิดมุ่มมองในการสร้างบารมีของพระเวสสันดร เพื่อจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติเป็นต้นแบบในการสร้างบารมีกันต่อไป

พระเวสสันดรโพนธิด์ได้ถือกำเนิดในพระครรภ์ของพระนางมุลดีผู้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าสุทนต์ ในกรุงเชตุคร โดยในขณะที่พระโพนธิด์อยู่ในครรภ์พระมารดา พระนางมุลดีทรงใคร่ปรารถนาจะสร้างมหาทานบารมี จึงรับสั่งให้สร้างโรงงาน 6 แห่ง คือ ที่ประตูเมืองทั้ง 4 แห่ง ที่กลางเมือง 1 แห่ง ที่ประตูพระราชวัง 1 แห่ง ทรงสละพระราชทรัพย์เป็นทาน 600,000 กหาปณะทุกวัน

พราหมณ์ผู้รู้นิมิตทั้งหลายได้ทูลพยากรณ์ว่า ที่พระนางทรงทำเช่นนี้ เพราะท่านผู้ยินดียิ่งในทานมาอุบัติในพระครรภ์ของพระราชเทวี และตั้งแต่ที่พระโพนธิด์ถือปฏิสนธิ ส่วยอาการของพระราชาก็ได้เพิ่มมากขึ้นกว่าที่เคยได้ แม้พระราชานิยมพวยพืดทั้งสิ้นต่างส่งเครื่องบรรณาการมาถวายพระเจ้าสุทนต์ทุกวัน ทั้งนี้ด้วยบุญญาภพของพระโพนธิด์นั่นเอง เมื่อพระนางมุลดีทรงพระครรภ์ครบ 10 เดือนบริบูรณ์ ทรงมีพระประสงค์จะชมเมือง จึงกราบทูลพระราชสวามี จากนั้นทรงรถที่นั่งอันประเสริฐทำประทักษิณพระนคร ในขณะที่นั้นลมกรรมชวาทก็ปั่นป่วน พระราชาจึงให้ทำพลับพลาสำหรับประสูติทันที

พระโพนธิด์ประสูติจากพระครรภ์แห่งพระมารดา เป็นผู้บริสุทธิ์ สิมพระเนตรทั้งสองออกมา เมื่อออกมาก็เหยียดพระหัตถ์ต่อพระมารดาตรัสว่าข้าแต่พระแม่เจ้า หม่อมฉันจักบริจาคนาน มีทรัพย์อะไร บ้าง ครั้งนั้นพระชนนีตรัสตอบว่า พ่อจงบริจาคนานตามอัยยาศัยของพ่อเถิด แล้ววางอุ้งกหาปณะพันหนึ่งในพระหัตถ์ที่แบอยู่

ครั้งนั้น ในวันถวายพระนามพระโพนธิด์พระประยูรญาติทั้งหลาย ได้ขยายพระนามว่า เวสสันดร เพราะประสูติในถนนแห่งพ่อค้าพร้อมกันนั้น ในวันที่ท่านประสูติ ช้างพังเชือกหนึ่งซึ่งสามารถเหาะได้ ได้นำลูกช้างเผือกขาวปลอดมาถวายแล้วก็จากไป เมื่อทรงอายุได้ 4 ขวบ พระราชาทรงให้ทำเครื่องประดับสำหรับพระราชกุมารราคาแสนหนึ่ง พระราชกุมารผู้มีใจรักในการให้ทาน พอรับมาประดับได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็เปลื้องเครื่องประดับนั้นแกนางนมทั้งหลาย ไม่ทรงรับเครื่องประดับที่เหล่านางนมถวายคืนอีก เหล่านางนมก็กราบทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นแด่พระราชชา พระราชาก็ให้ทำเครื่องประดับขึ้นใหม่แต่พระโอรส

เมื่อพระชนมพรรษา 8 ชันษา พระราชกุมารได้เสด็จขึ้นไปยืนอยู่ปราสาท ทรงดำริว่า เราให้ทานภายนอกอย่างเดียว ทานนั้นหายังเราให้ยินดีไม่ เราใครจะให้ทานภายใน แม้ถ้าใครๆ พึงขอหทัยของเรา เราจะพึงให้ฝ่าอุระประเทศนำหทัยออกให้แก่ผู้นั้น ถ้าเขาขอจักษุทั้งสองของเรา เราก็จะควักจักษุให้ ถ้าเขาขอเนื้อในสรีระ เราจะเชือดเนื้อจากสรีระทั้งสิ้นให้จนหมด ถ้าแม้ใครๆ พึงขอโลหิตของเรา เราก็จะให้โลหิตหรือว่าใครๆ พึงกล่าวกะเราว่า ท่านจงเป็นทาสของข้า เราก็ยินดียอมตัวเป็นทาสของผู้นั้น

เมื่อพระโพนธิด์มีพระชนมพรรษาได้ 16 ชันษา ก็ทรงศึกษาศิลปวิทยาทุกอย่าง พระราชบิดาทรง

เห็นสมควรว่า ถึงเวลาแล้วที่จะประทานราชสมบัติแก่พระบรมโพธิสัตว์ จึงทรงปรึกษาพระนางมุสตีและ พระประยูรญาติ จากนั้นก็ได้นำราชกัญญานามว่า มัทรี ผู้เป็นราชธิดาของพระเจ้าลุงจากมัททราชสกุล ให้เป็น อัครมเหสี ให้เป็นใหญ่กว่าสตรีหมื่นหกพัน จากนั้นก็ทรงมอบราชสมบัติให้กับพระเวสสันดร

พระเวสสันดรทรงอาศัยความเป็นผู้มีโชคนี้ ทรงได้สละทรัพย์วันละหกแสนกหาปณะ ตั้งแต่ครอง ราชสมบัติไม่เคยขาดเลย และพระองค์ยังประทับบนคอช้างเพื่อเสด็จทอดพระเนตรโรงพยาบาลทั้งหมดเดือนละ 6 ครั้งเป็นประจำอีกด้วย ทำให้ชื่อเสียงอันดีงามของท่านขจรขยายออกไปทั่วชมพูทวีป สมัยต่อมา พระนาง- มัทรีประสูติพระโอรส ชื่อชาลิราชกุมาร เมื่อพระราชกุมารนั้นทรงเดินได้ พระนางก็ทรงประสูติพระธิดา พระนามว่า กัณหาชينا

สมัยนั้น ในกาลถึงครุฑเกิดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล การเก็บเกี่ยวไม่ดี ข้าวยากมากแพง ทำให้ ชาวเมืองอดอยาก แคมยังมีโจรชุกชุม ฝ่ายพระราชาทรงแก้ปัญหาด้วยการทรงสมทานศีล รักษาอุโบสถศีล 7 วัน ถึงกระนั้น ฝนก็ยังไม่ตก ชาวเมืองจึงกราบทูลให้พระราชาทรงส่งพรหมณ์ไปขอช้างมงคลของ พระเวสสันดร ก็จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อพระราชาทรงสดับเช่นนี้ ก็เลือกพรหมณ์ 8 คน แล้วรีบส่งไปขอมงคลหัตถิที่กรุงเชตุรทนต์ เมื่อพรหมณ์ทั้ง 8 ท่านไปถึงกรุงเชตุร ก็ได้ปลอมแปลงเป็น ยาจกขอทาน ผู้นำสงสาร นุ่งเสื้อผ้าเก่าๆ ขาดวิน เนื้อตัวเปื้อนฝุ่นธุลีไปนั่งรอพระเวสสันดรที่โรงพยาบาล

เช้าตรู่วันนั้น เมื่อพรหมณ์ทั้ง 8 เห็นพระเวสสันดรออกตรวจโรงพยาบาลก็เข้าไปนั่งล้อมรอบช้างมงคล พระเวสสันดรจึงตรัสถามพรหมณ์ทั้ง 8 จึงทราบว่า พรหมณ์ทั้ง 8 ต้องการได้ช้างมงคลไปยังกาลิงครุฑ พระองค์จึงได้ให้ช้างมงคลตัวนั้นแก่พรหมณ์ พวกพรหมณ์พอขอช้างได้แล้ว ก็พากันแห่ไปท่ามกลางพระนคร พอมหาชนเห็นช้างมงคลเข้า ก็ถามจึงทราบว่าเป็นพระเวสสันดรบริจาคนั้น ก็พากันวิพากษ์วิจารณ์และโกรธ พระโพธิสัตว์มาก จึงรวมตัวกัน ตั้งแต่ราชบุตรจากทุกตระกูล พ่อค้า ช่างนา พรหมณ์ ต่างก็พากันมาชุมนุม ร้องเรียนพระเจ้าลัญชัยให้ทรงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกเมืองสิพี ไปอยู่ที่เขาวงกตเถิด¹

พระเจ้าลัญชัยสดับคำร้องเรียนเช่นนั้นแล้ว ก็เห็นว่า ไม่สามารถต้านกำลังของชาวเมืองได้ จึงรับสั่ง ให้พระเวสสันดรพักได้อีกหนึ่งคืน พอเวลาเช้าก็จะให้ออกจากเมือง ถึงกระนั้นพระเวสสันดรก็ได้หันไหว ะไรเลย ไม่รู้สึกท้อพระทัย หรือเดือดร้อนกับการสร้างมหาทานทานบารมีของพระองค์ มีแต่เกิดความปิติ โสมนัสที่จะได้สร้างทานบารมี ในวันรุ่งขึ้น ก่อนที่จะออกเดินทางไปยังเขาวงกต จะต้องทำมหาทานให้ ยิ่งๆ ขึ้นไป

¹ สาเหตุที่ชาวเมืองไม่ยินดีในการบริจาคช้างมงคลของพระเวสสันดร เพราะช้างมงคลเชือกนี้ เป็นช้างที่ประดับด้วยเครื่อง อลังการราคา 4 แสนที่เท่าทั้ง 4 ข้าง เครื่องอลังการประดับที่ 2 ลิขังของช้างด้านละ 2 แสน ข่ายคลุมหลัง 3 ชนิด คือ ข่ายแก้ว มุกดา ข่ายแก้วมณี และกัษัยทองคำ ราคา 3 แสน กระดึงเครื่องประดับที่ห้อยลงมาตามลิขังทั้งสอง ราคา 2 แสน ผ้ากัมพล ลาดบนหลังราคา 1 แสน เครื่องประดับใช้คลุมกระพองราคา 1 แสน สายรัด 3 สายราคา 3 แสน พูเครื่องประดับที่หูทั้ง 2 ข้าง ราคา 2 แสน ปลอกเครื่องประดับข้างทั้ง 2 ราคา 2 แสน วลัยเครื่องประดับที่ขางราคา 1 แสน เครื่องประดับหาง ราคา 1 แสน เครื่องประดับซึ่งตกแต่งงดงามที่กายข้าง และเครื่องประดับอย่างอื่นอีกรวมราคา 22 แสน เกยสำหรับขึ้น ราคา 1 แสน อ่าง บรรจุของบริโภคราคา 1 แสน ทั้งหมดรวมเป็น 24 แสน นอกจากนี้ยังมีมณีที่กำพู่ฉัตรและที่ยอดฉัตร สร้อยมุกดาที่ขอช้าง สร้อย มุกดาผูกคอช้าง กระพอง และที่ตัวพญาช้างเอง รวมแล้วเป็นเครื่องประดับที่หาค่ามิได้ ซึ่งชาวเมืองถือว่าช้างนี้เป็นของคู่บ้านคูเมือง ไม่ใช่เป็นเพียงของพระเวสสันดรเท่านั้น จึงไม่พอใจกับการบริจาคมงคลหัตถิในครั้งนี้

พระองค์จึงได้รับสั่งให้มหาอำมาตย์ชื่อ คุตตะ มาเข้าเฝ้า แล้วรับสั่งให้จัดแจงลัตตสทกมหาทาน¹ ซึ่งมหาเสนาคุตตะก็สามารถจัดหามาได้โดยไม่ยากอะไร

ในคืนนั้น พระเวสสันดรจึงไปหาพระนางมัทรี แล้วบอกให้นางทราบถึงเรื่องที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังสอนให้นางหมั้นทำทานเป็นประจำ ให้เลี้ยงดูลูกทั้งสองให้ดีและให้บำรุงกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ด้วยความเคารพ แต่พระนางมัทรีก็ได้อ้อนวอนขอติดตามไปด้วย พระองค์จึงต้องให้นางติดตามไปด้วย

พระเวสสันดรทรงบริจาคลัตตะสะตะกะมหาทานตั้งแต่เช้าจนถึงเย็นสมปรารถนาแล้ว ก็เสด็จกลับพระราชนิเวศน์ เพื่อถวายบังคมลาพระชนกพระชนนีและเหล่าพระประยูรญาติทั้งหมด ฝ่ายพระนางมัทรีก็ขออนุญาตออกบวชด้วย แต่พระเจ้าลัญชัยก็ทรงห้ามเอาไว้ แต่พระนางก็หาเหตุผลที่จะติดตามพระเวสสันดรให้ได้ ทำให้พระเจ้าลัญชัยอนุญาตให้ติดตามไปได้ นอกจากนี้พระนางยังนำพระโอรสและธิดาทั้งสองไปด้วย พระนางกล่าวยืนยันว่า “หากหม่อมฉันทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ทารกทั้งสองก็จักเป็นสุขเพียงนั้น”

เมื่อพระเวสสันดรอำลาพระประยูรญาติเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ออกเดินทางทันที พระนางมุสดีราชมารดาทรงทราบว่า พระโอรสมีพระทัยยินดีในการบริจาคเหนือสิ่งอื่นใด จึงให้จัดเกวียนหลายเล่มที่เต็มด้วยรัตนะ 7 ประการ พร้อมด้วยอาภรณ์ต่างๆ มากมายตามไปส่ง ฝ่ายพระเวสสันดรก็ทรงเปลื้องเครื่องประดับ ที่มีอยู่ในพระวรกาย พระราชทานแก่เหล่าชายจากผู้มาขอถึง 18 ครั้ง ได้พระราชทานสิ่งที่เหลืออยู่จนหมด และเมื่อเดินทางไปได้ไม่นาน ก็มีพราหมณ์ 4 คน มาไม่ทันรับลัตตะสะตะกะมหาทาน จึงเข้าไปพระนคร ครั้นได้ทราบว่าพระเวสสันดรบริจาคทานเสร็จและได้ออกนอกพระนครไปแล้ว จึงรีบติดตามมาเพื่อขอม้า 4 ตัว เมื่อมาถึง พระเวสสันดรก็ไม่ทำให้พราหมณ์ทั้ง 4 ผิดหวัง ได้พระราชทานม้าทั้ง 4 ตัวไป ส่วนพระองค์เองก็ทรงจูงมือชาลีผู้เป็นพระโอรส พระนางมัทรีทรงจูงมือพระธิดากันหาออกเดินทางมุ่งหน้าสู่เขาวงกต

เมื่อพบเจอใครที่เดินสวนทางมา ก็ไต่ถามทางไปเขาวงกต เพราะเป็นสถานที่อยู่ห่างไกลมาก คนที่ชำนาญทางได้แนะนำว่า ตั้งแต่เขตดุรราชธานี ถึงภูเขาชื่อสุวรรณคีรี ประมาณ 5 โยชน์ ตั้งแต่สุวรรณคีรีถึงแม่น้ำชื่อโกณฑิมารา 5 โยชน์ เดินทางไปอีก 5 โยชน์ ก็จะพบภูเขาอัญชนคีรี แล้วไปอีก 5 โยชน์ จะเป็นบ้านพราหมณ์ชื่อตุนณวิถนาลิทัณฑ์ ไปอีก 10 โยชน์ก็จะถึงมาตุลนคร รวมตั้งแต่เขตดุรนครถึงแคว้นนั้น เป็น 30 โยชน์ แต่ก็เป็นเรื่องอัศจรรย์ว่า เทวดามาช่วยย่นหนทางให้ ทำให้กษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์เสด็จถึงมาตุลนคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นเจตรัฐ โดยใช้เวลาเพียงวันเดียวเท่านั้น

¹ คำว่า **ลัตตสทกมหาทาน** ในที่นี้หมายถึง การให้ทานวัตถุ 7 ชนิดๆ ละ 700 มีช้าง 700 เขือก ล้วนประดับด้วยคชาลังการ มีเครื่องรัดกลางตัว ที่ทำด้วยทองคำบริสุทธิ์ คลุมด้วยเครื่องประดับทอง มีนายหัตถาจารย์ถือโตนมั่งประจำ มีม้า 700 ตัว ล้วนประดับประดาด้วยอศวาภรณ์ เป็นม้าอาชาไนย เป็นพาหนะว่องไว มีนายอศวาจารย์ขี่ประจำ สวมเกราะถือธนู มีรถ 700 คัน ซึ่งแข็งแรงมั่นคง หุ้มด้วยหนังเสือเหลือง เสือโคร่ง ประดับด้วยสรรพาลังการหลายอย่าง มีคนขับประจำ มีสตรี 700 นาง คนหนึ่งๆ อยู่ในรถ สวมสร้อยทองคำประดับกาย แต่ละนางล้วนมีเครื่องประดับประดาสีเหลืองอร่าม นุ่งห่มผ้าสีเหลือง ประดับอาภรณ์สีเหลือง มีดวงตาโตสวย ยิ้มแย้มก่อนจึงพูด มีรูปร่างสวยงาม แม่โคนมอีก 700 ตัว ซึ่งล้วน เป็นหัวหน้าโคได้คัดเลือกเป็นพิเศษ สามารถรีดน้ำนมได้วันละหม้อ ทาสหญิงอีก 700 และทาสชายอีก 700 คน ทั้งหมดล้วนได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี พร้อมเครื่องดื่มและโภชนาหารหาประมาณมิได้

เมื่อกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์เสด็จถึงเจตรัฐในเวลานั้น สมัยนั้น มีเจ้าครองนครอยู่ในมาตุลนครถึง 6 หมื่นองค์ เมื่อชาวเมืองรู้ว่า พระเวสสันดรพระนางมัทรี และพระโอรสพระธิดาเสด็จมาด้วยเท้าเปล่า ก็เกิดความสงสัยและพากันมาเข้าเฝ้า แล้วไปแจ้งข่าวให้พระยาเจตราชทั้ง 6 หมื่นทราบ พระองค์ท่านได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี เหมือนหมู่ญาติรอคอยบุคคลที่จากไปนาน ด้วยความใจดีใจจ้อ พระยาเจตราชทูลถามพระเวสสันดรถึงเหตุที่พระองค์เดินทางมายังสถานที่แห่งนี้ เมื่อพระยาเจตราชทั้ง 6 หมื่นทราบ ต่างก็ทรงส่งสารพระองค์ยิ่งนัก ที่ทำดีแต่ไม่มีใครเห็นความดี จึงพร้อมใจกันกราบทูลให้พักที่เจตรัฐนี้ และจะไปบอกพระราชบิดาและพระราชมารดาของพระองค์ให้ยกโทษ

แต่พระเวสสันดรทรงห้ามปรามเจ้านครเหล่านั้น ที่พระองค์ต้องถูกเนรเทศออกนอกเมือง เป็นเพราะความไม่เข้าใจของชาวเมืองสี่พิ หาใช่เป็นความผิดของพระราชบิดาไม่ เมื่อเป็นเช่นนั้น พระยาเจตราชทั้งหลายก็ยังยินยอมพร้อมใจที่จะถวายราชสมบัติ ให้กับพระเวสสันดรได้เป็นเจ้าครองนคร ปกครองดูแลพวกตน แต่ท่านก็ไม่ได้ปรารถนา เพียงแต่ขอพักอาศัยที่นครนี้เพียงคืนเดียวเท่านั้น วันรุ่งขึ้นก็จะพากันออกเดินทางต่อไป เพื่อบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าตามลำพัง จากนั้นกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์ก็เสด็จออกเดินทางไกล โดยมีกษัตริย์ 6 หมื่นพระองค์พร้อมด้วยเหล่าอำมาตย์ ข้าราชการบริวารมากมายเสด็จตามไปส่งถึง 15 โยชน์ นับเป็นการออกบวชอย่างมีเกียรติ ด้วยอานุภาพบุญของพระองค์ แม้จะเป็นหนทางไกลแต่ก็ใช้เวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมง ก็ถึงปากทางเข้าป่าใหญ่ พระยาเจตราชแต่งตั้งนายพรานคนหนึ่งชื่อ เจตบุตร รักษาทางเข้าป่าใหญ่ เอาไว้ จะได้ไม่มีใครมารบกวนหรือประทุษร้ายกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์ได้ เมื่อรับสั่งนายพรานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ชักชวนกันเสด็จกลับพระนคร

ขณะนั้น พระอาสน์ของท้าวสักกเทวราชแสดงอาการร้อน ท้าวสักกเทวราชพิจารณาแล้วทรงถึงทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงรับสั่งให้วิสสุกรรมเทพบุตรสร้างอาศรมที่เขาวงกต วิสสุกรรมเทพบุตรจึงเนรมิตบรรณศาลา 2 หลัง ที่จกรม 2 แห่ง ที่พักกลางคืนที่พักกลางวัน และได้ตระเตรียมบริวารไว้ให้ จากนั้นก็จารึกอักษรไว้ว่า “ท่านผู้หนึ่งผู้ใด ใครจะบวช ก็จงใช้บริวารเหล่านี้ พร้อมกับห้ามเหล่าอมนุษย์ หมูเนื้อหมูนก ที่มีเสียงดังรบกวนไม่ให้เข้ามาใกล้”

เมื่อพระเวสสันดรเดินทางมาถึงภูเขาวงกตแล้ว เห็นสถานที่ซึ่งวิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตไว้ ก็ทรงทราบเหตุนี้ จึงได้ถือเพศบรรพชิตพร้อมกับพระนางมัทรีและพระราชโอรสพระธิดาอาศัยอยู่ในบรรณศาลานี้ โดยมีพระนางมัทรีทำหน้าที่อุปฐากดูแลพระเวสสันดรและพระโอรสพระธิดาได้อย่างสมบูรณ์คอยดูแลบำรุงปฏิบัติอย่างดี และนำผลไม้จากป่ามาถวาย ซึ่งเมื่อมาอยู่ในที่นี้ พระเวสสันดรก็ได้ทำตีกาห้ามไม่ให้พระนางมัทรีเข้ามาหาพระองค์ในเวลาไม่สมควร

นอกจากนี้ยังมีพราหมณ์เฒ่าคนหนึ่ง ชื่อว่า ชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิภูจ ในกาลครั้งหนึ่งเที่ยวภิกขาจาร ได้ทรัพย์มา 100 กหาปณะ ก็ฝากไว้กับเพื่อนสนิท จากนั้นก็ได้ออกไปแสวงหาทรัพย์อีก เมื่อไปนาน พราหมณ์ผู้เป็นเพื่อนก็ใช้ทรัพย์นั้นจนหมด เมื่อชูชกกลับมาทวงก็ไม่สามารถจะให้คืนได้ จึงยกธิดาชื่อนางอมิตตดาปนาให้ชูชก ชูชกจึงได้นางอมิตตดาปนามาเป็นภรรยาแล้วพากันไปอยู่ที่บ้านในกาลครั้งนั้น นางก็ได้ปฏิบัติพราหมณ์ด้วยดีเสมอมา

พวกพราหมณ์หนุ่มๆ เห็นนางอมิตตดาปฏิบัติต่อสามีแก่เป็นอย่างดี ก็ตำหนิภรรยาของตนเองว่าทำหน้าที่สู้นางอมิตตดาไม่ได้ พวกนางจึงเกิดความอิจฉา และหาทางที่จะล่อเลียนพุดจาเหินบสนนางอมิตตดา ให้นางได้รับความไม่สบายใจ พอนางอมิตตดาไปทำน้ำ ก็ถูกพวกภรรยาของพราหมณ์หนุ่มกล่าว

เมื่อนางอมิตตตาได้รับการบริจาซและถูกดูหมิ่นเช่นนั้น ก็กระดากอาย จึงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้สามีแก่ฟัง ชูชกหลงใหลในตัวนางอมิตตตาอยู่แล้ว จึงได้ปลอบโยนและเอาใจภรรยาสาว โดยไม่ให้นางไปตักน้ำมาให้ตนอีก ตนจะไปตักมาเอง แต่นางอมิตตตากลัทธิโสธร เนื่องจากไม่ได้เกิดในตระกูลที่ใช้สามีให้ตักน้ำ จึงให้ชูชกไปขอทาสจากพระเวสสันดรมาให้ตน ถ้าหากหาไม่ได้ก็จะไม่อยู่กับชูชกอีก

พอชูชกได้ฟังเช่นนั้นก็ตกใจ กลัวว่าภรรยาสาวจะไม่อยู่กับตนเอง จึงตัดสินใจออกเดินทางไปขอทาสและทาสีจากพระเวสสันดร เพื่อเอาอกเอาใจบำรุงบำเรอนางอมิตตตาภรรยาสาว โดยไม่เห็นแก่ความยากลำบาก เมื่อชูชกเดินทางเข้าไปในนครเชตุตร ได้ไต่ถามประชาชนที่มาประชุมกันตามสถานที่ต่างๆ จึงทราบข่าวพระเวสสันดรถูกขับไล่ออกไปอยู่เขาวงกตและรู้ว่าพระเวสสันดรไม่ได้เสด็จไปตามลำพัง แต่ยังมีพระนางมัทรี พระโอรสและธิดาติดตามไปด้วย จึงตั้งใจว่าจะไปขอภัยหาซาสีราชกุมาร แล้วมุ่งหน้าไปทางเขาวงกตตามลำพัง

เมื่อไปถึงทางเข้าป่าใหญ่ ชูชกก็ถูกฝูงสุนัขล่าเนื้อวิ่งเข้าใส่หมายจะขย้ำคอกัดให้ตาย ชูชกเห็นก็รีบวิ่งหนีขึ้นต้นไม้เอาตัวรอดอย่างทุลักทุเล ฝ่ายพรานเจตบุตรที่เหล่าพญาเจตราชแต่งตั้งให้อารักขา พระเวสสันดรนั้น ก็คิดจะฆ่าชูชก เพราะเห็นลักษณะท่าทางแล้วเหมือนผู้ไม่ประสงค์ดี แต่ด้วยความเป็นผู้มีไหวพริบ จึงพูดโกหกพรานว่า ตนเป็นราชทูตที่พระเจ้าสิญชัยส่งมาเชิญพระเวสสันดรเสด็จกลับพระนคร ทำให้พรานเจตบุตรเชื่ออย่างสนิทใจ และเกิดปีติยินดี จึงได้ชี้บอกทางที่อยู่ของพระเวสสันดรอย่างละเอียด แล้วก็ออกเดินทางต่อไปจนถึงสำนักของอัชุตฤาษี

เมื่อเดินทางไปถึง ก็เข้าไปสนทนากับอัชุตฤาษีไต่ถามสารทุกข์สุกดิบกันจนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชูชกก็เลียบเคียงถามถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร ท่านดาบสได้ฟังคำถามเช่นนั้น ก็เกิดความสังหรณ์ใจคิดว่า ชูชกคงจะไม่ได้มาดีอย่างแน่นอน จึงไม่ยอมบอกให้ทราบ แต่ด้วยความมีไหวพริบ ชูชกจึงแสร้งพูดประจบประแจงถึงประโยชน์ที่ตนมาในครั้งนี้อัชุตฤาษีฟังเช่นนั้น หลงเชื่อถ้อยคำของชูชก จึงได้เหยียดมือชี้ไปทางที่ประทับของพระเวสสันดร พร้อมกับแนะนำเส้นทางอย่างละเอียดถี่ถ้วน ชูชกครั้นรู้แล้วก็ขอบคุณพระฤาษีจากนั้นก็รีบออกเดินทางทันที พราหมณ์ชูชกเดินทางมาถึงสถานที่ที่พระโพธิสัตว์ประทับอยู่เห็นว่า ตอนนี้เป็นเวลาเย็นแล้ว จึงยังไม่เดินทางเข้าไปขอพระโอรสพระธิดา จึงพักผ่อนเพื่อเตรียมตัวขอในเวลาเช้า

ในคืนนั่นเอง เวลาใกล้รุ่ง พระนางมัทรีได้ทรงพระสุบินว่า เห็นชายคนหนึ่งถืออาวุธเข้ามาทำร้ายนาง ทำให้นางสะดุ้งตื่น แล้วรีบเข้าไปหาพระเวสสันดร แต่เมื่อไปถึงก็ถูกพระเวสสันดรต่อว่า ในการมาในเวลาอันไม่สมควร พระนางมัทรีจึงได้บอกว่าเป็นฝันร้าย แล้วเล่าเรื่องที่ทรงฝันร้ายให้ฟัง พระเวสสันดรเมื่อสดับถ้อยคำนั้นก็รู้ว่าพรุ่งนี้ทานบารมีของพระองค์จะเต็มรอบ จึงทรงสรรหาถ้อยคำที่ทำให้นางเบาพระทัยแล้ว ทรงให้กลับไปทำกรรมทำภารกิจตามปกติ

เมื่อสว่างแล้ว พระนางมัทรีก็ทรงถือกระบี่เข้าไปหาผลไม้ในป่าตามที่เคยปฏิบัติทุกวัน ฝ่ายชูชกคิดว่า บัดนี้พระนางมัทรีคงจะเสด็จเข้าป่าไปแล้ว จึงมุ่งหน้าไปยังอาศรมของพระเวสสันดร เมื่อพระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรเห็นการมาของชูชกแล้ว ก็ทราบว่าต้องมาขออะไรจากพระองค์แน่ จึงได้ทำการต้อนรับ แล้วถามถึงเหตุที่มาในครั้งนี ชูชกจึงได้ขอพระราชทานพระโอรสและพระราชธิดา พระเวสสันดรได้ทรงสดับคำของชูชกเช่นนั้น ก็ทรงเกิดความปีติโสมนัสจึงได้เอ่ยปากที่จะยกพระโอรสและพระราชธิดามอบให้กับชูชก และชวนให้ชูชกอยู่ค้างคืนหนึ่งก่อน แต่ชูชกก็รู้ว่าถ้าค้างคืน ก็จะได้พระโอรสและพระราชธิดา จึงได้กล่าวถ้อยคำยกใจพระเวสสันดร เพื่อจะได้ตัดใจยกลูกทั้งสองให้ตน

พระราชสิริราชกุมารและพระกัณหาชินาราชกุมารีรู้ว่าพระบิดาจะต้องบริจาคตัวให้กับชูชกอย่างแน่นอน ก็นอนลุกชูชก ตกใจกลัวหวาดหวั่นไปตามๆ กัน จึงพากันลงไปยังนอนอยู่ในสระโบกขรณี เอาใบบัววางไว้บนพระเศียร ยืนขานสั้น น้ำตาไหลอาบแก้มอยู่ในน้ำ ฝ่ายชูชกไม่เห็นสองกุมาร จึงพูดรุกรานกระทบกระเทียบพระโพธิสัตว์ พระเวสสันดรจึงได้ลุกออกไปดู ก็ทราบว่าเป็นพระโอรสพระธิดาเสด็จไปยืนอยู่ในสระโบกขรณี จึงตรัสบอกให้พระราชโอรสและพระราชธิดาเข้าใจถึงเหตุในการบริจาคทานครั้งนี้ให้กับชูชก ซึ่งทั้งสองพระองค์ก็เข้าใจ จึงได้ขึ้นมาจากสระโบกขรณี และร้องไห้ด้วยความรักในพระโพธิสัตว์ พระองค์จึงได้พูดปลอบโยนบุตรทั้งสอง แล้วทรงกำหนดราคาพระราชกุมารพระราชกุมารีในการไถ่ตัว แล้วทรงจับพระเต้าน้ำ หลังน้ำลงในมือชูชก พร้อมกับตรัสบอกถึงความรักพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์

พระโพธิสัตว์เจ้าครั้นทรงบำเพ็ญบุตรทานแล้ว ก็เกิดความปีติโสมนัสในใจ ฝ่ายชูชกเข้าไปป่า เอาพินักัดเถาวัลย์ถึงมาผูกพระหัตถ์ขวาของพระราชสิริราชกุมารรวมกันกับพระหัตถ์ซ้ายของพระกัณหาชินาราชกุมารี ถึงปลายเถาวัลย์ไว้ แล้วเขียนติดต่อหน้าพระพักตร์ของพระเวสสันดร สั่งให้ทั้งสองหยุดร้องไห้ จากนั้นก็ลุดตึงพระกุมารทั้งสองออกจากป่าไป ในขณะที่เทพบุตร 3 องค์ จึงจำแลงกายเป็นราชสีห์ เป็นเสือโคร่งและเป็นเสือเหลือง นอนกั้นทางเสด็จกลับอาศรมของพระนางมัทรีเอาไว้ จนกว่าดวงอาทิตย์จะอัสดงคต เพื่อจะให้ทานบารมีของพระโพธิสัตว์ได้สำเร็จบริบูรณ์ ฝ่ายพระนางมัทรีวันพระหยุดอยู่ พร้อมกับในวันนี้ก็มีเหตุกลางสังฆกรรมเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น เสียมหลุดจากพระหัตถ์ กระจกหลุดจากปาก พระเนตรเบื่องขวงเขม่น พฤษชาติที่มีผลก็เหมือนกับไม่มีผล พฤษชาติที่ไม่เคยมีผลก็เหมือนกับว่ามีผลดก ทิศทั้งสี่ก็กำหนดไม่ได้ ยิ่งเมื่อมาเจอกับสัตว์ร้ายที่นอนขวางทางอยู่ข้างหน้า พระนางก็ตกพระทัยได้แต่อ้อนวอน แต่สัตว์ร้ายทั้ง 3 ก็ไม่ยอมลุกขึ้นไปไหน จวบจนพลบค่ำจึงหลีกเข้าไป ฝ่ายพระนางมัทรีก็รีบเดินทางกลับอาศรมทันที

เมื่อกลับมาถึงก็มองไม่เห็นพระโอรสพระธิดา ก็รีบเสด็จไปเฝ้าพระเวสสันดร ทูลถามถึงพระกุมารกุมารีทั้งสอง ซึ่งพระเวสสันดรไม่ได้ให้คำตอบ แต่กลับตอบว่าที่นางกลับมามีดคำอย่างนี้ พระนางมัทรีจึงได้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในวันนี้ให้ฟัง เมื่อพระเวสสันดรได้สดับแล้ว จึงบอกว่าพระองค์ได้บริจาคกัณหาชาติให้กับชูชกแล้ว เมื่อนางได้ฟังเช่นนั้น ก็สลดล้มลงเพราะความโศกที่บุตรทั้งสองต้องพรากจากไป พระเวสสันดรเห็นเช่นนั้น จึงเข้าไปประครองนางแล้วแก้ไขให้พระนางตื่นขึ้นมา เมื่อผ่านไปได้ไม่นาน พระนางก็ได้สติรู้สึกตัวขึ้นมา ก็รีบขอมาพระโพธิสัตว์พร้อมกับอนุโมทนาบุญในทานที่พระองค์ได้บริจาคบุตรทั้งสองเป็นทาน

ในวันต่อมา ท้าวสักกเทวราชได้ทรงจำแลงเพศเป็นพราหมณ์ไปเฝ้าพระเวสสันดร เพื่อขอพระนางมัทรี ซึ่งพระโพธิสัตว์ก็ได้ยกให้พระนางมัทรีแก่พราหมณ์จำแลง ท้าวสักกเทวราชจึงได้กล่าวชมเชยสรรเสริญพระโพธิสัตว์และพระนางมัทรี พร้อมทั้งให้พระเวสสันดรของพรได้ 8 ข้อ พระโพธิสัตว์ก็ขอพรครบทั้ง 8 ข้อ ซึ่งท้าวสักกเทวราชได้ให้คำยืนยันว่าพรทั้ง 8 ข้อจะสำเร็จแน่นอน

ฝ่ายพราหมณ์ชูชกพากุมารทั้งสองพระองค์ เดินทางไกลจนกระทั่งถึงกรุงเชตุตร ในขณะนั้นเอง พระเจ้าลัญชัยทอดพระเนตรไปทางถนน ทรงเห็นสองกุมารกุมารีซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คนหนึ่งเหมือนพระชาติ คนหนึ่งเหมือนกัณหาชينا เกิดความสงสัยขึ้นมา แต่ก็คิดไม่ถึงว่า กุมารและกุมารีนี้จะ เป็นหลานของพระองค์เอง จึงทรงรับสั่งให้อำมาตย์ไปเชื้อเชิญเข้ามาใกล้ๆ เมื่อมาแล้ว จึงได้ไต่ถามพราหมณ์ชูชก ครั้นทราบความจริง จึงนึกสงสัยถึงการบริจาคบุตรเป็นทานของพระเวสสันดร แต่พระราชสิริราชกุมารก็ได้ อธิบายให้พระเจ้าลัญชัยฟังอย่างละเอียด และยังบอกถึงคำตัวของตนที่พระเวสสันดรได้กำหนดเอาไว้

พระเจ้าลัญชัยจึงพระราชทานทรัพย์เพื่อเป็นค่าไถ่แก่ชุก และเลี้ยงต้อนรับอย่างดี ทำให้ชุกซึ่งไม่ได้ประมาทในการบริโภคอาหาร จึงต้องแตกตาย พระเจ้าลัญชัยจึงโปรดให้ชนทรัพย์ทั้งหมดคืน พระคลังหลวง เนื่องจากไม่มีญาติมารับเอาทรัพย์นั้นไป หลังจากนั้น พระเจ้าลัญชัยก็ได้เตรียมการที่จะเสด็จไปเขาวงกต ซึ่งเมื่อเตรียมการเรียบร้อยแล้ว ก็ได้เดินทางไปรับด้วยพระองค์เองพร้อมกับกองทัพ เมื่อเสด็จไปถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร ก็ได้สนทนากันอย่างร่าเริงเบิกบานด้วยความคิดถึง และขอร้องให้พระเวสสันดร กลับไปกรุงเชตุตร เมื่อพระเวสสันดรปฏิเสธก็ได้พากันหมอบลงขอร้อง ทำให้พระเวสสันดรต้องเสด็จกลับพระนครพร้อมกองทัพ เมื่อพระองค์เสด็จกลับถึงกรุงเชตุตรแล้ว ก็ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วย ทศพิธราชธรรม ทรงบำเพ็ญทานบารมีจนตลอดพระชนมชีพ จากนั้นก็ได้ไปบังเกิดเป็นท้าวสันดูลิตเทวราชเป็นจอมเทพในสวรรค์ชั้นดุสิต

นี่คือผลแห่งการทำทานอย่างทุ่มเทแบบสุดกำลังของพระโพธิสัตว์ ชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพันนั้น เมื่อถึงคราวบุญส่งผล นอกจากจะส่งผลดีให้เฉพาะตัวท่านแล้ว ยังส่งผลถึงเหล่าประชาราษฎร์และสรรพสัตว์อีกมากมายนับไม่ถ้วน เพราะพระองค์มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทุกอย่างที่พระองค์คิด ทุกสิ่งทีพระองค์ทำ ทุกถ้อยคำทีพระองค์พูด ต่างก็เป็นไปเพื่อสันติสุขของมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง สมควรที่พวกเราจะยึดเอาท่านเป็นแบบอย่างในการสร้างบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไปกันทุกคน

พระชาตินี้เป็นพระชาติสุดท้ายทีพระองค์เกิดมาเพื่อสร้างบารมีในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อพระองค์ได้กลับมาเกิดอีกในครั้งต่อไป ก็จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บารมีของพระองค์จึงเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ในพระชาตินี้ พร้อมทั้งจะมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อไปได้อย่างแน่นอน เพียงแต่ต้องรอเวลาในการเสด็จมาตรัสรู้ แต่เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมแก่การมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เสด็จมายังสรรพสัตว์ให้รู้ความเป็นจริงของชีวิต และหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ออกไปได้อย่างเช่นกับพระองค์

บทสรุป

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดในบทเรียนนี้ นักศึกษาคงจะเข้าใจชัดเจนขึ้นว่า ก่อนทีพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า จะตั้งความปรารถนาเพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก็เป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งอย่างพวกเราทั่วไป แต่ด้วยประสบการณ์และการสั่งบุญบารมีมาตลอดจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ จึงทำให้พระองค์เกิดปัญญา มองเห็นว่า โลกใบนี้มีแต่ความทุกข์ทีมนุษย์ต้องวนเวียนอยู่อย่างไม่รู้จักจบสิ้น พระองค์จึงเกิดความคิดทีจะหลุดพ้นออกไปจากวัฏสงสารนี้ และจะไม่ไปเพียงลำพังพระองค์เดียว แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นออกไปด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ ทีมีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ได้เนमितถกนามทีเกิดขึ้นกับมนุษย์ความเป็นมนุษย์ว่า พระโพธิสัตว์ คือ สัตว์ทีปรารถนาจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระโพธิสัตว์ปรารถนาทีจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็จะต้องเร่งสั่งสมบารมีอย่างต่อเนื่อง โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องสั่งสมบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับแสนมหากัป โดยแบ่งระยะเวลาในการสั่งสมบารมีเป็น 3 ช่วง คือ การดำริไว้ในใจทีจะปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่กล้าบอกใคร ต้องสร้างบารมี 7 อสงไขยกับแสนมหากัป ต่อมาเริ่มมีความกล้ามากขึ้นทีจะเปล่งวาจาออกมาบอกแก่คนอื่นให้ได้ยิน ต้องสร้างบารมีเป็นเวลา 9 อสงไขยกับแสนมหากัป เมื่อได้สร้างบารมีมา

อย่างต่อเนืองจนได้คุณลักษณะพร้อมที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะได้รับพุทธพยากรณ์ และจะต้องสร้างบารมีต่อไปอีก 4 อสงไขยกับแสนมหากัป จึงได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระโพธิสัตว์ได้รับการพยากรณ์จากพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าในอนาคตจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน ได้ยกฐานะจากอนิยตโพธิสัตว์เป็นนิยตโพธิสัตว์แล้ว พระองค์ก็สามารถที่จะกำจัดกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้เลย แต่ด้วยน้ำใจอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่ไม่ต้องการจะพ้นทุกข์ไปเพียงคนเดียว จึงได้สร้างบารมี 10 ทศ มีทานบารมี เป็นต้น ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามอย่างยิ่ง แม้จะพบอุปสรรคมากมาย พระองค์ก็ไม่เคยท้อถอย ยังคงสั่งสมบารมีด้วยหัวใจที่เด็ดเดี่ยวต่อไป จนในพระชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นพระเวสสันดร ทรงสร้างมหากาพย์ยิ่งใหญ่ที่ทำให้พระสัมมาสัมโพธิญาณของพระองค์เต็มเปี่ยม และแล้ววันเวลาที่จะทำให้พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ใกล้เข้ามาทุกขณะ ซึ่งนักศึกษาสามารถศึกษาเนื้อหาต่อไปในบทที่ 5

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 4 ก่อนจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 4 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 4 แล้วจึงศึกษาบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5
พุทธประวัติ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
องค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล

เนื้อหาบทที่ 5

พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล

- 5.1 เทวดาทูลเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุดจากภพดุสิต
- 5.2 ประสูติพระบรมโพธิสัตว์
- 5.3 พราหมณ์บิณฑิตพยากรณ์พระลักษณะอันประเสริฐ
- 5.4 เหตุการณ์สำคัญในวันพระราชพิธีวัปปมงคล
- 5.5 บุญในวัฏระตุนเดือนเมื่อพบเทวทูต 4
- 5.6 เสด็จออกบรรพชาเพื่อค้นหาความสุขที่แท้จริง
- 5.7 ชีวิตก่อนการตรัสรู้

แนวคิด

พุทธประวัติช่วงปฐมกาล เป็นช่วงเวลา ณ จุดเริ่มต้นตั้งแต่พระบรมโพธิสัตว์ จุตติลงจากสวรรค์ชั้นดุสิต ลงมายังมนุษยสภุมิ ณ ชมพูทวีป เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และมาয়งประโยชน์สุขสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยชีวิตของพระองค์งดงามสมบูรณ์ในตั้งแต่แรกเกิด เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีใครทัดเทียมได้ แม้จะถูกเลี้ยงดูอย่างสะดวกสบาย เพียงพร้อมสมบูรณ์ด้วยโลกียสมบัติ แต่ก็มิได้ทรงอาศัยความสะดวกสบายเป็นหลักประกันการมีชีวิตเยี่ยงเจ้าชายทั้งหลายทั่วไป ด้วยบุญญาธิการที่ทรงสั่งสมมานานแสนนาน และความปรารถนาที่ตั้งมั่นไว้ในใจได้กระตุ้นเตือนให้พระองค์ทรงเกิดความเบื่อหน่าย และยังได้เห็น เทวทูตทั้ง 4 ยิ่งทำให้พระองค์ตระหนักยิ่งขึ้นว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะแสวงหาหนทางออกจากรวงจรรแห่งทุกข์ ในที่สุดได้ตัดสินใจเด็ดเดี่ยวที่จะละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า คือการหลุดพ้นจากทุกข์ แม้จะมีพญามารมาขวางแต่ก็ไม่อาจลบล้างพระดำริอันมั่นคงในพระทัยของพระองค์ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษา ทราบถึงวิถีชีวิตและความคิดของบุคคลที่จะมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์การกำเนิดขึ้นของพระพุทธศาสนา ที่มีการบันทึกอ้างอิงอย่างชัดเจน
4. เพื่อให้ศึกษาทราบถึงมโนปณิธานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งตรัสรู้ได้สำเร็จ

ความนำ

ในกัปของเรานี้ เรียกว่า ภัทรกัป เป็นกัปที่เจริญที่สุด เพราะมีพระสัมมาสัมพุทธมาบังเกิดขึ้นถึง 5 พระองค์ด้วยกัน ขณะนี้ได้ผ่านกาลสมัยของพระพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว 3 พระองค์ ปัจจุบันยังดำรงอยู่ในกาลสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ที่ 4 พระนามว่า พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในบทเรียนที่ผ่านมา นักศึกษาได้ทำความเข้าใจภาพรวมพื้นฐานทั่วไปของการสร้างบารมีเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และในบทที่ 4 ได้กล่าวถึงอดีตชาติของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ความเป็นมา ณ จุดเริ่มต้นของการพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติแรกที่พระองค์เกิดมาเป็นมานพหนุ่มลอยคออยู่กลางมหาสมุทร ได้เห็นทุกข์โทษภัยของการเวียนว่ายตายเกิด จึงได้ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำพาตนเองและสรรพสัตว์ให้พ้นจากกองทุกข์ แหกออกจากคุกออกไปให้ได้ และจบลงที่พระชาติสุดท้ายที่พระองค์เกิดเป็นพระเวสสันดรได้สร้างมหาทานบารมีอย่างยิ่งยวด นับเป็นภาพการสร้างบารมีในอดีตชาติที่เป็นตัวอย่างทำให้เห็นเส้นทางการสร้างบารมีของพระองค์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนบทที่ 5 ถึง บทที่ 7 ที่นักศึกษาจะได้เรียนรู้ต่อไปนี้ จะเป็นการศึกษาตัวอย่างพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตั้งแต่เหล่าเทวดาหมื่นจักรวาลทูลอันเชิญเทพบุตรบรมโพธิสัตว์จากสวรรค์ชั้นดุสิต ให้มาจุติยังโลกมนุษย์เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และเหตุการณ์สำคัญหลายประการตั้งแต่ ประสูติ การแสวงหาหนทางหลุดพ้น ตรัสรู้ การเผยแผ่พระศาสนา และสิ้นสุดลงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ช่วงเวลา ซึ่งมีได้มีการจัดเนื้อหาตามอย่างตำราพุทธประวัติทั่วไป แต่จัดให้เหมาะสมกับเนื้อหาของวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เน้นเฉพาะเนื้อหาที่มีความสำคัญดังนี้

ปฐมกาล หมายถึง ช่วงระยะเวลาเบื้องต้นของพุทธประวัติ รายละเอียดเนื้อหาจะอยู่ในบทที่ 5 กล่าวถึง เทวดาหมื่นจักรวาลทูลอันเชิญพระบรมโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นท้าวสันตดุสิตให้ลงมาจุติยังโลกมนุษย์เพื่อตรัสรู้ธรรม จนถึงช่วงก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

มัชฌิมกาล หมายถึง ช่วงระยะเวลาท่ามกลางของพุทธประวัติ รายละเอียดเนื้อหาจะอยู่ในบทที่ 6 กล่าวถึง เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเผยแผ่พระศาสนา จนถึงปลงอายุสังขาร

ปัจฉิมกาล หมายถึง ช่วงระยะเวลาตอนปลายของพุทธประวัติ รายละเอียดเนื้อหาจะอยู่ในบทที่ 7 กล่าวถึง เหตุการณ์ก่อนปรินิพพาน จนกระทั่งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ในการนำเสนอเนื้อหาพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันนี้จะไม่กล่าวโดยละเอียดจะนำเสนอเนื้อหาเฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่จะทำให้ให้นักศึกษาได้เข้าใจพุทธจริยาและมหากรุณาธิคุณอันเปี่ยมล้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระองค์จนหมดใจ และทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระองค์ เพื่อความหลุดพ้นให้จงได้

นอกจากนี้การศึกษาพุทธประวัติจะทำให้เราประจักษ์ชัดแจ้งถึงประวัติความเป็นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมีหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ จากเหตุการณ์ที่ถูกบันทึกอ้างอิงอย่างชัดเจน เป็นเหตุเป็นผล

ไม่คลุมเครือ ไม่เลือนลอย สามารถนำไปอธิบายให้ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใสได้ หรือผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นไป และยังเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาอีกด้วย

และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นการชี้ให้เห็นว่า ณ จุดเริ่มต้นที่พระองค์ตั้งความปรารถนาจนกระทั่งถึงเวลาที่ได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ล้วนมีความเป็นไปได้จริง อันเนื่องมาจากการฝึกฝนพระองค์เองอย่างขยันขันแข็งโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคนานัปการ มานับภพนับชาติไม่ถ้วน เพื่อให้ไปถึงเป้าหมายที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยไว้ และวันแห่งความสมปรารถนาของพระองค์ก็ทรงบังเกิดขึ้นจริง เป็นความสำเร็จอันประเสริฐสูงสุดของมวลมนุษยชาติ ไม่มีความสำเร็จใดยิ่งไปกว่าการได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างให้กับมวลมนุษยชาติได้ประพฤติปฏิบัติตามอย่างแท้จริง เป็นความปลื้มปิติอันหาที่เปรียบมิได้ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้มนุษย์ธรรมดาอย่างเรามีใจที่อาจหาญที่จะตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้พระองค์หนึ่งในอนาคต เพื่อรี้อสัตว์ชนสัตว์ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานให้หมดสิ้น ไม่เหลือแม้แต่คนเดียว

ปฐมกาล

ช่วงปฐมกาล เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของการบังเกิดขึ้นของบรมโพธิสัตว์ในพระชาติสุดท้ายที่งดงามและอัศจรรย์ยิ่ง สมกับที่พระองค์เป็นศาสดาเอก ผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์ และเทวาทิ้งปวง เป็นผู้สั่งสอนมนุษย์และเทวดาให้หลุดพ้นจากการเป็นบ่าวเป็นทาสของพญามาร ออกจากทุกข์ได้อย่างแท้จริง

ณ จุดเริ่มต้นที่พระองค์จุติจากดุสิตเทวโลกลงมาয়มนุษย์โลก ณ ชมพูทวีปประเทศอินเดีย อันเป็นดินแดนอุดมมงคลที่สำคัญ และยังเป็นดินแดนที่มีเจ้าลัทธิต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เกิดความเชื่อที่หลากหลายซึ่งพระองค์จะต้องนำความรู้ที่แท้จริงไปเผยแผ่ท่ามกลางกระแสความเชื่อที่เป็นมิถนาคติภูมิมากมาย

พระบรมโพธิสัตว์ของเราได้อุบัติเกิดขึ้นที่นี่ ในนามของเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายแห่งกรุงกบิลพัสดุ์

ชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะงดงามสมบูรณ์ในตั้งแต่แรกเกิด เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ไม่มีใครทัดเทียมได้ แม้จะถูกเลี้ยงดูอย่างสะดวกสบาย เพียงพร้อมสมบูรณ์ด้วยโลกียสมบัติ แต่ก็มีได้ทรงอาศัยความสะดวกสบายเป็นหลักประกันการมีชีวิตเยี่ยงเจ้าชายทั้งหลายทั่วไป ด้วยบุญญาธิการที่ทรงสั่งสมมานานแสนนาน และความปรารถนาที่ตั้งมั่นไว้มั่นใจ เมื่อถึงเวลาก็ส่งผลให้พระองค์ได้มีดวงปัญญา คิดที่จะนำพาตนเองให้หลุดพ้นไปจากวัฏทุกข์ ทรงตั้งคำถามและหาคำตอบให้กับตัวเอง ถึงแม้ยังไม่ได้คำตอบที่ทรงปรารถนา ก็ได้ลุลละที่จะทรงค้นหาต่อไป จนในที่สุดก็เกิดความสลดพระทัยจากการเห็นเทวทูตทั้ง 4 ได้เสด็จออกผนวชด้วยพระทัยที่มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว เพื่อจะหาหนทางแห่งความหลุดพ้นให้จงได้

ในบทที่ 5 นี้ นักศึกษาจะได้ศึกษาชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะพระบรมโพธิสัตว์ผู้มีความงดงามในเบื้องต้นท่ามกลาง และเบื้องปลาย และได้เห็นบุญญาธิการอันสั่งสมมาดีแล้วของพระบรมโพธิสัตว์ตั้งแต่จุติลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิตบังเกิดในมนุษยโลก จนกระทั่งออกบวชหาหนทางแห่งความหลุดพ้น นับเป็นเรื่องราวที่น่าศึกษาอย่างยิ่งนัก

5.1 เทวดาทูลเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติจากภพดุสิต

สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ 4 ในกามาวจรภูมิ เทพบุตรผู้เป็นใหญ่มีชื่อเรียกตามสวรรค์ชั้นนี้ว่า สันดุสิตเทวราช เทวดาในชั้นนี้มีอายุขัย 4,000 ปีทิพย์ เมื่อเทียบกับปีมนุษย์เท่ากับ 57 โทกวิ 6 ล้านปี กล่าวกันว่า สวรรค์ชั้นนี้อบอวลไปด้วยกลิ่นไอของธรรมะ เป็นที่อยู่ของผู้หนักแน่นในการบำเพ็ญสมณธรรม เทพบุตรพระบรมโพธิสัตว์ผู้รอวันลงมาจุติมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป ขณะที่สถิตอยู่ ณ ดุสิตสวรรค์ ได้ทำหน้าที่สอนธรรมแก่เหล่าเทวดาทั้งหลาย

พระเวสสันดรเป็นพระชาติสุดท้ายที่พระบรมโพธิสัตว์บังเกิดมาสร้างบารมี เมื่อละจากอัฐภาพ มนุษย์ได้บังเกิดเป็นท้าวสันดูลิต ครอบความเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดุสิต และได้ทำหน้าที่สอนธรรมะเหมือน พระบรมโพธิสัตว์องค์ก่อนๆ พร้อมรอวันที่จะจุติลงมาปฏิสนธิเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคตเช่นกัน

ในคัมภีร์ลิลิตวิสตระและปฐมสมโพธิกถา¹ กล่าวตรงกันว่า ชาวเทพบุตรสันดูลิตจะจุตินั้น เทวดา ต่างรู้ล่วงหน้าเป็นเวลา 1 แสนปี สันนิษฐานว่า เป็นช่วงเวลาที่โลกว่างจากพระพุทธเจ้า ได้มีการป่าว ประกาศไปทั่วหิมาจักรวาล โดยเหล่าพรหมชั้นสุทธาวาส เทวดาในหิมาจักรวาลฟังการป่าวประกาศนั้นแล้ว ต่างมาประชุมพร้อมกัน เพื่อค้นหาผู้ที่จะจุติยังโลกมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะคั่นหานั้น กาลเวลาก็ได้ล่วงมาเนิ่นนาน ได้พบเทพบุตรสันดูลิตเกิดบุญนิมิต อันเป็นสิ่งบอกเหตุล่วงหน้าว่าจะจุติ

ครั้นเทพบุตรสันดูลิตเกิดบุญนิมิตแล้ว หมู่เทวดาก็ทราบทันทีว่า เทพบุตรองค์นี้แหละจะจุติมาถือ ปฏิสนธิเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากนั้นข่าวการจะจุติของเทพบุตรสันดูลิตก็กระจาย สะพัดไปยังหิมาจักรวาล หมู่เทวดาทั้งหิมาจักรวาลตั้งแต่มหาพรหมลงมา จนถึงเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ต่างมาประชุมพร้อมกัน แล้วไปยังสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่ออัญเชิญเทพบุตรสันดูลิตให้จุติลงมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ในมนุษยโลก เพื่อจะได้บรรลุสัพพัญญุตญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อโปรดสั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุด พ้นจากกองทุกข์ สมดังที่พระองค์ได้บำเพ็ญบารมีตั้งพระทัยไว้แต่แรก

ทรงพิจารณาปัญจมหาวิโลกนะ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ฟังคำกล่าวอันเชิญแล้ว ยังมิได้รับคำในทันที จะต้องทรงต้องพิจารณา ปัญจมหาวิโลกนะ คือ การตรวจดูอย่างละเอียดในเรื่องสำคัญ 5 ประการ คือ

ตรวจดูกาล โดยตรวจดูอย่างละเอียดว่า ถึงเวลาที่จะจุติเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัม- พุทธเจ้าได้หรือยัง เงื่อนไขสำคัญ คือ อายุของคนในยุคนั้นๆ ถ้าเจริญขึ้นเกินแสนปีไม่ใช่กาลอันสมควร ด้วย เหตุว่า ในกาลที่มนุษย์มีอายุเกินแสนปี ชาติ ชรา มรณะ จักไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อพระสัมมาสัม- พุทธเจ้าตรัสถึงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่เข้าใจในพระดำรัสนั้น ฉะนั้นการบรรลุมรรคผลก็ จะไม่มีเมื่อไม่มีการบรรลุมรรคผล ศาสนาจะไม่ดำรงอยู่ได้ แม้ในกาลที่อายุต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังมีใช้กาลอันสมควร เพราะในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายมีกิเลสหนาแน่น โอวาทที่จะทรงสั่งสอนแก่สัตว์ผู้มีกิเลสหนาก็จักไม่เป็นผล เหมือนรอยไม้ที่ขีดในน้ำ จึงเป็นกาลที่ไม่สมควร ในกาลแห่งอายุตั้งแต่แสนปีลงมา และตั้งแต่ร้อยปีขึ้นไป ชื่อว่าเป็นกาลอันสมควร ก็ในกาลนั้นเป็นเวลาร้อยปี พระบรมโพธิสัตว์จึงทรงเห็นว่าเป็นกาลที่ควรบังเกิด

ตรวจดูทวีป ในบรรดาทวีปทั้ง 4 คือ อุตตรกुरुทวีป อปรโคยานทวีป ปุพพิเทหทวีป และชมพูทวีป ทรงเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่เกิดในทวีปทั้ง 3 แต่เกิดในชมพูทวีปเท่านั้น เพราะชาวชมพู ทวีปมีคุณสมบัติพร้อมที่จะรองรับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระชนก พระชนนีก็เกิดในชมพูทวีป จึงทรงพิจารณาว่า จักเกิดในชมพูทวีป

ตรวจดูประเทศ ตรวจดูประเทศหรือดินแดนส่วนใดในชมพูทวีปสมควรจะเป็นถิ่นกำเนิดของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พบว่าดินแดนชมพูทวีป แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ปัจจุบันประเทศ ได้แก่ดินแดนรอบ

¹ ลลิต. หน้า 20, ปฐมสมโพธิ. หน้า 37.

นอกหรือชายแดน และมีชฌิมประเทศ ได้แก่ดินแดนส่วนกลางที่ประกอบด้วยรัฐใหญ่ 16 รัฐ มีความเจริญทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จึงเลือกมีชฌิมประเทศ ณ กรุงกบิลพัสดุ์

ตรวจดูตระกูล ในชมพูทวีปมีกลุ่มคนต่างๆ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ คูทร วรณะกษัตริย์และวรณะพราหมณ์เป็นกลุ่มคนชั้นสูง ธรรมดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่บังเกิดในตระกูลต่ำ อย่างตระกูลแพศย์หรือตระกูลคูทร แต่จะบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ และตระกูลพราหมณ์ สองตระกูลนี้เท่านั้น สุดแต่ว่าในกาลนั้นโลกสมมติว่าตระกูลใดประเสริฐ ก็บังเกิดในตระกูลนั้น ก็ในกาลนั้น ตระกูลกษัตริย์ประเสริฐจึงทรงพิจารณาว่า เราจักบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ พระเจ้าสุทโธทนมหาราชจักทรงเป็นพระราชบิดา

ตรวจดูพระชนนี ธรรมดาพระพุทธรมาดา ย่อมเป็นผู้ที่บำเพ็ญบารมีมาตลอดแสนกัป ได้ทรงเห็นว่า พระเทวี ทรงพระนามว่า พระนางมหายาจา จำเดิมแต่เกิด จะมีศีล 5 ไม่ขาดเลย ทรงพิจารณาว่า พระนางมหายาจาจักเป็นพระราชมารดา เมื่อตรงตรวจพระชนมายุของพระราชมารดาทราบว่าเป็น 10 เดือนไปแล้ว หลังจากมีประสูติกาล จะมีพระชนมายุได้อีก 7 วัน จึงเห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะจุติ

พระโพธิสัตว์ทรงรับคำเชิญของเทวดา

พระโพธิสัตว์ เมื่อได้พิจารณามหาวิโลกนะ 5 อย่างนี้แล้ว จึงทรงรับปฏิญญาของเทวดาทั้งหลาย ว่า เป็นกาลอันสมควรที่จักเป็นพระพุทธเจ้าของเราแล้ว ส่งเทวดาเหล่านั้นกลับไปแล้ว ได้เสด็จเข้าไปยังสวนนันทวัน อันเทวดาชั้นดุสิตห้อมล้อม คอยเตือนพระโพธิสัตว์ให้รำลึกถึงกุศลกรรม ที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อน เทียวไป อยู่ในสวนนันทวันนั้นนั้นแล ได้จุติแล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมหายาจาเทวี

เพื่อที่จะให้เรื่องการถือปฏิสนธินั้นชัดแจ้ง **ในวิสุทธิชนวิลาสินี อรรถกถา ขุททกนิกายอปทาน** กล่าวไว้ว่า ในกาลนั้นนครกบิลพัสดุ์ได้มีงานนักขัตฤกษ์ เดือน 8 อย่างเอิกเกริก มหาชนต่างพากันเล่นงาน นักขัตฤกษ์นั้น ฝ่ายพระนางมหายาจาเทวี ตั้งแต่วันที่ 7 ก่อนจะถึงวันบูรณมี ได้ทรงร่วมเล่นงานนักขัตฤกษ์ ที่เพียบพร้อมด้วยดอกไม้และของหอม ครั้นในวันที่ 7 ทรงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ทรงสละพระราชทรัพย์สี่แสน ถวายมหาทาน ทรงประดับด้วยเครื่องราชอลังการทั้งปวง ทรงอธิษฐานองค์อุโบสถ

ในราตรีนั้น **ได้ทรงพระสุบินว่า** ท้าวมหาราชทั้งสี่ได้ยกพระนางขึ้นพร้อมกับพระทีโสภาสน์ นำไปยัง ป่าทิมพานต์ วางพระนางลงบนพื้นมโนศิลา มีประมาณ 60 โยชน์ ภายใต้อันสาละใหญ่มีขนาด 7 โยชน์ แล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่สวนสุดข้างหนึ่ง ลำดับนั้น เหล่าพระเทวีของท้าวมหาราชทั้งสี่ ต่างพากันมานำพระเทวีไปยัง สระอนาคต ให้สรงสนานเพื่อที่จะชำระล้างมลทินของมนุษย์ออก แล้วให้ทรงนุ่งห่มผ้าทิพย์ ทรงลูบไล้ด้วย ของหอม ให้ทรงประดับด้วยดอกไม้ทิพย์

ในที่ไมไกลจากที่นั้น มีภูเขาดินอยู่ลูกหนึ่ง ภายใต้อันภูเขานั้นมีวิมานทอง พวกเขาให้ตั้งพระที โสภาสน์อันเป็นทิพย์ มีเบื้องเศียรอยู่ทางทิศตะวันออก ทูลให้พระนางบรรทมในวิมานทองนั้น พระโพธิสัตว์ เป็นพญาช้างตัวประเสริฐสี่ขาผ่อง ท่องเทียวไปในภูเขาทองลูกหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในที่ไมไกลจากที่นั้น ได้ลงจาก ภูเขาทองนั้นแล้ว ขึ้นไปยังภูเขาดิน เดินมาทางทิศเหนือได้เอางวงอันมีสิริว่ากะว่าพวงเงินจับดอกปทุมสีขาวย เปล่งไถญจนาท (บันลือเสียงกึกก้อง) เข้าไปยังวิมานทองนั้น พญาช้างได้กระทำประทักษิณพระทีโสภาสน์ ของพระมารดา 3 รอบแล้ว ได้เป็นเสมือนกับผ้าพระปรักศรีเบื้องขวาเข้าสู่พระครรภ์ของพระนาง

5.2 ประสูติพระบรมโพธิสัตว์¹

พระนางมหายาเทวี ทรงบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ ตลอด 10 เดือน เมื่อมีพระครรภ์แก่เต็มที่แล้ว มีพระราชประสงค์จะเสด็จไปยังเรือนแห่งพระญาติที่เทวทนคร พระนางได้กราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชาทรงอนุญาตแล้ว มีรับสั่งให้ทำหนทางจากนครกบิลพัสดุ์จนถึงนครเทวทหะให้ราบเรียบ ให้ตกแต่งประดับประดาด้วยต้นกล้วย หน่อไม้เต็ม และธงชาย ธงผ้า เป็นต้น ให้พระเทวีประทับนั่งในสิวิกาทองให้อำมาตย์พันคนหาม ทรงส่งพระนางไปด้วยข้าราชการบริพารกลุ่มใหญ่

ระหว่างทางได้ผ่านสวนชื่อ ลุมพินี ในสมัยนั้น ต้นสาละออกดอกบานสะพรั่ง ตั้งแต่โคนต้นจนถึงปลายกิ่ง หมู่มาร 5 สี และหม่อมวณกนานันปการ รำร้องกระที่มอยู่ด้วยเสียงอันไพเราะตามระหว่างกิ่งระหว่างดอกทั้งหลาย เป็นที่น่ารื่นรมย์ พระเทวีทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ทรงมีพระประสงค์จะแวะชมสวน จึงเสด็จไปยังโคนต้นสาละอันเป็นมงคล เมื่อพระนางมีพระประสงค์จะทรงจับกิ่งใดกิ่งนั้นก็โน้มลงมาเอง จนถึงฝ่าพระหัตถ์ ประหนึ่งยอดหวายที่ทอดลงอย่างอ่อนช้อย ฉะนั้น

ขณะที่พระนางประทับยืนจับกิ่งสาละนั้น ลมกัมมฆวาทของพระนางก็เกิดปั่นป่วน ลำดับนั้น มหาชนจึงกันพระวิสูตรแก่พระนางแล้วหลีกไป พระนางเมื่อประทับยืนจับกิ่งสาละอยู่นั้น พระโพธิสัตว์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนาง

ในขณะนั้นเอง ท้าวมหาพรหม 4 พระองค์ ก็ถือชายทองมารองรับพระโพธิสัตว์วางไว้เบื้องพระพักตร์พระชนนี ทูลว่า ข้าแต่พระเทวี ขอพระองค์ทรงดีพระทัยเถิด พระราชบุตรของพระองค์ ผู้มีศักดิ์ใหญ่อุบัติขึ้นแล้ว ก็สัตว์อื่นๆ เมื่อออกจากครรภ์มารดา ย่อมแปดเปื้อนด้วยสิ่งปฏิกูล แต่พระโพธิสัตว์นั้น เหยียดพระหัตถ์ทั้งสอง และพระบาททั้งสอง ยืนออกจากพระครรภ์ของพระชนนีประดุจพระธรรมกถึกไกลจากธรรมาสัน ไม่เปื้อนอะไรรด้วยของไม่สะอาดใดๆ ที่มีอยู่ในพระครรภ์ของพระชนนี สะอาดบริสุทธิ์ รุ่งโรจน์ประดุจแก้วมณี ที่เขาวางไว้บนผ้ากาลิกพัสดุ์ ฉะนั้น สายธารแห่งน้ำสองสายพุ่งออกมาจากอากาศ ไสรจสรลงพระสรีระของพระโพธิสัตว์และพระชนนี เพื่อเป็นสักการะแด่พระโพธิสัตว์และพระชนนี

ลำดับนั้น ท้าวมหาพรหมทั้งสี่พระองค์ ได้รับพระโพธิสัตว์นั้นจากหัตถ์ของท้าวมหาพรหมผู้ยื่นเอาชายทองมารับอยู่ ด้วยเครื่องลาดอันทำด้วยหนังเสือดาวที่มีลัมผัสอ่อนนุ่ม ซึ่งสมมติกันว่าเป็นมงคล ต่อมาพวกมนุษย์ก็เอาพระยี่ภู่ที่ทำด้วยผ้าทูลพัสดุ์(เบาะผ้าเนื้อดี) รับจากหัตถ์ของท้าวมหาพรหมเหล่านั้น พอพ้นจากมือของมนุษย์ พระโพธิสัตว์ก็ประทับยืนบนแผ่นดิน ทอดพระเนตรดูทางทิศตะวันออก จักรวาลนับได้หลายพันได้เป็นจุลลานอันเดียวกัน พวกเทวดาและมนุษย์ในที่นั้นต่างพากันบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ กราบทูลว่า ข้าแต่มหาบุรุษ ผู้ที่เสมือนกับพระองค์ในที่นี้ไม่มี

พระโพธิสัตว์ทรงมองตรวจดูทิศใหญ่ทิศน้อยตลอดทั้ง 10 ทิศ ก็ได้ทรงเห็นผู้ที่เสมือนกับพระองค์ จึงบ้ายพระพักตร์มุ่งสู่ทิศอุดร เสด็จโดยย่างพระบาทไป 7 ก้าว มีท้าวมหาพรหมกั้นเศวตฉัตร ท้าวสุยามะ เทวบุตรถือพัดวาลวิชนี เทวดาเหล่าอื่นถือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่เหลือนเดินตามเสด็จ เมื่อดำเนินก็ดำเนินไปบนพื้นดินนั้นแหละ ไม่มีผ้าปกปิด แต่ปรากฏแก่สายตาของมหาชนเหมือนทรงดำเนินไปทางอากาศเหมือนประดับตกแต่งพระองค์ และเหมือนมีพระชนมายุ 16 ขวบ ฉะนั้น

¹ อัจฉริยพทุธัมมสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปรินิพพานสูตร, มก. เล่ม 23 หน้า 46

จากนั้นประทับยืน ณ พระบาทที่ 7 ทรงบันลือสีหนาท เปล่งอาสภิวาจา คือ วาจาอันองอาจว่า

“อคุโศหมสมิ โลกสุส เขฎฐโหมสมิ โลกสุส เสฎฐโหมสมิ โลกสุส

ออยมนุตติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ.”

เราเป็นผู้เลิศของโลก เราเป็นผู้ใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในโลก

ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้การเกิดอีกมิได้มี

มีข้อนำลึงเกตในประเด็นที่ว่า พระโพธิสัตว์เมื่อออกจากครุฑพระมารดาแล้วประทับยืนและการย่างพระบาทออกไป 7 ก้าวนั้น มีการหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์กันมากกว่า เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นได้บ้าง แต่งขึ้นในภายหลังเพื่อให้อัจฉริยะบ้าง เพราะมีการนำมาเปรียบเทียบการแพทย์แผนปัจจุบันบ้าง หลักวิทยาศาสตร์บ้าง แต่ในทรรศนะของผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ย่อมทราบว่าความอัจฉริยะอันไม่มีประมาณย่อมบังเกิดขึ้นได้ แก่บุคคลที่สั่งสมบารมีอย่างยิ่งยวดยาวนาน จนบารมีเต็มเปี่ยม และนับว่าเป็นความอัจฉริยะอันเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความอัจฉริยะของพระองค์นั้นเป็นเรื่องอจินไตยเหนือวิสัยของคนธรรมดาที่มีปัญญาหยาบจะพิจารณาได้

สหชาติ (สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า)

ในการประสูติของบรมโพธิสัตว์ เป็นเหตุอันอัจฉริยะยิ่ง ยังโลกธาตุสะเทือนเลื่อนลั่นสนั่นหวั่นไหว เป็นการแสดงความยินดีปรีดาที่ผู้มีบุญญาได้มาบังเกิดในมนุษยโลกนอกจากนี้ ความอัจฉริยะยังมีได้หมด ยังมีสิ่งคู่บุญที่เกิดร่วมกับพระองค์ ในคัมภีร์มรุตถวิลาสินี กล่าวไว้ว่ามีอยู่ด้วยกัน 7 สิ่ง คือ

1. พระนางพิมพา
2. เจ้าอาสนันทะ
3. ฉันทะอำมาตย์
4. กาฬุทายีอำมาตย์
5. พญาม้ากัณฐกะ
6. ตันมหาโพธิ์พฤกษ์
7. ขุมทรัพย์ทั้ง 4 ขุม

5.3 พราหมณ์บัณฑิตพยากรณ์พระลักษณะอันประเสริฐ

ชนชาวนครทั้งสอง ได้พาพระมหาบุรุษไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันนั้นนั้นแล หมู่ทวยเทพในชั้นดาวดึงส์ร่าเริงยินดีว่า พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชอุบัติแล้วในนครกบิลพัสดุ์พระราชกุมารนี้จักประทับนั่ง ณ โคนโพธิ์พฤกษ์แล้วจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สมัยนั้น ดาบสชื่อ กาศเทวิล ผู้ได้สมบัติ 8 เป็นผู้คุ้นเคยกับราชสกุลของพระเจ้าสุทโธทนะ ทราบข่าวจากเทพชั้นดาวดึงส์ว่า พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะประสูติแล้ว ทราบว่าโอรสพระองค์นั้น จักประทับนั่งที่โพธิมณฑลสถาน แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้าประกาศพระธรรมจักร ดาบสจึงได้ลงจากเทวโลกเข้าไปยังพระราชนิเวศน์ กราบทูลว่า ข้าแต่มหากษัตริย์ ได้ยินว่า พระราชโอรสของพระองค์ประสูติแล้ว อาตมาภาพอยากเห็นพระราชบุตรนั้น พระราชาจึงรับสั่งให้พาพระราชกุมารผู้ประดับตกแต่งแล้ว มาทรงอุ้มไปเพื่อให้นมัสการพระดาบส แต่พระบาทของพระมหามุรุฑ กลับไปประดิษฐานอยู่บนชฎาของดาบส จจริงอยู่บุคคลอื่นที่ชื่อว่า พระมหาสัตว์จะพึงไหว้โดยอติภาพนั้น ย่อมไม่มี

ถ้าผู้ไม่รู้ อาจจะพึงวางศิระของพระโพธิสัตว์ลงแทบบาทมูลของพระดาบส ก็ถ้าหากทำเช่นนั้น ศิระของพระดาบสนั้นจะแตกออกเป็น 7 เลี่ยง พระดาบสคิดว่า เราไม่ควรจะทำตนของเราให้พินาศ จึงลุกจากอาสนะ ประคองอัญชลีต่อพระโพธิสัตว์ พระราชาทอดพระเนตรเห็นเหตุอัศจรรย์นั้นจึงทรงไหว้โอรสของพระองค์ ดาบสกาศเทวิลเห็นลักษณะสมบัติของพระโพธิสัตว์ ก็ทราบด้วยอนาคตังสญาณว่า พระโอรสนี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย พระราชบุตรนี้เป็นอัจฉริยบุรุษ

ต่อแต่นั้น พระประยูรญาติทั้งหลายคิดว่า ในวันที่ 5 พวกเราจักโสภณสรณะเศียรเกล้าของพระโพธิสัตว์แล้วเฉลิมพระนามแต่พระองค์ ดังนี้แล้ว ฉาบทาพระราชมณฑลเศียรด้วยคันธชาติ 4 ชนิด ให้โปรยดอกไม้มีข้าวตอกเป็นที่ 5 ให้หุงข้าวมธุปายาสล้วนๆ นิมนต์พราหมณ์ 108 ผู้จบไตรเพทให้นั่งในพระราชมณฑลเศียร ให้พราหมณ์เหล่านั้นบริโภคมธุปายาสและโภชนาอย่างดี ถวายสักการะมากมาย แล้วให้พราหมณ์บังทิต 8 ท่านมีรามพราหมณ์ เป็นต้น เป็นผู้ตรวจดูพระลักษณะของมหามุรุฑ

บรรดาพราหมณ์เหล่านั้น 7 ท่านพยากรณ์เป็นสองส่วนว่า ผู้ประกอบด้วยลักษณะเหล่านี้ เมื่ออยู่ครองฆราวาสวิสัยจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อผนวชจักได้เป็นพระพุทธเจ้า แต่พราหมณ์ ชื่อ โภณฑัญญะ ซึ่งมีอายุน้อยกว่าพราหมณ์เหล่านั้นทุกคน ได้พยากรณ์เป็นส่วนเดียวว่า ท่านผู้นี้ไม่มีเหตุที่จะดำรงอยู่ในฆราวาสวิสัย จักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ทรงปราศจากกิเลสโดยส่วนเดียวเท่านั้น

ครั้งนั้น พระประยูรญาติ เมื่อถือพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น จึงเฉลิมพระนามว่า สิทธัตถะ เพราะทรงทำความสำเร็จแก่โลกทั้งปวง พระราชาทรงสดับคำของพราหมณ์บังทิตเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า บุตรของเราเห็นอะไรจึงจะผนวช พราหมณ์เหล่านั้นทูลว่า เห็นนิมิต 4 คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช พระราชาจึงตรัสสั่งอำมาตย์ทั้งหลายว่า จำเดิมแต่นี้ไปพวกท่านจงอย่าได้ให้นิมิตเหล่านั้นเข้าไปในสำนักแห่งบุตรของเรา เราไม่ต้องการให้บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้า เราต้องการเห็นบุตรของเราครอบครองราชสมบัติจักรพรรดิปกครองทวีปใหญ่ทั้ง 4 ซึ่งมีทวีปเล็กสองหมื่นเป็นบริวารห้อมล้อมด้วยบริษัทอันมีปริมาณพล 36 โยชน์ เมื่อพระองค์ตรัสอย่างนั้นแล้ว ทรงมีรับสั่งให้วางอารักขาไว้ในที่ทุกๆ คาบคุดในทิศทั้งสี่ เพื่อจะห้ามมิให้บริษัท 4 มีคนแก่ เป็นต้น เข้ามาปรากฏในสายตาของพระกุมาร

พราหมณ์เหล่านั้น เมื่อกลับถึงเรือนของตนแล้ว ต่างพากันเรียกบุตรมาล่ำว่า นี่แนะนำทั้งหลาย พวกเราแก่แล้ว จะทันได้เห็นพระราชบุตรของพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณหรือไม่ก็ไมรู้ ฉะนั้นเมื่อพระราชกุมารนี้ทรงผนวช บรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว พวกเจ้าพึงบวชในศาสนาของพระองค์เถิด พราหมณ์แม้ทั้ง 7 คนเหล่านั้น ดำรงอยู่ทราบเท่าอายุชั้ยก็ตายไปตามยถากรรม โภณฑัญญะมาณพเท่านั้น ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บยังมีชีวิตอยู่

ภายหลังเมื่อพระโพธิสัตว์เติบโตเจริญวัยขึ้นแล้ว บุตรพราหมณ์เหล่านั้นได้ทราบข่าว พระมหาบุรุษ ทรงผนวชแล้ว โภณฑิถุญพราหมณ์จึงได้กล่าวชักชวนบุตรของพราหมณ์เหล่านั้น ให้บวชตามคำสั่งของบิดา พวกเขาเหล่านั้นสามคนไม่บวช ที่เหลือสี่คนบวชตามพระมหาบุรุษ โดยตั้งให้โภณฑิถุญพราหมณ์เป็นหัวหน้า พราหมณ์ทั้ง 5 คนนั้น จึงมีชื่อว่า พระปัญจวัคคีย์

ครั้งนั้น ตระกูลพระประยูรญาติแปดหมื่นตระกูล ประชุมกันในมณฑลสถาน พระญาติแต่ละตระกูล ก็ทูลปฏิญาณถวายโอรสตระกูลละองค์ ด้วยคิดว่า ถ้าพระสิทธัตถะกุมารนี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ก็จักมีชัตติยสมณะ คอยแวดล้อมมาจาริกไป แต่ถ้ากุมารนี้จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ก็จักมีชัตติยกุมาร คอยแวดล้อมตามเสด็จไป

ฝ่ายพระนางเจ้ามาयाผู้เป็นพระมารดา พอประสูติพระราชโอรสแล้วได้ 7 วัน ก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าสุทโธทนะ จึงทรงมอบพระราชโอรสนั้นให้พระนางปชาบดีโคตมี (พระมาตุจฉา) ดูแลต่อมา

ผู้เป็นบัณฑิตเมื่อเห็นลักษณะอันประเสริฐของพระราชโอรส อันเกิดจากการสั่งสมความดีงาม มานับภพนับชาติไม่ถ้วน ย่อมทราบว่าเป็นลักษณะของผู้มีบุญที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเห็นถึงความสำคัญในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประารถนาที่จะได้เห็น ได้อยู่ใกล้ชิด แม้นตนไม่สามารถดำรง ชีวิตอยู่ได้ ย่อมปรารถนาให้บุตรได้อยู่ใกล้

5.4 เหตุการณ์สำคัญในวันพระราชพิธีวิปสมงคล

เจ้าชายสิทธัตถะได้เจริญวัยขึ้นตามลำดับ ต่อมาวันหนึ่ง ได้มีพระราชพิธีวิปสมงคล (แรกนาขวัญ) พระราชาพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมากเสด็จออกจากพระนคร พระองค์ทรงพาพระราชโอรสไปด้วย ในที่ ประกอบพระราชพิธี มีต้นหว้าอยู่ต้นหนึ่งมีใบหนาแน่น มีเงาทึบ พระราชาทรงรับสั่งให้ปูลาดพระแท่น บรรทมของพระราชโอรส ภายใต้อต้นหว้า แวดวงด้วยพระวิสูตร วางอากรักษาให้พี่เลี้ยงนางนมนั่งห้อมล้อม พระโพธิสัตว์อยู่

ส่วนพระราชาเสด็จไปเพื่อจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในขณะที่ทรงไถ ณ ที่นั้นมีมหาสมบัติเกิดขึ้น พวกพี่เลี้ยงนางนมต่างพากันออกมาข้างนอก เพื่อจะดูสมบัติของพระราชา พระโพธิสัตว์ทรงแลดูข้างโน้น และข้างนี้มองไม่เห็นใครๆ จึงเสด็จลุกขึ้น ทรงนั่งขัดสมาธิ ยังปฐมมถานให้เกิด ฝ่ายพี่เลี้ยงนางนมรีบกลับมา ด้วยคิดว่าพระลูกเจ้าประทับอยู่พระองค์เดียว จึงรีบเปิดพระวิสูตรขึ้น เห็นพระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิ บนแท่นบรรทม ได้เห็นปาฏิหาริย์ที่เงาของต้นหว้าที่ตั้งเป็นปริมณฑลตรงอยู่ ได้พากันเข้าไปกราบทูลแด่ พระราชาว่า ข้าแต่สมมติเทพ พระราชกุมารประทับนั่งอย่างนี้ เงาของต้นไม้ต้นอื่นคล้อยไปแล้ว แต่เงาของ ต้นหว้ายังคงตั้งเป็นปริมณฑลตรงอยู่ พระราชารีบเสด็จมาทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์ นั้นจึงตรัสว่า นี่แน่ะ พ่อ นี่เป็นการไหว้เจ้าครั้งที่สองแล้วทรงไหว้พระกุมาร

ต่อมา พระโพธิสัตว์มีพระชันษาได้ 16 พรรษา โดยลำดับ พระราชาทรงโปรดให้สร้างปราสาท 3 หลัง 3 ฤดู ทรงสถาปนาพระโพธิสัตว์ไว้ในสิริราชสมบัติ ทรงอภิเษก พระนางยโสธรา พระราชบุตรของ พระเจ้าสุปปพุทธะ ในเวททนครให้เป็นอัครมเหสี มีสตรีอีกสี่หมื่นนางเป็นนางสนม เสวยมหาสมบัติประทับ อยู่ในปราสาท 3 หลัง เปลี่ยนไปตามฤดู

ชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะนั้นเพียงพร้อมไปด้วยกามสุข ที่พระราชบิดาคือพระเจ้าสุทโธทนะได้วาง

ไว้อย่างรัดกุม เพื่อที่จะมัดใจเจ้าชายไม่ให้เสด็จออกบรรพชา แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถทำให้เจ้าชายพึงพอใจและมีความสุขกับสิ่งที่ตนเองมี จึงทำให้ตัดสินใจหนีออกจากพระราชวังด้วยความเบื่อหน่ายวงจรชีวิตที่จำเจและไม่มีความสุขอย่างแท้จริง

5.5 บุญในตัวกระตุ้นเตือนเมื่อพบเทวทูต 4

วันหนึ่ง ทรงเบื่อหน่ายกับการใช้ชีวิตที่อยู่แต่เพียงภายในพระราชวัง จึงทรงรับสั่งให้นายสารถิ (คนขับรถม้า) พาพระองค์ออกไปจากพระราชวัง ด้วยความรักที่นายสารถิมิต่อเจ้าชาย จึงไม่ขัดใจแต่ได้ขัดคำสั่งของพระเจ้าสุทโธทนะ ระหว่างทางที่พระองค์ทรงเสด็จทรงทอดพระเนตรทรงเห็นสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน คือ คนแก่ มีผมหงอก ถือไม้เท้า เดินไม่ค่อยไหว จึงได้ตรัสถามนายสารถิว่า “นายสารถิ นั่นเขาเรียกว่าตัวอะไรทำไมผมรูปร่างหน้าตาถึงเป็นแบบนี้” นายสารถิได้กราบทูลว่า “นั่นเขาเรียกว่าคนแก่พระเจ้าข้า ถ้าข้าพระองค์มีอายุมากขึ้นผมที่เคยดำก็จะกลายเป็นสีขาว ร่างกายที่เคยแข็งแรงก็จะอ่อนแรงลง ต้องใช้ไม้เท้าช่วยค้ำยันไว้ ทุกคนก็ต้องเป็นแบบนี้พระเจ้าข้า” ภาพชายแก่คนนั้นทำให้เจ้าชายเสด็จกลับสู่พระราชวังด้วยความสลดพระราชหฤทัย

วันที่สอง ทรงเสด็จสู่พระราชอุทยานอีก ทรงทอดพระเนตรเห็นคนเจ็บนอนโทรมร้องครวญคราง เจ็บป่วยด้วยโรคร้าย จึงได้ตรัสถามนายสารถิว่า “คนนี้เป็นใครเขากำลังเป็นอะไร” นายสารถิได้กราบทูลว่า “คนนี้เขาเรียกว่า คนเจ็บพระเจ้าข้า เมื่อร่างกายถูกโรคร้ายรุมเร้า ก็จะต้องนอนโทรมอยู่อย่างนี้” ภาพคนเจ็บทำให้พระหทัยของเจ้าชายลึทธิตตะเสด็จกลับสู่พระราชวังด้วยความรู้สึกหดหู่มากพระราชหฤทัยมากยิ่งขึ้นกว่าวันก่อน

วันที่สาม ทรงเสด็จสู่นอกพระราชวังอีก ทรงทอดพระเนตรเห็นคนตายนอนนิ่งเหมือนขอนไม้จึงได้

ตรัสถามนายสารเถิดว่า “นายสารเถิด คนนี้ทำไมถึงนอนแน่นิ่งเช่นนี้ล่ะ” แล้วทำไมถึงมีคนร้องไห้ห้อมล้อม เขาอยู่อย่างนั้น นายสารเถิดได้กราบทูลว่า “นี่เขาเรียกว่าคนตายพระเจ้าข้า คนตายคือคนที่ไม่หายใจแล้ว เคลื่อนไหวร่างกายไม่ได้ รอกการเป็นอาหารของหนอนมาแทะกินพระเจ้าข้า แต่ในโลกนี้ไม่มีใครเลยที่จะไม่ตายหรือพระเจ้าข้า ข้าพระองค์ก็ต้องตายเหมือนกัน ส่วนคนที่ร้องไห้อยู่เป็นญาติของคนที่ตายไปแล้วพระเจ้าคะ ร้องไห้คร่ำครวญกันประหนึ่งจะเรียกร้องไห้ดวงจันทร์นั้นลงมาอยู่ในมือของตนให้ได้เลยพระเจ้าข้า” เจ้าชายสิทธัตถะทรงสลดพระราชหฤทัยหนักยิ่งขึ้นกว่าวันก่อนๆ

วันที่สี่ วันนี้เป็นวันที่ท้องฟ้ากระจ่างใสอากาศก็สดใสมากกว่า 3 วันก่อน พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นบุรุษห่มผ้าสีเปลือกไม้ใบหน้าผ่องใส ศีรษะไม่มีผมเดินมาด้วยอาการสงบสำรวม เจ้าชายจึงได้ตรัสถามนายสารเถิดว่า “นายสารเถิด คนนั้นที่กำลังเดินอยู่นั้นเป็นใครทำไมถึงลักษณะไม่เหมือนคนทั่วไป” นายสารเถิดจึงได้กราบทูลไปว่า “เขาเรียกว่านักบวชพระเจ้าข้า นักบวชจะเป็นผู้ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการครองเรือน แต่จะแสวงหาวิธีการและหนทางที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ที่ต้องเกิดแก่เจ็บตาย โดยการออกบวชพระเจ้าข้า” เจ้าชายได้ฟังเช่นนั้นก็มีความรู้สึก ปิดติแถมชื่นใจยิ่งนัก แม้อรรถาจะวิ้งผ่านไปไกลจากนักบวชคนนั้น แต่สายตาของพระองค์ก็ได้ทรงละจากนักบวชรูปนั้นเลย ทรงเหลียวหลังทอดพระเนตรดูนักบวชคนนั้นด้วยความสุขใจ และทรงรำพึงขึ้นในใจว่า “ชีวิตของนักบวชช่างดูสงบร่มเย็น เป็นชีวิตที่ไม่เหมือนคนทั่วไปเลย”

นับเป็นบุญบารมีในตัวของเจ้าชายสิทธัตถะโดยแท้ ที่ได้กระเตือนให้เห็นภัยจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย จึงเกิดความเบื่อหน่ายสุดประมาณ ธรรมดาบุคคลทั่วไป เห็นความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นเรื่องปกติ แม้พบเห็นสิ่งเหล่านี้ก็อยู่เป็นประจำก็ไม่ได้คิด เพราะเหตุแห่งการสั่งสมปัญญายังไม่สมบูรณ์ ไม่อาจกระตุ้นเตือนให้เห็นภัย จากสิ่งเหล่านี้ได้ และยังคงติดอยู่กับโลกปัจจุบันที่ต้องทำหากินเพื่อหล่อเลี้ยงสังขารให้ดำรงอยู่ได้ และในที่สุดก็ไม่อาจจะหลุดพ้นจากวัฏจักรนี้ไปได้

5.6 เสด็จออกบรรพชาเพื่อค้นหาความสุขที่แท้จริง

ในคำคืนหนึ่ง ที่ปราสาทของเจ้าชายมีการขับร้องเต้นรำมีดนตรีเท่กล่อม เหมือนกับทุกคืนที่ผ่านมา แต่คืนนี้ ไม่มีเจ้าชายออกมาร่วมสนุกสนานเหมือนทุกคืนที่ผ่านมา พระองค์ทรงเข้าห้องบรรทมตั้งแต่หัวค่ำ และทรงตื่นขึ้นในกลางดึกทรงทอดพระเนตรเห็นนางสนมทั้งหลายที่เคียงดงาม ในยามตื่นรำ นอนหลับไหลภายในห้องโถงนั้น บ้างคนก็อ้าปากน้ำลายไหลยืด กายก้นไปมา บ้างคนก็นอนกรน บ้างคนก็นอนละเมอ บ้างคนก็นอนจนผ้าหลุดลุ่ย พระองค์ทรงรำพึงในใจว่า “หญิงที่เคียงดงามเหล่านี้ บัดนี้ดูไม่แตกต่างไปจากซากศพที่กองเกลื่อนอยู่ในป่าช้า ชีวิตของการครองเรือนช่างน่าเบื่อหน่ายยิ่งนัก ดูแต่นางทั้งหลายเหล่านี้สักวันก็ต้องตายไป ร่างกายที่เคียงดงามก็ต้องเน่าเปื่อยไปเป็นอาหารของหนอน ชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาล้วนแต่ไม่มีอะไรยั่งยืนวันเวลาก็นำพาชีวิตไปสู่ความตายทุกวัน” เจ้าชายทรงหันไปหยิบพระขรรค์ และเดินออกจากห้องโถงของปราสาทไปหานายฉันทะ ทรงรับสั่งให้นายฉันทะเตรียมม้ากัณฐกะ จากนั้นด้วยเยื่อใยแห่งความผูกพัน พระองค์ก็เสด็จไปยังห้องบรรทมของพระนางพิมพา เห็นพระนางนอนบรรทมกอดพระราหูไว้ข้างพระวรกาย ใจหนึ่งก็อยากจะเข้าไปชื่นชมราหูราชกุมารซึ่งเพิ่งประสูติ อีกใจหนึ่งก็กลัวว่าพระนางพิมพาจะตื่น จึงทรงตัดใจจากมาอย่างเด็ดเดี่ยวและไม่เหลียวหลังกลับไปอีกเลย ทรงม้ากัณฐกะออกมาจากพระราชวัง กับนายฉันทะ

พอเสด็จมาพันประตูพระราชวังเท่านั้น พญาสวัสดิมาร (มารผู้มีจิตใจหยาบซ้ำชอบขัดขวางคนไม่ให้ทำความดี) ได้พูดขึ้นมาว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ ท่านอย่าเพิ่งออกบวชเลย อีก 7 วันข้างหน้า ท่านจะได้ครองราชย์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ มีสมบัติมากมายมหาศาล มีบริวารสุดจะนับประมาณได้ ท่านจะมีความสุขกับการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่จะหาผู้ใดทัดเทียมมิได้เลย” เจ้าชายสิทธัตถะทรงตรัสตอบพญามารไปว่า “อย่ามาห้ามเราเลยพญาสวัสดิมาร เราตัดสินใจแล้ว สมบัติพระเจ้าจักรพรรดิไม่มีความหมายสำหรับเราเลย ถ้าชาวโลกยังต้องทุกข์ทรมานกันอยู่ไม่รู้จักจบสิ้นเช่นนี้ หลีกไปซะ เราจะแสวงหาหนทางที่จะออกไปจากความทุกข์ นี้ให้จงได้” ลี้นพระสุรเสียงของเจ้าชายสิทธัตถะพญามารก็ได้หายวับไปกับตา

จวบจนใกล้รุ่ง เจ้าชายได้เดินทางมาถึงแม่น้ำอนา ด้วยบุญญาธิการที่พระองค์เคยสั่งสมมาในอดีตชาติทำให้เทวดาที่สถิตย์อยู่ในวิมานชั้นต่างๆ ต้องทิ้งวิมานเพื่อลงมาปกป้องรักษา ให้เจ้าชายข้ามแม่น้ำอนาไปด้วยความปลอดภัย พอพ้นเขตพระนครกิลพัสดุ์ ทรงลงจากหลังม้า ประทับนั่งบนหาดทรายขาวริมแม่น้ำอนา ทรงตรัสกับนายฉันทะว่า “ฉันทะ เราจะบวชเป็นบรรพชิต จะใช้ชีวิตที่เหลืออยู่นี้แสวงหาทางพ้นทุกข์” ลี้นพระสุรเสียง พระองค์ทรงใช้พระขรรค์ตัดพระเกศาโยนปอยผมไปบนอากาศ และตั้งจิตอธิษฐานว่า “ถ้าการออกบวชของเราในครั้งนี้จะทำให้เราได้ตรัสรู้ธรรม เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขอปอยผมนี้อย่าได้ร่วงลงสู่พื้นดินเลย แต่ถ้าไม่สามารถที่จะตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ขอให้ปอยผมนี้จงร่วงลงสู่พื้นดินด้วยเถิด” ด้วยบุญญาธิการของเจ้าชายที่สั่งสมมาแล้วในอดีตชาติ เทวดาบนสวรรค์ต้องการจะเก็บรักษาปอยผมของเจ้าชาย จึงได้เอาพานแก้วมารองรับปอยผมของพระองค์ไม่ให้ร่วงลงสู่พื้นดินเมื่อเจ้าชายเห็นว่าปอยผมของพระองค์นั้นลอยอยู่บนอากาศไม่ได้รับร่วงลงสู่พื้นดิน ทรงมีพระทัยปีติเบิกบาน มีพระกำลังใจยิ่งนัก

ขณะนั้นเองขมุกการพรหม (เป็นพรหมชั้นสุทธาวาส) ได้นำผ้าสีย้อมน้ำฝาด พร้อมด้วยเครื่องอัฐบริวาร มีบาตรเป็นต้นมาถวายเจ้าชาย นายฉันทะเมื่อเห็นเจ้าชายครองผ้าสีย้อมน้ำฝาดแทนชุดเจ้าชายที่เคยสวมใส่ก็กลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่ เจ้าชายสิทธัตถะ บัดนี้ได้การมาเป็นสมณะสิทธัตถะผู้ไม่มีบ้านเรือนอีกต่อไป ชีวิตที่เคยเพียบพร้อมไปสละทุกอย่าง บัดนี้เหลือเพียงผ้าของนักบวชที่ห่อหุ้มพระวรกาย สมณะสิทธัตถะเห็นนายฉันทะนั่งร่ำไห้อยู่ จึงตรัสด้วยพระสุรเสียงที่เปี่ยมพระเมตตาไปว่า “ฉันทะ อย่าได้ร้องไห้เลยเราไม่ได้ตายจากไปไหน เพียงแค่เราเปลี่ยนสถานะภาพจากเจ้าชายมาเป็นนักบวชที่จะแสวงหาความจริงของชีวิตเท่านั้น ฉันทะจงนำอาหารชุดเจ้าชายที่เราเคยสวมใส่นี้ กลับไปยังกรุงกิลพัสดุ์ด้วย และกราบทูลเสด็จพ่อ พระมาตุจฉา ด้วยว่า เมื่อใดที่เราได้สำเร็จวิชาแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ได้แล้ว เราจะกลับไปหาท่านทั้งสอง” นายฉันทะได้จ้องมองพระพักตร์ของสมณะสิทธัตถะด้วยแววตาอาลัยอาวรณ์ยิ่งนัก แต่ก็ต้องถวายนั่งคมแทบพระยุคลบาท ลากไป ฉันทะก็กราบพระบาทของสมณะสิทธัตถะ และจูงม้าก็ถูงออกเดินทางจากริมฝั่งน้ำอนาย้อนกลับมาเส้นทางเดิมที่เคยมีเจ้าชายเสด็จมาด้วย แต่บัดนี้ไม่มีเจ้าชายสิทธัตถะอีกแล้ว

ม้าก็ถูงไม่ได้ละสายตามาจากสมณะสิทธัตถะเลย ยังมองด้วยความรักและอาลัยอาวรณ์อยากที่สุดจะพรรณนาออกมาได้ จวบจนกระทั่งภาพของสมณะสิทธัตถะค่อยๆ เลือนลาง และพ้นไปจากสายตา ม้าก็ถูงก็ล้มลงขาดใจตายด้วยความรักความผูกพันอาลัยอาวรณ์ที่มีต่อสมณะสิทธัตถะ นายฉันทะจึงต้องเดินทางกลับนครกิลพัสดุ์เพียงลำพัง ข่าวการหายตัวของเจ้าชายและนายฉันทะได้ดังไปทั่วกรุงกิลพัสดุ์ จนกระทั่งนายฉันทะได้เดินทางกลับมาถึง และได้ไปกราบถวายบังคมทูลเรื่องทั้งหมดต่อพระเจ้าสุทโธทนะให้ทรงทราบ

เจ้าชายลิตซ์ตะผู้เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นชีวิตที่สมบูรณ์พร้อม ยิ่งด้วยโลกีย์ทรัพย์ ใคร่ปรารถนาสิ่งใดยอมได้สมพระทัย หลังจากที่เจ้าชายลิตซ์ตะได้เห็นเทวทูตทั้ง 4 แม้ชีวิตของพระองค์จะยังวนเวียนอยู่ในกามคุณที่เพียบพร้อม แต่ในพระทัยทรงเบื่อหน่ายยิ่ง ใคร่แสวงหาหนทางแห่งความหลุดพ้นตลอดเวลา จนในที่สุดพระองค์ก็ได้ตัดสินใจตัดสินพระทัย สละราชสมบัติ พระชายา พระราชาโอรสอันเป็นที่รักยิ่ง แต่เพื่อสัพพัญญุตญาณอันเป็นที่รักยิ่งกว่า ก็ไม่อาจจะอยู่เยี่ยงนี้ได้ตลอดไป ทรงมีพระทัยเด็ดเดี่ยวยิ่ง ดุจลูกธนูที่ยิงออกจากแฉ่งยอมไม่กลับมา เสด็จออกจากพระราชวัง แม้พญามาร จะขวางกั้น กล่าวล่อลวงพระองค์ด้วยสมบัติจักรพรรดิ แต่ก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนพระทัยพระองค์ได้ ในที่สุดพระองค์ก็เข้าสู่วิถีแห่งการค้นความหลุดพ้น นับเป็นแบบอย่างแห่งความมุ่งดิงามโดยแท้

5.7 ชีวิตก่อนการตรัสรู้

หลังจากที่ได้สละทุกสิ่งออกบวช ช่วงเวลานี้นับเป็นช่วงเวลาแห่งความปลอดโปร่งพระทัยยิ่งนัก เป็นช่วงชีวิตที่สำคัญของสมณะลิตซ์ตะที่เข้าไปใกล้วิถีแห่งความหลุดพ้นเข้าไปทุกขณะทรงบำเพ็ญเพียรนั่งสมาธิอยู่ ณ ป่ามะม่วง ตำบลอนุปิยอัมวัน ไม่ยอมฉันภัตตาหารตลอด 7 วัน วันที่ 8 จึงเสด็จออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ในแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นใหญ่ในแคว้น ทอดพระเนตรจากบนปราสาท เห็นลักษณะอันงดงามและสำรวมของสมณะนั้น จึงได้ส่งราชบุรุษไปสืบข่าว ต่อมาเมื่อทราบถึงจริยวัตรของสมณะนี้ จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา คิดจะแบ่งสมบัติให้เพราะเข้าใจผิดคิดไปว่า สมณะนี้เป็นเจ้าชาย ออกบวชด้วยเหตุแห่งความขัดแย้งกันในราชสมบัติ แต่สมณะลิตซ์ตะทรงปฏิเสธราชสมบัติของพระเจ้าพิมพิสาร เพราะพระองค์ทรงสละราชสมบัติออกบวช จึงไม่มีความปรารถนาในราชสมบัติอีกต่อไป และได้รับปฏิญญาว่าจะกลับมาโปรดพระเจ้าพิมพิสารหากตรัสรู้แล้ว

ค้นหาครูอาจารย์

ในแคว้นมคธมีสำนักเจ้าลัทธินิกายมากมาย แต่มี 2 สำนักที่มีชื่อเสียง สมณะลิตซ์ตะจึงได้แสวงหาครูบาอาจารย์ที่จะชี้แนะแนวทางแห่งความหลุดพ้นได้ จนในที่สุดได้รู้ว่าเรียนอยู่ในสำนักของอาหารดาบส กาลามโคตร ใช้เวลาไม่นานก็สำเร็จสมบัติ 7 คือ รูปฉาน 4 อรูปฉาน 3 อันเป็นความรู้สูงสุดของอาจารย์ แต่ก็ยังไม่พบสิ่งที่พระองค์ต้องการ จึงไปสู่สำนักของอุทกดาบส รามบุตร ใช้เวลาศึกษาไม่นาน ก็สำเร็จสมบัติ 8 อันเป็นผลสูงสุดของอาจารย์อีกเช่นกัน แต่ก็ยังไม่ทรงพบสิ่งที่พระองค์ทรงค้นหา

ตัดสินใจตัดสินพระทัยค้นหาธรรมด้วยพระองค์เอง

เมื่อได้ศึกษาหาความรู้ในสำนักอาจารย์ทั้ง 2 แล้ว ไม่พบหนทางพ้นทุกข์ พระองค์จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะค้นหาวิธีการด้วยพระองค์เอง เพราะทรงเชื่อมั่นในบุญบารมีของพระองค์ และทรงมั่นใจในการพยากรณ์และการเสวยทายอริชฐานด้วยอีกประการหนึ่ง จึงลาอาจารย์อุทกดาบสจากไป เพื่อแสวงหาหนทางพ้นทุกข์

หลังจากพระโพธิสัตว์ได้หลีกออกจากสำนักของอุทกดาบสแล้ว ก็ได้แสวงหาหนทางพ้นทุกข์ที่

พระองค์ปรารถนา คือ พระนิพพาน อันเป็นความสงบ ไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธ โดยลำดับ จนดำเนินไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระองค์ได้พบสถานที่ที่เหมาะสม สมควรแก่การบำเพ็ญเพียร เป็นราวป่าที่น้ำไหลตื้นเขินใจมีแม่น้ำไหลไม่ขาดสาย มีน้ำใสสะอาด มีท่อน้ำสะอาดดี มีบ้านสำหรับเที่ยวรักษาโดยรอบ จึงได้พักอยู่ในสถานที่นั้น

เมื่อพระโพธิสัตว์อยู่ในสถานที่นั้น อุปมา 3 ข้อ อันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งไม่เคยได้ยิน ไม่เคยทราบมาก่อน ได้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ ซึ่งอุปมาทั้ง 3 ข้อนั้น มีเนื้อความดังนี้¹

อุปมาข้อที่ 1 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตยังไม่หลีกออกจากกาม ยังมีความพอใจในกาม ยังเสนาหาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนในกาม ยังละไม่ได้ และยังให้สงบระงับไม่ได้ในภายใน สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่แช่อยู่ในน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น” ก็ไม่สามารถที่จะสีให้เกิดไฟขึ้นมาได้ เพราะไม้สดนั้นมียาง ทั้งยังแช่อยู่ในน้ำ บุรุษนั้นก็มีความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า

อุปมาข้อที่ 2 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว แต่ยังมีความพอใจในกาม ยังเสนาหาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนในกาม ยังละไม่ได้ และยังให้สงบระงับไม่ได้ในภายใน สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่วางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น” ก็ไม่สามารถที่จะสีให้เกิดไฟขึ้นมาได้ เพราะไม้ยังสดและมียาง แม้จะวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนั้นก็มีความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า

อุปมาข้อที่ 3 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว ไม่มีความพอใจในกาม ไม่เสนาหาในกาม ไม่หลงอยู่ในกาม ไม่กระหายในกาม ไม่มีความเร่าร้อนในกาม ทั้งละได้และให้สงบระงับได้ในภายในแล้ว สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้ที่แห้งสนิทซึ่งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น” ก็สามารถสีไฟให้เกิดขึ้นมา เพราะไม้แห้งสนิท ทั้งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ

เมื่ออุปมาทั้ง 3 ข้อเกิดขึ้นแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ได้เกิดความคิดที่จะบำเพ็ญทุกรกิริยา เพื่อแสวงหาแนวทางตรัสรู้ โดยมีปัญจวัคคีย์คอยดูแลอย่างใกล้ชิดด้วยคิดว่า “ถ้าสมณะสิทธิ์ณะบรรลุลุทธิแล้ว จะได้สั่งสอนพวกตนให้บรรลุลุทธินั้นบ้าง” การบำเพ็ญทุกรกิริยานี้จะได้แสดงเป็นวาระตั้งแต่ต้นตามที่ปรากฏ ดังต่อไปนี้

¹ โภธิราชกุมารสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑนาลก์. มจร. เล่ม 13 หน้า 399.

วาระแรก ทรงกอดพระทนต์ด้วยพระทนต์ (ใช้ฟันบนฟันล่างขบกันให้แน่น) และกอดพระตาลูด้วยพระชิวหาให้แน่น(ใช้ลิ้นดันกอดเพดานปาก) ทรงกระทำนานเข้า บังเกิดทุกขเวทนาแรงกล้าจนเหงื่อไหลออกจากรักแร้ แม้พระวรกายจะปวดร้าวเพียงใด พระองค์ยังคงรักษาพระทนต์ไว้ได้มั่นคง ทรงมีพระสติตั้งมั่น ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่ามีไช้ทางตรัสรู้ ทรงเปลี่ยนวิธีการ

วาระที่สอง ทรงกลั่นลมอัสสาสะ และปัสสาสะ คือ ทรมานด้วยการผ่อนลมหายใจเข้าออกให้ลมเดินได้ที่ละน้อย เมื่อลมหายใจออกทางจมูกและปากไม่สะดวก ถูกอั้นไว้นานเกิดแรงดันดังอู่ ในช่องหู เกิดอาการปวดศีรษะ เสียดท้อง เกิดความเร่าร้อนกายเป็นกำลัง กระนั้นยังมีสติแจ่มใส พิจารณาแล้วทรงเห็นว่าไม่ไช้ทางตรัสรู้แน่ จึงเปลี่ยนวิธีการ

วาระที่สาม ทรงทรมานอย่างยิ่งยวดด้วยอดพระกระยาหาร โดยการเสวยให้น้อยลงทุกวัน จนไม่เสวยเลย มีพระวรกายแห้งเหี่ยว พระฉวีเศร้าหมอง จนมองเห็นพระอัฐิปรางภูทั่วพระวรกาย เมื่อทรงเอามือลูบพระวรกาย พระโลมา (ขน) ก็ร่วงหล่นลงมา พระกำลังอ่อนล้ายิ่ง แต่ยังคงมีพระสติมั่น

หลังจากที่ได้บำเพ็ญเพียรอย่างหนัก ก็ยังไม่สามารถบรรลุธรรมตามที่ปรารถนาได้กลับได้รับแต่ทุกขเวทนาอย่างเดี๋ยว ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์ได้เกิดความคิดว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ในอนาคต และในปัจจุบันนี้ ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้า เผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ จะไม่ยิ่งไปกว่านี้ แต่ถึงบำเพ็ญด้วยความเพียรอย่างยิ่งดังนี้ ก็ไม่ได้บรรลุญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันพิเศษกว่าธรรมของมนุษย์ จึงเห็นว่าน่าจะไม่ใช่ทางตรัสรู้ ทางตรัสรู้น่าจะเป็นอย่างอื่น

ต่อจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้หวนรำลึกถึงเมื่อครั้งงานแรกนาขวัญของพระราชบิดา เมื่อพระองค์ยังทรงพระเยาว์ ทรงประทับนั่งอยู่ใต้ร่มไม้หว้าอันเยือกเย็น ทรงส่งตจากกาม ส่งตจากอกุศลกรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปิติและมีสุข เกิดแต่วิเวก พระองค์จึงได้ตกลงว่าทางนั้นจะพึงเป็นทางเพื่อตรัสรู้ได้ และพระองค์ก็ถามตนเองว่า ควรกลัวต่อความสุขที่ส่งตจากกาม ปราศจากอกุศลกรรมทั้งหลายหรือไม่ และตอบด้วยพระองค์เองว่า พระองค์ไม่กลัวต่อความสุขนั้น แต่ความสุขนั้น คนที่มีร่างกายซูบผอมมาก ไม่สามารถจะทำให้บรรลุได้ ทางที่ดีควรบริโภคอาหารหยาบ และสุดท้าย พระองค์ก็ได้ตกลงใจว่าจะบริโภคอาหารหยาบ จากนั้นเป็นต้นมา พระองค์ก็เริ่มบริโภคอาหารหยาบ และเริ่มบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไป

ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ผู้เฝ้าคอยอุปัฏฐากมาตลอด 6 ปีที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยหวังว่า “พระสมณะสิทธัตถะบรรลุธรรมแล้ว จะได้บอกธรรมนั้นแก่พวกเรา” แต่บัดนี้ สมณะนี้กลับเลิกล้มความเพียร กลับมักมากในกามคุณ จึงเสื่อมศรัทธาหนีกลับไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

พุทธประวัติในช่วงปฐมกาลก็ดำเนินมาสิ้นสุดตรงนี้ เป็นช่วงรอยต่อสำคัญของการแสวงหาวิธีการหลุดพ้น ซึ่งเนื้อหาจะเข้มข้นยิ่งขึ้นในบทที่ 6

บทสรุป

พุทธประวัติช่วงปฐมกาล เป็นช่วงเวลาจุดเริ่มต้นตั้งแต่พระบรมโพธิสัตว์ได้จุติลงจากสวรรค์ชั้นดุสิต ลงสู่พระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาผู้มีความสะอาดบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ เพื่อรองรับพระโพธิสัตว์ พระนางทรงสุบินนิมิตอันเป็นมงคล เมื่อพระครรภ์แก่ก็ได้ประสูติพระราชโอรสอันอุดมด้วยลักษณะมหาบุรุษ และ

เกิดเหตุอันอัศจรรย์พระราชโอรสนั้น ประทับยืนและย่างพระบาทไป 7 ก้าว เปล่งอาสภิวาจาอันเป็นอมตะว่า พระองค์เป็นผู้เลิศในโลก จะไม่กลับมาเกิดอีก อันเป็นเครื่องยืนยันมั่นคงตั้งแต่แรกว่า พระองค์จะได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อดาบสประจำตระกูลได้เห็นลักษณะอันอุดมของพระราชโอรสถึงกับกัมกราบ และปักใจแน่วว่า จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า อีกทั้งพราหมณ์ที่มีความชำนาญในการทำนาย ได้พยากรณ์เช่นกันว่า พระราชโอรสนี้จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า ทำให้เป็นที่ประจักษ์ชัดยิ่งขึ้นถึง บุญญาธิการของพระองค์ได้ส่งเสริมให้เกิดความแน่ชัดถึงเพียงนี้

แม้พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาของเจ้าชายสิทธัตถะฟังคำทำนายนั้นก็ทรงหวั่นไหวพระราชหฤทัย มิปรารถนาให้พระราชโอรสเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงทำทุกวิถีทางที่จะเหนี่ยวรั้งเจ้าชายสิทธัตถะไว้ เพื่อให้ได้ครองราชสมบัติสืบต่อจากพระองค์ โดยให้วิธีการผูกมัดพระโอรสไว้กับกามคุณอันพร้อมพร้อม แต่บุญบารมีในตัวพระองค์ได้กระตุ้นเตือนให้พระองค์ทรงเกิดความเบื่อหน่าย และยังได้เห็นเทวทูตทั้ง 4 ยิ่งทำให้พระองค์ตระหนักยิ่งขึ้นว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะแสวงหาหนทางออกจากวงจรแห่งทุกข์ ในที่สุดเจ้าชาย-สิทธัตถะได้ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว ที่จะสละความสุขสบายส่วนพระองค์ สละทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ แม้จะมีพญามารมาขวางแต่ก็ไม่อาจลบล้างพระดำริอันมั่นคงในพระทัยของพระองค์ได้

ในที่สุดเจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ผนวช ช่างเป็นช่วงเวลาทีปลอดโปร่งยิ่งนัก และเป็นช่วงเวลาของการแสวงหาวิธีการเพื่อความหลุดพ้น โดยประการแรกได้แสวงหาครูบาอาจารย์ เพื่อชี้แนะแนวทาง แต่เมื่อเรียนจนจบความรู้ของอาจารย์เหล่านั้นแล้วก็ไม่เห็นหนทางหลุดพ้น จึงได้ลาจากมา แล้วทรงแสวงหาวิธีการด้วยพระองค์เอง ทรงพบว่า วิธีการทรมานตนเอง เป็นวิธีที่นิยมของนักบวชในสมัยนั้น ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอย่างยิ่งยวดอยู่ 6 ปี จนเกือบสิ้นพระชนม์ในที่สุดก็ล้มเลิกวิธีการดังกล่าว กลับมาแสวงหาทางสายกลาง

ทุกเหตุการณ์ที่ได้ถ่ายทอดออกมาในพุทธประวัติช่วงปฐมกาลนี้ ทำให้เรากระจ่างชัดในเส้นทางของพระโพธิสัตว์ที่ลงมาจุติเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย มีความเป็นเหตุเป็นผล มีความหนักแน่นมั่นคงต่อเป้าหมายอย่างแท้จริง แม้จะมีอุปสรรคมากมาย แต่บุญบารมีที่พระองค์สั่งสมมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ได้เป็นที่พึ่งให้กับพระองค์ และคอยประคับประคองให้พระองค์ไปถึงเป้าหมาย แม้จะออกนอกเส้นทางไปบ้าง แต่ก็กลับมาตรงทางได้ในที่สุด นับเป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่ง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 5 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 5 แล้วจึงศึกษาบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6
พุทธประวัติ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
องค์ปัจจุบัน ช่วงมัชฌิมกาล

เนื้อหาบทที่ 6

พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันช่วงมัชฌิมกาล

- 6.1 ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ
- 6.2 ปฐมเทศนา
- 6.3 ประกาศพระศาสนา
 - 6.3.1 แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตร
 - 6.3.2 ส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา
 - 6.3.3 ประกาศศาสนา ณ อุรุเวลาเสนานิคม
 - 6.3.4 พบอัครสาวก
 - 6.3.5 แสดงโอวาทปาฏิโมกข์
 - 6.3.6 เสด็จโปรดพระญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์
 - 6.3.7 กำหนดภิกษุณี
 - 6.3.8 โปรดพระพุทธมารดา
 - 6.3.9 ปลงอายุสังขาร

แนวคิด

1. การตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการประกาศให้โลกรู้ว่า คำสอนของพระองค์ ไม่ได้อยู่ห่างไกลจากความเป็นมนุษย์หรือเหลือวิสัยของมนุษย์ที่จะทำได้
2. ทรงค้นพบกฎธรรมชาติที่ไม่มีใครเคยมองเห็นมาก่อน เป็นการค้นพบความจริงของชีวิต
3. คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง เพราะอยู่บนหลักของเหตุและผลเสมอ
4. พระพุทธองค์ทรงฝึกฝนตนเองให้เป็นแบบอย่างของมนุษย์และเหล่าเทวดาทั้งหลายแม้เพียงแต่เรื่องเล็กน้อย ก็ได้ทรงมองข้าม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงประวัติการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้อย่างชัดเจน
2. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงคำสอนที่ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง และนำมาแจกแจงให้ชาวโลกรู้ และนำไปปฏิบัติ
3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าพระองค์ ทรงใช้ยุทธวิธีเช่นไร จึงทำให้ศาสนาพุทธขจรขยายไปทั่วชมพูทวีป
4. เพื่อให้ศึกษาพิจารณาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และนำไปพิสูจน์ปฏิบัติด้วยตนเอง

บทที่ 6

พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันช่วงมัชฌิมกาล

ความนำ

ในบทที่ 5 ได้แสดงถึงพระโพธิสัตว์ผู้มีบารมีที่สั่งสมมาเต็มเปี่ยมบริบูรณ์พร้อมแล้วที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมเหล่าทวยเทพจึงได้อัญเชิญพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ที่สวรรค์ชั้นดุสิตลงมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์จะลงมาตรัสรู้จึงได้ตรวจดูมหาวิโลกนทั้ง 5 ประการครบถ้วนแล้ว จึงได้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในตระกูลกษัตริย์ ได้พระนามว่า สิทธัตถะ ซึ่งได้ใช้ชีวิตแบบชาวโลกอยู่ระยะหนึ่ง ก็มีเหตุทำให้พระองค์ได้ตัดสินใจออกบวช เพื่อหาหนทางดับทุกข์ ด้วยการเข้าไปศึกษา ยังสำนักอาจารย์อุทกดาบสและอาหารดาบส แต่ไม่พบหนทางหลุดพ้น จึงดำเนินการค้นคว้าด้วยพระองค์เอง โดยการทำทุกรกิริยา คือ การทรมานตนเองตามอย่างนักบวชในสมัยนั้นอย่างหนัก ทรงทรมานตนเองอยู่นานถึง 6 ปี ก็ยังไม่สามารถที่จะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ จึงได้เปลี่ยนวิธีการในการบำเพ็ญเพียรใหม่ กลับมายึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ในบทที่ 5 จึงเป็นช่วงแรกหรือที่เรียกว่า ปฐมกาล ในชาติสุดท้ายที่จุติมาเพื่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนในบทที่ 6 นี้ เป็นช่วงที่สอง หรือที่เรียกว่า มัชฌิมกาล เป็นระยะเวลาช่วงกลางของพุทธประวัติในชาติสุดท้าย ที่ดำเนินต่อจากช่วงปฐมกาลเป็นรอยต่อที่สำคัญที่ พระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยในบทเรียนนี้จะได้แสดงถึงการบำเพ็ญเพียรที่ทำให้พระองค์ได้ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และบทบาทของพระองค์ที่ทำหน้าที่เป็นครูของโลกที่ตรัสสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ตลอดพระชนมชีพของพระองค์จนถึงช่วงที่พระองค์ได้ทำการปลงอายุสังขาร เป็นลำดับไปดังที่จะได้แสดงต่อไป

6.1 ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ

หลังจากที่พระโพธิสัตว์ได้หลีกออกจากสำนักของอุทกดาบสและอาหารดาบสแล้ว ก็ได้แสวงหาหนทางพ้นทุกข์ที่พระองค์ปรารถนา คือ พระนิพพานด้วยพระองค์เอง โดยได้อาศัย อยู่ในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ซึ่งในสถานที่แห่งนี้ อุปมา 3 ข้อ 1 ที่พระองค์ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากที่ไหนมาก่อน ก็ได้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์

เมื่ออุปมาทั้ง 3 ข้อนี้เกิดขึ้นแล้ว ตั้งแต่นั้นมาพระโพธิสัตว์ก็ได้บำเพ็ญเพียร ด้วยการทรมานตนตามแบบอย่างการบำเพ็ญเพียรในยุคนั้น เพื่อแสวงหาแนวทางตรัสรู้ แต่หลังจากที่ได้บำเพ็ญเพียรอย่างหนักตลอด 6 ปี ก็ยังไม่สามารถบรรลุธรรมตามที่ปรารถนาได้ กลับได้รับแต่ทุกข์เวทนาอย่างเดียว พระองค์จึงเกิดความคิดว่าการปฏิบัติอย่างนี้คงจะไม่ใช่ทางตรัสรู้ ทางตรัสรู้น่าจะเป็นอย่างอื่น และในขณะนั้นพระองค์ก็ได้หวนระลึกถึงเมื่อครั้งงานแรกนาขวัญที่ประทับอยู่ที่ใต้ต้นหว้าว่าการบำเพ็ญเพียรทางจิตนั้น อาจจะเป็นหนทางตรัสรู้ได้ และก็พลันได้ยินเสียงพิณ 3 สายแว่วมา ทรงระลึกได้ว่า สายที่ซึงตึงเกินไป¹ ดัดไปได้ไม่นานก็ขาด สายที่ 2 ซึงหย่อนเกินไปติดเท้าไรก็ไม่มีความพอดีคือทางสายกลางเท่า นั้นที่จะเป็นหนทางนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ ทรงพิจารณาได้ดังนี้แล้ว จึงเลิกการทรมานตนเอง หันกลับมาแสวง

¹ โภธิราชกุมารสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, มก. เล่ม 21 หน้า 109

พระกระยาหารและทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ผู้เฝ้าคอยอุปัฏฐากมาตลอด 6 ปีที่ทรง
ทรมานพระวรกาย หวังเพียงเพื่อจะได้บรรลุธรรมตามอย่างสมณะนี้ แต่บัดนี้ สมณะนี้กลับเลิกล้มความเพียร
กลับไปมักมากในกามคุณ จึงเสื่อมศรัทธาหนีกลับไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ในรุ่งเช้าของวันที่จะตรัสรู้ นางสุชาดาธิดาของคหบดีในอุรุเวลาเสนานิคม ได้นำข้าวปายาสใส่ลงใน
ถาดทองมาถวายพระโพธิสัตว์ หลังจากทีพระองค์ทรงเสวยข้าวปายาสอันประณีตของนางสุชาดาแล้ว ทรง
นำถาดทองมาลอยในแม่น้ำและทรงอธิษฐานจิตว่า “ถ้าเราจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนี้ขอถาดทองใบ
นี้จงลอยทวนกระแสน้ำไป” ถาดนั้นก็ลอยทวนกระแสน้ำไป เมื่อพระองค์เห็นเหตุการณ์เช่นนี้ ก็ทรงมีความ
มั่นใจว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้อย่างแน่นอน จึงได้เสด็จไปประทับยังป่าสาละวัน จนกระทั่งเวลาเย็น
จึงได้เสด็จกลับมาที่ต้นโพธิ์ ระหว่างทางได้พบกับโสดิถยพราหมณ์ และได้รับัญชาจำนวน 8 กำ จาก
โสดิถยพราหมณ์นำมาปูลาดเป็นที่ประทับนั่งใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ และทรงประทับนั่งอธิษฐานจิตว่า เนื้อและ
เลือดในสรีระจะแห้งเหือดไปหมดสิ้น จะเหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูก ก็ตามที่ถ้าเรายังไม่บรรลุพระสัมมา
สัมโพธิญาณ จักไม่ทำลายบัลลังก์นี้¹ เทวดาในหมื่นจักรวาลต่างแซ่ซ้องสาธุการกล่าวสรรเสริญพระโพธิสัตว์

ในขณะนั้น พญามารพร้อมกองทัพมารได้มาปรากฏตัวขึ้น เพื่อคิดที่จะทำลายพระโพธิสัตว์ เหล่า
เทวดาจึงหนีหายไปอยู่ขอบจักรวาล ทำให้พระโพธิสัตว์ต้องอยู่เพียงลำพังพระองค์เดียว แต่พระองค์ก็มีได้
หวั่นไหวต่อกองทัพมารที่มาแต่อย่างใด ก็ยังคงนั่งคู้บัลลังก์อยู่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ นึกถึงบารมีทั้ง 30 ทัศที่
พระองค์ได้สั่งสมมาตลอด 20 อสงไขยกับแสนมหากัปอย่างไม่หวาดกลัวต่อพญามารและกองทัพมาร
จนในที่สุดพญามารและกองทัพมารก็ไม่สามารถที่จะทำอะไรพระองค์ได้ ก็ต้องถอยทัพกลับไปยังที่อยู่ของตน
จากนั้นก็ทรงทำความเพียรต่อไปโดยไม่ย่อท้อ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปฏิบัติ
ธรรมต่อ จนกระทั่งได้บรรลุฌานที่ 1 ฌาน
ที่ 2 ฌานที่ 3 ฌานที่ 4 จนถึงอรุณ
จนครบบริบูรณ์ และทรงปฏิบัติธรรมต่อ
ไปจนถึงปฐมยาม พระองค์ทรงบรรลุ
ปุพเพนิวาसानุสสติญาณ (สามารถระลึก
ชาติตนเองได้) ในมัชฌิมยามทรงบรรลุ
จุตูปปาตญาณ(สามารถรู้การเวียนว่าย
ตายเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลายได้หมดสิ้น)
ในปัจฉิมยาม ทรงบรรลุอัสวักขยญาณ
(ทรงทำอัสวักขยญาณให้หมดสิ้นไป
จากจิตด้วยพระปัญญาอันบริสุทธิ์) ทรง

พิจารณาธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ทบทวนมาในที่สุดก็บรรลุ อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าใน
เวลาเช้าตรู่นั่นเอง ฉะนั้น ด้วยเหตุที่พระพุทธเจ้ามีความบริสุทธิ์จากกิเลสและอัสวะ จึงได้เนรมิตกนามว่า
อระระห์ และการที่พระองค์ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง จึงได้เนรมิตกนามว่า สัมมาสัมพุทธโธ

¹ อวิหุเรนิทานถก, ชุตทกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 70 หน้า 143

หลังจากที่พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วทรงมีพระราชหฤทัยเบิกบานอย่างสูงสุด อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ถึงกับอุทานว่า “เราเมื่อแสวงหานายช่างคือตัณหา ผู้กระทำเรือน เมื่อไม่ประสบ ได้ท่องเที่ยวไปยังสงสาร มิใช่น้อย ความเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ ดูก่อนนายช่างผู้กระทำเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักทำเรือนไม่ได้อีกต่อไป ชี้อะไรทั้งปวงของท่าน เราหักแล้ว ยอดเรือนเรากำจัดแล้ว จิตของเราถึงวิลังขารคือนิพพานแล้ว เราได้ถึงความสิ้นตัณหาแล้ว”¹ จากนั้นพระองค์ก็ทรงนั่งปฏิบัติธรรมและพิจารณาธรรมตามที่ต่างๆ ดังนี้

ลำดับที่ 1 พระพุทธเจ้าหลังจากประทับนั่งเปล่งพระอุทานแล้ว ก็ทรงดำริว่า “เราเล่นไปถึงสี่อสงไขยกับแสนกัป ก็เพราะเหตุบัลลังก์นี้ เราตัดศีรษะอันประดับแล้วที่ลำคอแล้วให้ท่านไปตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ ก็เพราะเหตุบัลลังก์นี้ เราควักนัยน์ตาที่หยอดดีแล้ว และควักเนื้อหัวใจให้ไป ให้นบุตร เช่นชาลิกุมาร ให้ธิดาเช่นกับกัณหาชินากุมารี และให้ภรรยา เช่น พระมัทรีเทวี เพื่อเป็นทาสนของคนอื่นๆ เพราะเหตุบัลลังก์นี้ บัลลังก์นี้เป็นบัลลังก์ชัย เป็นบัลลังก์ประเสริฐของเรา ความดำริของเราผู้นั่งบนบัลลังก์นี้ยังไม่บริบูรณ์เพียงใด เราจักไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้เพียงนั้น”² จากนั้นพระองค์ทรงประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขโดยบัลลังก์เดียวเป็นเวลา 7 วัน สถานที่นี้จึงชื่อว่า “โพธิบัลลังก์”

ลำดับที่ 2 ทรงนั่งปฏิบัติธรรมต่อไปอีก 7 วัน พอครบ 7 วัน ก็เสด็จลงจากรัตนบัลลังก์ไปประทับอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือได้ทอดพระเนตรดูต้นโพธิ์ใหญ่ถึง 7 วัน สถานที่นี้เรียกว่า “อนิมิสเจดีย์”

ลำดับที่ 3 พระองค์ทรงเนรมิตรัตนจงกรมในระหว่างกลางแห่งต้นศรีมหาโพธิ์กับอนิมิสเจดีย์แล้วเสด็จเดินจงกรมหันหน้าไปทางทิศเหนือของต้นโพธิ์ใหญ่ ทรงเดินจงกรมอยู่ที่นี้ 7 วัน สถานที่นี้เรียกว่า “รัตนจงกรม”

ลำดับที่ 4 เสด็จจากรัตนจงกรมมาประทับนั่งพิจารณาพระอภิธรรมปิฎกอยู่ที่เรือนแก้วที่เทวดาทิ้งหลายเนรมิตถวายอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นโพธิ์ใหญ่นั้น ทรงพิจารณาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นเวลา 7 วัน สถานที่นี้เรียกว่า “รัตนขจรเจดีย์”

ลำดับที่ 5 เสด็จจากรัตนขจรเจดีย์มาที่ต้นอชปาลนิโครธ³ ประทับนั่งสมาธิในที่นี้เป็นเวลา 7 วัน ในที่นี้เองที่พระองค์ได้เจอพราหมณ์ผู้หนึ่งที่มักตวาดผู้อื่นด้วยคำว่า “หี หี” ได้เข้ามาทูลถามพระองค์ถึงธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์ พระองค์ก็ได้เอารธรรมะที่ทำให้บุคคลให้เป็นพราหมณ์มาตรัสตอบแก่พราหมณ์

ลำดับที่ 6 เสด็จจากต้นอชปาลนิโครธมาประทับนั่งสมาธิภายใต้ต้นมุจลินท์ ซึ่งขณะนั้นมีเมฆฝนดำใหญ่ก่อตัว พระยามุจลินทนาคราชได้ขดตัวล้อมรอบแผ่พังพานใหญ่เหนือพระเศียรของพระพุทธเจ้าด้วยหวังในใจว่า ความร้อน ฝน แดด ลมอย่าได้เบียดเบียนพระพุทธเจ้า พอเวลาผ่านไป 7 วัน มุจลินทนาคราชได้แปลงกายเป็นมาณพหนุ่มกราบนมัสการเบื้องพระพักตร์พระพุทธเจ้า

ลำดับที่ 7 เสด็จจากต้นมุจลินท์เข้าไปยังต้นราชายตนะ ประทับนั่งบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอีก 7 วัน พอครบ 49 วัน ท้าวสักกะเทวราชได้นำผลสมอ อันเป็นสมุนไพรมากถวาย

ในที่นี้ท้าวมหาราชทั้ง 4 ได้นำบาตรศิลาถวาย และได้มีอุบาสกเกิดขึ้นคู่แรกของโลก คือ ตปุสสะ

¹ อภิณหวารุค อวิทุเรณิทาน, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 123.

² อภิณหวารุค อวิทุเรณิทาน, ขุททกนิกาย ชาดก, มก. เล่ม 55 หน้า 124.

³ ต้นอชปาลนิโครธ คือ ต้นไทรซึ่งเป็นที่พักของคนเลี้ยงแพะ

ถึงอุททกดาบสรามบุตร ก็ทรงทราบว่า แม้อุททกดาบสก็ได้เสียชีวิตไปแล้วเมื่อพลบค่ำเย็นวานนี้ จึงทรงระลึกถึงพวกปัญจวัคคีย์ และได้ตกลงพระทัยที่จะแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารภที่จะแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ ในรุ่งเช้า พระองค์ก็ทรงเสด็จดำเนินไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ซึ่งเป็นสถานที่อาศัยอยู่ของพวกปัญจวัคคีย์ โดยในระหว่างทาง

พระองค์ก็ได้พบอุปกาชีวก ผู้ไม่เชื่อความที่พระองค์ตรัสรู้เอง และหลังจากนั้นพระองค์ก็เดินทางมาถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อปัญจวัคคีย์เห็นพระองค์แล้ว ไม่ได้ให้การต้อนรับ เนื่องจากยังผิดหวังกับพระองค์ที่เลิกการทำทุกกรกิริยา แต่ด้วยบุญบารมีที่เคยสร้างด้วยกันมากับพระพุทธเจ้า ประกอบกับบุญที่ตนได้ทำเอาไว้ในกาลก่อน จึงทำให้ปัญจวัคคีย์ทำการดูแลต้อนรับอย่างดี ยอมเชื่อฟังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกอย่าง

จากนั้น พระองค์จึงได้แสดงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ มีชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”¹ ซึ่งตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ (เดือนอาสาฬหะ) ซึ่งมีเนื้อความที่แสดงถึงทางสุดโต่ง 2 สายที่บุคคลไม่ควรเสพ แต่ให้ปฏิบัติตามทางสายกลาง คือ มรรคมืองค์ 8 ก็จะได้ถึงความจริงของชีวิตทั้งหมดที่เรียกว่า อริยสัจ 4 ซึ่งการแสดงพระธรรมเทศนาในครั้งนี้ ทำให้โกณฑัญญะพราหมณ์ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นโสดาปัตติมรรค เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงเปล่งพระอุทานว่า “อญญาสิ วต โภ โภณทญญโณ” และประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยการเปล่งพระวาจาว่า “เธอจงเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว จงประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” ต่อมาปัญจวัคคีย์ 4 คน คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเหมือนกัน พระพุทธองค์ทรงประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาเช่นกัน จากนั้นทรงแสดง “อนัตตลักขณสูตร”² ซึ่งมีเนื้อความที่แสดงถึงว่า ชันธ 5 เป็นของไม่เที่ยง เป็นสิ่งที่ไม่ควรไปยึดมั่นถือมั่น ก็จะทำให้ใจพ้นจากอาสวะได้ ซึ่งการแสดงพระธรรมเทศนาในเรื่องนี้ ทำให้ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาตนเอง

6.3 ประกาศพระศาสนา

เมื่อพระพุทธองค์ได้แสดงปฐมเทศนาแล้ว ก็ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ 3 ปราภฏเกิดขึ้นบนโลก พระพุทธศาสนาจึงได้ปรากฏเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยังประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้ได้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต จะได้หลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ไปได้ และนอกจากนี้ ยังเป็นการยืนยันอีกด้วยว่า พระพุทธศาสนานี้เป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ ทุกคนสามารถทำได้อย่างที่พระพุทธองค์ทำได้ เพราะได้มีปัญจวัคคีย์เป็นพยานยืนยันให้แก่พระพุทธศาสนา ที่จะลบข้อกล่าวหาต่างๆ ที่จะทำให้ไม่เชื่อพระพุทธศาสนาได้ และ

¹ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 หน้า 44.

² อนัตตลักขณสูตร, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 หน้า 52.

หันกลับมาศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิมีความเห็นได้ถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง ทุกอย่างในวงจรแห่งวัฏสงสารนี้

ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีพยานยืนยันทั้ง 5 คนแล้ว แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการประกาศ พระศาสนาให้ทั่วแผ่นดินที่เต็มไปด้วยความเชื่อที่หลากหลายในยุคนั้น พระพุทธองค์จึงต้องหาพยานยืนยัน หรือถ้ากล่าวง่ายๆ ก็คือ การรวบรวมกำลังพลที่จะทำการรบกับความเชื่อที่ผิดแตกต่างออกไปจาก พระพุทธศาสนา ฉะนั้นก่อนที่พระพุทธองค์จะประกาศพระศาสนาไปให้ทั่วแผ่นดิน เพื่อยังประโยชน์สุขแก่ สรรพสัตว์ทั้งหลายดังที่ได้ปรารถนาเอาไว้ในครั้งแรกที่คิดจะสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธ องค์จึงต้องรวบรวมพยานทางพระพุทธศาสนาให้ได้ก่อน แล้วค่อยประกาศพระพุทธศาสนาให้มั่นคงทั่ว พื้นแผ่นดิน ซึ่งจากนี้ไปจะได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ได้รวบรวมพยานทางพระพุทธศาสนา ก่อนที่ จะประกาศพระศาสนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพอเป็นสังเขป สืบต่อไป

6.3.1 แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตร

ในครั้งนั้น มีกุลบุตรเศรษฐี ชื่อว่า ยสะ ซึ่งอาศัยอยู่ในที่ไม่ไกลจากที่ประทับของพระพุทธเจ้า เกิดความเบื่อหน่ายในการครองเรือน จึงเดินมายังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พร้อมเปล่งอุทานว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ” เมื่อเดินมาถึงยังที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์เมื่อได้ยินเสียงนั้นจึงตรัส ตอบไปว่า “ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง ท่านจงมาที่นี่เถิด เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน” เมื่อยสกุลบุตรได้ยิน เช่นนั้นจึงเข้าไป ยังที่ประทับของพระองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงอนุปพุทพิกขา¹ แก่ยสกุลบุตร จาก นั้นก็แสดงอริยสัจ 4 เมื่อจบพระธรรมเทศนายสกุลบุตรได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

ในวันรุ่งขึ้นบิดาของยสกุลบุตรได้ออกตามหาจนมาพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ฟังอนุปพุทพิกขา และอริยสัจ 4 จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยในขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังแสดงพระธรรมเทศนาอยู่นั้น ยสกุลบุตรก็ได้ฟังพระธรรมเทศนานั้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อฟังพระธรรมเทศนานั้นจบแล้ว ยสกุลบุตรก็ได้ บรรลุเป็นพระอรหันต์ และได้รับประทานการบวชแบบ “เอทธิกขุอุปสัมปทา” ส่วนบิดาของยสกุลบุตรได้ บรรลุธรรมขั้นต้น และปวารณาตนเป็นอุบาสกผู้ขอถึงพระรัตนตรัย หลังจากนั้นมารดาและภรรยาเก่าของ พระยสก็ได้ฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ปวารณาตนเป็นอุบาสิกาผู้ขอถึงพระรัตนตรัยไปจน ตลอดชีวิต ต่อมาเมื่อเพื่อนพระยส 54 คนได้ทราบข่าวการบวชของพระยส จึงได้มาหาและได้ฟังอนุปพุทพิกขา และอริยสัจ 4 จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมและได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด จึงทำให้ ในขณะนั้นมีพระอรหันต์บังเกิดขึ้นในโลก 61 รูป

6.3.2 ส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา

การที่ยสกุลบุตรเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ถือเป็นผลดีกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะพระยสมีสหายมาก เมื่อท่านเข้ามาบวชแล้ว สหายเหล่านั้นก็ได้พากันบวชตามเข้ามา อีกเป็น จำนวนมากทำให้มีพระสาวกเพิ่มมากขึ้น เป็นกำลังในการประกาศพระพุทธศาสนาให้แพร่กระจายได้มากขึ้นด้วย

¹ อนุปพุทพิกขา คือ กถาที่กล่าวแสดงเป็นลำดับสืบต่อกันไป มี 5 ลำดับ ได้แก่ ทานกถา แสดงเรื่องการให้ สิลกถา แสดง เรื่องการรักษาศีล ลัคคกถา แสดงเรื่องสวรรค์ กามาทีนวกถา แสดงถึงโทษของกาม ความเศร้าหมองของกาม และเนกขัมมานิสัง- สกถา แสดงถึงอานิสงส์ในการหลีกออกจากกาม

เมื่อมีจำนวนของพระสาวกมากถึง 60 รูป ซึ่งพอที่จะเป็นกำลังในการเผยแผ่พระศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธองค์จึงได้ส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนาในที่ต่างๆ ทั่วแผ่นดิน ซึ่งก่อนที่จะออกไปประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์ก็ได้ให้โอวาทแก่พระสาวกเหล่านั้นว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง

งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปลักษณ์ในลักษณะน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี”¹

ในการเดินทางจาริกไปประกาศพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ทำให้มีคนมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างมากมาย และมีกำลังในการประกาศพระศาสนาเพิ่มมากขึ้นอีกเป็นลำดับ ทำให้ความเชื่อที่มีอยู่ดั้งเดิมในยุคนั้นได้ถูก

ทำให้เห็นแจ้งตามความเป็นจริงด้วยพระพุทธศาสนา ดังเช่นการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม เป็นต้น

6.3.3 ประกาศศาสนา ณ อุรุเวลาเสนานิคม

ระหว่างทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จสู่อุรุเวลาเสนานิคม ทรงหยุดพักที่ต้นไม้ใหญ่ ภัททวัคคีย์ 30 คน ได้มารายทูลถามพระองค์ว่า “เห็นหญิงโสเภณี ผ่านมาทางนี้ไหม” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสถามภัททวัคคีย์ทั้ง 30 คนว่า “พวกเธอต้องการจะแสวงหาหญิงขโมย หรือแสวงหาตนเองดี” ภัททวัคคีย์ตอบพร้อมกันว่า “ข้าพระองค์แสวงหาตนเองดีกว่าพระเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าทรงแสดงอนุปุปพิกธาและอริยสัจ 4 จนบรรลุธรรม ขั้นต้น และพระองค์ทรงประทานการบวชแบบเอธิกขุอุปสัมปทา และได้แสดงธรรมสั่งสอนต่อ จนกระทั่ง ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้ง 30 คน และในครั้งนี้มีพระอรหันต์บังเกิดขึ้น 90 พระองค์

หลังจากนั้นพระพุทธองค์ก็เสด็จดำเนินมาจนถึงอุรุเวลาเสนานิคม ได้เข้าไปโปรดชฎิล 3 พี่น้อง คือชฎิลผู้เป็นพี่คนโต ชื่อว่า อุรุเวลกัสสปะ มีบริวาร 500 คน ชฎิลคนรอง ชื่อว่า นทิกัสสปะ มีบริวาร 300 คน ชฎิลคนเล็ก ชื่อว่า คยากัสสปะ มีบริวาร 200 คน ถीलัทธินุชาไฟ พระองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ถึง 16 ครั้งกว่าที่จะทำให้ชฎิลทั้ง 3 พี่น้อง พร้อมด้วยบริวาร 1000 คนให้เลื่อมใสในคำสอนและขอออกบวชด้วยเอธิกขุอุปสัมปทา จากนั้นทรงแสดง “อาทิตตปริยายสูตร”² ซึ่งเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงอายตนะภายใน 6

¹ เรื่องพ้นจากบ่วง, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 หน้า 72.

² อาทิตตปริยายสูตร, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, มก. เล่ม 6 หน้า 105.

อายตนะภายนอก 6 ว่าเป็นของร้อน เพื่อให้เหมาะกับอวัยวะของชฎิล 3 พี่น้อง เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว ชฎิล 3 พี่น้องและบริวารก็บรรลुเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

เมื่อพระพุทธเจ้าได้โปรดชฎิลทั้ง 3 พี่น้องแล้ว ก็ได้เสด็จไปเมืองราชคฤห์พร้อมด้วยชฎิลทั้ง 3 พี่น้องและบริวาร เพื่อทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสารและเหล่าพราหมณ์คหบดี ชาวเมืองมคธ ซึ่งต่างก็มีความสงสัยว่า ระหว่างอุรุเวลกัสสปะกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใครเป็นอาจารย์ของใครกันแน่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง ทราบความคิดของพราหมณ์คหบดีเหล่านั้น ด้วยพระประสงค์จะโปรดให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องจึงได้ตรัสถาม อุรุเวลกัสสปะว่า “ดูก่อน ท่านอุรุเวลกัสสปะ ท่านเคยเป็นอาจารย์สั่งสอนหมู่ชฎิล ท่านเห็นอย่างไรจึงได้ละการบูชาไฟ” พระอุรุเวลกัสสปะได้กล่าวตอบไปว่า “ยัญทั้งหลายกล่าวยกย่อง รูป เสียง กลิ่น และรสที่น่าปรารถนา และสตรีทั้งหลาย ข้าพระพุทธเจ้าได้รู้ว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นมลทินในอุปฏิบัติทั้งหลายแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพระพุทธเจ้าจึงไม่ยินดีในการเช่นสรวงในการบูชา” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถามอีกว่า “ดูก่อนกัสสปะ ใจของท่านไม่ยินดีแล้วในอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น และรสเหล่านั้น ดูก่อนกัสสปะ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ใจของท่านยินดีในสิ่งไรเล่า ท่านยินดีในเทวโลกหรือมนุษย์โลก” พระอุรุเวลกัสสปะตอบว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นทางอันสงบ ไม่มีอุปธิ ไม่มีกังวล ไม่ติดอยู่ในกามภพ ไม่มีภาวะเป็นอย่างอื่น ไม่ใช่ธรรมที่ผู้อื่นแนะนำให้บรรลุ เพราะฉะนั้นจึงไม่ยินดีในการเช่นสรวงในการบูชา” และในทันใดนั้นเองพระอุรุเวลกัสสปะลุกจากอาสนะชบเคียรลงที่พระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นศาสดา ของข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวก” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้พระเจ้าพิมพิสารและคหบดีทราบทั่วกันว่า บัดนี้ผู้เป็นอาจารย์ของตนได้ยอมรับนับถือพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ พระพุทธองค์จึงเริ่มแสดงอนุพุทฺธิกาและอริยสัจ 4 ทำให้พระเจ้าพิมพิสารและบริวารจำนวน 11 นหุต มีดวงตาเห็นธรรม ส่วนบริวารอีก 1 นหุตนั้น ตั้งมั่นอยู่ในไตรสรณคมน์ หลังจากพระเจ้าพิมพิสารและบริวารเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ได้บำรุงพระพุทธองค์และพระสาวกด้วยการถวายมหาทานครั้งยิ่งใหญ่เลี้ยงพระจำนวนหนึ่งพันรูป มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน และด้วยความปรารถนาที่จะให้พระพุทธศาสนาไปสู่ใจของมหาชน นอกจากนี้ยังเป็นห่วงถึงที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ถวายป่าไผ่เวฬุวันให้เป็นอาราม ซึ่งถือว่าเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา

การที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จมายังอุรุเวลาเสนานิคมนี้ ก็ด้วยเหตุ 2 อย่าง คือ เพื่อจะทรงเปลื้องปฏิกุญญาที่ได้ทรงให้ไว้กับพระเจ้าพิมพิสารตั้งแต่เมื่อครั้งที่เสด็จออกทรงผนวช¹ และเพื่อจะประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรในเมืองราชคฤห์ ซึ่งเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง ทั้งยังเป็นที่อยู่ของนักบวชเจ้าลัทธิมากมายในยุคนั้น แต่การที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรอยู่ในราชคฤห์ซึ่งมีศาสนาอื่นอยู่ก่อนนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะประชาชนในเมืองล้วนนับถือเจ้าลัทธิต่างๆ กันมาก ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องเทศนาสั่งสอนพวกเจ้าลัทธิเหล่านั้นให้เกิดความเลื่อมใสพระพุทธองค์ก่อน โดยเฉพาะอุรุเวลกัสสปะซึ่งถือว่าเป็นอาจารย์ใหญ่ที่สุด แม้กระทั่งพระเจ้าพิมพิสารยังให้ความเคารพนับถือ

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเสด็จไปโปรดอุรุเวลกัสสปะให้เลื่อมใสก่อน ก็จะทำให้พระพุทธศาสนา

¹ ปัพพชาสูตรที่ 1, ขุททกนิกาย สุตตนิบาต, มก. เล่ม 47 หน้า 392.

สามารถประดิษฐ์ฐานในเมืองราชคฤห์ได้สะดวกรวดเร็วและง่ายขึ้น เพราะเมื่ออรุเวลกัสสปะให้ความเคารพ เลื่อมใสนับถือพระองค์แล้ว เหล่าศิษยานุศิษย์ของอรุเวลกัสสปะซึ่งรวมถึงพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นกษัตริย์ แห่งเมืองราชคฤห์ ก็ยอมที่จะมานับถือพระองค์ตามอรุเวลกัสสปะอย่างแนบแน่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระพุทธศาสนาสามารถที่จะเผยแผ่ยังเมืองราชคฤห์ได้ และยังทำให้การประกาศพระพุทธศาสนาของพระองค์ทำได้ง่ายขึ้นและยังรวดเร็วไปทั่วแผ่นดินได้ง่าย เนื่องจากราชคฤห์เป็นศูนย์กลางการค้าขายและมีผู้คนเข้าออกเมืองมาก ก็ทำให้คนที่เข้ามาเมืองนี้ได้รู้ข่าวการบังเกิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะพากันไปบอกกล่าวกันต่อ เมื่อผู้ที่ทราบข่าวก็จะมาหาพระองค์และมาศึกษาพระพุทธศาสนาต่อไป

6.3.4 พบอัครสาวก

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวกออกไปประกาศพระพุทธศาสนายังสถานที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ก็ทำให้ในสถานที่ที่พระสาวกได้เดินทางไปถึงก็ทำให้มีผู้คนมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น และยังมีคนอีกจำนวนมากที่อยากที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน เหมือนอย่างที่พระอัสสชิได้ทำให้พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะผู้เป็นอัครสาวกได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งในขณะนั้นท่านทั้งสองเป็นปริพาชก มีชื่อเดิมว่า อุปติสสะและโกสิตตะ ท่านทั้งสองเป็นสหายกัน ต่างมีบริวาร 250 คนอาศัยอยู่ที่กรุงราชคฤห์ และออกบวชเป็นศิษย์ของท่านลัญชัยปริพาชกเรียนจนจบความรู้ของอาจารย์ก็ยังไม่พบสิ่งที่ตนเองต้องการ

วันหนึ่งท่านทั้งสองต่างก็สัญญาว่าจะไปค้นหาอาจารย์เพื่อที่จะหาวิชาความจริงของชีวิต และถ้าใครพบเจอก่อนก็ให้มาบอกกับอีกคนให้ทราบด้วย ในที่สุดอุปติสสะก็ได้มาพบพระอัสสชิ จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้เข้าไปกราบเรียนถามพระอัสสชิว่า “ใครเป็นศาสดาของท่าน ศาสดาของท่านสอนเช่นไร” พระอัสสชิทราบว่ายูปติสสะเป็นนักบวชที่มีปัญญามากจึงกล่าวไปว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระศาสดาของเราทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านั้น พระองค์ทรงมีปกติสั่งสอนอย่างนี้”¹ ด้วยปัญญาของอุปติสสะที่เคยฝึกฝนมาในอดีตชาติ จึงทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรม จากนั้นจึงรีบกลับไปหาโกสิตตะและบอกเรื่องราวที่ตนเองได้ไปเจอมา หลังจากโกสิตตะฟังจบก็เกิดดวงตาเห็นธรรม

ท่านทั้งสองได้พากันไปบอกข่าวนี้แก่พระอาจารย์ลัญชัยปริพาชก แต่พระอาจารย์กลับไม่เชื่อ ทั้งสองจึงได้เดินทางไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับบริวารจำนวนหนึ่ง และได้รับประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ภายหลังท่านทั้งสองก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ และทรงประทานนามของท่านทั้งสองตามนามของพระมารดาว่า สารีบุตรแก่อุปติสสะ เพราะเป็นบุตรของนางสารี และประทานนามว่า โมคคัลลานะ แก่โกสิตตะ เพราะเป็นบุตรของนางโมคคัลลี นอกจากนี้ยังได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นอัครสาวก

6.3.5 แสดงโอวาทปาฏิโมกข์

เมื่อเหล่าพระสาวกได้ออกจาริกไปเผยแผ่พระศาสนาทั้งทั่วประเทศ ก็ไม่ได้มารวมกันหรือประชุมกันเลย ต่างก็แยกย้ายกันออกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามเส้นทางที่ตนได้เดินทางไป ซึ่งทุกรูปที่จาริกไปก็เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด จึงไม่ได้มีการเรียกประชุมกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีเรื่องอันเป็นเหตุนำอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา คือ ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3) ได้มีพระภิกษุสาวกจำนวน 1,250 รูป

¹ พระอัสสชิเถระ, พระวินัยปิฎก มหาขันธกะ, มก. เล่ม 6 หน้า 123.

มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ได้นัดหมายที่พระวิหารเวฬุวันสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าในขณะนั้น การประชุมในครั้งนี้จึงเรียกว่า “**จาตุรงคสันนิบาต**” เพราะประกอบพร้อมด้วยองค์ 4 ประการ คือ

1. เป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์
2. ภิกษุสาวกจำนวน 1,250 รูป เดินทางมาจากทิศทั้ง 4 มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ได้นัดหมาย
3. ภิกษุเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา 6 ทั้งหมด ไม่มีภิกษุผู้เป็นปุถุชนหรือพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีแม่ลักรูปเดียวมาประชุมในครั้งนี้
4. ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาให้ทั้งหมด

ในการประชุมครั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ 1,250 รูป ซึ่งถือว่าเป็นหลักคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา และเป็นนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้คณะสงฆ์ยึดเป็นหลักปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. อุดมการณ์หรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ ความอดทน พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง และบรรพชิตผู้ทำร้ายผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ
2. หลักการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตของตนให้ผ่องใส
3. วิธีการที่จะนำไปสู่การบรรลุถึงอุดมการณ์และหลักการดำเนินชีวิต คือ การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย ความสำรวมในพระปาติโมกข์ ความเป็นผู้รู้ประมาณใน ภัตตาหาร อยู่ในที่นั่งที่นอนอันสงัด และประกอบความเพียรในอธิจิต

โอวาทปาฏิโมกข์ทั้ง 3 ส่วนนี้ เป็นหลักปฏิบัติและนโยบายในการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่พระอรหันต์ชุดแรกที่ได้ออกไปประกาศพระศาสนาในโอกาสที่ได้มาประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อให้ถือเป็นนโยบายและหลักปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นแนวทางเดียวกัน

การประชุมพระอรหันต์สาวกเช่นนี้ เพื่อประทานนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ได้มีแต่ในยุคของพระสมณโคดมพุทธเจ้าซึ่งอยู่ในกัปนี้เท่านั้น แต่ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ในอดีต ก็ทรงแสดง โอวาทปาติโมกข์¹ แต่จำนวนครั้งในการประชุมภิกษุสาวกและจำนวนพระอรหันต์สาวกที่เข้าร่วมประชุมต่างกัน จะเห็นว่า วิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน คือ เมื่อทรงฝึกพระอรหันต์ชุดแรก สำหรับเป็นครูและเป็นต้นแบบให้กับชาวโลกได้จำนวนมากพอสมควรแล้ว ก็ส่งออกไปประกาศพระศาสนา และเมื่อคราวที่พระอรหันต์สาวกเหล่านั้น

¹ มหาปทานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. เล่ม 10 ข้อ 7 หน้า 4.

มาประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน พระพุทธองค์ก็ทรงประทานนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อจะ นำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทะเลแห่งทุกข์ ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน

6.3.6 เสด็จโปรดพระญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์

ตั้งแต่วันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกผนวชอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิตในขณะที่ทรงมี พระชนมายุ 29 พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาทรงติดตามสดับข่าวของพระองค์อยู่ตลอดเวลา แม้ ในขณะที่ยังบำเพ็ญทุกกิริยาอยู่นั้น เทวดาจะนำข่าวมาแจ้งให้ทรงทราบเป็นระยะๆ ต่อมาพระเจ้า สุทโธทนะทรงทราบว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้แล้ว ในขณะนี้อยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ จึง ส่งอำมาตย์ 1 คนพร้อมบริวาร 1,000 คน ส่งสาส์นไปกราบนิมนต์พระพุทธเจ้า 9 ครั้ง ได้เข้าเฝ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะที่พระองค์กำลังทรงแสดงธรรม และได้บรรลุนิพพานเป็นอรหันต์ออกบวชทั้งหมด ทำให้ไม่ได้ยื่นสาส์นที่พระเจ้าสุทโธทนะฝากไป ในที่สุดพระเจ้าสุทโธทนะได้ขอร้องให้กาศุทายีอำมาตย์ผู้ ใกล้ชิดถือสาส์นไปกราบนิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยกำชับว่า ไม่ว่ากาศุทายีจะออกบวชหรือไม่ก็ตาม ต้องกลับมาส่งข่าวให้พระองค์ทราบ กาศุทายีและบริวาร 1,000 คนได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ขณะที่พระองค์ กำลังแสดงธรรมอยู่ ทำให้กาศุทายีพร้อมกับบริวารได้ฟังธรรมที่ทรงแสดงจนบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

พระกาศุทายีรอเวลาที่สมควรจึงได้กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ผู้เจริญพระเจ้าสุทโธทนะมีพระประสงค์จะ พบเห็นพระองค์ ขอพระองค์จงทำการสงเคราะห์แก่พระญาติทั้งหลายด้วยเถิดพระเจ้าข้า” พระสัมมาสัม พุทธเจ้าทรงรับคำของพระกาศุทายีแล้ว จึงพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวน 20,000 รูปเสด็จออกจากเมือง ราชคฤห์ใช้เวลา 2 เดือนก็ถึงเมืองกบิลพัสดุ์

เมื่อพระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์เสด็จมาถึงเมืองกบิลพัสดุ์แล้ว ทรงเห็นกิริยาอาการของ เหล่าประยูรญาติผู้ใหญ่ที่ไม่เคารพนบถน้อมพระองค์และเหล่าภิกษุสงฆ์ จึงได้แสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อทำลายมานะทิฐิของพวกคากยะ พระเจ้าสุทโธทนะเห็นความอัศจรรย์ครั้งนี้ จึงก้มลงกราบพระพุทธเจ้า ทำให้พระประยูรญาติทั้งหลายหมดสิ้นทิฐิมานะได้ ก้มลงกราบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด และในขณะที่ พระพุทธองค์เสด็จลงมาประทับนั่ง ได้มีฝนโบกขรพรรษ¹ ตกลงมา พระพุทธองค์จึงอาศัยเหตุนี้ตรัส เวลสันดรชาดก

รุ่งขึ้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดประชาชน ให้ได้ทำบุญ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบจึงรีบเสด็จมากล่าวยับยั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยอ้างถึงความ เป็นราชวงศ์ ไม่ควรทำอย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสตอบด้วยน้ำเสียงที่อ่อนโยนว่า “ตอนนี้อาตมา มิใช่วงศ์กษัตริย์อีกต่อไปแล้ว อาตมาออกบวชสละราชสมบัติเพื่อเดินตามรอยพระบาทของพระสัมมาสัม พุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ อาตมาเป็นพุทธวงศ์ อาตมาเดินบิณฑบาตนั้นก็ประเพณีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกๆ พระองค์ ที่ทรงกระทำมา” แล้วได้ทรงแสดง ธรรมแก่พระพุทธรูปบิดา เมื่อตรัสจบแล้ว ทำให้พระพุทธรูป บิดาตั้งอยู่ในสภากาตาคามีผล พระเจ้าสุทโธทนะจึงทรงรับบาตรและนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์- สาวกฉันภัตตาหาร

¹ ฝนโบกขรพรรษ คือ ฝนที่ตกลงมาแล้ว ถ้าใครปรารถนาจะให้เปียกก็เปียก แต่ถ้าผู้ใดไม่ปรารถนาให้เปียกก็ไม่เปียก

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดพระเจ้าสุทโธทนะจนตั้งอยู่ในสภากาฬามิผลแล้วพระพุทธรองค์ก็ได้ไปโปรดพระนางยโสธราและราหุลกุมาร ในการเสด็จโปรดครั้งนี้ พระพุทธรองค์ก็ได้มอบอริยทรัพย์ให้แก่พระราหุลกุมารด้วยการให้บรรพชาเป็นสามเณร และได้ให้นันทศากยบุตรได้บวชในพระพุทธรศาสนา หลังจากที่ทำอุบายให้นันทตามเสด็จพระองค์กลับไปราชคฤห์

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จออกจากเมืองกบิลพัสดุ์แล้ว ในระหว่างทางที่เสด็จประทับพักแรมอยู่ที่อนุปิยนิคมของแคว้นมัลละ มีเจ้าศากยะ 6 องค์ คือ ภัททิยะ อนุรุทธะ อานนท์ ภคกิมพิละ เทวทัต พร้อมด้วยช่างกลบคนหนึ่งคน ชื่อว่า อุบาสี ได้มาทูลขอพระพุทธรองค์บรรพชาอุปสมบท ซึ่งพระพุทธรองค์ก็ทรงให้บรรพชาอุปสมบท จากนั้นพระพุทธรองค์พร้อมด้วยภิกษุ ก็เสด็จออกจากอนุปิยนิคมไปเมืองราชคฤห์ ประทับอยู่ที่เวฬุวัน โดยลำดับ และหลังจากเหตุการณ์นี้จึงทำให้พระพุทธรองค์ทรงได้อุปัฏฐากประจำตัว คือ พระอานนท์ ผู้ที่คอยอุปัฏฐากดูแลตลอดพระชนมชีพของพระพุทธรองค์

นับตั้งแต่นี้เป็นต้นไป พระพุทธรศาสนาก็ได้เจริญแพร่หลายออกไปสู่แคว้นต่างๆ มากยิ่งขึ้นโดยลำดับ พระมหากษัตริย์และประชาชนชาวเมืองต่างๆ ก็ได้นับถือพระพุทธรศาสนาเป็นจำนวนมาก ดังเช่น สู้ทตเศรชฐี หรือที่ชาวเมืองรู้จักกันในชื่อว่า อนาคตปิณฑิกเศรชฐี ได้มาพบพระพุทธรเจ้าที่เมืองราชคฤห์ ก็เกิดความศรัทธาเลื่อมใส และได้สร้างวิหารพระเชตวันในเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ถวายไว้ในพระพุทธรศาสนา ในที่นี้พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้นับถือพระพุทธรศาสนาด้วยทำให้พระพุทธรศาสนาเจริญรุ่งเรืองในแคว้นโกศลเป็นต้นมา

นอกจากนี้เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ที่มีเขตแดนติดกับแคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสาร ก็ได้นับถือพระพุทธรศาสนาเช่นกัน โดยในเมื่อครั้งที่เมืองเวสาลีเกิดทุพภิกขภัย มีคนยากจนอดตาย ศพกลาดเกลื่อนทั่วเมือง อมนุษย์ได้กลืนซากศพที่พากันเข้ามาในเมือง ผู้คนตายเพิ่มขึ้น โรคระบาดก็เกิดขึ้นทั่วเมือง พวกเจ้าลิจฉวีจึงได้ทูลอาราธนาพระพุทธรเจ้าเสด็จมาสู่เมืองเวสาลี เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จมาสู่เมืองเวสาลี เพียงแค่ย่างพระบาทแรกลงริมฝั่งแม่น้ำคงคา ซึ่งเป็นเขตแดนติดกับแคว้นมคธ ฝนก็ตกลงมาอย่างหนัก ทำให้น้ำฝนที่ตกลงมาได้พัดพาเอาซากศพลงสู่แม่น้ำคงคา พื้นดินก็สะอาด

พระพุทธรองค์ประทับยืนอยู่ใกล้ประตูพระนคร รับสั่งให้พระอานนท์สาธยายรัตนสูตร กล่าวสัจจาจาอันอาศัยคุณของพระรัตนตรัย เพื่อกำจัดอุปัทวภัยเหล่านั้นที่ประตูเมือง แล้วประพรมน้ำพระพุทธรมนต์ทั่วพระนครพร้อมพวกเจ้าลิจฉวี เมื่อพระอานนท์กล่าวคำเริ่มต้นของรัตนสูตรว่า “**ยังกิญจิ**” พวกอมนุษย์ต่างพากันหนีออกจากพระนครไป อุปัทวภัยทุกอย่างก็สงบลง มหาชนชาวเมืองเวสาลีต่างพากันออกมาบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยของหอมและดอกไม้ เป็นต้น หลังจากนั้น พระพุทธรองค์ได้ตรัสรัตนสูตรแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายอีก 7 วัน ในเวลาจบพระธรรมเทศนา ความสวัสดิได้มีแก่ราชสกุลและมหาชน อุปัทวภัยทั้งหลายสงบลง

6.3.7 กำเนิดภิกษุณี

พระนางมหาปชาบดีผู้เป็นพระนางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความตั้งใจปรารถนาที่จะออกบวชได้เข้าไปกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบทถึง 3 ครั้ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังไม่อนุญาต พระนางเกิดความน้อยพระทัย จึงได้ปลงพระเกศา ทรงครองผ้ากาสาเว ถือเพศบรรพชิตพร้อมด้วยนางกษัตริย์เมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก และได้พากันออกเดินทางด้วยเท้าเปล่าไปยังกุฎาคารศาลาเพื่อทูลขอบรรพชาอีกครั้ง จน

กระทั่งมาถึงที่ซุ้มประตูกุฎาคารศาลา พระอานนท์ออกมาต้อนรับ เห็นใบหน้าของพระนางนงไปด้วยน้ำตา จึงได้ถามถึงเหตุที่ทำให้พระนางร้องไห้ พอทราบความแล้วก็อาสาจะไปกราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จากนั้น พระอานนท์เข้าไปกราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอให้ทรงอนุญาตสตรีได้บวชเป็นบรรพชิต พระอานนท์ทูลขอถึง 3 ครั้ง พระพุทธองค์ก็ยังไม่ทรงอนุญาต พระอานนท์จึงทูลถามว่า “ถ้าผู้หญิงปฏิบัติตนเป็นนักบวช ปฏิบัติธรรมเข้าถึงธรรมะภายใน เรียนรู้ธรรมะของพระองค์ได้อย่างแจ่มแจ้ง หญิงนั้นสามารถออกบวชได้ไหม พระเจ้าข้า” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า “ได้สิอานนท์” พระอานนท์ได้กราบทูลขอว่า “ถ้าเช่นนั้นโปรดประทานการบวชแก่พระนางชขาบดีโคตมีได้ไหม พระเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “อานนท์ เหตุที่เราไม่อนุญาตก็เพราะเห็นว่า หากอนุญาตให้สตรีบวช พระธรรมวินัยจะตั้งอยู่ได้ไม่นาน แต่เราจักบัญญัติครุธรรม 8 ประการนี้ เสมือนกันคันสระใหญ่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้ น้ำไหลออก หากพระนางยอมรับครุธรรมนี้ได้ ชื่อนั้นจักเป็นอุปสัมปทาของพระนาง”

พระอานนท์เรียนครุธรรม 8 ประการ¹ นี้แล้ว ออกมาชี้แจงแก่พระนางตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ พระนางดีใจมาก ชื่นชมยินดี และขออน้อมรับครุธรรมทั้ง 8 ประการ พระอานนท์จึงกล่าวครุธรรมที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแล้วอย่างนี้

1. ภิกษุณีแม้จะบวชได้ 100 พรรษา ก็ต้องกราบภิกษุผู้บวชแม้เพียงวันเดียว
2. ภิกษุณีไม่พึงจำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ
3. ภิกษุณีต้องหวังธรรม 2 ประการ คือ ถามวันอุโบสถ และเข้าไปฟังคำสั่งสอนจากภิกษุสงฆ์ ทุกกึ่งเดือน
4. ภิกษุณีเมื่อออกพรรษาแล้ว ต้องปวารณา คือ ยอมรับคำตักเตือนในภิกษุณีสงฆ์ และภิกษุสงฆ์
5. ภิกษุณีต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว ต้องประพฤติกุศลมานัต² ในภิกษุณีสงฆ์และภิกษุสงฆ์
6. ภิกษุณีที่ต้องแสวงหาอุปสมบทให้แก่สิกขมานา ผู้ศึกษาในธรรม 6 ลี้น 2 ปีแล้ว ในภิกษุณีสงฆ์ และภิกษุสงฆ์
7. ภิกษุณีห้ามว่าร้ายภิกษุ โดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง
8. ภิกษุณีห้ามสอนภิกษุ แต่ให้ภิกษุก่อสอนภิกษุณี

จากนั้น ทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุอุปสมบทให้ภิกษุณีได้ ตั้งแต่นั้นมา ภิกษุณีก็เกิดขึ้นในโลก และมีมาบวชอีกเรื่อยๆ จึงทำให้บรรพชิตในพระพุทธศาสนา คือ ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งบ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในยุคคนนั้นจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน

6.3.8 โปรดพระพุทธมารดา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงยมกปฏิหารีย์ เพื่อปราบเดียรฉัตรและยังความเลื่อมใสแก่มหาชนชาวเมืองสาวัตถีแล้ว ทรงเสด็จไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อจำพรรษาและโปรดพระพุทธมารดา เมื่อพระพุทธองค์เสด็จขึ้นไปแล้ว ได้ประทับนั่งอยู่บนแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ ควงไม้ปาริฉัตตกะ ทำวาลัก-

¹ ครุธรรม 8 ประการ, พระวินัยปิฎก มหาวีถก, มก. เล่ม 4 หน้า 363.

² ปักขมานัต ได้แก่ มานัตกึ่งเดือนที่สงฆ์ให้แก่ภิกษุณี เพื่อเบี่ยงอาบัติที่ตนปกปิดไว้หรือไม่ได้ปกปิด

เทวราชเทวดา ผู้เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมด้วยเทวดาทั้งหลายได้มาเข้าเฝ้า พระพุทธมารดา ทรงเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิต ประทับนั่งเป็นประธานในท่ามกลางเหล่าเทวดาทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอิทธิธรรม 7 คัมภีร์แก่พระพุทธมารดา และเหล่าเทวดาที่มาเข้าเฝ้าทั้งหมด

ในเวลาวิมลนิมิต พระพุทธองค์ทรงเนรมิตพระพุทธนิรมิต¹ เพื่อให้แสดงธรรมแทน แล้วเสด็จไป ป่าหิมพานต์ ริมสระน้ำอโนดาต สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ทรงฉันภัตตาหาร ณ ที่นี้ เมื่อฉันภัตตาหารเสร็จ แล้วทรงตรัสกับพระสารีบุตรซึ่งมารออุปัฏฐากอยู่ ณ ที่นี้ว่า “สารีบุตร วันนี้เราแสดงธรรมชื่อว่าอัมมสังคณี ให้กับพระพุทธมารดา และเหล่าเทวดาทั้งหลายบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขอให้เธอได้นำหัวข้อธรรมสังคณีนี้ไป แสดงโปรดแก่ภิกษุทั้ง 500 รูปที่เป็นลูกศิษย์ของเธอด้วย” พระสารีบุตรได้ปฏิบัติตามคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนสามารถทำให้ภิกษุทั้ง 500 รูปบรรลุธรรม

พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระอิทธิธรรมตลอด 3 เดือน ในเวลาจบเทศนา พระพุทธมารดา ได้ตั้งอยู่ใน โสดาปัตติผล เมื่อออกพรรษาพระพุทธองค์เสด็จลงมาจากดาวดึงส์ ณ ประตูเมืองสังกัสสะ ในวันมหาปวารณา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 โดยมีมหาชนจำนวนมากที่ได้ทราบข่าวการเสด็จลงมาจากพระมหาโมคคัลลานะ ได้มาคอยเฝ้ารับเสด็จอยู่ที่เมืองสังกัสสะ และการเสด็จลงมาในครั้งนี้ พระพุทธองค์ได้เปิดภาพทั้ง 3 ให้เห็นกัน ได้หมด เพื่อแสดงปาฏิหาริย์แก่มหาชน ทำให้มหาชนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า และบางพวก ที่เห็นเหตุการณ์เช่นนี้ ก็ได้ทำการปรารภเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตพระองค์หนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์ ในครั้งนี้ ทำให้ ปัจจุบันนี้ ในวันออกพรรษาของทุกๆ ปี ณ บริเวณแม่น้ำโขงได้มีบั้งไฟพญานาคเกิดขึ้นเป็น จำนวนมาก เนื่องจากพญานาคส่วนใหญ่ได้เห็นเหตุการณ์นี้ด้วย จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อระลึกนึกถึงในวันที่พระพุทธองค์ได้เสด็จลงมาจากดาวดึงส์ จึงทำการพ่นบั้งไฟออกมาด้วยความเลื่อมใสศรัทธา

จากเหตุการณ์ที่ยกมากล่าวไว้ข้างต้นนี้ ก็เป็นเหตุการณ์เพียงบางส่วนเท่านั้นที่พระพุทธศาสนาได้ แพร่ออกไปอย่างกว้างขวางทั่วพื้นแผ่นดินชมพูทวีป ซึ่งตลอด 45 พรรษาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เผยแผ่ พระพุทธศาสนาออกไปนั้น ก็มีทั้งคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่ด้วยบารมีที่ทรงสั่งสมมา และพระปัญญา ของพระพุทธองค์ ก็สามารถทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก และบางคนที่ไม่เห็นด้วยก็ได้ กลับใจหันมา นับถือพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

6.3.9 ปลงอายุสังขาร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหนักมาตลอดจนถึงพรรษาที่ 45 ท่ามกลาง ความเชื่อที่หลากหลายในประเทศอินเดีย ทำให้พระพุทธองค์ทรงประชวรอย่างหนัก อีกทั้งพระ ชนอายุของพระพุทธองค์ก็ย่างเข้าสู่ปีที่ 80 ซึ่งนับว่าทรงพระชราภาพมากแล้ว แต่พระพุทธองค์ก็ทรงใช้ ความอดทน ต่อความเจ็บป่วยและยังทรง ทำหน้าที่ของบรมครูสืบต่อไปจนถึงวินาทีสุดท้ายของลมหายใจ

ในพรรษานี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ เพื่อประทับอยู่ที่หมู่บ้านเวฬุคาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี หลังจากนั้น พระพุทธองค์เสด็จไปประทับที่ป่าวาลเจตีย์ โดยมีพระอานนท์ติดตาม ไปด้วย ในที่นี้ พระพุทธองค์ได้ทรงทำนิมิตโอกาส เพื่อเปิดโอกาสให้พระอานนท์ได้ทูลอาราธนาให้ดำรง

¹ พระพุทธนิรมิต คือ กายของพระองค์ที่พระพุทธเจ้าทรงเนรมิตขึ้นมาอีก 1 พระองค์ เพื่อให้แสดงธรรมแทนพระองค์

พระชนม์มอยู่ต่อไปว่า “ดูก่อนอานนท์ นครเวสาลีเป็นที่รื่นรมย์ อุเทนเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ โคตมกเจดีย์ก็เป็น ที่รื่นรมย์ ลัตตัมพเจดีย์ ก็เป็นที่รื่นรมย์ พุทฺถเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ สารันทเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ ปาวาล เจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ ดูก่อนอานนท์ ผู้หนึ่งผู้ใดเจริญอิทธิบาท 4 ทำให้มาก ทำให้เป็นประหนึ่งยาน ทำให้ เป็นประหนึ่งวัตถุที่ตั้งแล้ว ตั้งไว้เรื่อยๆ อบรมไว้ ปรารภด้วยดี โดยชอบ ดูก่อนอานนท์ ผู้นั้น เมื่อปรารภนา ก็พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป เกินกว่ากัป ดูก่อนอานนท์ ตถาคตแลได้เจริญอิทธิบาท 4 แล้ว ได้ทำให้มากแล้ว ได้ ทำให้เป็นประหนึ่งยานแล้ว ได้ทำให้เป็นประหนึ่งวัตถุที่ตั้งแล้ว ตั้งไว้เรื่อยๆ แล้วอบรมแล้ว ปรารภด้วยดี โดย ชอบแล้ว ดูก่อนอานนท์ ตถาคตนั้น เมื่อปรารภนา ก็พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป”¹

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำนิมิตโอกาสเช่นนี้อีก 2 ครั้ง พระอานนท์ก็ไม่สามารถจะเข้าใจ ไม่ ทราบว่าพระพุทฺธองค์ทรงหมายถึงอะไร เพราะในขณะนั้นท่านได้ถูกมารดลใจไว้ ดังนั้น จึงไม่ได้กราบทูล อาราธนาขอให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดำรงพระชนม์มอยู่ต่อไป พระพุทฺธองค์จึงให้พระอานนท์ไปเจริญ ฌานสมาบัติ เมื่อพระอานนท์ออกไปแล้ว มารก็เข้ามาทูลให้พระองค์เสด็จปรินิพพาน พระองค์ก็ทรงรับ แล้ว ทรงกำหนดพระทัยว่า จักปรินิพพานในอีก 3 เดือนข้างหน้า เมื่อทรงกำหนดว่าจะปรินิพพานแล้ว แผ่นดิน ก็ให้เกิดอาการไหวขึ้น

พุทฺธประวัติของพระสมณโคตมพุทธเจ้าในช่วงมัชฌิมกาลได้ดำเนินมาสิ้นสุดตรงนี้แล้ว ซึ่ง เหตุการณ์หลังจากที่พระพุทฺธเจ้าทรงปลงอายุสังขารนั้น จะเป็นอย่างไรต่อไปคงต้องมาศึกษากันในบทที่ 7

บทสรุป

พุทฺธประวัติในช่วงมัชฌิมกาลนี้แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของพระพุทฺธองค์ที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมี มาเพื่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้ทรงทำความเพียรอย่างหนักเพื่อหาทางหลุดพ้น แม้จะต้อง ทนทำทุกรกิริยานานถึง 6 ปี พระองค์ก็ไม่ได้ย่อท้อแต่อย่างใด ยังคงค้นหาทางหลุดพ้นให้ได้ และในที่สุด พระองค์ก็ทรงค้นพบทางที่จะทำให้หลุดพ้นได้ แต่กว่าที่จะทำให้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะได้นั้น พระองค์ก็ ทรงมีความตั้งใจมั่น แม้เอาชีวิตเข้าแลกเพื่อให้ได้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะก็ยอมทำ

ดังนั้น พระพุทฺธองค์จึงทรงไม่หวาดหวั่นต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น แม้พญามารจะยกทัพมามากเพียงใด ก็ยังตั้งใจมั่นทำความเพียรต่อไป จนกระทั่งพญามารต้องถอยทัพกลับไป และพระองค์ก็หลุดพ้นจากกิเลส อาสวะ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด สมความปรารถนาที่ตั้งไว้ตั้งแต่พระชาติที่เกิดเป็นมาณพหนุ่ม แยกมารดาอยู่กลางทะเล

นอกจากนี้ ด้วยความเมตตาของพระพุทฺธองค์ที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายตั้งแต่ครั้งที่ เป็นพระโพธิ- สัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ จึงไม่ได้ย่อท้อต่อการสั่งสอน เพื่อให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ฟังคำสอนอันประเสริฐ รู้ความจริงของชีวิต จะได้หลุดพ้นอย่างเช่นพระองค์ โดยตลอด 45 พรรษา พระองค์ไม่ได้ทรงอยู่นิ่งเฉย ทรงเสด็จพุทธดำเนินจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้หนทางจะยากลำบากเพียงใด พระองค์ก็ไม่เคยหยุดที่จะทำหน้าที่เป็นครูของโลก สั่งสอนสรรพสัตว์ตลอดพระชนมชีพ จนทำให้มีผู้เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก และสามารถหักล้างความเชื่อที่มีอยู่ดั้งเดิมได้ พระพุทธศาสนาจึง มั่นคงอยู่ในชมพูทวีปได้ และคงอยู่ตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 276.

ฉะนั้น พระธรรมคำสอนที่พระองค์ได้จากการตรัสรู้นั้น จึงเป็นถ้อยคำอันทรงคุณค่า มีอานุภาพอันไม่มีประมาณ เมื่อผู้ใดได้ปฏิบัติตามย่อมนำมาซึ่งความสุขความเจริญในชีวิต และหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะได้ในที่สุด เพราะสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบนั้นสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตัวเอง และไม่จำกัดด้วยกาลเวลา จะมาพิสูจน์เวลาไหนก็ย่อมได้ ดังภาษาบาลีที่ว่า “**สันตฺถิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปีตัจจัตถ เวทิตัพโพ วิญญูหิ**”

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 6 พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงมัชฌิมกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 6 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 6 แล้วจึงศึกษาบทที่ 7 ต่อไป

บทที่ 7
พุทธประวัติ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
องค์ปัจจุบัน ช่วงปัจฉิมกาล

เนื้อหาบทที่ 7

พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันช่วงปัจฉิมกาล

7.1 เส้นทางพุทธดำเนินก่อนปรินิพพาน

7.1.1 หมู่บ้านกัณโฑคาม

7.1.2 เรื่องของนายจุนทกัมมารบุตร

7.1.3 หลักปฏิบัติของพุทธบริษัท 4

7.1.4 ประธานโอวาทและตรัสสรรเสริญพระอานนท์

7.1.5 ประวัติศาสตร์เมืองกุสินารา

7.2 สาวกองค์สุดท้าย

7.3 ปัจฉิมวาท

7.4 เสด็จปรินิพพาน

7.5 เหตุการณ์หลังจากปรินิพพาน

7.5.1 ถวายพระเพลิง

7.5.2 แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

แนวคิด

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของความเสียสละ ถ้าไม่มีวันที่ตัดสินพระทัยออกผนวชก็จะไม่มีวันได้พบคำสอนอันประเสริฐมาถึงทุกวันนี้
2. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นครูสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นไปจากวัฏทุกข์ได้อย่างเที่ยงแท้
3. ตลอดพระชนมชีพ ทรงใช้เวลาไปอย่างมีเป้าหมาย และทรงคุณค่าของกาลเวลา เป็นมรดกธรรมคำสอนให้ชาวโลกได้จารึกไว้เป็นแผนของการดำเนินชีวิต
4. ทรงต่อยุ่อดมการณ์เป้าหมายของพระพุทธศาสนาไว้อย่างมั่นคง โดยมีได้ทรงแต่งตั้งใครเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่ทรงยกพระธรรมที่ทรงค้นพบนั้นให้เป็นสิ่งที่ต้องจารึกและเป็นแบบปฏิบัติของชาวพุทธทั่วโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักศึกษามองเห็นภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและหลักคำสอนในขณะที่พระองค์ยังทรงพระชนมชีพอยู่
2. เพื่อให้ให้นักศึกษามองเห็นภาพประวัติศาสตร์ชาวพุทธในสมัยพุทธกาล และทราบถึงวิธีการดำเนินชีวิต ในยุคที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น
3. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ความนำ

ในบทที่ 6 ได้แสดงถึงการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ที่จะต้องใช้ความตั้งใจมั่นในการบำเพ็ญเพียรอย่างมาก แม้จะยอมแลกด้วยชีวิตก็ยอม เพื่อให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งการบำเพ็ญเพียรของพระพุทธองค์ก็เริ่มตั้งแต่ที่ได้ตั้งใจมั่นอธิษฐานในการทำสมาธิเพียร แต่ในระหว่างทำความเพียรนั้น ก็ได้มีพญามารและกองทัพมารมาขัดขวางพระองค์ เพื่อไม่ให้พระองค์บำเพ็ญเพียรต่อไป แต่ด้วยบารมีที่ได้สั่งสมมาตลอด 20 อสงไขยกับแสนมหากัป ก็ทำให้เหล่ามารได้ถอยทัพกลับไปยังที่อยู่ของตน

ในที่สุด พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมตั้งใจปรารถนา และเมื่อตรัสรู้แล้วก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉย ทรงทำหน้าที่เป็นครูของโลกได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนทั้ง 3 อย่าง คือ การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เรียกว่า **พุทธัตถจริยา** การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เรียกว่า **ญาติัตถจริยา** และการบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก เรียกว่า **โลกัตถจริยา** ตลอด 44 พรรษาของพระองค์ได้ทรงทำเช่นนี้มาตลอดต่อเนื่องโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ความยากลำบาก แม้ในพรรษาสุดท้ายพระชนมายุจะชราลงมากแล้ว พระวรกายก็เกิดความเจ็บป่วยอย่างแรงกล้า แต่ด้วยความอดทนอดกลั้นต่อความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น พระองค์ก็ยังคงจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อโปรดสรรพสัตว์ในช่วงสุดท้ายของพระชนมชีพ

ในบทที่ 6 จึงเป็นช่วงที่สอง หรือที่เรียกว่า มัชฌิมกาล เป็นระยะเวลาช่วงกลางของพุทธประวัติ ในชาติสุดท้าย ส่วนในบทที่ 7 นี้เป็นช่วงที่สาม หรือที่เรียกว่า **ปัจฉิมกาล** เป็นช่วงเวลาสุดท้ายแห่งการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนเพื่อความดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระวรกายอันประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษของพระองค์ที่ได้ใช้ในการทำหน้าที่สั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นกำลังดับขันธรัง แต่กายธรรมอันใสพิสุทธิ์กำลังดำเนินกลับสู่ดินแดนอันเกษม คือ พระนิพพาน ดินแดนบรมสุขอันเป็นนิรันดร์

ในบทเรียนนี้จะได้แสดงถึงการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนในพรรษาสุดท้าย โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงปลงอายุสังขารแล้ว จนกระทั่งถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นลำดับไป

7.1 เส้นทางพุทธดำเนินก่อนปรินิพพาน

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำนิมิตโอภาสถึง 16 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้พระอานนทได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์มายุสืบต่อไป แต่พระอานนทก็ไม่สามารถจะเข้าใจ ไม่ทราบว่าจะพระพุทธรูปทรงหมายถึงอะไร เพราะในขณะนั้นท่านได้ถูกมารตลใจไว้ พระพุทธรูปจึงให้พระอานนทไปเจริญสมาธิปฏิบัติ เมื่อพระอานนทออกไปแล้ว มารก็เข้ามาทูลให้พระองค์เสด็จปรินิพพาน พระองค์ก็ทรงรับ แล้วทรงกำหนดพระทัยว่าจักปรินิพพานในอีก 3 เดือนข้างหน้า เมื่อทรงกำหนดว่าจะปรินิพพานแล้ว แผ่นดินก็ได้เกิดอาการไหวขึ้น

พระอานนท์ได้เห็นเหตุการณ์อย่างนั้น จึงกลับเข้ามากราบทูลถามถึงสาเหตุที่เกิดแผ่นดินไหว พระพุทธองค์จึงตรัสเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหว 8 ประการ¹ คือ

1. ดูก่อนอานนท์ แผ่นดินใหญ่ตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ สมัยที่ลมใหญ่พัด ย่อมทำน้ำให้ไหว ครั้นน้ำไหวแล้ว แผ่นดินนี้ย่อมไหว
2. ดูก่อนอานนท์ สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางจิต หรือเทวดาผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เข้าเจริญปลุกวิสัยญาณเล็กน้อย เจริญอาบปลุกญาณมาก ก็ทำให้แผ่นดินนี้สะเทือนหวั่นไหวได้
3. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด พระโพธิสัตว์เคลื่อนจากดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ก้าวลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้
4. ดูก่อนอานนท์ ก็เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้
5. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตตรัสรู้หลุดตรัสมาล้มโพธิญาณ เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนหวั่นไหวได้
6. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไป เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนหวั่นไหวได้
7. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตมีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุสังขาร เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ ย่อมสะเทือนหวั่นไหวได้
8. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

เมื่อพระอานนท์ได้ฟังอย่างนั้น ก็ทราบได้ทันทีว่า เพราะเหตุใดจึงเกิดแผ่นดินไหว ได้กราบทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์อยู่ตลอดไป แต่พระองค์ก็ตรัสห้าม เพราะในบัดนี้ไม่มีประโยชน์อะไรอีกแล้วที่จะมาทูลอาราธนาพระองค์ เพราะจักกลับคืนวาทาที่ได้ตรัสแล้วด้วยเหตุแห่งชีวิต ไม่อยู่ในฐานะที่พระองค์จักกระทำได้ แล้วพระพุทธองค์ได้ตรัสบอกพระอานนท์ถึงในกาลก่อนที่พระองค์ทรงทำนิมิตโองาสอย่างนี้ถึง 16 ครั้ง แต่พระอานนท์ไม่รู้เท่าทัน จึงไม่ได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไป จากนั้นจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วตรัสเตือนภิกษุสงฆ์ไม่ให้ประมาทว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านั้นคือ สติปฏิฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ธรรมเหล่านี้ เราแสดงแล้วเพื่อความรู้อย่างแก่พวกเธอ” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาขอท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเกิดไม่ขาดตถาคตจักปรินิพพาน จากนั้นล่วงไปสามเดือน ตถาคตจักปรินิพพาน” พระผู้มีพระภาคเจ้าสุคตศาสดาครั้งนั้นตรัสไวยากรณภษาชนิดนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ว่า

**“คนเหล่าใดทั้งเด็กผู้ใหญ่ ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งมั่งมีทั้งขัดสน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องต้น”**

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 98 หน้า 280

**ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำ ทั้งเล็ก ทั้งใหญ่ ทั้งสูง
ทั้งดิบทุกชนิด มีความแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันทใด
ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉันทนั้น”**

และตรัสต่อไปอีกว่า “วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราเหลือน้อย เราจะละพวกเธอไป เราได้ทำที่พึงแก่ตนแล้ว พวกเธอจึงไม่ประมาท มีสติ มีศีลด้วยดีเกิด จงเป็นผู้มีความดำริตั้งมั่นด้วยดี จงตามรักษาจิตของตนเถิด ผู้ใดจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสงสาร แล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้”¹

7.1.1 หมู่บ้านภัณฑคาม²

เช้าวันต่อมา พระพุทธองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ขณะเสด็จกลับออกมา ก็ทรงหยุดประทับยืนทอดพระเนตรเมืองเวสาลีเป็นนาคาวโลก คือทรงเหลียวดูโดยหันพระวรกายกลับมาทั้งตัว แล้วเสด็จไปยังหมู่บ้านภัณฑคาม พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ขณะที่ประทับอยู่ในหมู่บ้านภัณฑคาม ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด อริยธรรม 4 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ เราและพวกเธอ จึงเร่ร่อนเที่ยวไปสิ้นกาลนานอย่างนี้ บัดนี้เราได้รู้แจ้งแทงตลอดถึงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติอันเป็นอริยะแล้ว ตัณหาในภพเราถอนเสียแล้ว ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีแล้ว”³

7.1.2 เรื่องของนายจุนทกัมมารบุตร

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในหมู่บ้านภัณฑคามแล้ว ก็ได้เสด็จไปที่โกคนคร โดยเสด็จผ่านหมู่บ้านหัตถิกคาม อัมพคาม ชัมพูคาม ตามลำดับ จนถึงโกคนคร ได้ประทับอยู่ที่อาณันทเจดีย์ ทรงแสดงมหาปเทส 4 ประการ⁴ เพื่อเป็นเครื่องวินิจฉัยพระธรรมวินัย นอกจากนี้ ยังทรงแสดงธรรมอื่นๆ อีกเป็นอันมากแก่ภิกษุทั้งหลายตามสมควร

จากนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปยังเมืองปาวา ประทับอยู่ที่อัมพวัน คือสวนมะม่วงของนาย

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 107-108 หน้า 290-291.

² บางแห่งเรียกว่า หมู่บ้านภัณฑคาม.

³ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 112 หน้า 293.

⁴ มหาปเทส 4 ประการ คือ 1.หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระโอรสของพระศาสดาโดยตรง พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย 2. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากเหล่าสงฆ์ ต่อหน้าพระเถระ พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย 3. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระเถระหลายรูป ผู้เป็นพหูสูต พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย 4. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระเถระรูปหนึ่ง ผู้เป็นพหูสูต พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย

จนทักมารบุดร เมื่อนายจุนทะได้ทราบข่าวจึงเข้าไปเฝ้า กราบทูลนิมนต์พระพุทธรองค์กับภิกษุสงฆ์ไปรับ บิณฑบาตที่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้น

ในเวลาเช้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังบ้านของนายจุนทะ นายจุนทะ ได้นำสุกรมัททวะ¹ มาถวาย พระพุทธรองค์ก็ตรัสสั่งให้เอาสุกรมัททวะมาถวายเฉพาะพระองค์ ส่วนที่เหลือให้ เอาไปฝังทิ้งเสีย เพราะนอกจากพระองค์แล้ว ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถบริโภคแล้วย่อยได้ แล้วทรงรับสั่งให้ อังคาสภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารอย่างอื่น

หลังจากพระพุทธรองค์เสวยภัตตาหารของนายจุนทักมารบุดรแล้ว เกิดอาพาธอย่างแรงกล้าด้วย โลหิตปักขันทิกาพาร² มีเวทนาหนักใกล้ปรินิพพาน แต่ทรงมีสติสัมปชัญญะ อटकั้นทุกขเวทนาเหล่านั้นไว้ รับสั่งพระอานนท์ว่า “อานนท์ เราจักไปกรุงกุสินารา”

ระหว่างทางเสด็จทรงแวะพักที่โคนไม้ข้างทาง และรับสั่งให้พระอานนท์ไปหาน้ำมา พระอานนท์ กราบทูลว่า น้ำยังชุ่นอยู่ เพราะเกรียน 500 เล่มเพิ่งข้ามผ่านไป แล้วทูลเชิญพระองค์เสด็จไปที่แม่น้ำ กกุธานที ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากนี้ แต่พระพุทธรองค์ก็ยังตรัสเช่นเดิมอีก ในครั้งที่ 3 พระอานนท์จึงทำตาม ปราบกฏ ว่าน้ำกลับใสสะอาด จึงตักน้ำไปถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับกราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสวยน้ำนั้นแล้ว ครั้งนั้น ปุกกุสมัลลบุตร สาวกของอาหารดาบส- กาลามโคตร เดินทางจากเมืองกุสินารจะไปเมืองปาวา เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ โคนต้นไม้ จึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม และเมื่อได้ฟังสันติวิหารธรรมจากพระพุทธรเจ้าแล้ว เกิดความเลื่อมใส ขอลงพระ รัตนตรัยเป็นที่ฟัง และได้ขอนำผ้าเนื้อเกลี้ยง มีสีดั่งทองสิ่งทีเรียกว่า ผ้าสังคิวรรณ จำนวน 2 ผืน เข้าไป ถวาย พระพุทธรองค์ทรงรับเพียงผืนเดียว อีกผืนหนึ่งตรัสสั่งให้ถวายพระอานนท์

เมื่อปุกกุสมัลลบุตรหลีกไปแล้วพระอานนท์ได้นำผ้าสังคิวรรณเข้าไปสู่พระวรกายของพระพุทธรองค์ ผ่านนั้นปราบกฏตั้งถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ผิวกายของพระองค์เปล่งประกายงามบริสุทธิ์ผุดผ่อง เมื่อ พระอานนท์เห็นเช่นนั้นจึงทูลสรรเสริญ พระพุทธรองค์จึงได้ตรัสว่า “อานนท์ ในกาลทั้ง 2 กายของตถาคต ย่อมบริสุทธิ์ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่ง คือ ในเวลารাত্রีที่ตถาคตตรัสรู้บุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และในเวลา รাত্রีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพาน”

“อานนท์ ในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ ตถาคตจักปรินิพพาน ในระหว่างไม้สาละทั้งคู่ ในสาลวันแห่ง มัลลกษัตริย์ เมืองกุสินารา มาเถิด อานนท์ เราจักไปยังแม่น้ำกกุธานที”

เมื่อเสด็จไปถึงแม่น้ำกกุธานที ทรงสร่ง ทรงดื่มแล้ว เสด็จไปยังอัมพวันตรัสสั่งให้พระจุนทะปูลาด ผ้าสังฆาฏีในบริเวณนั้นแล้ว ทรงพระบรมมธุฐานสัญญามนสิการ³ โดยมีพระจุนทะนั่งเฝ้าอยู่เบื้องพระพักตร์

¹ สุกรมัททวะ (อ่านว่า สุกระมัดทวะ) บางแห่งเรียกว่า สุกรมัททวะ (อ่านว่า สุกระมัดทวะ) คืออาหารประเภทใดนั้น ยังไม่มีข้อยุติ เพราะยังมีข้อแย้งกันอยู่ แต่พอจับประเด็นความตามที่พระอรชถกถาจารย์ให้ความเห็นไว้ สรุปได้ 5 อย่าง คือ 1. เนื้อสุกรวัยแรกรุ่งน ไม่อ่อนนั้ก ไม่แก่หนัก เนื้อสุกรเช่นนี้อ่อนนุ่มและสนิทแน่น ทำให้สุกแล้ว 2. ข้าวสุกหุงอ่อนๆ ปรุงกับน้ำมันโค หรือเบญจโครสและถั่ว 3. อาหารที่ปรุงตามหลักกรสายนศาสตร์ของพราหมณ์ ทำเฉพาะในเทศกาลสำคัญ ไม่มีเนื้อสัตว์ปนในอาหาร 4. หน่อไม้ไฟที่สุกรแทะคุดน 5. เห็ดที่เกิดในที่สุกรแทะคุดน

² โลหิตปักขันทิกาพาร คือ อากาที่พระพุทธรองค์ทรงประชวรลงพระโลหิต คือ ทรงอาเจียนออกมาเป็นเลือด และถ่าย พระอุทรพระโลหิตก็ปนออกมาด้วย

³ ฏฐานสัญญามนสิการ คือ การนอนพักชั่วคราวแล้วจะเสด็จเดินทางต่อไป

เมื่อพระพุทธองค์ทรงพักบวรเทาคความเหน็ดเหนื่อยแล้ว จึงตรัสสั่งกับพระอานนท์ว่า “อานนท์ ต่อกไปกายหน้า หากมีใครทำความร้อนใจให้เกิดแก่นายจุนทกัมมารบุตรว่า “ที่พระพุทธเจ้าต้องเสด็จปรินิพพาน ก็เป็นเพราะบริโภคอาหารของท่าน” อานนท์ เธอจงช่วยบวรเทาคความเดือดร้อนของนายจุนทกัมมารบุตร โดยชี้แจงแก่เขาว่า บิณฑบาตที่มีผลเสมอกัน มีอานิสงส์เสมอกัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์ใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่นๆ นั้นมีอยู่ 2 คราว คือ บิณฑบาตที่บริโภคแล้ว ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ หมายถึง บิณฑบาตที่นางสุชาดาถวายในวันตรัสรู้ และบิณฑบาตที่บริโภคแล้ว เสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพาน หมายถึง บิณฑบาตที่นายจุนทกถวายในวันปรินิพพาน”

ประเด็นนี้เป็นที่สงสัยกันอย่างมากในเหล่าพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปที่ได้ทราบ จึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันตลอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นหัวหน้านายจุนทกเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีก่อน แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสกับพระอานนท์แล้ว มีพุทธดำรัสปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ก็ยังมีบุคคลที่ไม่เข้าใจหรือสงสัยในประเด็นนี้อยู่ จึงจะได้ชี้แจงประเด็นนี้ตามที่ได้ศึกษามาต่อไป

การที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานในวันนั้น ก็เป็นไปตามพระพุทธกำหนด เมื่อทรงปลงอายุสังขารแล้ว คือ ทรงมีพระประสงค์ที่จะปรินิพพานในวันนั้นอยู่แล้ว วัน เวลา สถานที่ ที่จะเสด็จปรินิพพานนั้น พระองค์ได้ทรงประกาศล่วงหน้าไว้แล้วถึง 3 เดือน และก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จมาถึงบ้านของนายจุนทกแล้วได้บริโภคสุกรมัททวะนั้น พระองค์ก็ทรงประชวรมาก่อนแล้ว แม้ในขณะที่บริโภคอาหารของนายจุนทกก็อยู่ในระหว่างประชวร นอกจากนี้ ยังมีพยานการรู้เห็นการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระอนุรุทธะ ผู้เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายด้านตาทิพย์ ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ดังนั้น ไม่ว่าจะทรงเสวยอะไรก็ตาม ก็จะต้องเสด็จดับขันธในวันนั้น พระพุทธเจ้าจึงไม่ได้ทรงปรินิพพานเพราะเสวยสุกรมัททวะ ที่ถูกต้องจะพูดเสียใหม่ ว่า พระพุทธเจ้าเสวยสุกรมัททวะในวันปรินิพพาน

7.1.3 หลักปฏิบัติของพุทธบริษัท 4

การทำสักการบูชา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพักในบริเวณสวนมะม่วงแล้ว ก็เสด็จมุ่งตรงยังเมือง กุสินารา เมื่อเสด็จถึงศาลวันอันเป็นพระราชอุทยานของมัลลกะศตริย์ เมืองกุสินาราแล้ว ตรัสสั่งพระอานนท์จัดที่ประทับระหว่างไม้สาละคู่ หันศีรษะไปทางทิศอุดร แล้วทรงบรรทมด้วยสีหไสยาสน์ ที่เรียกว่า อนุภูฐานไสยา¹

ครั้งนั้น แม้ไม่ใช่ฤดูกาล แต่ไม้สาละทั้งคู่ผลิดอกบานสะพรั่ง ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระองค์ แมื่อดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ก็ตกลงมาจากอากาศ ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระพุทธองค์ แม้จันท์แห่งจันท์อันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระพุทธองค์ แม้สังข์อันเป็นทิพย์ก็บรรเลงเสียงดนตรีในอากาศ เพื่อบูชาพระพุทธองค์

เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุการณ์นี้ตรัสกับพระอานนท์ว่า

¹ อนุภูฐานไสยา คือ การนอนแล้วไม่ลุกขึ้นอีก

“พุทธบริษัทหรือบุคคลผู้ปฏิบัติตามธรรม สมควรแก่ธรรม ทำการสักการบูชาตาคด้วยสิ่งสักการะอย่างนี้ หรือมากกว่านี้ หาชื่อว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่งและแท้จริงไม่ หากแต่บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนี้ จึงชื่อว่าเป็นการบูชาตาคอย่างแท้จริง”

เครื่องระลึคนิกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ครั้งนั้น พระอานนท์ได้กราบทูลถึงเครื่องระลึกเครื่องเตือนใจ หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรินิพพานไปแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “อานนท์ สังฆเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ

1. สถานที่ตาคตประสูติ
2. สถานที่ตาคตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
3. สถานที่ตาคตั้งธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว
4. สถานที่ตาคเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน

สังฆเวชนียสถาน 4 แห่งนี้ เป็นที่ควรเห็น ควรระลึกของพุทธบริษัทหรือผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในตาคตชนเหล่าใดเที่ยวจาริกไปยังสถานที่เหล่านี้ด้วยความเลื่อมใส ครั้นทำกาละ ก็จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

ข้อปฏิบัติในสตรีของภิกษุ

พระอานนท์ทูลถามข้อที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติในสตรี ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสตอบให้ภิกษุปฏิบัติในสตรีอย่างนี้ คือ

1. การไม่มองดูสตรี จัดเป็นการดี
2. หากจำเป็นต้องมอง การไม่พุดจาด้วย เป็นข้อปฏิบัติที่สมควร
3. หากจำเป็นต้องพุดด้วย ก็สำรวมระวังตั้งสติไว้ให้มั่นคง อย่าให้แปรปรวนด้วยอำนาจราคะ

วิธีปฏิบัติในพระพุทธสรีระ

หลังจากนั้น พระอานนท์ได้ทูลถามต่อไปอีกว่า จะพึงปฏิบัติอย่างไรในพระพุทธสรีระ พระพุทธองค์ตรัสว่า “อานนท์ พวกเธออย่าชวนชวายเป็นบูชาสรีระของพระตาคตเลย พวกเธอจงสืบต่อในประโยชน์ตน ประกอบตามในประโยชน์ตน ไม่ประมาทในประโยชน์ตน จงตั้งใจบำเพ็ญเพียรมุ่งสู่ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เถิด บรรดาภิกษุ ภิกษุณี พราหมณ์ คหบดีทั้งหลายที่เลื่อมใสในพระตาคตมีอยู่ เขาเหล่านั้นจักทำการบูชาสรีระของพระตาคตเอง” แต่ด้วยความรอบคอบของพระอานนท์จึงทูลถามอีกว่า พวกชนเหล่านั้นจะพึงปฏิบัติในพระพุทธสรีระด้วยวิธีใด พระพุทธองค์ก็ตรัสตอบว่า ให้ปฏิบัติแบบเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ

พระอานนท์จึงทูลถามว่า ชนเหล่านั้นจะปฏิบัติกับพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ชนทั้งหลายห่อพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าไหม แล้วซับด้วยสำลี แล้วห่อด้วยผ้าไหม โดยอุบายนี้ ห่อด้วยผ้า 500 คู่ แล้วเชิญพระสรีระลงในหีบทอง ซึ่งใส่น้ำมันหอมไว้เต็ม แล้ว

ปิดครอบด้วยหีบทองอีกใบหนึ่ง แล้วอัญเชิญขึ้นสู่จิตกาธานซึ่งทำด้วยไม้หอม ถวายพระเพลิงพระสรีระ แล้วสร้างสถูปไว้ในหนทางใหญ่ 4 แพร่ง อัญเชิญพระอัฐิธาตุบรรจุไว้ในพระสถูป

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปถึงอัฐิของบุคคล 4 จำพวกที่สมควรจะบรรจุไว้ในพระสถูป โดยเรียกบุคคลทั้ง 4 จำพวกว่า ฐุปารหบุคคล ได้แก่ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า สาวกของพระตถาคต พระเจ้าจักรพรรดิราช

7.1.4 ประทานโอวาทและตรัสสรรเสริญพระอานนท์

เมื่อเวลาปริณิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใกล้เข้ามา พระอานนท์ผู้ที่ยังเป็นเสขบุคคล จึงไม่อาจหักห้ามความโศกเศร้าไว้ได้ ออกไปยืนร้องไห้รำพันถึงการที่ตนติดตามอุปัฏฐากพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามานาน จนกระทั่งพระพุทธองค์จะปริณิพพานแล้ว ตนเองก็ยังไม่ได้รับบรรจุพระอรหัตเสียที เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบว่า พระอานนท์ได้เศร้าโศกเสียใจอยู่ จึงรับสั่งให้เรียกพระอานนท์มา แล้วตรัสประทานโอวาทแก่พระอานนท์ไม่ให้ให้เศร้าโศกว่า “ความพลัดพลาด จากของรักของชอบใจทั้งสิ้นย่อมมีเป็นธรรมดา สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บังคับปรุงแต่งแล้ว ย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา อานนท์ เธอได้เป็นอุปัฏฐากตถาคต ด้วยกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นความสุขไม่มีสอง หาประมาณมิได้มาช้านานเธอได้กระทำบุญไว้แล้ว จงประกอบความเพียรเถิด เธอจักเป็นผู้ไม่มีอาสวะโดยพลัน” แล้วได้ตรัสสรรเสริญพระอานนท์ว่าเป็นยอดพุทธอุปัฏฐาก เป็นพหูสูต มีสติรอบคอบ มีจิต คือ ความเพียร มีปัญญา รู้จักกาลเทศะ และเมื่อบุคคลใดได้เข้าใกล้พระอานนท์ ย่อมยินดีที่ได้เห็น ได้ฟังธรรม พอใจในธรรม และไม่อึดในธรรมที่พระอานนท์แสดง

7.1.5 ประวัติศาสตร์เมืองกุสินารา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทานโอวาทเพื่อให้พระอานนท์หายจากความเศร้าโศกแล้ว พระอานนท์ได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปปริณิพพานที่เมืองอื่น เช่น เมืองราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เป็นต้น เพราะเป็นเมืองใหญ่ที่มีขัตติยมหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล เป็นต้น คนเหล่านี้ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธองค์อยู่มาก และยังคงสมพระเกียรติของพระองค์อีกด้วย ไม่ควรเสด็จปริณิพพานในเมืองนี้ เพราะเป็นเมืองเล็กน้อย เป็นเมืองรอง เป็นเมืองสาขาย่างกุสินารานี้

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสดับอย่างนั้น จึงตรัสห้ามไม่ให้พระอานนท์กล่าวอย่างนั้น ในอดีตเมืองกุสินารานี้ เป็นเมืองใหญ่ มีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า มหาสุทิสสนะ ผู้ทรงธรรมเป็นพระราชบิดาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ เป็นกษัตริย์ปกครองมีชื่อว่า กุสลาติราชธานี อาณาเขตยาว 12 โยชน์ กว้าง 7 โยชน์ เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก มีธัญญาผลาผลบริบูรณ์ทุกสิ่งสรรพอาหารมีมากมาย กระจัดกระจายไกลหลไปด้วยสรรพเสียงสำเนียงต่างๆ 10 ประการ¹ ทั้งกลางวันและกลางคืน

¹ เสียงทั้ง 10 ประการ ได้แก่เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงกังสดาล เสียงขับร้องเสียงประโคม และเสียงผู้คนร้องเรียกค้าขายกัน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสถึงเมืองกุสินาราแล้ว ก็รับสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวแก่ มัลลกะชัตริย์ หลังจากที่พวกมัลลกะชัตริย์ทราบข่าวแล้ว ก็เส้ร้าโคกร้าพั้งร้าพันกันไปต่างๆ แล้วพร้อมกันมา เฝ้าพระพุทเจ้าที่สาลวโนทยาน พระอานนท์ก็ได้จัดให้เข้าเฝ้า เป็นสกุล เป็นคณะตามลำดับเส้ร้จภายใน เวลาปฐุมยามนั้น

นี้จัดเป็นความสามารถของพระอานนท์ที่แสดงถึงความฉลาดรอบรู้ รู้จักกาลเทศะของพระอานนท์ สมกับที่พระพุทเจ้าได้ตรัสสรรเสริญเอาไว้ เพราะมัลลกะชัตริย์มีหลายพระองค์ด้วยกัน หากจัดให้เพียง พระองค์เดียวเข้าเฝ้ากันแล้ว ก็จะทำให้ใช้เวลาในการเข้าเฝ้านานเสียเวลาไปเปล่าประโยชน์ และยัง เป็นการรบกวนเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้ทรงพักผ่อนจากการประชวรอีกด้วย

ก่อนที่จะได้ผ่านไปยังเหตุการณ์ต่อไป จะได้ชี้แจงในสาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จ ปรีนิพพานในเมืองกุสินารา ซึ่งประเด็นนี้เป็นที่สงสัยกันอย่างมาก ในเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประชวร อย่างหนักขนาดนั้น ทำไมจึงต้องเดินทางมาไกล เพื่อมาปรีนิพพานที่เมืองนี้ ทั้งที่เมืองอื่นมีอยู่มากมายหลากหลาย และยังอยู่ใกล้กว่าเมืองกุสินารอีกด้วย จึงเป็นประเด็นที่จะได้ชี้แจง เพื่อความกระจ่างชัดให้ยิ่งขึ้นไป โดยสาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาปรีนิพพานที่เมืองกุสินารานี้ มีอยู่ 3 ประการ¹ คือ

1. พระพุทพระองค์ จะได้แสดงมหาสุทสสนสูตร ที่แสดงถึงพระเจ้าจักรพรรดิสุทสสนะ ผู้ปกครอง กุสาวดีราชธานี อันเป็นเมืองกุสินาราในอดีต เมื่อมหาชนฟังแล้วก็จะเกิดกุศล แล้วทำตามทีพระพุทพระองค์ตรัส ซึ่งถ้าพระพุทพระองค์เสด็จไปปรีนิพพานในเมืองอื่นก็จะไม่ได้ทรงแสดงพระสูตรนี้

2. พระพุทพระองค์ทรงหวังจะได้โปรดสุภททปริพาชก ซึ่งเป็นพุทเวไนย คือ เฉพาะพระองค์เท่านั้น ทีโปรดได้ สาวกอื่นโปรดไม่ได้ สุภททปริพาชกนี้จะเข้ามาสู่สำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วถามปัญหา แล้วขอบรรพชาอุปสมบท แล้วเรียนกรรมฐานจากพระตถาคต แล้วจะได้บรรลุพระอรหันต์ในเมื่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ เป็นปัจฉิมสาวกโดยแท้ ดังบุญที่ตนเองได้ทำไว้ในอดีต โดยในอดีต ได้คิดทำบุญช้กว่าพี่ชาย รอให้ทำนาเส้ร้จเสียก่อนจึงค่อยถวายทาน แต่พี่ชายคิดทำบุญก่อน แม้น้องชายจะ ห้ามและไม่ยอมทำด้วยก็ตาม แต่ตนเองก็ได้ทำตามทีปรารภนาไว้ โดยพี่ชายในชาตินั้น ได้มาเกิดเป็นพระ โภณฑัญญะ และด้วยบุญที่คิดทำก่อน จึงทำให้เป็นสาวกองค์แรกในพระพุทศาสนา ส่วนน้องชายในชาตินั้น ได้มาเกิดเป็นสุภททปริพาชก และด้วยบุญที่คิดทำทีหลัง จึงทำให้เป็นสาวกองค์สุดท้าย ในขณะที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนมชีพอยู่²

3. การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลือกที่จะเสด็จปรีนิพพานที่เมืองเล็กๆ อย่างกุสินารานี้ ก็เป็นผลดี ต่อบ้านเมืองที่จะทำให้ไม่เกิดสงครามระหว่างเมืองขึ้น เพื่อแย่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยมีโทมพราหมณ์เป็น ผู้ระงับการวิวาท แล้วแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ แต่ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรีนิพพานที่เมืองใหญ่ๆ ก็ คงเกิดสงครามระหว่างเมืองแน่นอน เพราะด้วยความทีตนเป็นเมืองใหญ่ ก็คงจะใช้อำนาจในการที่จะเก็บ พระบรมสารีริกธาตุไว้ในเมืองของตน

¹ อรรถกถา มหาปรีนิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 416

² อรรถกถา มหาปรีนิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 434

7.2 สาวกองค์สุดท้าย

สุภัททปริพาชก ชาวเมืองกุสินารา ทราบข่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน จึงเกิดความปริวิตกขึ้น ประรณานาจะเข้าไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาที่ตนยังสงสัย ได้ขออนุญาตกับพระอานนท์ถึง 3 ครั้ง แต่พระอานนท์ไม่อนุญาต เพราะเกรงว่า พระพุทธองค์จะทรงเหน็ดเหนื่อย พระพุทธองค์ทรงสดับคำเจรจาของท่านพระอานนท์กับสุภัททปริพาชก จึงตรัสให้พระอานนท์อนุญาตให้สุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าตามประสงค์ เมื่อสุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าแล้ว ก็ถามถึงครูทั้ง 6¹ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิที่ต่างปฏิญาณว่าตนเองเป็นผู้วิเศษเป็นพระอรหันต์ ได้ตรัสรู้ยิ่งด้วยปัญญา เจ้าลัทธิเหล่านั้นได้ตรัสรู้จริงหรือไม่

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสดับอย่างนั้นแล้ว ทรงตรัสห้ามสุภัททปริพาชก แล้วทรงแสดงธรรมแก่สุภัททปริพาชก ว่า “ดูก่อนสุภัททะ ศาสนาใด ไม่มีอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ศาสนานั้น ย่อมไม่มีสมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 แต่หาอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 มีอยู่ในศาสนาใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในศาสนานั้น สุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 มีอยู่ในศาสนาใด ดังนั้น สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในศาสนาใด หากภิกษุทั้งหลายยังคงปฏิบัติปฏิบัติชอบอยู่ในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 นี้แล้ว โลกนี้ก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์ ส่วนลัทธิอื่นๆ ไม่มีสมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4² จึงว่างจากสมณะผู้รู้”

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว สุภัททปริพาชก เกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก ได้ทูลขออุปสมบท พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงตติยปริวาส คือวิธีการอยู่กรรมสำหรับพวกเดียรฉัตรที่มาบวชในพระพุทธศาสนาแก่เขา โดยต้องอยู่ปริวาสเป็นเวลา 4 เดือน จึงจะได้บวชเป็นภิกษุ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสอย่างนี้ สุภัททปริพาชกก็ไม่ได้ล้มเลิกความตั้งใจที่จะบวช แต่ยังคงกราบทูลว่า จะอยู่นานถึง 4 ปีก็ยอมได้ แล้วค่อยบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์จึงดำรัสสั่งให้พระอานนท์นำสุภัททปริพาชกไปอุปสมบท และเมื่อสุภัททอุปสมบทแล้ว ได้รับกรรมฐานจากพระพุทธองค์แล้ว ก็ได้ตั้งใจบำเพ็ญเพียรจนสามารถบรรลुพระอรหันต์ได้ในขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีพระชนมชีพอยู่

7.3 ปัจฉิมวาจา

ครั้งนั้น ภิกษุสงฆ์ได้มาประชุมพร้อมกันหมดแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ไว้ว่าดังนี้

1. เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว อย่าพึงมีความคิดว่า ศาสดาไม่มีแล้ว เพราะธรรมและวินัยที่ตถาคตแสดงแล้ว บัญญัติไว้แล้ว ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาแทนพระองค์
2. การร้องเรียกกันด้วยคำว่า “อาวุโส” ในตอนนี้เป็นการเสมอกันไปทั้งแก่และอ่อน ฉะนั้นต่อไปนี้ ภิกษุผู้แก่กว่า พึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า ด้วยชื่อ ด้วยตระกูล หรือด้วยคำว่า “อาวุโส” ส่วนภิกษุผู้อ่อนกว่า พึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า “กันต” หรือ “อายัสมา”

¹ ครูทั้ง 6 คือ ปุณณกัสสปะ มกขลิโคศล นิครนถนาฏบุตร สญชัยเวลัฏฐบุตร ปกฺกษะ กัจจายนะ และอชิตเกสกัมพล

² สมณะที่ 1 หมายถึง พระโสดาบัน, สมณะที่ 2 หมายถึง พระสกิทาคามี, สมณะที่ 3 หมายถึง พระอนาคามี, สมณะที่ 4 หมายถึง พระอรหันต์

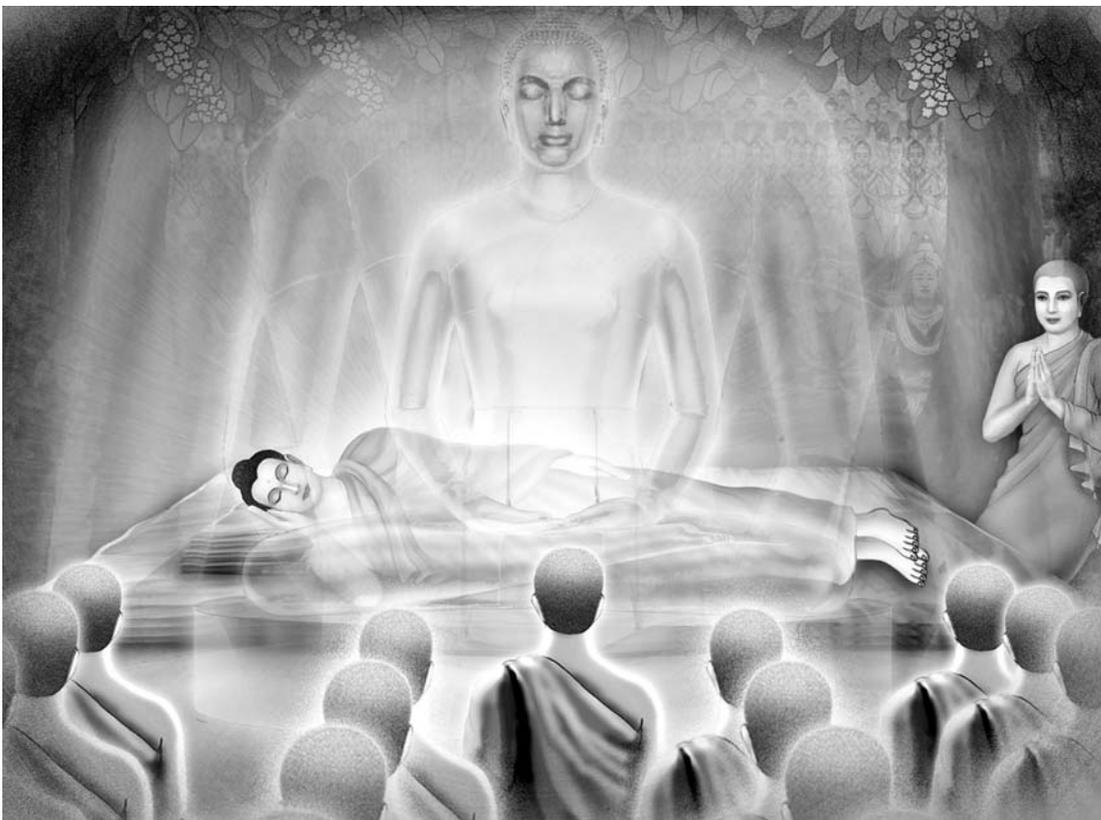
3. ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ในเวลาที่ตถาคตปรินิพพานแล้ว ก็อนุญาตให้สงฆ์ถอนถอนได้
4. ให้พระอานนท์ลงพรหมทัณฑ์แก่นั้นนภิกษุ ด้วยการไม่ให้คณะสงฆ์ว่ากล่าว ตักเตือน สั่งสอน และคบหาสมาคมด้วย

จากนั้น ประทานโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ถามความข้องใจสงสัยในพระรัตนตรัย หรือแม้ในข้อปฏิบัติที่ยังสงสัยอยู่ แต่ปรากฏว่าไม่มีภิกษุรูปใดทูลถาม แม้พระพุทธองค์จะทรงตรัสถามถึง 3 ครั้ง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เพราะภิกษุที่ประชุมกันอยู่ 500 รูปนี้ อย่างน้อยก็เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีทางที่จะได้ตรัสรู้ต่อไปในภายภาคหน้า

พระพุทธองค์ได้ตรัสต่อไป เป็นครั้งสุดท้ายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า **“สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”** พระโอวาทนี้จัดเป็นปัจฉิมโอวาท เป็นโอวาทสุดท้ายที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนแก่พุทธบริษัททั้ง 4

7.4 เสด็จปรินิพพาน

หลังจากนี้พระพุทธองค์ก็ไม่ได้ตรัสอะไรอีกเลย ทรงสงบนิ่งทำปรินิพพานบริกรรมด้วยอนุภพวิหารหรือสมาบัติทั้ง 9 โดยอนุโลมและปฏิโลมตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้วเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว เข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว เข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าอากาศาณัญญาตนะ ออกจากอากาศาณัญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าวิญญาณัญญาตนะ

ออกจากวิญญาณัญจายตนสมาบัติแล้ว เข้าอาภิกขุญญาตนะ ออกจากอาภิกขุญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าเนวสัญญานาสัญญาตนะ ออกจากเนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าสัญญาเวทิตนโรธ

พระอานนท์ผู้นั่งเฝ้าดูอาการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดเวลา จึงถามถึงการปรินิพพานกับ พระอนุรุทธะซึ่งนั่งอยู่ใกล้ๆ พระอนุรุทธะผู้มีตาทิพย์มองเห็นการปรินิพพานของพระพุทธองค์ตลอดมา ตอบว่า ยังไม่ได้ปรินิพพาน เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติแล้ว เข้าเนวสัญญานาสัญญาตนะ ออกจากเนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าอาภิกขุญญาตนะ ออกจากอาภิกขุญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าวิญญาณัญจายตนะ ออกจากวิญญาณัญจายตนสมาบัติแล้ว เข้าอากาสา-
นัญจายตนะ ออกจากอากาसानัญจายตนสมาบัติแล้ว เข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว เข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว เข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว เข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้ว เข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว เข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว เข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ก็ เสด็จปรินิพพาน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ ลั่นสะเทือนเลื่อนลั่นสนั่นหวั่นไหว มหาสมุทรปั่นป่วนหวั่นไหว เกิดคลื่นเคลื่อนไปไม่มีหยุด พายุพัดกรรโชกกระหน่ำเกิดความขนพองสยองเกล้า น่าสะพรึงกลัวยิ่ง ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือขึ้น

7.5 เหตุการณ์หลังจากปรินิพพาน

เมื่อถึงเวลาเช้า พระอนุรุทธะได้ให้พระอานนท์แจ้งข่าวการปรินิพพานแก่พวกมัลลกษัตริย์ เมื่อ พวกมัลลกษัตริย์ทราบข่าว ก็เศร้าโศกเสียใจ และได้ดำรัสสั่งให้ประกาศข่าวการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แก่พวกชาวเมืองให้รู้ทั่วกัน จากนั้นก็มีผู้คนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตนำเครื่องสักการบูชา พระบรมศพกันอย่างเนืองแน่นตลอดเวลา 6 วัน

ในวันที่ 7 พวกมัลลกษัตริย์ได้ปรึกษากันว่าจักจัดขบวนแห่พระบรมศพออกปาทิศใต้ของเมือง กุสินารา แล้วถวายพระเพลิงพระบรมศพในที่นั้น จึงได้จัดเตรียมอัญเชิญพระบรมศพออกไป แต่ก็ไม่สามารถ เคลื่อนพระบรมศพออกจากที่ใด จึงเข้าไปเรียนถามพระอนุรุทธะ จึงได้ทราบว่า ที่พวกมัลลกษัตริย์ทำไปนั้น ไม่เป็นไปตามประสงค์ของเหล่าเทวดา เหล่าเทวดาประสงค์จะอัญเชิญพระบรมศพไปทางด้านทิศเหนือ แล้ว เข้าสู่พระนครทางประตูด้านทิศเหนือนั้นผ่านเข้ามาในกลางพระนคร แล้วออกมานอกพระนครทางประตูทิศ ตะวันออก แล้วนำไปประดิษฐานถวายพระเพลิงที่มกุฏพันธเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองกุสินารา เมื่อพวกมัลลกษัตริย์ ทำตามนั้นก็สามรถเคลื่อนพระบรมศพได้

7.5.1 ถวายพระเพลิง

เมื่ออัญเชิญพระบรมศพมาถึงมกุฏพันธเจดีย์ก็จัดการตามวิธีที่พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบพระอานนท์ ไว้ทุกประการ เมื่อได้เวลาถวายพระเพลิง มัลลกษัตริย์ทั้ง 4 ก็ทรงนำไฟเข้าไปจุด แม้จะทรงพยายามเท่าไร พระเพลิงก็ไม่ติดขึ้นมา จึงเข้าไปถามพระอนุรุทธะก็ได้ทราบว่า เหล่าเทวดาต้องการให้รอพระมหากัสสปะ เดินทางมาถึงก่อน พวกมัลลกษัตริย์จึงรอคอยการเดินทางมาของพระมหากัสสปะ

ทางด้านพระมหากัสสปะพร้อมกับภิกษุประมาณ 500 รูป กำลังเดินทางออกมาจากเมืองปาวา เพราะได้ทราบข่าวว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับที่เมืองกุสินารา ระหว่างทางได้หยุดพักที่ไครัมไม้ริมทาง ได้เห็นอาชีวกคนหนึ่งเดินถือดอกมณฑารพมาจากเมืองกุสินารา โดยเอามาบอุงศีรษะเป็นร่มกันแสงแดด เมื่อพระมหากัสสปะเห็นเช่นนั้นแล้ว จึงคิดว่าดอกมณฑารพเป็นดอกไม้ทิพย์ ไม่ได้มีอยู่บนโลกมนุษย์ แต่หากจะมีก็เฉพาะในวันและเวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติ ออกบรรพชา ตรัสรู้ เป็นต้น จึงจะบันดาลให้ดอกมณฑารพตกลงมาสู่มนุษย์โลก จึงเข้าไปถามก็ทราบความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว

เมื่อได้ฟังเช่นนั้น ภิกษุพวกที่เป็นปุถุชนก็เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก ส่วนภิกษุผู้เป็นอรหันตชีณาสภาก็เกิดธรรมสังเวช แต่มีพระสุภัททะ ภิกษุผู้บวชตอนแก่ได้กล่าวห้ามไม่ให้ภิกษุเหล่านั้นร้องไห้ แต่ให้ตีใจกลับการเสด็จปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะจะได้ไม่ต้องมีใครคอยมาสอนอีกต่อไป และจะทำอะไรก็ได้ตามความชอบใจ พระมหากัสสปะได้ฟังเช่นนั้น รู้สึกหดหู่ใจและจะลงโทษแก่พระสุภัททะ แต่เห็นว่ายังไม่ใช่เวลานี้ จึงปลอบประโลมเหล่าภิกษุ ออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองกุสินารา

เมื่อพระมหากัสสปะเดินทางมาถึงเมืองกุสินารา เข้าไปสู่พันธนเจตีย์ แล้วกระทำประทักษิณ คือเดินเวียนขวารอบจิตกาธาน 3 รอบ แล้วยืนอยู่เบื้องพระยุคลบาท ตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระยุคลบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าช้าแรกออกมาจากทิวพระบรมศพ ทันใดนั้นพระยุคลบาททั้งคู่ ก็ไพล่ออกมาภายนอกพระมหากัสสปะเหยียดมือทั้งสองจับพระยุคลบาท ยกขึ้นวางไว้บนศีรษะของตน และเมื่อถวายบังคมแล้ว พระยุคลบาททั้งสองก็ถอยกลับคืนสู่ทิวทองดั่งเดิม โดยที่ผ้าคลุมทิวทองและเชิงตะกอน ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวจากที่แต่ประการใด เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง

ในขณะนั้น ได้เกิดเสียงร้องไห้บริเวณาของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมากมายยิ่งกว่าวันดับขันธปรินิพพาน แล้วเกิดพระเพลิงลุกขึ้นไหม้พระบรมศพเอง เมื่อไฟมอดดับลง พระอัฐิ พระเกศา พระโลมา พระนขา และพระทันตา กับผ้าห่มห่อพระสรีระกายชิ้นในและผ้าคลุมที่อยู่ภายนอกสุดอีกผืนหนึ่ง ไม่ได้ถูกไฟเผาไหม้ไปด้วย นอกนั้นถูกไฟเผาไหม้จนหมดสิ้น ไม่ได้มีปรากฏหลงเหลืออยู่เลย จากนั้นมีท่อน้ำไหลออกมาเองจากท้องฟ้า มีน้ำพุขึ้นจากต้นสาละดับจิตกาธาน รวมทั้งเหล่ามัลลกะษัตริย์ก็นำน้ำหอมทั้งหลายช่วยกันดับแล้วจึงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานที่สัตตสุคารศาลาภายในเมืองกุสินารา มีเครื่องป้องกันรอบอาคาร มีทหารถือธนูคอยพิทักษ์ มีงานฉลองสักการบูชาต่ออีก 7 วัน

7.5.2 แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อข่าวการปรินิพพานและถวายพระเพลิงพระสรีระของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแพร่ออกไปตามเมืองและแคว้นต่างๆ ทำให้บุคคลที่มีความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธองค์ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์ลิจฉวี เป็นต้น รวม 7 แห่ง ต่างส่งทูตเชิญราชสาสน์มาขอส่วนแบ่งพระสารีริกธาตุ เพื่อนำไปสร้างสถูปทำการสักการบูชา แต่ละเมืองได้ส่งคณะทหารร่วมมากับราชทูต พวกนี้ตั้งล้อมเมืองกุสินาราไว้อย่างแน่นหนา แต่พวกมัลลกะษัตริย์เกิดความหวงแหนพระบรมสารีริกธาตุ เพราะเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาปรินิพพานในแคว้นของตน จึงจะไม่ยอมแบ่งพระสารีริกธาตุให้ใคร ทำให้เหล่ากษัตริย์เกิดความไม่พอใจ คิดที่จะทำสงครามกัน เพื่อแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ

ขณะนั้น โทณพราหมณ์ เป็นชาวเมืองกุสินารา และเป็นอาจารย์ผู้มีลูกศิษย์ทั่วชมพูทวีป แม้แต่

กษัตริย์ทั้งหลายก็เป็นลูกศิษย์ของโทณพราหมณ์ พิจารณาเห็นอย่างนั้น จึงเข้ามาระงับการทำสงครามในครั้งนี้ และได้กล่าวเตือนสติเหล่ากษัตริย์ทั้งหลาย ทำให้ทุกฝ่ายพร้อมใจกันให้โทณพราหมณ์ดำเนินการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยทำการแบ่งเป็นส่วนๆ เท่าๆ กัน เหล่ากษัตริย์พร้อมด้วยราชทูตที่มาจากแคว้นต่างๆ จึงแยกย้ายกันกลับไป ภายหลังโมริยกษัตริย์ได้อัญเชิญพระอังคารที่ได้รับจากมัลลกษัตริย์ไปทำสถูปบรรจุไว้ให้มหาชนลักการบูชา ณ ปิณฑลวัน

หลังจากที่ทำการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุกันแล้ว ล่วงเลยมาได้ 3 เดือน พระมหากัสสปะได้ปรารภเหตุที่พระสุภัททะผู้บวชตอนแก่ กล่าวจาบจ้วง แสดงความไม่เคารพในพระพุทธองค์ จึงได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้นเป็นครั้งแรก ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว โดยในการทำสังคายนาในครั้งนี้ ได้ประชุมกันที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ มีพระมหากัสสปะเป็นประธานและทำหน้าที่เป็นผู้ถาม พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชชนาตอบพระวินัย พระอาณนทีเป็นผู้วิสัชชนาตอบพระสูตรและพระอภิธรรม พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นศาสนูปถัมภก สนับสนุนในการทำสังคายนา กระทำอยู่ 7 เดือน จึงเสร็จสิ้น

เหตุการณ์ต่างๆ ที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงสุดท้ายของพระชนมชีพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะทำให้พุทธบริษัททั้ง 4 ได้เห็นความเป็นครูของโลกอย่างเช่นพระพุทธองค์ ที่ทรงทำหน้าที่จนวาระสุดท้ายของชีวิต โดยไม่ได้เห็นแก่ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เมื่อเสด็จไปในที่ใดก็ทรงสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดประโยชน์กับตนเอง และด้วยพระปัญญาญาณของพระพุทธองค์ ทำให้ความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นในชมพูทวีป เพราะเหตุแห่งพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์

ดังนั้น วาระสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่จะบอกให้ทุกชีวิตได้ทราบว่า ไม่ว่าจะใครก็ตามเมื่อยังอยู่บนโลกใบนี้ ไม่ว่าจะหลีกเลี่ยงจากกฎเหล็กของธรรมชาติ ที่ยังต้องมีการเกิด การแก่ การเจ็บ และการตายในที่สุด แม้พระพุทธเจ้าจะทรงเป็นผู้มีพระคุณอันประเสริฐที่สุดในโลก ก็ยังไม่อาจต้านทานพญามัจจุรณาได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงปัจฉิมวาจาไม่ให้ภิกษุสงฆ์ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา แต่เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ก็มีเพียงคุณงามความดี และพระเกียรติคุณอันสุดประมาณของพระองค์ ที่ยังประจักษ์อยู่ในโลกและยังคงอยู่ในความทรงจำอันงดงามของสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดไป

บทสรุป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลพิเศษที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ได้สั่งสมบารมีมาอย่างยิ่งยวด ตั้งแต่ชาติที่เกิดเป็นมาณพหนุ่มแบกมารดาอยู่กลางทะเล ได้สั่งสมบารมีมาโดยตลอดไม่ว่าจะเกิดในกำเนิดใดก็ตาม ไม่เคยที่จะท้อแท้ท้อถอยในการสร้างบารมี จึงทำให้พระพุทธองค์สมบรูณ์พร้อมไปด้วยลักษณะมหาบุรุษและอนุพยัญชนะทั้ง 80 และด้วยการฝึกฝนตนเองมาตลอดต่อเนื่องในทุกชาติที่เกิดมา จึงทำให้พระพุทธองค์งดงามไปด้วยจริยาวัตรอันเหมาะสมกับการเป็นต้นแบบและการทำหน้าที่เป็นครูของโลก ดังนี้¹

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 98 หน้า 280

1. เมื่อเสด็จดำเนิน ทรงก้าวพระบาทเบื้องขวาก่อน ไม่ทรงยกพระบาทไถลน้ก ไม่ทรงวางพระบาทไถลน้ก ไม่เสด็จดำเนินเร็วนัก ไม่เสด็จดำเนินช้านัก
2. เมื่อเสด็จดำเนินพระชนูไม่กระทบพระชนู ข้อพระบาทไม่กระทบข้อพระบาท ไม่ทรงยกพระอุระสูง ไม่ทรงทอดพระอุระไปข้างหลัง ไม่ทรงกระแทกพระอุระ ไม่ทรงส่ายพระอุระ
3. เมื่อเสด็จดำเนินพระกายส่วนบนไม่หวั่นไหว ไม่เสด็จดำเนินด้วยกำลังพระกาย
4. เมื่อทอดพระเนตร ก็ทอดพระเนตรด้วยกายทั้งหมด ไม่ทอดพระเนตรขึ้นเบื้องบน ไม่ทอดพระเนตรลงเบื้องต่ำ เสด็จดำเนินไม่ทรงเหลียวแล ทอดพระเนตรประมาณชั่วแอก ยิ่งกว่านั้นพระองค์ทรงมีพระญาณทัสนะอันไม่มีอะไรกัน
5. เมื่อเสด็จเข้าสู่ละแวกบ้าน ไม่ทรงยึดพระกาย ไม่ทรงย่อพระกาย ไม่ทรงห่อพระกาย ไม่ทรงส่ายพระกาย
6. เมื่อเสด็จเข้าประทับนั่งอาสนะ ไม่ไถลน้ก ไม่ไถลน้ก ไม่ประทับนั่งท้าวพระหัตถ์ ไม่ทรงพิง พระกายที่อาสนะ
7. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงคคะนองพระหัตถ์ ไม่ทรงคคะนองพระบาท ไม่ประทับนั่งชันพระชนู ไม่ประทับนั่งซ้อนพระบาท ไม่ประทับนั่งยันพระหนู
8. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงครันคร้าม ไม่ทรงหวั่นไหว ไม่ทรงขลาด ไม่ทรงสะดุ้ง ทรงปราศจากโลมชาติชูชัน
9. ทรงเวียนมาในวิเวก เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน
10. เมื่อทรงรับน้ำล้างบาตร ไม่ทรงชูบาตรขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับน้ำล้างบาตรไม่น้อยนัก ไม่มากนัก
11. ไม่ทรงล้างบาตรดังขลุๆ ไม่ทรงหมุนบาตรล้าง ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงล้างบนพระหัตถ์
12. เมื่อทรงล้างพระหัตถ์แล้ว ก็เป็นอันทรงล้างบาตรแล้ว เมื่อทรงล้างบาตรแล้วก็เป็นอันทรงล้างพระหัตถ์แล้ว
13. ทรงเทน้ำล้างบาตรไม่ไถลน้ก ไม่ไถลน้ก และทรงเทไม่ให้น้กระเซ็น
14. เมื่อทรงรับข้าวสุก ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ
15. ทรงรับข้าวสุกไม่น้อยนัก ไม่มากนัก ทรงรับกับข้าว พอประมาณกับข้าวที่จะเสวย
16. ไม่ทรงน้อมค้ข้าวให้เกินกว่ากับข้าว ทรงเคี้ยวค้ข้าวในพระโอษฐ์สองสามครั้งแล้วทรงกลืน เยื่อข้าวสุกยังไม่ระคนกันดีเล็กน้อย ย่อมเข้าสู่พระกาย ไม่มีเยื่อข้าวสุกลักนิตหน้อยเหลืออยู่ในพระโอษฐ์ ทรงน้อมค้ข้าวเข้าไปแต่กึ่งหนึ่ง
17. ทรงทราบในรสได้อย่างดีในเวลาเสวยอาหาร แต่ไม่ทรงทราบด้วยอำนาจความกำหนดในรสเสวยอาหารอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ คือ ไม่เสวยเพื่อเล่น ไม่เสวยเพื่อมัวเมา ไม่เสวยเพื่อประดับ ไม่เสวยเพื่อตกแต่ง เสวยเพียงดำรงพระกายนี้ไว้ เสวยเพียงพระชนมชีพให้เป็นไป เสวยเพียงป้องกันความลำบาก เสวยเพียงทรงอนุเคราะห์ ด้วยทรงพระดำริว่า เพียงเท่านี้ก็จักก้จัดเวทนาเก่าได้ จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ร่างกายของเราจักเป็นไปสะดวกจักไม่มีโทษ และจักมีความอยู่สำราญ

18. เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงวางบาตรในที่ไมไกลนั้ก ไมไกลันั้ก จะไม่ทรงต้องการบาตรก็หามิได้ แต่ก็ไม่ได้ตามรักษาบาตรจนเกินไป
19. เสวยเสร็จแล้ว ประทับนั่งเฉยอยู่ครู่หนึ่ง แต่ไม่ทรงยังเวลาแห่งการอนุโมทนาให้ล่วงไป เสวยเสร็จแล้วก็ทรงอนุโมทนา ไม่ทรงติเตียนภักตินั้น ไม่ทรงหวังภักดีอื่น ทรงชี้แจงให้บริษัทนั้น เห็นแจ้งให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา
20. ทรงลุกจากอาสนะเสด็จไป ไม่เสด็จเร็วนัก ไม่ผลุนผลันเสด็จไป
21. ไม่ทรงจีวรสูงเกินไป ไม่ทรงจีวรต่ำเกินไป ไม่ทรงจีวรแน่นติดพระกาย ไม่ทรงจีวรระจุกกระจายจากพระกาย ทรงจีวรไม่ให้ลมพัดแหวกได้ ฝุ่นละอองไม่ติดพระกาย
22. เสด็จถึงอารามแล้วประทับนั่ง ครั้นประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวายแล้ว จึงทรงล้างพระบาท ไม่ทรงประกอบการประดับพระบาท ทรงล้างพระบาทแล้ว ประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงพระสติไว้เบื้องพระพักตร์ ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนพระองค์เอง ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ทรงดำริแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งปวง
23. เมื่อประทับอยู่ในพระอาราม ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา
24. ทรงมีพระสุระเสียงอันก้องเปล่งออกจากพระโอษฐ์ ประกอบด้วยองค์ 8 ประการคือ สละสลวย รู้ได้ชัดเจน ไพเราะ ฟังง่าย กลมกล่อม ไม่พรวด พระสุระเสียงลึก มีกังวาน บริษัทจะอย่างไร ก็ทรงให้เข้าใจด้วยพระสุระเสียงได้ พระสุระเสียงมิได้ก้องออกนอกบริษัท

พระจริยาวัตรทั้งหมดนี้ เป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสมมาเมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมี ทำให้พระพุทธรองค์เพียบพร้อม บุคคลใดได้พบเห็นก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และด้วยพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่พระนิพพาน พระองค์จึงได้พากเพียรพยายามสั่งสมบารมี แม้ในชาติสุดท้ายที่เกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ทำทุกวิธีทางที่คิดว่าจะเป็นทางหลุดพ้น ถึงจะใช้เวลานานเพียงไร และต้องเอาชีวิตเข้าแลก พระองค์ก็สามารถยอมได้ เพื่อให้ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้ทรงบำเพ็ญกิจที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายทรงปฏิบัติเป็นกิจวัตรหลังจากที่ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา อันเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก ทรงโปรดเวไนยสัตว์ ด้วยอภัยอภัยอันเปี่ยมด้วยพระมหากรุณา ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งหลายให้เป็นสุข พ้นจากทุกข์ และไม่ว่าพระพุทธรองค์จะประทับอยู่ในสถานที่ใด พระองค์ก็ไม่ได้ทรง ละพระพุทธรกิจทั้ง 5 ประการ คือ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรมโปรดชาวโลก เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืน ทรงพยากรณ์ปัญหาแก่เทวดา เวลารุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลกทั้งที่สามารถและยังไม่สามารถบรรลุธรรม อันควรเสด็จไปโปรด

พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญพระพุทธรกิจทั้ง 5 ประการนี้ ด้วยพระพุทธรจริยาครบทั้ง 3 อย่าง คือ พุทธัตถจริยา หมายถึง ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธรเจ้า ญาณัตถจริยา หมายถึง ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ และโลกัตถจริยา หมายถึง ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก ด้วยพระคุณอันยิ่งใหญ่ว่าในพรรษาและนอกพรรษา โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย หรือความยากลำบากแต่ประการใด นับตั้งแต่ตรัสรู้ตราราชจนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นเวลาถึง 45 พรรษา

ในระหว่างเวลา 45 พรรษาแห่งการบำเพ็ญพระพุทธรกิจ พระพุทธรเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษาในสถานที่ต่างๆ ซึ่งได้ประมวณไว้พร้อมทั้งเหตุการณ์สำคัญบางอย่าง ดังนี้

พรรษาที่ 1 ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์

พรรษาที่ 2 ถึง 4 พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร โปรดพระญาติ โปรดอนาถปิณฑิกเศรษฐี

พรรษาที่ 5 กุฎาคารศาลาในป่ามหาวัน เมืองเวสาลี เพื่อโปรดพระบิดาปรินิพพาน โปรดพระญาติที่วิวาทกัน

พรรษาที่ 6 มกุฏบวรพต แสดงยมกปาฏิหาริย์

พรรษาที่ 7 ดาวดึงส์เทวโลก เพื่อโปรดพระพุทธรมารดา

พรรษาที่ 8 เกสกลาวัน ใกล้เมืองสูงสูมารคีรี แคว้นภคคะ โปรดนกุลบิดาและนกุลมารดา

พรรษาที่ 9 โขสิตาราม เมืองโกสัมพี

พรรษาที่ 10 ป่าต่าบลปาริเลยยกะ ใกล้เมืองโกสัมพี โปรดภิกษุเมืองโกสัมพีที่ทะเลาะกัน

พรรษาที่ 11 หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อเอกนาลา

พรรษาที่ 12 เมืองเวรัญชา

พรรษาที่ 13 จาลิยบรรพต

พรรษาที่ 14 พระวิหารเชตวัน

พรรษาที่ 15 นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์

พรรษาที่ 16 เมืองอาฬวี เพื่อทรมานอาฬวกยักษ์

พรรษาที่ 17 พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์

พรรษาที่ 18 และ 19 จาลิยบรรพต

พรรษาที่ 20 พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ เพื่อโปรดองคุลิมาล

พรรษาที่ 21 ถึง 44 ประทับสลัปไปมาระหว่างพระวิหารเชตวันกับบุพพาราม เมืองสาวัตถี

พรรษาที่ 45 เวฬุคาม เมืองเวสาลี

ตลอด 45 พรรษานี้ นักศึกษาจะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงทำหน้าที่เป็นครูสอนชาวโลกได้อย่างสมบูรณ์ จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ที่แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ และแม้กาลเวลาจะผ่านไปอีกยาวนานสักแค่ไหน เรื่องราวการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ จะยังคงจารึกอยู่ในจิตใจของพุทธบริษัททั้ง 4 ต่อไปอย่างไม่รู้ลืม เพราะเป็นผลอันเนื่องมาจากความมุ่งมั่นอันเด็ดเดี่ยวของพระพุทธองค์ที่ปรารถนาจะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏทุกข์ ที่ไม่มีใครทำได้นอกจากพระพุทธองค์

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว พระองค์ไม่ได้ตั้งใครมาเป็นศาสดาแทน แต่ให้พระธรรมและวินัยที่พระองค์ทรงสอนและบัญญัติไว้เป็นศาสดาแทน ที่ให้พุทธบริษัทได้ถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติหรืออันตรธานไปก็ตาม พระธรรมคำสอนของพระองค์ก็ยังคงเป็นอยู่ ให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ดำเนินไปตามแนวทางที่ถูกต้องในการเกิดมา เพื่อจะได้มีชีวิตที่เป็นสุข และในที่สุดก็หลุดพ้นหมดกิเลสตามอย่างพระพุทธองค์ที่ทรงทำได้แล้ว

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 7 พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปัจฉิมกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 7 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 7 แล้วจึงศึกษาบทที่ 8 ต่อไป

บทที่ 8

วิธีสู่ความเป็นพุทธะ

บทที่ 8

วิธีสู่ความเป็นพุทธะ

8.1 ความหมายของคำว่าพุทธะ

8.2 มัชฌิมาปฏิปทาวิธีสู่ความเป็นพุทธะ

8.2.1 ความหมายของมัชฌิมาปฏิปทา

8.2.2 มัชฌิมาปฏิปทาข้อปฏิบัตินำไปสู่ความหลุดพ้น

8.2.3 มัชฌิมาปฏิปทาในทางปฏิบัติ

8.2.4 มรรคมีองค์ 8 เกิดขึ้นพร้อมกัน

8.3 การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับ

8.4 สรุปสาระสำคัญจากการศึกษาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แนวคิด

1. คำว่า พุทธะ หมายถึง ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานภายใน แบ่งตาม อรรถกถาที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกแล้ว ท่านแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกพุทธะ
2. การปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะ คือ การปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติสายกลางเพื่อความหลุดพ้น อันประกอบด้วยองค์ 8 มีสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มรรคมีองค์ 8 ประการนี้ ย่อมบังเกิดในภูมิทั้ง 4 คือ กามาพจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ เมื่อบังเกิดในโลกุตตรภูมิ ก็ได้ชื่อว่าโลกุตตรมรรค เมื่อบังเกิดในกามาพจรภูมิก็ได้ชื่อว่าโลกิยมรรค โลกิยมรรค ได้แก่การสั่งสมความดี มีทาน ศีล ภาวนา ส่วนโลกุตตรมรรค คือ ใช้สมาธิเป็นตัวรวบรวมองค์มรรคทั้ง 7 ให้มีกำลังในการกำจัดกิเลส เรียกว่า มรรคสมังคี และการปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 ในเชิงปฏิบัตินั้น หมายถึง การส่งใจเข้าไปหยุดอยู่ที่ศูนย์กลางกายมนุษย์ เราจะหาศูนย์กลางกายของเราได้โดยจินตนาการว่าขึงเส้นด้ายสองเส้น เส้นหนึ่งขึงจากสะดือตรงไปทะลุสันหลัง อีกเส้นหนึ่งจากลิขังด้านซ้ายตรงไปทะลุด้านขวา ณ จุดที่เส้นด้ายตัดกันซึ่งขนาดเล็กเท่ากับปลายเข็ม คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 6 เหนือจุดตัดขึ้นมาสองนิ้วมือ คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7
3. ผู้ใดเจริญมรรคมีองค์ 8 ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และถูกต้องตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาแล้วใจก็ว่างเว้นจากความยินดียินร้ายทั้งปวง มีแต่ความวางเฉยที่มีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วยสติปัญญา จะเข้าถึงดวงปฐมมรรคหรือ ดวงธรรมมานุสสนาสติปัญญา ให้ดำเนินจิตเข้าสู่กลางดวงปฐมมรรคไม่ช้า มรรคสมังคีก็จะขยายออกกว้าง จิตก็จะดำเนินสู่ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ตามลำดับ ดวงเหล่านี้มีลักษณะซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ เมื่อดำเนินจิตต่อไปอีกก็จะพบภายในกาย ตามหลักสติปัญญา 4 ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า ให้ตามเห็นภายในกายเข้าไปเรื่อยๆ กายต่างๆ ตั้งแต่กายที่เป็นโลกิยะยังตกอยู่ในไตรลักษณ์ ได้แก่ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด ส่วนกายธรรมนั้นมีได้ตกอยู่ในไตรลักษณ์ จึงเรียกว่า ธรรมชั้นด้วยเหตุว่า เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันมีอยู่ในกายธรรมนั้น ถูกกลืนจนใสสะอาดบริสุทธิ์ กระนั้นก็ตามธรรมกายยังถูกจำแนกออกเป็นหลายระดับด้วยกัน ด้วยเหตุว่ามีความบริสุทธิ์ต่างกัน

กายธรรมระดับต้นที่สุด ซึ่งอยู่ถัดจากกายอรูปพรหมละเอียดเข้าไปนั้น คือ กายธรรมโคตรภู ถัดไปเป็นกายธรรมโคตรภูละเอียด กายธรรมพระโสดาบัน กายธรรมพระโสดาบันละเอียด กายธรรมพระสกิทาคามี กายธรรมพระสกิทาคามีละเอียด กายธรรมพระอนาคามี กายธรรมพระอนาคามีละเอียด กายธรรมพระอรหัต กายธรรมพระอรหัตละเอียด รวมทั้งสิ้น 10 กายด้วยกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและอธิบายความหมายของคำว่าพุทธะ ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและสามารถอธิบายข้อปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ศึกษานักศึกษาสามารถอธิบายลำดับขั้นตอนของการบรรลุความเป็นพุทธะได้
4. เพื่อให้ศึกษานักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อฝึกฝนขัดเกลาตนเองได้

ความนำ

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้ค้นพบวิถีสู่ความเป็นพุทธะได้สำเร็จนั้น มีองค์ประกอบหลายอย่างที่ทำให้ไปสู่จุดมุ่งหมายอันสูงสุด ประการหนึ่งคือพระองค์ทรงใช้ความอดทนและความเพียรพยายาม อุตสาหะอย่างไม่ลดละเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบารมี ต้องผ่านพบอุปสรรคมากมายที่เข้ามาทาบสอบกำลังใจ แต่พระองค์ไม่เคยท้อแท้พระทัย มีเป้าหมาย คือ การบรรลุสัมโพธิญาณ เป็นแรงผลักดันให้พระองค์ฟันฝ่าอุปสรรคอันยากลำบากนั้นมาได้ จนในที่สุดก็ได้พบหนทางอันประเสริฐ อันเป็นหนทางที่จะนำพาสรรพชีวิตให้หลุดพ้นจากวัฏทุกข์ได้

หนทางที่พระองค์ทรงค้นพบนั้น คือ มัชฌิมาปฏิปทา มีทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยประมวลรวมแล้ว เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 นักศึกษาอาจเคยได้ยินมาบ้างแล้ว ถึงความหมาย และองค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นธรรมอันน่าอัศจรรย์ที่อริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อประมวลรวมกันแล้วก็คือ คำสอน 84,000 พระธรรมขันธ์นั่นเอง นั่นก็หมายถึงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์สอน พระองค์ทรงแจกแจงและจำแนกได้อย่างละเอียดลุ่มลึก แล้วสามารถนำมาสรุปย่อรวมเป็นข้อๆ ได้ เชื่อมโยงไปถึงการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

การที่ใครสักคนหนึ่งจะบังเกิดขึ้นและมีปัญญาอันบริสุทธิ์หยั่งรู้ความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้งถึงต้นสายปลายเหตุ นั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายเลย หากผู้นั้นมีได้บากบั่นพากเพียรอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาหนทางแห่งความหลุดพ้นแล้วละก็ ย่อมไม่สำเร็จเป็นแน่ แต่เมื่อผู้ใดได้ทုံมเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบารมีเพื่อหาหนทางสู่ความดับทุกข์ จนค้นพบหนทางอันประเสริฐนี้ได้แล้ว ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่า “**พุทธะ**” คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เพราะดวงจิตปราศจากเสียดซึ่งอัสวกิเลสทั้งหลายทั้งปวง

ในบทเรียนนี้จะเป็นเหมือนบทสรุปของวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะกล่าวถึงหลักการปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้รู้ หรือพุทธะ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจเส้นทางสู่การเป็นพุทธะ ที่ลุ่มลึกไปตามลำดับมีทั้ง ภาคทฤษฎี ที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก และส่วนในภาคปฏิบัติ จะได้นำแนวทางปฏิบัติของพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ) ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย ที่ได้เทศนาไว้ในโอกาสต่างๆ ขึ้นประกอบ เนื่องจากพระมงคลเทพมุนี เป็นผู้ที่แตกฉานในการศึกษาด้านปริยัติและยังเป็นนักปฏิบัติที่ยอดเยี่ยม ที่ทုံมเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันดำเนินรอยบาทพระศาสดาอีกด้วย จนในที่สุดก็ได้ค้นพบวิชชาธรรมกายของพระสัมพุทธเจ้าให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง เป็นผลแห่งความเพียรที่หาบุคคลใดเสมอเหมือนได้ยากท่านได้เผยแผ่หลักการปฏิบัติที่ได้ออกไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศและไปยังต่างประเทศ จนมีลูกศิษย์มากมาย ที่เป็นพยานในผลแห่งการปฏิบัติธรรมตามท่านเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเทศนาเหล่านั้นมีความชัดเจน ที่จะนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการทางปริยัติได้อย่างน่าอัศจรรย์ซึ่งจะทำให้ นักศึกษามีความเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

8.1 ความหมายของคำว่าพุทธะ

ก่อนที่นักศึกษาคณะจะทราบถึงวิธีสู่ความเป็นพุทธะเรามารู้จักคำว่า “พุทธะ” เสียก่อนว่า มีความหมายว่าอย่างไรบ้าง ซึ่งคำว่าพุทธะนั้น มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกมากมายในหลายพระสูตร แต่จะขอนำเสนอเพียงบางส่วนที่ครอบคลุมเนื้อหาเท่านั้น

พุทธะ¹ หมายถึง ผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว

พุทธะ² หมายถึง ขจัดซึ่งภัยของสัตว์ทั้งหลายโดยทำสัตว์ทั้งหลายให้เป็นไปในประโยชน์เกื้อกูล และถอยกลับจากสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์เกื้อกูล

พุทธะ³ หมายถึง ตรัสรู้สรรพธรรมโดยชอบ คือ ไม่วิปริต โดยพระองค์เอง คือ ด้วยพระองค์เอง พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ตรัสธรรมเพื่อละวัฏทุกข์ทั้งสิ้น เห็นปานนี้ที่เราได้รับอยู่ในบัดนี้ และที่มีความเกิดอย่างนี้เป็นอย่างหนึ่ง และเพื่อดับไม่เกิดขึ้นอย่างสิ้นเชิง ตรัสธรรมที่ไม่ผิดตรงกันข้ามความจริง ความที่พระศาสดาสำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะทรงแสดงธรรมไม่ผิดแผก พระองค์มีหมู่แห่งอริยบุคคล 8

พุทธะ⁴ หมายถึง ท่านผู้ตรัสรู้แล้ว ท่านผู้รู้อริยสัจ 4 อย่างถ่องแท้ ซึ่งอาจจะมีการแบ่งได้หลายประเภท แต่หากแบ่งตามอรรถกถาที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกแล้ว ท่านแบ่งออกเป็น 3 ประเภท⁵ คือ

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546 หน้า 795.

² อรรถกถาภยเภรวัสสูตร, มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก, มก. เล่ม 17 หน้า 337.

³ อรรถกถาสุปปวาสาสูตร, ขุททกนิกาย อุทาน, มก. เล่ม 44 หน้า 212.

⁴ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : ด้านสุภากรพิมพ์ จำกัด พ.ศ. 2528 หน้า 189.

⁵ อรรถกถาเภรวัสสูตร, ขุททกนิกาย อุทาน, มก. เล่ม 44 หน้า 94

ประเภทที่ 1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้เองและสอนผู้อื่นให้รู้ตาม

ประเภทที่ 2 พระปัจเจกพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้เองจำเพาะผู้เดียว

ประเภทที่ 3 พระสาวกพุทธะ คือ ท่านผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อนุพุทธะ

ดังนั้น คำว่า **พุทธะ** หากกล่าวโดยรวมแล้วจึงหมายถึง **ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานภายใน**

ในบทเรียนที่จะกล่าวต่อไปนี้ ขอให้นักศึกษาทำความเข้าใจว่า เราจะกล่าวถึงการเข้าถึงพุทธะ อันเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายในไปตามลำดับ โดยยกตัวอย่างจากการเข้าถึงของพระอัญญาโกณฑัญญะ ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นสำคัญ เพราะท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกที่ปฏิบัติตามคำสอนแล้วได้เข้าถึงและเป็นพยานในการตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

8.2 มัชฌิมาปฏิปทาวิถีสู่ความเป็นพุทธะ

เนื่องจากชาวโลกทั้งหลายยังจมอยู่ในกองทุกข์ ทำให้ไม่เข้าใจสภาพที่แท้จริงของทุกข์ จึงทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในกองทุกข์รำไป แม้ละโลกไปแล้วบังเกิดในสวรรค์ ก็ยังคงเป็นสถานที่ที่มีความทุกข์อยู่ดี เพียงแต่มีสุขมากกว่าเท่านั้น และหากยิ่งตกไปสู่อบายก็ไม่ต้องพูดถึง ความทุกข์ทรมานก็ยิ่งใหญ่หลวงทับเท่าทวีคูณ และก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกนับภพนับชาติไม่ถ้วน

การที่ใครสักคนจะหาทางหลุดพ้นจากทุกข์ได้นั้น มิใช่เรื่องง่ายเลย อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า บุคคลที่หาทางพ้นจากทุกข์ได้ จึงถูกขนานนามว่า พุทธะ คือ ผู้ค้นพบทางสายกลางเพื่อความหลุดพ้น หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ผู้ปฏิบัติตามเส้นทางสายกลางจนไปสู่ความหลุดพ้นได้ในที่สุด

ให้นักศึกษาย้อนกลับไปตอนที่สมณะสิทธัตถะขณะที่ยังทรงค้นหาหนทางที่จะพ้นทุกข์ พระองค์ทรงเลือกวิธีการแสดงหาการดับทุกข์ด้วยการกระทำทุกกรกิริยา ทรมานตนเองอย่างอุกฤษฏ์ด้วยวิธีการต่างๆ ตามอย่างนักบวชที่นิยมทำกันในสมัยนั้น เพียงเพื่อทดลองให้ถึงที่สุดว่าหนทางสายนี้ช่วยให้พระองค์ทรงพ้นไปจากความทุกข์ได้หรือไม่ คำตอบก็คือ ไม่ใช่ทางที่จะนำพาพระองค์ให้พ้นไปจากความทุกข์ได้ และอีกเช่นกัน ก่อนหน้าที่พระองค์จะทรงออกผนวช พระองค์เป็นบุคคลผู้พรังพร้อมด้วยกามคุณทั้ง 5 หาผู้ใดเสมอเหมือนมิได้ ชีวิตอยู่อย่างสุขสบายทุกอย่าง ไม่มีเรื่องใดให้ต้องทุกข์ร้อนใจ แม้จะพรังพร้อมอย่างนั้นก็ไม่ช่วยให้พระองค์พ้นจากความทุกข์ได้ จนกระทั่งเมื่อพระองค์ทรงละจากวิธีการทรมานตนเอง ทรงได้เสียดิณ 3 สายที่บรรเลงแว่วมา สายที่หนึ่งซึ่งดึงเกินไปติดไม่นานสายก็ขาด สายที่สองซึ่งหย่อนเกินไปติดเท่าไรก็ไม่มียังสายที่สามซึ่งได้พอดี ดัดได้ไพเราะจับใจ ทำให้พระองค์นึกถึงความพอดี คือ ความเป็นกลางๆ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นกลางๆ หรือที่เรา รู้จักกันว่า **“มัชฌิมาปฏิปทา”**

ในที่สุดพระองค์ก็ทรงค้นพบทางพ้นทุกข์ด้วยการดำเนินตามเส้นทางสายกลางคือ มัชฌิมาปฏิปทา จนกระทั่งได้ตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ ในหัวข้อต่อไปนี้ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจในเรื่องข้อปฏิบัติเพื่อความเป็นพุทธะ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยนำเอาเนื้อหาสาระสำคัญของธรรมจักกัปปวัตตนสูตรมาเป็นบทวิเคราะห์ เพราะเป็นปฐมเทศนาที่มีความสมบูรณ์ในตัว เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้ ก็ได้มีผู้รับฟัง คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านได้ตรองตาม เนื้อ

ความในพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสจนบรรลุผลได้เป็นพระโสดาปัตติผล อันเป็นพุทธะเบื้องต้น แสดงว่าพระสูตรนี้ เป็นพระสูตรที่มีความบริบูรณ์ด้านเนื้อหาและหลักปฏิบัติอันนำไปสู่ความเป็นพุทธะได้อย่างยอดเยี่ยม

8.2.1 ความหมายของมัชฌิมาปฏิปทา

มัชฌิมาปฏิปทานั้น มีความหมายตรงไปตรงมา แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มีความลึกซึ้งยิ่งนัก ซึ่งมีความหมายดังนี้ คือ

มัชฌิมาปฏิปทา¹ หมายถึง ทางสายกลาง

มัชฌิมาปฏิปทา² หมายถึง ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลางๆ ไม่หย่อนจนเกินไป ไม่ตึงจนเกินไป ไม่ข้องแหวะที่สุด 2 อย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมณานุโยค ทางแห่งปัญญาอันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือ ความดับกิเลสและความดับทุกข์ หรือความหลุดพ้นเป็นอิสระสิ้นเชิง

มัชฌิมาปฏิปทา หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 นั่นเอง ซึ่งในที่นี้อาจจะกล่าวถึงคำใดคำหนึ่ง ก็ให้ทราบว่า เป็นคำที่มีนัยเดียวกัน

หากกล่าวโดยรวมเพื่อให้ได้ความหมายที่ครอบคลุม มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติสายกลาง เพื่อความหลุดพ้น ประกอบด้วยองค์ 8 คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

8.2.2 มัชฌิมาปฏิปทาข้อปฏิบัตินำไปสู่ความหลุดพ้น

ข้อปฏิบัติอันเป็นกลาง ในเชิงพระปริยัติธรรมหรือเชิงทฤษฎีนั้น มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก วิภังคสูตร³ และพระพุทธเจ้าโปรดประทานพระธรรมเทศนาในทุกขนิโรธคัมภีร์ปฏิปทาอริยสัจ ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีใจความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายหนทางธรรมปฏิบัติ คือ มรรคมีองค์ 8 นี้ สามารถดับทุกข์ให้สำเร็จซึ่งพระนิพพาน เป็นความจริงแท้แห่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น เป็นประธานพระอริยเจ้าทั้งหลายยอมปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 นี้ ทุกๆ พระองค์ เพราะว่า เป็นวิธีเผาผลาญกิเลส และให้สำเร็จมรรคผลนิพพานเป็นที่สุด

องค์ประกอบของมรรคมีองค์ 8

มรรคมีองค์ 8 ประการ ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งสามารถย่อลงเป็นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีรายละเอียดดังนี้

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546 หน้า 850.

² พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : ด้านสุภากรพิมพ์ จำกัด พ.ศ. 2528, หน้า 189.

³ วิภังคสูตร. สังยุตตนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 30 หน้า 26.

1. สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ

กล่าวโดยปริยายเบื้องต้นว่า ความเห็นชอบ คือ ความเข้าใจถูกต้องในเรื่องโลกและความเป็นไปของชีวิต คือ ทานที่ให้แล้วมีผล การสงเคราะห์ที่ทำแล้วมีผล การเช่นสร้างมีผล ผลคือวิบากของกรรมที่ทำดี และทำชั่วมี โลกนี้โลกหน้ามี พ่อแม่มีคุณ เป็นต้น ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรมเช่นนี้เป็นสัมมาทิฏฐิเบื้องต้น ถ้าบุคคลเห็นไม่ตรงแม้ในเรื่องเบื้องต้นเช่นนี้แล้ว ก็เป็นการยากที่จะก้าวหน้าในคุณธรรมอันสูงขึ้นไป

กล่าวโดยปริยายเบื้องสูง หมายถึง ความรู้หรือญาณในอริยสัจ 4 ดังบาลีว่า

“กตมา จ ภิกขเว สัมมาทิฏฐิ ย โข ภิกขเว ทุกฺเช ญาณํ ทุกฺขสมุทฺเต ญาณํ ทุกฺขนิโรธ ญาณํ ทุกฺขโรคะมินิยา ปฏิปทาย ญาณํ อโย วุจฺจติ ภิกขเว สัมมาทิฏฐิ”

คำว่า ญาณ ในที่นี้หมายถึงญาณ 3 อันเป็นไปในอริยสัจ 4 กล่าว คือ สัจจญาณ กิจจญาณ และกตญาณ บุคคลจะเป็นสัมมาทิฏฐิโดยสมบูรณ์นั้นจะต้องละกิเลสได้แล้วโดยสิ้นเชิง คือ รู้ในทุกข์สมุทฺตอริยสัจ รู้ในทุกข์นิโรธอริยสัจ รู้ในทุกข์นิโรคะมินิปฏิบัติทวาริยสัจ แล้วปฏิบัติถอนซึ่งอวิชชา และตัณหา เมื่อเป็นดังนั้นแล้วย่อมไม่เห็นคลาดเคลื่อนในปรากฏการณ์ต่างๆ เพราะรู้เบื้องหลังของปรากฏการณ์แล้วอย่างดี

2. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ

กล่าวโดยปริยายเบื้องต้นว่า หมายถึง ความดำริชอบก็คือความคิดชอบ คือ คิดในทางมีคุณประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น วางแนวคิดของตนไว้ในทางที่ก่อประโยชน์ เช่น ตั้งใจในทางที่ดี ความคิดในการต่อสู้อุปสรรค คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบ่งบอกความสำคัญของความคิดว่า **“มโนปุพฺพพฺพคฺมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมย มนสา เจ ปทฺถุสฺสเน ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นํ ทุกฺขมนเวติ จกฺกํ ว วโห ปทํ”** แปลว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีความคิดเป็นประธาน สำคัญที่ความคิดย่อมสำเร็จได้ด้วยความคิด ถ้าคนคิดไม่ดีย่อมพูดไม่ดี ทำไม่ดี จากนั้นความทุกข์ก็ตามมา เหมือนล้อเกวียนที่ตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป

กล่าวโดยปริยายเบื้องสูง หรืออย่างละเอียดซึ่งมีพระพุทธพจน์เป็นอุทเทสดังนี้

“กตโม จ ภิกขเว สัมมาสงกฺกโป โย โข ภิกขเว เนกฺขมฺมสงกฺกโป อพฺยาปาทสงกฺกโป อวิทิสาสกฺกโป อโย วุจฺจติ ภิกขเว สัมมาสงกฺกโป”

แปลว่า **“ภิกษุทั้งหลาย ความดำริชอบคืออย่างไร ภิกษุทั้งหลาย คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้แล เราเรียกว่า ความดำริชอบ”** สามารถอธิบายขยายความเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. ความดำริในการออกจากกาม (เนกขัมมสังกัปปะ)

ก. ทำไมจึงต้องมีความดำริในการออกจากกาม เบื้องต้นต้องทราบก่อนว่าอริยมรรคมีองค์ 8 โดยปริยายเบื้องสูงนี้เป็นทางดำเนินไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพื่อความดับภพทั้งปวง ทั้งกามภพ รูปภพ และอรูปรูปภพการที่จะพ้นจากกามได้ก็ต้องออกจากกามด้วยการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีให้ต่อเนื่องไปทุกภพทุกชาติ

ข. คุณของการหลีกออกจากกามผู้มีปรีชาชาญ ย่อมได้ความปลอดภัยไปรุ่งโรจน์เป็นอย่างยิ่ง เกษมจาก

เครื่องร้อยรัดทั้งปวง (โยคกษेम) ย่อมรู้สึกตนว่าได้ประสพภาวะใหม่ ชีวิตใหม่ อยู่ในโลกใหม่อันเรืองรอง ด้วยปัญญา ได้พบความจริงว่า โลกใหม่นี้ดีกว่า สะอาดกว่า มีความสุขกว่าโลกเก่าเป็นอันมาก

2. ความดำริในความไม่พยายาบาท (อัพยายาบาทสังกัปปะ)

ก. ความหมายของความไม่พยายาบาท คือ ความปองร้าย มุ่งให้ผู้อื่นถึงความพินาศ เช่น คิดอยู่ในใจว่า เมื่อไรหนอคนนั้นจะถูกรถชนตาย ตกน้ำตาย ถูกฆ่าตาย ทรัพย์สมบัติพินาศ หรือถูกปล้น อย่างนี้แหละ เรียกว่า ความพยายาบาท ความไม่พยายาบาท คือ ความไม่มุ่งร้ายต่อผู้อื่น ไม่ปรารถนาร้ายแก่เขา กล่าวอย่างสั้นว่ามีความปรารถนาดีแก่เขา

ข. โทษของความพยายาบาท ความพยายาบาทเป็นไฟภายในอย่างหนึ่งที่มีอานุภาพเผาผลาญจิตใจของผู้สังสมมันไว้ ยิ่งมากเท่าใดก็จะยิ่งเผาเจ้าตัวให้เร่าร้อนมากเท่านั้น เมื่อออกจากตนเองก็ไปเผาคนอื่นให้เร่าร้อนสังคมเร่าร้อน

ค. คุณของความไม่พยายาบาท ผู้มีปัญญาเห็นแจ้งดังนี้ จึงได้ดำริในการไม่พยายาบาท คืออยู่ด้วยการให้อภัยในชีวิต ในทรัพย์สิน และในความรู้สึกของผู้อื่น คือไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายทรัพย์สิน และความทำลายความรู้สึกของผู้อื่น การให้อภัยจึงเป็นทานอันยิ่งใหญ่ อย่างหนึ่งเรียกว่า อภัยทาน ซึ่งเป็นทางดำเนินของปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่

3. ความดำริในการไม่เบียดเบียน (อวิหิงสาสังกัปปะ)

ก. ความไม่เบียดเบียน คือการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเพื่อความสุขหรือเพื่อประโยชน์ของตน มีสาเหตุมาจากความโลภบ้าง ความโกรธบ้าง ความหลงบ้าง ต่างกับความพยายาบาทตรงที่ว่าพยายาบาทนั้นเป็นการผูกเวรจองเวร ผูกใจเจ็บกระทำตอบแก่ผู้ที่ทำตนก่อน ส่วนความเบียดเบียนนั้น อาจทำได้แม้แก่ผู้ที่ไม่เคยทำอะไรให้ตนเดือดร้อน

ข. โทษของการเบียดเบียน โลก โกรธ หลง เป็นอกุศลมูล คือ ต้นตอหรือต้นเหตุแห่งความชั่ว บุคคลย่อมเบียดเบียนผู้อื่นเพราะมี โลก หรือโกรธ หรือหลง อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในใจ หรือเพราะทั้ง 3 อย่างรวมกัน เมื่อคิดเบียดเบียนเขา ใจของตนก็เศร้าหมองเร่าร้อนเป็นทุกข์ นี้ก็จัดเป็นการเบียดเบียนตนเองให้ทุกข์ก่อนแล้วจึงยังความทุกข์นั้นไปสู่คนรอบข้างโดยตรง ส่วนทางอ้อมตัวเราก็ก็นเบียดเบียนตนเองไปแล้ว

ค. คุณของความไม่เบียดเบียน ทำให้เป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน เห็นซึ่งลงไปในความทุกข์ของผู้อื่น ความรู้สึกอันนั้นย่อมฉาบตามาที่ใบหน้า แววตา เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผู้คนเข้าหา และมีความรักใคร่ไยดี เคารพนับถือ มีความสุข ความปราโมทย์เมื่อได้พบเห็น แม้ผู้มีใจกระด้างเมื่อได้สัมผัสกับความกรุณาของบุคคลเช่นนั้น ก็กลายเป็นความกระด้างลงกลายเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน ควรแก่การปลุกฝังคุณธรรมอื่นๆ ลงไป

3. สัมมาวาจา คือ การพูดชอบ

มีพระพุทธพจน์เป็นอุทเทสดังนี้ “กตมา จ ภิกขเว สมมาวาจา ยา โช ภิกขเว มุสาวาทา เวมณี, ปิสุณาย วาจาเย เวมณี ผรุสสาย วาจาเย เวมณี สมุพฺปลาปาเววมณี อยฺ วุจฺจติ ภิกขเว สมมาวาจา”

แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจาเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย การเว้นการพูดเท็จ เว้นการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา เหตุไฉนจึงทรงสอนให้เว้นทุจริต คือ การพูดไม่ดี 4 อย่าง ทำไมไม่ทรงสอนให้พูดอย่างนั้นอย่างนี้ จึงจะเป็นสัมมาวาจา”

สัมมาวาจานั้น ได้แก่วจีสัจจ 4 ประการ คือ

1. **มุสาวาทา เวมณี** หมายถึง เว้นจากการโกหก มายา ล่อลวง ลับปรีบ ให้ผู้อื่นเสียทรัพย์สิน ลึงของ
2. **ปิสุณาวาจา เวมณี** หมายถึง เว้นจากการกล่าววาจาส่อเสียด ให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนใจ ให้เคืองแค้นขัดใจ ให้ได้รับความฉิบหาย
3. **พรุสวาจา เวมณี** หมายถึง เว้นจากการกล่าววาจาหยาบคาย
4. **สัมผัปปลาปวาจา เวมณี** หมายถึง เว้นจากการกล่าวคำตลกคะนอง เพ้อเจ้อ ไร้สาระ

4. สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ

มีพระพุทธพจน์เป็นอุทเทสดังนี้ “กตโม จ ภิกขเว สมฺมากมฺมโนโต ยา โข ภิกขเว ปาณาติปาตา เวมณี, อทินนาทานา เวมณี อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สมฺมากมฺมโนโต”

แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลายงดการเว้นจากปาณาติบาต เว้นจาก อทินนาทาน เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ(การกระทำชอบ)”

สัมมากัมมันตะนั้น ได้แก่ กายสุจจ 3 ประการ คือ

1. **ปาณาติปาตา เวมณี** หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตให้ถึงตาย
2. **อทินนาทานา เวมณี** หมายถึง เว้นจากการลอบลักทรัพย์ของผู้อื่น หรือการถือเอาของของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยที่เจ้าของมิได้อนุญาต
3. **กาเมสุมิจฉาจาราเววมณี** หมายถึง เว้นจากการประพฤตินอกใจในกามต่อบุตรภรรยาหรือสามีของผู้อื่น

5. สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัมมาอาชีวะ มุ่งเน้นถึงพระสาวกในบวรพุทธศาสนานี้ พึงปฏิบัติตน ละเสียดซึ่งมิจฉาอาชีวะ คือเลี้ยงชีพโดยมิชอบธรรม ประกอบด้วยอนธนา คือ หลอกลวงด้วยการอวดอุตริมนุสสรธรรม ออกปากขอต่อคนที่ไม่ควรขอ ใช้เงินลงทุนหาผลประโยชน์ ต่อลากด้วยลาก คือ ให้แต่น้อย เพื่อหวังผลตอบแทนมาก เป็นหมอเวทมนตร์เสกเป่า เป็นหมอรักษาโรค เป็นต้น แม้ไม่ได้เป็นนักบวช แต่เป็นผู้ที่นับถือพระรัตนตรัยแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านยังทรงตรัสว่า

“อุบาสก ผู้นับถือพระรัตนตรัย ไม่ควร ทำการค้าขาย 5 อย่างคือ

- 1 คำขายเครื่องประหาร
- 2 คำขายมนุษย์
- 3 คำขายสัตว์เป็นเพื่อทำเป็นอาหาร
- 4 คำขายน้ำเมา
- 5 คำขายยาพิษ”

เพราะทรงเห็นว่า การค้าขายสิ่งทั้งหลายเหล่านี้จะนำมาซึ่งความเดือดร้อนใจในภายหลัง และยังขัดต่อคำสอนของพระองค์อีกด้วย การเลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรมให้เป็นที่สรรเสริญแห่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย

6. สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ

ความเพียรชอบ จัดเป็นคุณธรรมสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง เป็นคุณธรรมที่ศาสนิกชนของทุกศาสนา ยกย่อง นักปราชญ์ทั้งปวงสรรเสริญ ความเพียรเป็นค่ากลางๆ และเป็นดาบสองคมอยู่สุดแล้วแต่บุคคลจะ ใช้ความเพียรไปในทางใด ถ้าใช้ไปในทางที่ชอบก็เป็นสัมมาวายามะ ก่อให้เกิดมีความสุข ความเจริญเป็นผล ถ้าใช้ไปในทางไม่ชอบเป็นมิถิลาวายามะ เช่น ความพยายามของโจรก็มีความทุกข์ ความต่ำทรามเป็นผล

วายามะ และ วิริยะ มีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างแต่พยัญชนะเท่านั้น ในพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก และนักปราชญ์ทั้งหลายได้สรรเสริญความเพียรไว้มาก อย่างเช่น ในขุททกนิกาय จริยาปิฎก เล่มที่ 33 หน้าที่ 595 กล่าวไว้ว่า “ท่านทั้งหลายเห็นความเกียจคร้านเป็นภัย เห็นความเพียรเป็นธรรมเกษม คือ ปลอดภัยแล้ว จงเป็นผู้มีความเพียรสม่ำเสมอเถิด นี่เป็นพุทธานุศาสนี (การพร่ำสอนของพระพุทธเจ้า)”

องค์สมเด็จพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อทรงทำความเพียรเพื่อบรรลุพระโพธิญาณ ทรงตั้งจุดมุ่งหมายปธาน ความเพียรอันประกอบด้วยองค์ 4 ว่า “เลือดและเนื้อ ในสรีระของเราจะเหือดแห้งไป เหลือแต่เอ็นและกระดูก ก็ช่างเถิด ถ้ายังไม่บรรลุผลที่เราต้องการ คือ สัพพัญญุตญาณแล้ว จะไม่ยอมหยุดความเพียรเป็นอันขาด” อย่างนี้เรียกว่า ทรงทำความเพียรแบบ “มอบกายมอบชีวิต” ไม่ทรงอาลัยในชีวิต ในที่สุดพระองค์ก็ได้บรรลุผลสมความมุ่งหมาย คือ ได้ตรัสรู้อนัตตสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สัมมาวายามะที่ปรากฏในมัคควิภังคสูตร สูตรที่ว่าด้วยการจำแนกมรรค พระพุทธองค์ทรงนิทเทส (บทยาย) สัมมาวายามะ ไว้ว่า

1. สังวรปธาน คือ เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น
2. ปธานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว
3. ภาวนापธาน คือ เพียรให้กุศลที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น
4. อนุรักษนปธาน คือ เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ดำรงอยู่และเจริญยิ่งขึ้นไป

รวมความว่า ทรงหนุนให้เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วเพียรให้ความดีเกิดขึ้น เพียรรักษาความดีให้ดำรงอยู่และเจริญยิ่งขึ้นไป

7. สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ

มรรคข้อนี้ ในพระบาลีมีคควิกงคสูตร อธิบายว่า การระลึกในสติปัฏฐาน 4 คือระลึกในกาย เวทนา จิต และธรรม ให้รู้ตามเป็นจริง เพื่อไม่หลงในสิ่งเหล่านั้น เพื่อเข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องของกาย เรื่องของความรู้สึก เรื่องของจิต และเรื่องของธรรมที่เกี่ยวกับจิต กล่าวคือ ปรากฏการณ์อันเกิดขึ้นกับจิต ให้รู้ว่อย่างไร ไหน ทำให้จิตเสื่อม อย่างไร ไหนทำให้จิตเจริญ

สติปัฏฐาน 4 นี้พระพุทธเจ้าทรงยกย่องมาก ทรงยกย่องไว้ตั้งแต่เริ่มต้นของสติปัฏฐานสูตรว่า “เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานิ วิสุทฺธิยา” เป็นอาทิ แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเอก มีอยู่เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย (ผู้เดินไป) เพื่อล่องพ้น หรือข้ามแดนแห่งความโศกความเศร้าคร่ำครวญ รำพัน เพื่อความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ นารู้ และเพื่อทำนิพพานให้แจ้งทาง ดังกล่าวนี้คือสติปัฏฐาน 4”

สัมมาสติ ความหมายในเบื้องต้น หมายถึง สติที่ระลึกนึกคิดในเรื่องบุญ เป็นต้นว่า คิดที่จะบำเพ็ญทาน รักษาศีล ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ระลึกถึงผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ เป็นต้น

ส่วนสัมมาสติ ความหมายโดยเบื้องต้นหมายถึง การบำเพ็ญสติปัฏฐาน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อันได้แก่การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามสภาวะที่สิ่งนั้นเป็น อยู่ตามปกติมี 4 ประการ ในการอธิบายความหมายของสติปัฏฐาน 4 จะขอนำพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนีมาประกอบการอธิบายขยายความ เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น

กายานุปัสสนา คือ การพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนืองๆ การพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนืองๆ คือ การเห็นกายต่างๆ ซึ่งซ้อนอยู่ในกายมนุษย์นี้ นับตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียดหรือกายฝัน จนกระทั่งถึง กายธรรมระดับต่างๆ

เวทนานุปัสสนา คือ การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่เนืองๆ การพิจารณา เห็นเวทนาในเวทนานี้ ในระดับต้นนั้น คือ การเห็นสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ ของกายในกายที่ซ้อนกันอยู่ เวทนาภายนอกคือเวทนาของกายมนุษย์ เวทนาภายใน คือ เวทนาของกายภายใน ตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียด เข้าไปตามลำดับ

จิตตานุปัสสนา คือ การพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่เนืองๆ การพิจารณาเห็น จิตในจิตอยู่เนืองๆ หมายถึง การรู้ชัดถึงสภาวะจิตตลอดเวลา เช่น ถ้าจิตระคนด้วยราคะ หรือ โทสะ หรือ โมหะ ก็รู้ชัดว่าจิตระคนด้วยกิเลสอย่างใด หรือถ้าจิตหลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น ไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น จิตภายนอก คือ จิตของกายมนุษย์ ส่วนจิตภายใน คือ จิตของกายภายใน นับแต่กายมนุษย์ละเอียด เป็นต้น ไป

ธัมมานุปัสสนา คือ การพิจารณาธรรมภายในและภายนอกอยู่เนืองๆ การพิจารณาเห็นธรรมภายใน คือ เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายภายในต่างๆ ตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียดเข้าไปตามลำดับ ส่วนการพิจารณา เห็นธรรมภายนอกนั้นคือ เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์หยาบ หากปราศจากดวงธรรมเหล่านี้เสียแล้ว กายต่างๆ ก็มีอาจดำรงอยู่ได้

8. สัมมาสมาธิ คือ สมาธิชอบ

สมาธิ เป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จทุกอย่าง แต่คนส่วนมากพอได้ยินคำว่า สมาธิ ใจก็หนีไปถึงฉาน วิปัสสนาชั้นสูง ความจริงแล้วสมาธิต้องใช้ในการงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะงานสูงต่ำอย่างไร จะต่างกันก็แต่ว่า จะต้องใช้สมาธิสูงต่ำเพียงใด สมาธิเพียงเบาบางหรือเข้มข้นเพียงไร

สมาธิ คือ ลักษณะที่จิตแน่วแน่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านกระสับกระส่าย วุ่นวายไปในอารมณ์อื่นอันเป็นเหตุภายนอก เหมือนเสาเรือนที่ปักลงมั่นคงย่อมรับน้ำหนักได้ดี ไม่โยกไม่โคลนฉันใด ดวงจิตที่มั่นคงด้วยกำลังสมาธิก็ฉนั้นนั้น ย่อมไม่ออกแวกหวัดไหว กระแสดวงจิตก็เหมือนกระแส น้ำ ถ้าพุ่งไปทางเดียว ก็มีกำลังแรง เมื่อแยกไปหลายทาง กำลังแรงก็อ่อนลง สมาธินี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง กุศลธรรมทั้งปวง จะสำเร็จได้ก็ด้วยสมาธิจิตของเราเองเป็นสำคัญ สมาธิจิตนี้เป็นที่ประชุมไว้ ซึ่งกุศลธรรมทั้งปวง กองกุศลทั้งปวงจะมีผลมาก ก็ด้วยอาศัยสมาธิจิต สมาธิแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

ขณิกสมาธิ ได้แก่สมาธิจิตแห่งเราท่านทั้งปวงที่ตั้งมั่นได้ในระยะสั้นๆ ชั่วขณะข้างกระดิกหูเพียงทีเดียว ก็ได้ชื่อว่า ขณิกสมาธิ

อุปจารสมาธิ ได้แก่ สมาธิจิตอันตั้งมั่นลงในที่ใกล้จะได้บรรลุฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ปัญจฌาน อยู่แล้ว

อัปปนาสมาธิ ได้แก่ องค์ฌาน มีปฐมฌานเป็นต้น จิตที่ตั้งอยู่ในฌานทั้ง 4 นั้น ได้ชื่อว่า อัปปนาสมาธิ

ในพระธรรมเทศนาเรื่อง สมาธิ หลวงปู่วัดปากน้ำ กล่าวถึงสมาธิแบ่งเป็น สมาธิในปริยายเบื้องต่ำ และสมาธิในปริยายเบื้องสูง สมาธิในปริยายเบื้องต่ำ ถือเอาตามพระบาลีว่า อธิ อริยสาวโก แปลว่า พระอริยสาวกในพระธรรมวินัย ไวสุศคารมมณฺเฑ กริตวา ทำให้ปราศจากอารมณ์ทั้ง 6 ทาง ตา (รูปารมณฺ) ทางหู (สัทธารมณฺ) ทางจมูก (คันธารมณฺ) ทางลิ้น (รสรมณฺ) ทางกาย (โผฏฐัพพารมณฺ) ทางใจ (ธรรมารมณฺ) ไม่ได้เกี่ยวแก่ใจเลย ได้สมาธิในความตั้งมั่น ได้ซึ่งความที่จิตเป็นหนึ่ง สมาธิในทางปฏิบัติ ผู้ได้ ผู้ถึง เห็นปรากฏชัดทีเดียว เริ่มแรกเป็นการกำหนด บริกรรมนิมิต คือสิ่งที่กำหนดในระยะแรกสุดเพื่อภาวนา บริกรรมนิมิตเป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิด เมื่อจิตตั้งมั่นเริ่มเป็นอุปจารสมาธิ แทนขณิกสมาธิ จะเห็นบริกรรมนิมิต ติดอยู่ภายในใจเป็นมโนภาพ แม้หลับตาก็จะเห็นชัดเหมือนยิ่งกว่าลืมตาเห็น คือ เมื่อบริกรรมนิมิต เปลี่ยนเป็นอุคคหนิมิต อุคคหนิมิตที่ตั้งมั่นยิ่งขึ้นเป็นอุปจารสมาธิอย่างสมบูรณ์ อุคคหนิมิตจะเปลี่ยนเป็นปฏิภาคนิมิตชัดเจน สามารถเปลี่ยนขนาดรูปร่างได้ อุคคหนิมิตและปฏิภาคนิมิตเป็นนิมิต ที่ต้องทำให้เจริญ จำเป็นต้องรักษาให้ดีขึ้นกว่า อัปปนาสมาธิจะเกิดขึ้นและสำเร็จเป็น “ฌาน” ซึ่งเป็นสมาธิปริยายเบื้องสูง

สรุปว่า สัมมาสมาธิในเบื้องต่ำ หมายถึง ความตั้งใจแน่วแน่นไม่ย่อหย่อนแห่งจิตในขณะบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สดับฟังพระธรรมเทศนา ความแน่วแน่นแห่งจิตในขณะบำเพ็ญกุศลธรรมดังกล่าว แต่ละขณะ จัดเป็นขณิกสมาธิและอุปจารสมาธิจึงถือว่าเป็นสัมมาสมาธิด้วย

สัมมาสมาธิในเบื้องสูง จึงหมายถึง สมาธิระดับอัปปนาสมาธิ คือ สภาวะที่จิตสงบจากกิเลสภาม และวัฏฏกามแล้ว เข้าปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน พระอริยบุคคลทั้งหลายจะสำเร็จซึ่งมรรคผลนิพพานนั้นด้วยสมาธิจิตนี้เอง สมาธิจิตจึงเป็นที่สรรเสริญของพระอริยเจ้าทั้งปวง

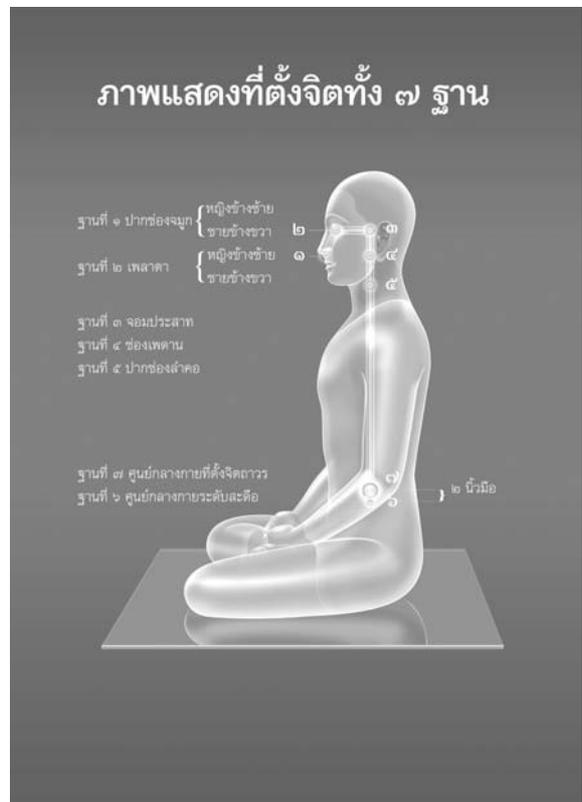
สรุป

มรรคทั้ง 8 ประการนั้น เป็นปัจจัยเกื้อกูลกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ ในเชิงทฤษฎีสามารถนำไปสู่การปฏิบัติมรรคมืองค์ 8 ที่เป็นรูปธรรมได้ด้วยการสั่งสมความดีมีทาน ศีล ภavana เพื่อสะสมให้ครบแน่นยิ่งขึ้นไป โดยจะพิจารณาเห็นเป็นหลักการตามนี้ว่า เมื่อบุคคลสร้างกุศลกรรม มีทานและศีล เป็นต้น จะก่อให้เกิดอานิสงส์ได้สมบัติ 3 ประการ เมื่อบุคคลมีปัญหาหยั่งรู้เช่นนี้แล้ว ก็จัดได้ว่า มีสัมมาทิฏฐิบังเกิดในสันดาน บุคคลผู้มีความดำริที่จะสร้างกุศลกรรม มีทานและศีล การมีความดำริที่จะเว้นจากวจีทุจริต กายทุจริต และมีฉาอาชีวะ ในขณะที่บำเพ็ญกุศล ย่อมได้ชื่อว่า สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ การมีความดำริพากเพียรในการสร้างกุศลกรรม ย่อมได้ชื่อว่า สัมมาวายามะ บังเกิดขึ้นในสันดาน การมีความคิดที่คอยระลึกถึงการสร้างกุศลกรรมอยู่เป็นนิจกาล ได้ชื่อว่า สัมมาสติ บังเกิดขึ้นในสันดาน ความคิดที่ยังจิตให้ตั้งมั่นเป็นอารมณ์เดียว คือ เอกัคคตา ย่อมได้ชื่อว่า มีสัมมาสมาธิ บังเกิดในสันดาน

มรรคมืองค์ 8 ประการนี้ ย่อมบังเกิดในภูมิทั้ง 4 คือ กามาพจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ เมื่อบังเกิดในโลกุตตรภูมิ ก็ได้ชื่อว่าโลกุตตรมรรค เมื่อบังเกิดในกามาพจรภูมิก็ได้ชื่อว่าโลกิยมรรค มรรคอันเป็นโลกิย์นั้น คือ สัตบุรุษผู้มีศรัทธาสร้างกุศลอันประกอบด้วยการทำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภavana และสดับฟังพระธรรมเทศนาเป็นสำคัญ หมายความว่า ถ้าบุคคลบำเพ็ญทาน รักษาศีล บำเพ็ญเพียรภavana และสดับฟังพระธรรมเทศนาเวลาใด เวลานั้นก็ได้ชื่อว่า บำเพ็ญมรรคมืองค์ 8 ทั้งนี้เพราะมรรคทั้ง 8 ประการนี้เกิดขึ้นด้วยการทำกุศลทั้งปวงนั้นๆ ทุกครั้ง

8.2.3 มัชฌิมาปฏิปทาในทางปฏิบัติ¹

มัชฌิมาปฏิปทาที่กล่าวถึงในหัวข้อ 8.2.2 นั้น เป็นเรื่องของภาคทฤษฎีที่ทำให้เราได้เข้าใจความหมายของมรรคมืองค์ 8 ได้ในระดับหนึ่ง แต่ในเชิงปฏิบัตินั้น พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนีได้ปรารภไว้ในพระธรรมเทศนาเรื่องธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แสดงไว้เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2498 ว่า เรื่องกลางนี้เป็นเรื่องลึกซึ้งยิ่งนัก ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครเข้าใจกันเลย แท้จริงแล้วธรรมที่เรียกว่า ข้อปฏิบัติอันเป็นกลางนั้น หมายถึง การส่งใจเข้าไปหยุดอยู่ที่ศูนย์กลางกายมนุษย์ เราจะหาศูนย์กลางกายของเราได้โดยจินตนาการว่าซึ่งเส้นตายสองเส้น เส้นหนึ่งซึ่งจากสะดือตรงไปทะลุสันหลัง อีกเส้นหนึ่งจากลิ้นข้างด้านซ้ายตรงไปทะลุด้านขวา ณ จุดที่เส้นตัดกันซึ่งขนาดเล็กเท่ากับปลายเข็ม คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 6 เหนือจุดตัดขึ้นมาสองนิ้วมือ คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7

¹ ทตตชิว ภิกขุ, ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร, หน้า 134.

ณ ฐานที่ 7 นี้คือศูนย์กลางกายอันเป็นที่ตั้งถาวรของใจ นอกจากนี้ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ยังเป็นที่สถิตของดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ดวงธรรมนี้มีขนาดเท่าฟองไข่แดงของไก่มีลักษณะใสบริสุทธิ์ เมื่อแรกที่คนเรามาเกิด เราก็เอาใจหยุดอยู่ตรงกลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นี้ เวลาหลับ ใจก็อยู่ตรงกลางดวงธรรมนี้ เวลาตาย ใจเราก็อยู่ตรงกลางดวงธรรมนี้ เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นี้แหละ เป็นทั้งที่เกิด ที่ดับ ที่หลับ และที่ตื่น ของมนุษย์ทุกคน

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี ได้อรรถาธิบายต่อไปว่า การที่เราสามารถน้อมใจไปหยุดอยู่ที่ศูนย์กลางกายได้นั้นแหละได้ชื่อว่า มัชฌิมา พอหยุดได้ก็หมดดิหัดหัดชั่ว คือ จัดเป็นดีก็มีได้ จัดเป็นชั่วก็มีได้ จัดเป็นบุญก็มีได้ จัดเป็นบาปก็มีได้ ต้องจัดเป็นกลาง พอหยุดได้แล้ว ย่อมห่างจากหนทางที่สุดทั้งสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตทิลกานุโยค ห่างจากที่สุดทั้งสองนี้ คือทางไปทางถึงอรหัตผลนั่นเอง นี่เป็นความหมายของพระบาลีที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รับสั่งว่า ตถาคเตนอภิสมฺพุทฺธา แปลว่า พระตถาคตเจ้ารู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง

เมื่อเราทำใจให้หยุดนิ่ง อยู่ตรงดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นี้ ถือได้ว่ามีใจเป็นปกติ ครั้นปฏิบัติได้ถูกส่วน นั่นคือ มรรคทั้ง 8 ประการ มาประชุมพร้อมกันตรงศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ก็จะปรากฏดวงใสขึ้น เรียกว่า **ดวงปฐมมรรค** หรือ **ดวงธรรมานุปัสสนาสติปัญญาฐาน** ใสบริสุทธิ์ประดุจคันฉ่อง ขนาดเท่าดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์ ปรากฏขึ้นมาตรงกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น เมื่อหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัญญาฐานต่อไปอีก พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงศีล มีขนาดเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เหมือนกัน เมื่อหยุดอยู่กลางดวงศีลอีก พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงสมาธิ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงสมาธิ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงปัญญา เมื่อหยุดอยู่กลางดวงปัญญา พอถูกส่วน ก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ ก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าก็จะเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด

ทั้งหมดนี้คือลำดับขั้นการปฏิบัติอันเป็นกลาง ซึ่งพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ และปฏิบัติแล้วด้วยพระปัญญาอันยิ่ง เมื่อใจเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียดแล้ว จึงเป็นอันหมดหน้าที่ของกายมนุษย์หยาบ ลำดับไปย่อมเป็นหน้าที่ของกายมนุษย์ละเอียด

ใจของกายมนุษย์ละเอียด ก็หยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด พอถูกส่วนก็จะเห็นดวงธรรมานุสสนาสติปัญญา เมื่อหยุดอยู่กลางดวงธรรมานุสสนาสติปัญญา พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงศีล เมื่อหยุดอยู่กลางดวงศีล พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงสมาธิ เมื่อใจหยุดอยู่กลางดวงสมาธิ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงปัญญา เมื่อใจหยุดอยู่กลางดวงปัญญา พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงกายทิพย์

เราคงจะได้เห็นแล้วว่า ลำดับขั้นการส่งใจเข้าไปใน “กลาง” จากดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ไปจนถึงกายมนุษย์ละเอียด และจากดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดไปจนถึงกายทิพย์นั้น มีลักษณะ และขั้นตอนทำนองเดียวกัน คือ ต้องวางใจหยุดนิ่งอยู่กลางศูนย์กลางกายฐานที่ 7 พอถูกส่วนก็เห็นดวงธรรมานุสสนาสติปัญญา เมื่อใจหยุดอยู่กลางดวงธรรมานุสสนาสติปัญญา พอถูกส่วนก็เข้าถึงดวงศีล เมื่อวางใจในทำนองเดียวกันพอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ และดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ตามลำดับ

โดยการส่งใจในทำนองเดียวกันนี้ ใจของกายทิพย์ก็จะเข้าถึงกายทิพย์ละเอียดเข้าไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับใจของกายทิพย์ละเอียด ครั้นแล้วใจของกายทิพย์ละเอียดก็จะเข้าถึงกายรูปพรหมเข้าไปติดแน่นอยู่กับใจของกายรูปพรหม ต่อจากนั้น ใจของกายรูปพรหมก็จะเข้าถึงกายรูปพรหมละเอียด จากกายรูปพรหมละเอียดก็จะเข้าถึงกายอรูปพรหม จากกายอรูปพรหมก็จะเข้าถึงกายอรูปพรหมละเอียด จากกายอรูปพรหมละเอียดก็จะเข้าถึงกายธรรม หรือธรรมกายนั่นเอง

การดำเนินจิตเข้าไปภายในเช่นนี้ คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า ตามเห็นภายในกาย เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จึงอาจจะเปรียบได้กับการเดินทางของเราในปัจจุบัน เป็นต้นว่าจะต้องเริ่มจากการโดยสารจักรยานยนต์รับจ้างออกจากบ้าน เพื่อไปลงเรือข้ามฟากแม่น้ำ แล้วโดยสารรถยนต์ เพื่อไปต่อรถไฟ หรือเครื่องบินต่อไป จนกระทั่งบรรลุดุจดหมายปลายทาง

เราพอจะเข้าใจแล้วว่า ดวงและกายต่างๆ นับตั้งแต่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ จนถึงกายธรรมนั้น เป็นทางผ่านของใจ และมีลักษณะซ้อนกันอยู่ตรงศูนย์กลางกายฐานที่ 7 นั่นเอง

8.2.4 มรรคมีองค์ 8 เกิดขึ้นพร้อมกัน

มรรคทั้ง 8 ประการนี้ เมื่อบังเกิดย่อมบังเกิดพร้อมกันทั้ง 8 ประการ ดังพระอัญญาโกณฑัญญะเถระเจ้า ได้ฟังพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แล้วสำเร็จพระโสดาปัตติผลฉะนั้น มรรคทั้ง 8 อันยังจิตให้บรรลุโสดาปัตติผลนั้น เกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง 8 ประการ กล่าวคือ สัมมาทิฐิ อันได้แก่ปัญญานั้น ตรัสรู้ริยัลทั้ง 4 ประการโดยรู้แจ้งว่า อุปาทานชั้นทั้ง 5 นั้น ชื่อทุกขอริยัล เพราะเป็นเหตุที่เกิดแห่งทุกข์ทั้งปวง รู้แจ้งว่า ตัณหาอันก่อให้เกิดอุปาทานชั้นนั้น ชื่อ ทุกขสมุทัยอริยัล รู้แจ้งว่า อากาโรที่ดับตัณหาได้เด็ดขาดมิให้บังเกิดขึ้นอีกได้นั้น ชื่อทุกขนิโรธอริยัล รู้แจ้งว่า มรรคทั้ง 8 นั้น ชื่อทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยัล

ส่วนสัมมาสังกัปปะ คือ วิตก หรือดำริ ก็สามารถละเสียได้เด็ดขาด ซึ่งมีฉาวิตก 3 ประการ อันได้แก่ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก

ลัมมาวาจา นั้น ก็สามารละเสียได้เด็ดขาด ซึ่งมีจฉวาจา 4 ประการ อันได้แก่ มุสวาท ปิสฺสุณวาจา ผรุสวาจา และลัมผัปปลาปวาจา

ลัมมากัมมันตะ นั้น ก็สามารละเสียได้เด็ดขาด ซึ่งมีจฉกัมมันตะ 3 ประการ คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร

ลัมมาวายามะ คือ วิริยะ นั้น ก็สามารละมิฉฉาวยามะได้เด็ดขาด อันได้แก่อกุศล อันบังเกิดแล้วให้ขาดไปจากสันดาน ขณะเดียวกันก็ปิดกั้นอกุศลที่ยังไม่บังเกิด มิให้บังเกิดขึ้นได้ ยังกุศลอันมิเคยบังเกิดมาก่อน คือ โสดาปัตติมรรคจิตให้บังเกิดขึ้น และยังกุศลอันบังเกิดแล้วให้พัฒนาอื่นๆ ขึ้นไป

ลัมมาสติ อันเป็นไปในอารมณฺ์ทั้ง 4 ก็พิจารณา रूप ชันธฺ์ว่า ตกอยู่ใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พิจารณาเห็นว่า เวทนา ชันธฺ์นั้นเองที่เป็นทุกขํ์ พิจารณาเห็นว่า วิญญาน ชันธฺ์ คือ จิต นั้นเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้ ดับเกิดอยู่ตลอดเวลา พิจารณาเห็นสัญญา ชันธฺ์ และสังขาร ชันธฺ์ ว่าเป็นอนัตตา คือ ควบคุมไม่ได้

มรรคทั้ง 8 นี้ บังเกิดพร้อมกัน ในโสดาปัตติมรรคจิตและกระทำกิจต่างๆ กันดังนี้ คือ ลัมมาสังกัปปะ เป็นปัจจัยแก่ลัมมาทิฏฐิ มีอุปมาดุจมืออันเป็นปัจจัยแก่จักษุวิญญาน คือ เมื่อบุคคลจะมองดูสิ่งต่างๆ เช่น เงินและทอง ก็ใช้มือหยิบเงินและทองนั้นพลิกกลับไปกลับมา จักษุคือดวงตานั้นมองดูแล้ว ก็รู้ว่าเงินและทองนั้นดีหรือไม่ ข้อนี้มีอุปมาฉนใด การที่ลัมมาสังกัปปะเป็นปัจจัยแก่ลัมมาทิฏฐิ ก็มีอุปมาฉนนั้น คือ ลัมมาสังกัปปะยังให้เกิดตำรารามณฺ์อยู่เรื่อยๆ ลัมมาทิฏฐิ จึงทำหน้าที่พิจารณาอารมณฺ์นั้นว่าธรรมหมุ่นี้เป็นกามาวจร ธรรมหมุ่นี้เป็นรูปาวจร ธรรมหมุ่นี้เป็นอรูปาวจร แล้วก็นำไปพิจารณาต่อในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ลัมมาสังกัปปะ เป็นเสมือนพนักงานนำเสนอ ตำรารามณฺ์ให้กับลัมมาทิฏฐิ ในทำนองเดียวกับมือ ซึ่งจับเงินและทองพลิกกลับไปกลับมาให้จักษุมองฉนนั้น

ลัมมาวาจาและลัมมากัมมันตะ ก็เป็นเหตุปัจจัยให้แก่ลัมมาอาชีวะ ด้วยเหตุว่าเมื่อกายกรรม วชิกรรม สฺจจริตแล้ว การเลี้ยงชีพย่อมสฺจจริตตามไปด้วย

ส่วนลัมมาวายามะและลัมมาสติ ก็เป็นเหตุปัจจัยให้แก่ลัมมาสมาธิ อุปมาเสมือนบุรุษ 3 คนเป็นสหายกัน ชวนกันเข้าไปในอุทยาน ครั้นบุรุษคนที่หนึ่งเห็นดอกจำปา ก็ปรารถนาจะได้ดอกไม้นั้น แต่ต้นจำปานั้นอยู่สูงสุดเอี่ยม สหายคนที่หนึ่งจึงก้มหลังให้เหยียบ สหายอีกคนหนึ่งก็น้อมกายลงให้จับ บุรุษนั้นก็เหยียบหลังสหายคนหนึ่ง และจับบ่าสหายอีกคนหนึ่ง จึงสามารถเก็บดอกจำปามาได้ ข้อนี้มีอุปมาฉนใด ลัมมาวายามะ ก็เปรียบเสมือนบุรุษผู้ก้มหลังให้เหยียบ ลัมมาสติเปรียบเสมือนบุรุษผู้น้อมบ่าลงให้จับ ลัมมาสมาธิ นั้นเปรียบประดุจบุรุษผู้เหยียบหลังสหายแล้วเก็บดอกจำปาได้ การที่ลัมมาวายามะกับลัมมาสติเป็นปัจจัยให้แก่ ลัมมาสมาธิ ซึ่งมุ่งเอาพระนิพพานเป็นอารมณฺ์ ย่อมอุปมาดุจบุรุษทั้ง 3 คนที่เป็นสหายกัน

สรุป

มรรคมีองค์ 8 เป็นธรรมอันอุดมล้ำเลิศประเสริฐยิ่งของพระอรียเจ้า เปรียบประดุจบรมจักรพรรดิ ผู้ทรงไว้ซึ่งพระเดชานุภาพอันสูงส่ง เหล่าอริราชทั้งมวล ย่อมสยดสยอง ไม่อาจต้านทานต่อราชฤทธิ์ของพระองค์ได้ มรรคมีองค์ 8 เป็นที่รวมแห่งโพธิปักขิยธรรมทั้งปวง แม่น้ำน้อยใหญ่บรรดามีในโลกนี้ ย่อม

¹ หมายถึง ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร ผู้ประกอบความเพียร ผู้เจริญภาวนา

หลังไหลลงสู่มหาสมุทรทั้งสี่ ฉันใด มรรคมืองค์ 8 นี้ก็เป็นองค์ประชุมแห่งโพธิปักขิยธรรมทั้งปวง อันประกอบด้วยสติปัญญา 4 สัมมัตถาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 และโพชฌงค์ 7 ฉะนั้น

องค์มรรค 8 ประการนี้ ถ้าจะจัดโดยขั้น ก็อาจจะจัดได้เป็น 3 ขั้น คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะจัดอยู่ในปัญญาขั้น สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดอยู่ในศีลขั้น ส่วนสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิจัดอยู่ในสมาธิขั้น อธิบายว่า ผู้เป็นอริยสาวก (สาวกพุทธะ) ก็พึงกำจัดอวิชชาคือตัวโมหะ อันเป็นเหตุให้ลุ่มหลงเสียด้วยปัญญาขั้น กำจัดโทสะคือตัวพยาบาทเสียด้วยศีลขั้น และกำจัดโลภะเสียด้วยสมาธิขั้น

เพราะฉะนั้น มัชฌิมาปฏิปทาอันประกอบด้วยอริยมรรคมืองค์ 8 จึงมีคุณสมบัติครบถ้วนในการประหารกิเลสให้หมดสิ้นไปจากใจ นำไปสู่ความหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสที่ครอบงำ เข้าสู่ความเป็นพุทธะไปตามลำดับ

8.3 การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับ

ดังที่กล่าวมาโดยลำดับแล้ว ในเรื่องการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะ คือ ผู้รู้ภายใน ต้องปฏิบัติ ตามทางสายกลาง อันมีข้อปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 นั้น จำเป็นต้องรวมองค์ทั้ง 7 เบื้องต้นตั้งแต่สัมมาทิฏฐิ จนถึงสัมมาสติ ด้วยสัมมาสมาธิ เพื่อให้มีกำลังในการประหารกิเลสได้ เหมือนการใช้แวนแกวรวมแสงจากพระอาทิตย์เพื่อให้เกิดความร้อนและสามารถนำไฟที่เกิดขึ้นนั้นไปเผาล้างต่างๆ ได้ เช่นเดียวกัน เมื่อพลัง บริสุทธิ รวมหยุดเป็นจุดเดียวก็สามารถใช้ในการประหารกิเลสได้ ดังนั้น สมาธิจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ในการเดินทางสู่ผู้รู้ภายใน

จากหัวข้อที่กล่าวถึงการเข้าถึงพุทธะด้วยมัชฌิมาปฏิปทาในเชิงปฏิบัติ จะเห็นลำดับขั้นตอนของการดำเนินตามทางสายกลางด้วยการวางใจในกลางดวงและกาย จนถึงกายที่ละเอียดลุ่มลึกไปตามลำดับกิเลสเป็นขั้นๆ ไป ในส่วนของหัวข้อนี้จะขยายความเพิ่มเติมต่อจากหัวข้อดังกล่าว ในส่วนของการเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับดังนี้

ขณะที่โยคาวจร¹บำเพ็ญมรรคมืองค์ 8 ได้บริสุทธิบริบูรณ์และถูกต้องตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือสงใจเข้าไปอยู่ในตัว ตั้งมั่นอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 แล้ว ใจจะปล่อยวางจากอารมณ์ภายนอก ครั้งปฏิบัติได้ถูกส่วน ก็จะได้เห็นดวงใสสะอาดบริสุทธิ์เกิดขึ้น ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ดวงใสนี้เรียกว่า ดวงปฐมมรรค หรือดวงธรรมานุปัสสนาสติปัญญา อย่างเล็กมีขนาดเท่าดวงดาวในอากาศ อย่างกลางขนาดดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญ อย่างใหญ่ก็ขนาดดวงอาทิตย์ตอนเที่ยงวัน ดวงปฐมมรรคเกิดขึ้นจากการประชุมพร้อมกันของมรรคมืองค์ 8 หรือเรียกว่า มรรคสมังคี ซึ่งเป็นต้นทางเดินของใจไปสู่อายตนะนิพพาน

เมื่อโยคาวจรดำเนินจิตบรรลู่ถึงดวงปฐมมรรคแล้ว ถ้าวางจิตนิ่งอยู่กับที่ จิตก็อาจจะถอนกลับมาสู่อารมณ์ภายนอกดังเดิม ดังนั้นพระมงคลเทพมุนีจึงสอนมิให้วางจิตอยู่กับที่ แต่ให้ดำเนินจิตเข้าสู่กลางดวงปฐมมรรคนั้น ไม่ข้ามมรรคสมังคีก็จะขยายออกกว้าง จิตก็จะดำเนินสู่ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ตามลำดับ ดวงเหล่านี้มีลักษณะซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ เมื่อดำเนินจิตต่อไปอีกก็จะพบ

¹ หมายถึง ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร ผู้ประกอบความเพียร ผู้เจริญภาวนา

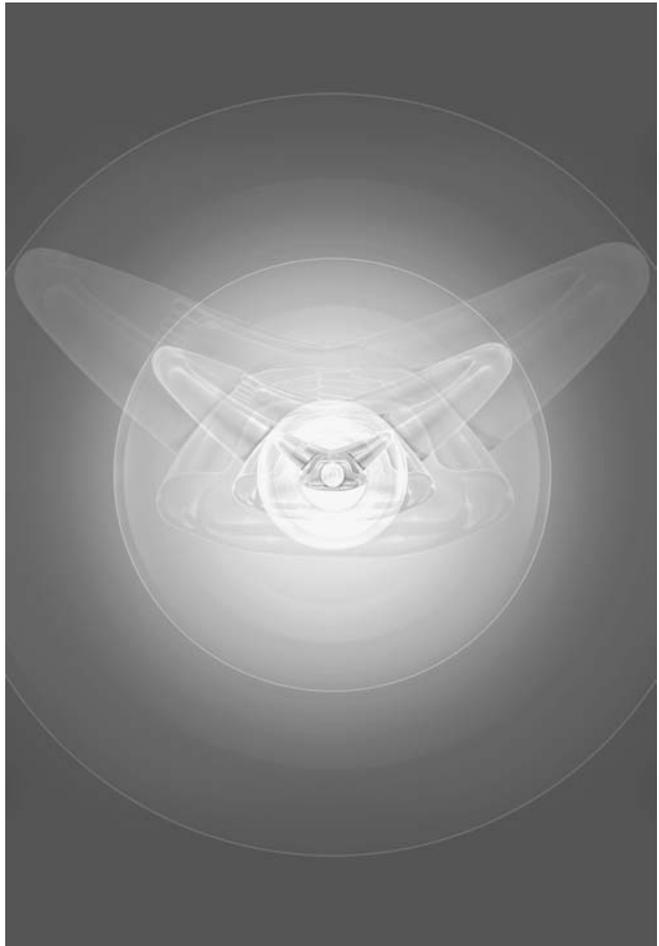
ภายในกาย ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า ให้ตามเห็น
ภายในกายเข้าไปเรื่อยๆ กายต่างๆ ที่เห็นอยู่
ภายในนั้นหากเป็นกายที่ตกอยู่ในไตรลักษณ์
คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ก็จง
ปล่อยวางเสีย แล้วดำเนินจิตผ่านไปเรื่อยๆ จน
เข้าถึงกายธรรม ซึ่งเป็นกายละเอียดที่สุด

กายต่างๆ อันตกอยู่ในไตรลักษณ์ และ
อยู่ระหว่างดวงปฐมมรรคกับกายธรรมนั้นได้แก่
กายมนุษย์- ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด
กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูป
พรหม กายอรูปพรหม ละเอียด กายเหล่านี้
ล้วนประกอบด้วยเบญจขันธ์ หรือขันธ์ 5 อัน
ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ส่วนกายธรรมนั้นมิได้ตกอยู่ในไตร
ลักษณ์ จึงเรียกว่า ธรรมขันธ์ ด้วยเหตุว่า เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันมีอยู่ในกาย
ธรรมนั้น ถูกกลั่นจนใสสะอาดบริสุทธิ์ กระนั้น
ก็ตามธรรมกาย¹ ยังถูกจำแนกออก เป็นหลาย
ระดับด้วยกัน ด้วยเหตุว่ามีความบริสุทธิ์ต่างกัน

กายธรรมระดับต้นที่สุด ซึ่งอยู่ถัดจากกายอรูปพรหมละเอียดเข้าไปนั้น คือ กายธรรมโคตรภู ถัด
ไปเป็นกายธรรมโคตรภูละเอียด กายธรรมพระโสดาบัน กายธรรมพระโสดาบันละเอียด กายธรรมพระสกิทาคามี
กายธรรมพระสกิทาคามีละเอียด กายธรรมพระอนาคามี กายธรรมพระอนาคามีละเอียด กายธรรมพระอรหัต
กายธรรมพระอรหัตละเอียด รวมทั้งสิ้น 10 กายด้วยกัน

การละกิเลสออกเป็นขั้นๆ โยคาวจรผู้เจริญมรรคมีองค์ 8 ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และถูกต้องตามหลัก
มัชฌิมาปฏิปทาแล้วใจก็ว่างเว้นจากความยินดียินร้ายทั้งปวง มีแต่ความวางเฉยที่มีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วย
สติปัญญา อันจะทำให้เข้าถึงช่องทางไปสู่อายตนะนิพพานได้ถูกต้อง ความวางเฉยเช่นนี้คือ สิ่งที่สมเด็จพระ
พุทธเจ้าทรงสนับสนุน และทรงเรียกว่า อูเบกขา สภาวะจิตที่วางเฉยเช่นนี้คือ สภาวะที่ห่างจากกิเลส หรือ
ที่เรียกว่า การละหรือการพ้นจากกิเลส ยิ่งพ้นกิเลสได้มากเพียงใด จิตก็ยังสามารถดำรงผ่านกายต่างๆ ไป
ได้มากเพียงนั้น กล่าวคือ กิเลสในกายมนุษย์นั้นประกอบด้วยอภิขมา พยาบาท และมีฉาปฏิฐิ เมื่อจิต
บริสุทธิ์พ้นจากกิเลสทั้ง 3 ดังกล่าวแล้ว จิตก็จะเข้าถึงกายทิพย์

¹ ธรรมกาย คือ กายตรัสรู้ธรรมของมนุษย์เราทุกๆ คน เป็นกายโลกุตระ ซึ่งอยู่เหนืออำนาจกิเลสทั้งปวงและมีอยู่ในตัว
ของมนุษย์ทุกคน ไม่เว้นแม้แต่สักคนเดียว กายธรรมหรือธรรมกายนี้ คือตัวพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พระธรรมคำสอน
ทั้งสิ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เริ่มต้นจากเมื่อพระองค์เข้าถึงกายธรรม กระทั่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกายธรรม จนแยกออกจาก
กันไม่ได้ ดังที่ทรงรับสั่งว่า ธมฺมาโย อหํ อิติปิ แปลว่า ตัวเราคือธรรมกาย ธรรมกายคือตัวเรา

กิเลสในกายทิพย์นั้นประกอบด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ เมื่อจิตบริสุทธิ์พ้นจากกิเลสในกายทิพย์แล้ว ก็จะเข้าถึงกายรูปพรหม กิเลสในกายรูปพรหมนั้นประกอบด้วยราคะ โทสะ และโมหะ เมื่อจิตบริสุทธิ์พ้นจาก กิเลสในกาย รูปพรหมแล้ว ก็จะเข้าถึงกายอรุปรหม

กิเลสในกายอรุปรหมนั้นประกอบด้วยกามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชชานุสัย เมื่อจิตพ้นจาก กิเลส ในกายอรุปรหมแล้วก็จะเข้าถึงกายธรรมหรือเรียกว่า ธรรมกายเบื้องต้น อยู่ในระดับโคตรจิตเป็น โคตรภูบุคคล

ครั้นโคตรภูบุคคลเข้าฌานสมาบัติ เฟงอริยสัง 4 ในกายมมนุษย์หยาบและมนุษย์ละเอียดเป็น อนุโลมและปฏิโลม แล้วจิตก็จะเข้าถึงกายธรรมพระโสดา เป็นพระโสดาบัน ถึงความเป็นพระอรหันต์ผู้ สามารถละสังโยชน์ได้ 3 ประการ คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส

ลำดับต่อไป กายธรรมพระโสดาบันจะเข้าฌานสมาบัติเฟงอริยสัง 4 ในกายทิพย์เป็นอนุโลมและปฏิโลม ถึงขีดสุดแล้วจะสามารถละกิเลสได้อีก 3 ประการ คือ ราคะ โทสะ โมหะชั้นหยาบ แล้วจิตจะเข้าถึง กายธรรมสกิทาคามี เป็นพระสกิทาคามี คือ พระอรหันต์ผู้สามารถละกิเลสได้ 3 ประการคือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กับทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลง

ครั้นแล้ว กายธรรมพระสกิทาคามีจะเข้าฌานสมาบัติเฟงอริยสัง 4 ทำนองเดียวกันนั้น ในกายรูป- พรหมต่อไป ถึงขีดสุดสามารถละสังโยชน์เบื้องต้นได้ทั้งหมด คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กาม- ราคะ และปฏิฆะ เข้าถึงกายพระอนาคามี ครั้นแล้วกายธรรมพระอนาคามี ก็เข้าฌานสมาบัติเฟงอริยสัง 4 ทำนองเดียวกันนั้นต่อไป ถ้าสามารถละสังโยชน์เบื้องต้นได้หมด คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา จะเข้าถึงกายธรรมพระอรหันต์ การละสังโยชน์ทั้งหมดนั้น เป็นสมุจเฉท คือ เต็ดขาด โยคาวจรก็จะบรรลุถึง พระอรหันต์ตผล ปราศจากซึ่งอาสวะกิเลสทั้งปวง

สรุปว่า การละกิเลสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลายมีลักษณะละออกไปเป็นขั้นๆ เป็นลำดับตามอรรถาธิบายดังกล่าวแล้ว

การรู้เห็นธรรมทั้งปวงด้วยญาณแห่งธรรมกาย หมายความว่า ขณะที่โยคาวจรเจริญสมถภาวนา ดำเนินจิตผ่านกายต่างๆ เข้าไปจนถึงกายธรรมโคตรภูแล้ว ใจของโยคาวจรก็จะรวมสนิทแนบแน่นกับกายธรรมนั้น

กลายเป็นโคตรภูบุคคล ใจของกายธรรมนั้นประกอบด้วย ดวงเห็น จำ คิด รู้ ซ้อนๆ กันอยู่เช่นเดียวกับกายมนุษย์ แต่หัวใจของกายธรรมนั้น สามารถขยายแผ่เป็นวงกว้างออกไปโดยมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 วา ดวงใจของโคตรภูบุคคล ก็สามารขยายออกเป็นดวงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 และถ้าโยคาวจรบรรลุถึงกายธรรมในลำดับที่สูงขึ้นไปอีก ดวงใจของกายธรรมใหม่นั้น ย่อมขยายเป็นวงกว้างขึ้นอีก ตามส่วนแห่งหน้าตักของกายธรรมใหม่ ดวงใจที่สามารถขยายแผ่ออกไปเช่นนี้เรียกว่า “ญาณ”

โดยเหตุที่ดวงใจของกายธรรมโคตรภูขยายกว้างออกไปเป็นญาณ จึงสามารถมองเห็นย้อนกลับมาดูกายต่างๆ ที่ผ่านไปแล้ว 8 กายอย่างชัดเจน นับตั้งแต่กายมนุษย์จนถึงกายอรุปรพหมลละเอียด จึงประจักษ์แจ้งกายทั้ง 8 นั้นตกอยู่ในไตรลักษณ์ อันประกอบด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การเห็นทั้งหมด นี้เรียกว่าเห็นด้วยตาแห่งกายธรรม การรู้ทั้งหมดนี้เรียกว่า รู้ด้วยญาณแห่งกายธรรม ณ ที่นี้เองจึงเป็นจุดเริ่มต้นของวิปัสสนา

ครั้งเมื่อโยคาวจรเจริญวิปัสสนากวนาต่อไปอีก ก็ย่อมจะบรรลุถึงกายธรรมชั้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงกายธรรมพระอรหัตละเอียด ย่อมบรรลุถึงภาวะแห่งสติภูโต คือ เป็นผู้เย็นแล้ว อาสวะกิเลสสิ้นแล้ว กิจที่ต้องทำสิ้นสุดแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีกแล้ว

8.4 สรุปสาระสำคัญจากการศึกษาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากที่เราได้ศึกษาเรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตามลำดับ ตั้งแต่บทที่ 1 จนถึงบทที่ 7 ซึ่งในบทสรุปนี้ จะขอกล่าวถึงเนื้อหาทั้งหมดในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างบทแบบสรุปย่ออีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาโดยภาพรวมทั้งหมดยิ่งขึ้น เริ่มต้นในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงโลก อันเป็นที่อยู่อาศัยของเรา ใน กามภพนี้ ว่าเป็นเสมือนคุกที่คุมขังสรรพสัตว์ให้ได้รับความทุกข์ทรมาน และวนเวียนตายเกิดนับภพนับชาติไม่ถ้วน และโลกนี้ยังไม่เที่ยงแท้ ยังแปรปรวนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามวัฏจักรของไตรลักษณ์ หากมีบุคคลหนึ่งที่มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่ที่จะนำพาตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากคุกไปนี้ไปสู่อิสรแห่งพระนิพพาน บุคคลผู้นี้ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ละชีวิตเป็นเดิมพันสร้างบารมีจนได้ตรัสรู้ อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงรู้เห็นชีวิตตามความเป็นจริงว่าโลกนี้คือคุก และได้นำความรู้เหล่านั้นมาสั่งสอน สรรพสัตว์ให้ได้รับรู้และปฏิบัติตามจนสามารถพ้นจากคุกได้

ในเมื่อโลกนี้ คือ คุก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเพียงบุคคลเดียวเท่านั้นที่ออกจากคุกไปได้และนำความรู้เหล่านั้นไปแนะนำสั่งสอนให้กับชาวโลกได้รู้จักวิธีการออกจากคุกตามพระองค์ไป ดังนั้นเราจึงความ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ของบุคคลผู้มีพระคุณสุดประมาณนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ออกจากคุกไปให้ได้ และเป็นกำลังใจในการปฏิบัติเพื่อให้เราออกจากคุกนี้ไปให้ได้ โดยในบทที่ 2-7 จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด โดยในบทที่ 2-3 มีเนื้อหา ที่กล่าวถึงความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์โดยรวม ตั้งแต่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร ความยากในการเกิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอุบัติขึ้นพร้อมกัน ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีกี่ประเภท และคุณธรรมต่างๆ ที่จะทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีบารมี 10 ทศ ธรรมสโมธาน พุทธภูมิธรรม เป็นต้น

เมื่อศึกษาความรู้พื้นฐานทั่วไปแล้ว จำเป็นจะต้องศึกษาตัวอย่างการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน ที่ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์จารึกอยู่ในพระไตรปิฎกที่จะทำให้เรา ได้เห็นภาพการสร้างบารมี และการทำหน้าที่ของพระองค์ที่ทรงอุทิศให้กับโลกโดยมิเห็นแก่ความเหนื่อยยาก เริ่มด้วยบทที่ 4 จะกล่าวถึงอดีตชาติการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันตั้งแต่พระชาติแรกที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนถึงพระชาติสุดท้ายที่เป็นพระเวสสันดรได้บริจาคสุดยอดมหาทาน ก่อนที่จะจุติมาเกิดในปัจจุบัน ส่วนในบท 5-7 เป็นพุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราพระองค์ปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็นช่วงๆ ตั้งแต่ปฐมกาล มัชฌิมกาล ปัจฉิมกาล โดยนำเสนอเฉพาะเหตุการณ์สำคัญๆ ตั้งแต่พระโพธิสัตว์ เป็นเทพบุตรจุติลงมาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสวยสุขในพระราชวัง ได้ออกผนวช ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เผยแผ่ธรรม จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน การศึกษาพุทธประวัตินี้ เพื่อให้แบบอย่างในการปฏิบัติปฏิบัติแก่พวกเราทั้งหลาย อีกทั้งจะยังความเลื่อมใสในพุทธจริยาและยังศรัทธาให้เกิดขึ้นในใจของเรา และจะได้ตระหนักถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระองค์ที่มีต่อสัตว์โลกอีกด้วย

ส่วนในบทสุดท้ายนี้ เป็นเสมือนบทสรุปวิชาศาสตร์แห่งความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามแนวทางแห่งความหลุดพ้นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาสั่งสอนชาวโลกทั้งหลาย เพื่อให้เราได้มีแนวทางในการนำไปปฏิบัติเพื่อความเป็นพุทธะ หรือเข้าถึงพุทธภายในสืบไป หากประสบผลในชาตินี้ก็จะได้ชื่อว่า เป็นสาวกพุทธะคือผู้ตรัสรู้ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในบทที่ 8 นี้ หลังจากที่นักศึกษาได้ทำความเข้าใจเรื่องการดำเนินสู่ความเป็นพุทธะตามลำดับแล้ว ตั้งแต่ความหมายของพุทธะ มัชฌิมาปฏิปทาสู่ความเป็นพุทธะ และการปฏิบัติมุ่งสู่ความเป็นพุทธะตามลำดับ โดยสาระสำคัญแล้ว เนื้อหาธรรมะที่นำมาใช้ในการประกอบการอธิบายอยู่ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งมีประเด็นที่ชัดเจนในเรื่องของการปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะ เพราะเป็นพระสูตรแรกที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสั่งสอน มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นผู้ปฏิบัติตาม จนรู้เห็นตาม เป็นพยานในการตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใจความสำคัญของพระสูตรอยู่ที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระภิกษุเว้นทางสุดโต่ง 2 สาย คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมณานุโยค และทรงแนะนำข้อปฏิบัติอันเป็นกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง มัชฌิมาปฏิปทานี้เองที่เป็นเส้นทางเดินสู่ความเป็นพุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ผู้หมดกิเลสแล้วนั่นเอง การดำเนินตามเส้นทางสายกลางนั้น ในทางทฤษฎีให้ปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 อันประกอบด้วย สัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น สัมมาสมาธิเป็นที่สุด หากอธิบายขยายความตามพระธรรมเทศนาพระมงคลเทพมุนี คำว่า ทางสายกลางหมายถึงการปฏิบัติสมาธิที่ดำเนินจิตไปให้หยุดนิ่งอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ได้นั้นแหละชื่อมัชฌิมาและก็เข้ากลางดวง กลางกายไปตามลำดับ จนสามารถละกิเลสได้ในที่สุด

อันที่จริงแล้วเนื้อหาทางด้านปริยัตินั้นไม่ได้มีการขยายความไว้มากนักหรือแม้จะมีการขยายความบ้าง แต่ก็ยังไม่ละเอียดชัดเจน แต่นับว่าเป็นความโชคดีของเราที่มีโอกาสได้พบคำสอนของพระมงคลเทพมุนี ผู้ทุ่มเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการฝึกปฏิบัติสมาธิ จนประสบความสำเร็จ และได้เผยแผ่วิธีการปฏิบัตินั้นกว้างขวางออกไป จนเป็นที่รู้จักของคนในสมัยก่อนกระทั่งถึงปัจจุบัน คำเทศนาของพระมงคลเทพมุนี นอกจะมีพระบาลีอ้างอิงเพื่อยืนยันความถูกต้องตามพระพุทธวจนะแล้ว ยังลงรายละเอียดลึกซึ้งนำไปสู่การปฏิบัติอีกด้วย ดังนั้นพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนีที่นำมาประกอบการอธิบายในเรื่องการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ความเป็นพุทธะนั้น จึงทำให้เกิดความเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แต่อาจจะเกิดข้อสงสัยในบางประเด็น

หรือศัพท์บางคำที่ไม่คุ้นเคย และหากไม่เคยปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงพระธรรมกายมาก่อนก็ย่อมต้องใช้เวลาในการศึกษามากขึ้นอีกนิดจึงจะเข้าใจ หรือทางที่ดีอาจจะต้องศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือมรดกธรรม หลวงพ่อ วัดปากน้ำ (รวมเทศน์ 63 กัณฑ์) ของวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เพื่อความเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อเราได้ศึกษาความรู้วิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนกระทั่งจบทุกบทแล้ว ก็หวังว่า นักศึกษาทุกคนคงจะเข้าใจเรื่องการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เข้าใจกระจ่างชัดยิ่งขึ้น แต่ประการสำคัญ คือ เมื่อศึกษาแล้วขอให้นำไปเป็นแนวทางในการฝึกฝนตนเอง ตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และหากเกิดกุศลจิตศรัทธา ปรรอณาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตยิ่งเป็นการดีที่สุด

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 8 วิธีสู่ความเป็นพุทธะ จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 8 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 8